

GRAMMATYKA

JĘZYKA WŁOSKIEGO

Paryż. — W drukarni L. MARTINET, przy ulicy Mignon, 2.

GRAMMATYKA
JĘZYKA WŁOSKIEGO

ZAWIERAJĄCA PRAWIDŁA

WYDOBYTE Z UWAGI NAD PRZYKŁADAMI ZE WZOROWYCH WŁOSKICH PISARZÓW,

TUDZIEŻ

ĆWICZENIA Z POLSKIEGO NA WŁOSKI JĘZYK

PRZEZ

E. RYKACZEWSKIEGO

Autora Słowników włoskiego, angielskiego i Grammatyki angielskiej.

.... Si volet usus
Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.
Q. Horatius Flaccus ad Pisones.

BERLIN

W XIĘGARNI B. BEHR

(**E. BOCK**)

POD LIPAMI, N. 27.

1859.

PRZYKŁADY CZERPANE BYŁY Z NASTĘPUJĄCYCH PISARZÓW.

—

Alfieri Vittorio, 1749 † 1803. *Vita.*

Ariosto Lodovico, 1474 † 1533. *Orlando furioso.*

Bentivoglio Guido, 1579 † 1644. *Lettere.*

Boccaccio Giovanni, 1313 † 1375. *Il Decamerone.*

Botta Carlo, 1768 † 1837. *Storia della guerra dell' independenza degli Stati Uniti d' America.*

Casa Giovanni, 1503 † 1556. *Il Galateo.*

Casti Giovanni Battista, 1721 † 1803. *Gli Animali parlanti. Novelle.*

Dante Alighieri, 1265 † 1321. *La divina Commedia.*

Davanzati Bernardo, 1529 † 1606. *Tacito.*

Firenzuola Agnolo, 1493 † 154... *Discorsi degli Animali. Asino d' oro d' Apuleio.*

Forteguerri Niccolò, 1674 † 1730. *Ricciardetto.*

Foscolo Ugo, 1777 † 1827. *Le ultime lettere di Jacopo Ortis.*

Goldoni Carlo, 1707 † 1793. *Commedie.*

Guarini Battista, 1537 † 1612. *Pastor fido.*

Manzoni Alessandro, 1784. *I promessi sposi.*

Metastasio Pietro, 1698 † 1782. *Opere drammatiche.*

Pellico Silvio, 1789 † 1852. *Le mie prigioni.*

Petrarca Francesco, 1304 † 1374. *Sonetti e Canzoni.*

Pindemonti Ippolito, 1753 † 1828. *Prose.*

Tasso Torquato, 1544 † 1595. *La Gerusalemme liberata.*

Verri Alessandro, 1741 † 1816. *Notti romane.*

Zanotti Francesco Maria, 1692 † 1777. *Lettere famigliari.*

—

GRAMMATYKA
JĘZYKA WŁOSKIEGO

CZĘŚĆ PIERWSZA

ROZDZIAŁ I.

O WYMAWIANIU.

Włosi mają dwadzieścia dwie liter, których brzmienie alfabetyczne jest następujące :

Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii	Jj	Ll
a	bi	czi	di	e	effe	dżi	akka	i	i	elle
Mm	Nn	Oo	Pp	Qq	Rr	Ss	Tt	Uu		
emme	enne	o	pi	ku	erre	esse	ti	u		
Vv	Zz.									
we	dzeta.									

1. WYMAWIANIE SPÓŁGŁOSEK.

C przed *e* wymawia się *cze*, przed *i czi.*

Cena, *wieczerza.* — Ceffo, *pysk.*

Cibo, *pokarm.* — Cima, *wierzchołek.*

Sce, *sci*, *scia*, *scio*, *sciu*, brzmią *sze*, *szi*, *szia*, *szio*, *sziu.*

Scelta, *wybor.* — Scena, *scena.*

Scimia, *małpa.* — Scintilla, *iskra.*

Sciame, *rój.* — Sciabola, *szabla.*

Sciocco, *głupi.* — Scioperato, *bezczynny.*

Sciugatoio, *ręcznik.* — Sciupio, *poniewieranie.*

G przed *e* wymawia się *dże*, przed *i dżi*.

Gelo, *mróz*. Gemma, *klejnot*.
Ginepro, *jałowiec*. Giro, *okrąg*.

C przed *a*, *o*, *u*, i przed spółgłoską wymawia się *ka*, *ko*, *ku*.

Cane, *pies*. Cappello, *kapelusz*.
Coda, *ogon*. Collo, *szyja*.
Cucina, *kuchnia*. Cuculo, *kukułka*.
Clavicola, *obojczyk*. Croce, *krzyż*.

G przed *a*, *o*, *u*, i przed spółgłoską wymawia się *ga*, *go*, *gu*.

Gabbia, *klatka*. Gallina, *kura*.
Gobbo, *garbaty*. Gocciola, *kropla*.
Guanto, *rękawiczka*. Gusto, *smak*.
Globo, *glob*. Grido, *krzyk*.

Che, *chi*, wymawia się *ke*, *ki*.

Che, *co*. Cheto, *spokojny*.
Chi, *kto*. Chicchera, *filiżanka*.

Sche, *schi*, także *ske*, *ski*.

Scheggia, *wior*. Scherma, *fechtunek*.
Schiavitù, *niewola*. Schiuma, *piana*.

Ghe, *ghi*, brzmią *ge*, *gi*.

Gherminella, *kuglarstwo*. Ghetto, *żydowszczyzna*.
Ghiaccio, *lód*. Ghianda, *żołądź*.

Gl przed *a*, *e*, *o*, *u*, wymawia się *gla*, *gle*, *glo*, *glu*.

Glandula, *gruczoł*. Gleba, *skiba*.
Gloria, *chwała*. Glutine, *klej*.

Gli, *glia*, *glie*, *glio*, mają brzmienie łagodne, w którem *g* wcale słyszeć się nie daje, *lji*, *ljia*, *ljie*, *ljio*.

Egli, *on*. Voglia, *wola*.
Moglie, *żona*. Scoglio, *skała*.

Gn przed *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, wymawia się *nia*, *nie*, *ni*, *nio*, *niu*.

Cagna, *suka*. Agnello, *jagnię*.
Ogni, *każdy*. Gnocco, *kluska*.
Ignudo, *nagi*. Ognuno, *każdy*.

H nigdy się nie wymawia, kładzie się tylko po *c*, *g*, w wyrazach, w których te głoski brzmią jak *k*, *g*. Niektórzy chcieli nawet wyrzucić tę literę z wyrazów, *ho*, mam; *hai*, masz; *ha*,

ma; *hanno*, mają, pisząc *ò*, *ài*, *à*, *ànno*, lecz mało kto poszedł za ich przykładem.

Q zawsze ma po sobie *u*, z następującą samogłoską, i łącznie z niemi wymawia się.

Quadro, *obraz*. Quercia, *dąb*.
Quindici, *piętnaście*. Quotidiano, *codzienny*.

S ma dwa brzmienia, jedno ostre jak *s* polskie, drugie łagodniejsze, prawie jak *z*.

Wymawia się ostro na początku wyrazów, a mianowicie przed spółgłoskami *c*, *f*, *p*, *q*, *t*, tudzież gdy jest podwójne we środku wyrazów.

Sale, *sól*. Signore, *pan*.
Scudo, *tarcza*. Sfacciato, *bezczelny*.
Spedale, *szpital*. Squama, *łuska*.
Strepito, *hałas*. Rosso, *czerwony*.

Ma drugie łagodniejsze brzmienie do *z* podobne, przed wszystkiemi spółgłoskami, wyjąwszy wyżej wymienione, tudzież między dwiema samogłoskami.

Sbaglio, *błąd*. Sdegno, *gniew*.
Sguardo, *spojrzenie*. Smeraldo, *szmaragd*.
Avviso, *uwiadomienie*. Paese, *kraj*.

V wymawia się jak *w* polskie.

Vecchio, *stary*. Vedova, *wdowa*.

Z w największej liczbie wyrazów brzmi ostro, zupełnie jak *c* polskie.

Pozzo, *studnia*. Zio, *wuj*, *stryj*.
Pezzo, *kawałek*. Nozze, *wesele*.
Giustizia, *sprawiedliwość*. Pazienza, *cierpliwość*.

W niektórych łagodniej jak *dz*.

Mezzo, *środek*. Zafferano, *szafran*.
Zotico, *prostak*. Zodiaco, *zodiak*.

Wszystkie inne spółgłoski wymawiają się tak jak w polskim języku.

II. WYMAWIANIE SAMOGŁOSEK.

E jest dwojakie, zamknięte (chiuso), i otwarte (aperto); pierwsze tak nazwane dla tego że się wymawia ściśnionemi czyli

przymkniętemi ustami, jak *é* francuzkie w wyrazie *épée;* drugie, że się wymawia otwartemi ustami, jak *ê* francuzkie w wyrazie *tête.*

Jest zamknięte we wszystkich wyrazach zakończonych na *eggio*, *egno*, *ento*, *esco*, *etto*, *evole.*

Cortéggio, *orszak.* Io mottéggio, *żartuję.*
Dégno, *godny.* Pégno, *zakład.*
Facilménte, *łatwo.* Sbadataménte, *nieuważnie.*
Sténto, *trud.* Godiménto, *używanie.*
Asinésco, *ośli.* Frésco, *świeży.*
Banchétto, *bankiet.* Animalétto, *zwierzątko.*
Colpévole, *winny.* Lodévole, *chwalebny.*

Jest otwarte we wszystkich wyrazach zakończonych na *ello*, *ella*, *enza*, *ere* (*ero*).

Anèllo, *pierścień.* Villanèlla, *wieśniaczka.*
Lènza, *wędka.* Sciènza, *umiejętność.*
Consiglière, *radca.* Barattière, *facyendarz.*

O podobnież i dla tej samej przyczyny jest zamknięte i otwarte (largo).

Pierwsze daje się słyszeć we wszystkich wyrazach zakończonych na *oio*, *one*, *onte*, *ore*, *oso.*

Colatóio, *cedzidło.* Spianatóio, *wałek do ciasta.*
Ciarlóne, *gaduła.* Cappellóne, *duży kapelusz.*
Mónte, *góra.* Pónte, *most.*
Erróre, *błąd.* Onóre, *honor.*
Amoróso, *miłośny.* Borióso, *pyszny.*

Drugie w zakończonych na *uolo*, *oria*, *orio*, *orto.*

Figliuòlo, *syn.* Cagnuòlo, *piesek.*
Bòria, *pycha.* Glòria, *chwała.*
Avòrio, *kość słoniowa.* Accessòrio, *dodatkowy.*
Accòrto, *ostrożny.* Stòrto, *krzywy.*

O jest zamknięte w wyrazie *tórre*, wieża, a otwarte w wyrazie *tòrre*, skróconym z *togliere*, brać, zabrać.

III. WYMAWIANIE DWUGŁOSEK.

Z dwugłosek jedne są w których każda samogłoska wymawia się oddzielnie, z podniesieniem i zatrzymaniem głosu na pierwszej, i te znajdują się w wyrazach zwanych *parole sdrucciole.*

Àere, *powietrze.* Tràere, *ciągnąć.*
Dàino, *daniel.* Làido, *szpetny.*
Àura, *wietrzyk.* Àureo, *złoty.*
Borèa, *Boreasz.* Èolo, *Eol.*
Idèa, *idea.* Avèva, *miał.*
Badìa, *opactwo.* Bugìa, *kłamstwo.*
Mormorìo, *szmer.* Zìo, *wuj*, *stryj.*

W wyrazach nie będących *parole sdrucciole*, głos podnosi się i zatrzymuje nie na pierwszej ale na drugiej samogłosce w skład dwugłoski wchodzącej.

Paèse, *kraj.* Maèstro, *mistrz.*
Abbaìno, *okienko.* Caìno, *Kaim.*
Paùra, *bojaźń.* Baùle, *tłumok.*
Leòne, *lew.* Neòfito, *nowochrzczeniec.*

Wyjąwszy *lùi*, on; *sùo*, swój; *nòi*, my; *vòi*, wy; *pòi*, potem; *mài*, nigdy, w których głos podnosi się na pierwszej samogłosce.

Drugie jako to: *ie*, *io*, *iu*, zlewają się w wymawianiu w jedno brzmienie.

Biètola, *burak.* Chièsa, *kościoł.*
Chiòma, *włosy.* Fiòco, *chrypliwy.*
Chiùdere, *zamknąć.* Niùno, *nikt.*

Inne nakoniec jako to: *ua*, *ue*, *ui*, *uo*, zlewając się także w jedno, tak się wymawiają, aby druga samogłoska zagłuszyła prawie *u.*

Guàsto, *zepsuty.* Quàle, *jaki.*
Guèrra, *wojna.* Guèrcio, *zyzowaty.*
Guìda, *przewodnik.* Quì, *tu.*
Cuòre, *serce.* Fuòco, *ogień.*

Te ostatnie i im podobne wyrazy, w których *o* z poprzedzającem *u* stanowi dwugłoskę, w Rzymie tak wymawiają, że *o* tylko słyszeć się daje, a *u* zupełnie niknie, *core*, *foco*, *bono;* we Florencyi przeciwnie jednę i drugą samogłoskę dobitnie wymawiają, i takie wymawianie zdaje się być lepszem, gdyż w rzymskiem nie masz żadnej dla ucha różnicy między *io sono*, jestem, a *io suono*, dzwonię, lub gram na jakim instrumencie.

IV. O ZNAMIENIU.

Włosi mają tylko jedno znamię lewe (\ ), które kładną nad końcową samogłoską wyrazów skróconych przez odrzucenie jednej lub kilku głosek, jakiemi są: *sanità*, zamiast *sanitade*, zdrowie; *virtù*, zamiast *virtude*, cnota; *schiavitù*, zamiast *schiavitude*, niewola; *diè*, zamiast *diede*, dał; *fù*, zamiast *fue*, był; *credè*, zamiast *credette*, uwierzył. Takowe znamię nie tylko oznacza skrócenie wyrazu, ale oraz ostrzega że na końcowej samogłosce potrzeba głos podnieść, i wymówić ją z większą dobitnością, jest tedy zarazem akcentem tonowym, o którym zaraz mówić będziemy.

Kładzie się także znamię lewe nad końcową samogłoską wyrazów jednozgłoskowych, dla odróżnienia ich od podobnych im wyrazów ale mających inne znaczenie.

Dà, *daje;* da, *od*, *z*. È, *jest;* e, *i*.
Già, *już;* gìa, *chodził*. Là, *tam;* la, przedimek rod. ż.
Nè, *ani*; ne, *ztąd*, *z tego*, *nas*, *nam*. Piè, *noga;* pie, *nabożne*.
Sì, *tak jest*; si, *się*.

Wyrazy jednozgłoskowe tudzież wielozgłoskowe mające akcent tonowy na ostatniej głosce, tracą znamię lewe zrastając się z innemi wyrazami, które podwajają wtedy początkową spółgłoskę.

Amò, *kochał*	la, *ją*	= amolla, *kochał ją*.
Dà, *daj*	lo, *go*, *to*	= dallo, *daj go*, *to*.
È, *jest*	vi, *tam*	= evvi, *jest tam*.
Fa, *zrób*	mi, *mi*	= fammi, *zrób mi*.
Fra, *między*	tanto, *tyle*	= frattanto, *tymczasem*.
Più, *więcej*	tosto, *prędko*	= piuttosto, *prędzej*, *raczej*.
Sì, *tak*	che, *iż*	= sicchè, *tak iż*.

V. O AKCENCIE TONOWYM.

Każdy wyraz włoski ma właściwą sobie zgłoskę, na której głos podnieść i którą dobitniej wymówić należy, i takie podniesienie głosu nazywa się akcentem tonowym, od którego piękność i zrozumiałość wymawiania zależy. Są nawet wyrazy podobne dla oka, ale mające różne znaczenie dla ucha, pochodzące od podniesienia głosu na tej lub owej zgłosce, jako to;

Bàlia, *mamka.*	Balìa, *moc*, *władza.*
Facilità, *łatwość.*	Facìlita, *ułatwia.*
Malvagìa, *małmazia.*	Malvàgia, *złośliwa.*
Pòrto, *port*, *niosę.*	Portò, *zaniosł.*
Tèrra, *ziemia.*	Terrà, *będzie trzymał.*
Dòno, *dar.*	Donò, *podarował.*
Perdòno, *przebaczam*, *prze-* [*baczenie.*	Perdonò, *przebaczył.*

I bardzo wiele innych.

W pismie i w druku oprócz trzeciej osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego, pierwszej i trzeciej tejże liczby czasu przyszłego, akcent tonowy nie znaczy się żadnem znamieniem pisarskiem; a ponieważ nie podobna ze składu wyrazu wydobyć żadnego stałego prawidła na wskazanie onego, nic nie pozostaje jak tylko uczyć się praktycznie od osób dobrze mówiących na jakiej syllabie głos podnieść należy. Dla ułatwienia jednak początkującym tej największej w wymawianiu włoskiem trudności, cechować będziemy, w niektórych wyrazach, znamieniem prawem (ˋ) tę głoskę, na której akcent tonowy spoczywa.

ROZDZIAŁ II.

O ODCINKU CZYLI APOSTROFIE.

Odcinek (') kładzie się na znak odciętej na początku lub na końcu wyrazów samogłoski, jeżeli poprzedzający wyraz kończy się, lub następujący zaczyna się na samogłoskę : *sopra 'l letto*, zamiast *sopra il letto*, na łóżku; *sotto 'l cielo*, zamiast *sotto il cielo*, pod niebem; *bell' usanza*, zamiast *bella usanza*, piękny zwyczaj; *senz' anima*, zamiast *senza anima*, bez duszy.

Od takiego odcinania początkowej lub końcowej samogłoski odróżnić trzeba skracanie wyrazów przez wyrzutnią końcowej samogłoski, na miejscu której odcinek się nie kładzie, a które zdarzać się może w wyrazach mających przed końcową samogłoską jednę z liter *l*, *m*, *n*, *r*, a po sobie wyraz zaczynający się na spółgłoskę, byle tą nie była *s impura*, to jest *s* z następującą spółgłoską, jak w wyrazach *scettro*, berło; *specchio*, zwierciadło; *strada*, droga, ulica, i tym podobnych. *Il carnaval passato*, przeszłe zapusty. *Ogni uom tacea*, każdy człowiek milczał.

A man destra, po prawej ręce. *Vuol far questo*, chce to zrobić. Zamiast *carnavale*, *uomo*, *fare*.

O skracaniu przymiotników, *bello*, piękny; *buono*, dobry; *grande*, wielki; *quello*, tamten; *santo*, święty, zobacz w Części drugiej, Rozdział VI (98-101).

CZĘŚĆ DRUGA.

O CZĘŚCIACH MOWY.

W języku włoskim jest dziewięć części mowy, z których ośm, to jest: rzeczownik, przymiotnik, do którego liczy się także imiesłów, zaimek, słowo, przyimek, przysłówek, spójnik i wykrzyknik są wspólne obu językom, dziewiąta zaś, to jest przedimek czyli określnik jest tylko właściwy językowi włoskiemu.

ROZDZIAŁ I.

O PRZEDIMKU CZYLI OKREŚLNIKU.

1. Przedimek jest tak nazwany, że się pospolicie kładzie przed imionami; określnikiem zaś nazywa się dla tego, że ściślej ich znaczenie określa. Jest ich trzy w języku włoskim, *il*, *lo*, i *la*.

2. *Il*, w liczbie mnogiej *i*, kładzie się przed imionami rodzaju męzkiego zaczynającemi się na spółgłoskę, wyjąwszy *s impura*.

Il pádre, *ojciec;* il cavállo, *koń;* il nódo, *węzeł*.
I padri, *ojcowie;* i cavalli, *konie;* i nodi, *węzły*.

3. *Lo*, w liczbie mnogiej *gli*, stoi przed imionami także rodzaju męzkiego zaczynającemi się na *s impura*, tudzież przed wszystkiemi imionami tegoż rodzaju zaczynającemi się na samogłoskę, lecz wtedy traci *o*, i kładzie się tylko *l'*.

Lo sbáglio, *błąd;* lo spírito, *duch;* lo stráccio, *gałgan*.
Gli sbagli, *błędy;* gli spiriti, *duchy;* gli stracci, *gałgany*.
L'álbero, *drzewo;* l'Italiáno, *Włoch;* l'ostácolo, *przeszkoda*.
Gli alberi, *drzewa;* gl'Italiani, *Włosi;* gli ostacoli, *przeszkody*.

4. *La*, w liczbie mnogiej *le*, kładzie się przed wszystkiemi imionami rodzaju żeńskiego, z tą tylko różnicą, że przed zaczynającemi się na samogłoskę opuszcza się *a*, a jego miejsce zastępuje odcinek *l'*.

La madre, *matka;*	la vacca, *krowa;*	la casa, *dom.*
Le madri, *matki;*	le vacche, *krowy;*	le case, *domy.*
L'ánima, *dusza;*	l'erba, *trawa;*	l'édera, *bluszcz.*
Le anime, *dusze;*	l'erbe, *trawy;*	l'edere, *bluszcze.*

W liczbie mnogiej *le* traci *e* tylko przed zaczynającemi się na tęż literę. I tak oprócz dwóch powyższych są jeszcze: *l'eccezioni*, wyjątki; *l'eresíe*, herezye; *l'esperienze*, doświadczenia, i tym podobne, wyjąwszy: *le effigie*, wizerunki; *le età* wieki; *le estremità*, ostateczności, dla odróżnienia liczby mnogiej od pojedynczej. Przed wszystkiemi innemi pozostaje całe *le*: *le ancélle*, służebnice; *le immágini*, obrazy; *le insegne*, chorągwie; *le ópere*, dzieła; *le usanze*, zwyczaje, i t. d.

Ponieważ w polskim języku nie mamy tej części mowy, o znaczeniu i użyciu określnika powiemy obszernie w Rozdziale IV.

ROZDZIAŁ II.

O RZECZOWNIKACH.

5. Rzeczownik jestto imię służące do nazwania osób i rzeczy. Z tych jedne mają byt rzetelny, pod zmysły podpadający, dają się liczyć, dodawać, dzielić na części, jako to: *uomo*, człowiek; *bue*, wół; *fiore*, kwiat; *pietra*, kamień; *acqua*, woda. Drugie mają byt przywiązany do pierwszych, i tak ściśle z niemi złączony, że tylko myślą oderwać je od nich i oddzielnie wyobrazić je sobie możemy, jako to: *giustizia*, sprawiedliwość; *bellezza*, piękność; *durezza*, twardość; *dolcezza*, słodycz; *amarezza*, gorycz, i tym podobne.

6. Imiona rzeczowne czyli rzeczowniki pierwszego rzędu są dwojakie.

Imiona własne, służące wyłącznie jednej tylko osobie lub rzeczy, jako to: *Giovánni*, Jan; *Vístola*, Wisła; *Polónia*, Polska; *Roma*, Rzym.

Imiona pospolite czyli gatunkowe, służące wszystkim osobom lub rzeczom do jednegoż gatunku należącym, jako to : *calzoláio*, szewc ; *fiume*, rzeka ; *paese*, kraj ; *città*, miasto. *Cane*, pies ; *bue*, wół, są także imiona pospolite, bo pierwsze oznacza nie jednego psa, ale wszystkie czworonożne, szczekające zwierzęta ; drugie podobnież nie jednego wołu, ale wszystkie czworonożne, rogate, przeżuwające zwierzęta.

I. RODZAJE.

7. Dwa tylko są rodzaje w języku włoskim ; męzki, do którego należą wszystkie imiona mężczyzn i samców : *il re*, król ; *il leone*, lew ; *il gallo*, kogut ; i żeński, do którego należą wszystkie imiona kobiet i samic : *la regina*, królowa ; *la leonessa*, lwica ; *la gallina*, kura.

Każdy rzeczownik kończy się na jednę z pięciu samogłosek, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*.

8. Samogłoska *a* będąc równie jak w polskim języku charakterystyczną cechą rodzaju żeńskiego, rzeczowniki nań zakończone są po największej części rodzaju żeńskiego.

La casa, *dom.*	La cesta, *kosz.*
La luna, *xiężyc.*	La mácina, *kamień młyński.*
La rugiáda, *rosa.*	La stella, *gwiazda.*
La távola, *stół.*	La zampa, *łapa.*

Wyjmują się od tego prawidła.

1. Imiona własne mężczyzn, *Andréa*, Andrzej ; *Enéa*, Eneasz ; *Battísta*, Chrzciciel ; *Geremía*, Jeremiasz ; *Giúda*, Judasz ; *Tobía*, Tobiasz, i t. d.

2. Imiona pospolite znaczące godność, urząd, stan, powołanie lub zatrudnienie mężczyzn : *ateísta*, ateusz ; *calvinísta*, kalwin ; *duca*, xiążę ; *geómetra*, geometra ; *legísta*, prawnik, *monárca*, monarcha ; *papa*, papież ; *patriárca*, patryarcha ; *poéta*, poeta ; *proféta*, prorok, i t. d.

3. Pochodzące z greckiego języka : *anagrámma*, anagram ; *anátema*, klątwa ; *apostasía*, odszczepieństwo ; *assióma*, pewnik ; *clima*, klimat ; *cataplásma*, kataplazm ; *diadéma*, diadem ; *diplóma*, dyplom ; *dógma*, dogmat ; *drámma*, dramat ; *embléma*, godło ; *enímma*, zagadka ; *epigrámma*, epigram ; *fantásma*, mara ; *idió-*

ma, mowa, język; *idióta*, głupiec; *ipócrita*, hypokryt; *pianéta*, planeta; *poéma*, poemat; *prisma*, graniastosłup; *scisma*, schizma (obu rodzajów); *sistéma*, system; *sofisma*, sofizm; *stémma*, herb; *stratagémma*, podstęp; *tèma*, temat (*téma*, bojaźń, r. ż.); *teoréma*, twierdzenie geometryczne.

9. Rzeczowniki zakończone na *e*, jedne są rodzaju męzkiego, drugie żeńskiego. Zatrzymują po większej części rodzaj jaki mają w języku łacińskim, będąc utworzone z szóstego przypadku w tym języku. I tak, *il fióre*, kwiat; *il monte*, góra; *il ponte*, most, są rodzaju męzkiego. *La fame*, głód; *l'occasióne*, okazya; *la radíce*, korzeń, są rodzaju żeńskiego.

10. Można jednak ustanowić następujące prawidło. Zakończone na *me*, *nte*, *re*, *one*, *ore*, są rodzaju męzkiego.

Il costúme, *zwyczaj*.	Il dente, *ząb*.
Il mare, *morze*.	Il bottóne, *guzik*.
Il dolóre, *ból*.	Il timóre, *bojaźń*.

Wyjąwszy, *la fame*, głód; *la speme* (w poezyi), nadzieja; *la gente*, ludzie; *la mente*, umysł; *la corrente*, prąd, nurt; *la febbre*, febra; *la pólvere*, proch; *la scure*, siekiera; *la coltre*, kołdra; *la torre*, wieża; *la cénere*, popiół. *Cenere*, popioły zmarłych, jest rodzaju męzkiego.

Następujące są obu rodzajów.

Il *albo* la cárcere, *więzienie*.	Il *albo* la gregge, *trzoda*.
Il — la fine, *koniec*.	Il — la lepre, *zając*.
Il — la fonte, *źródło*.	Il — la palúde, *bagno*.
Il — la fólgore, *piorun*.	Il — la serpe, *wąż*.
Il — la fune, *powróz*.	Il — la trave, *belka*.

11. Nie wiele jest zakończonych na *i*, i te po większej części są rodzaju żeńskiego.

L'análisi, *rozbiór*.	L'énfasi, *dobitność*.
La crisi, *kryza*.	La metrópoli, *metropolia*.
La diócesi, *dyecezya*.	La perífrasi, *omówienie*.
L'éstasi, *zachwycenie*.	La sintássi, *składnia*.

I kilka innych z greckiego języka.

Wyjąwszy, *il bríndisi*, toast; *il barbagiánni*, sowa; *l'eclíssi*, zaćmienie słońca lub xiężyca; *il dì*, dzień i złożone z niego, *il*

mezzodì, południe; *il lunedì*, poniedziałek; *il martedì*, wtorek; *il mercoledì*, środa; *il giovedì*, czwartek; *il venerdì*, piątek; *il Tamígi*, Tamiza.

Tudzież znaczące mężczyzn: *il conciatétti*, pobijacz dachów; *il cavadénti*, dentysta; *il cacastécchi*, kutwa, sknera; *il guardabóschi*, leśniczy, i t. d.

12. Zakończone na *o*, są wszystkie rodzaju męzkiego, wyjąwszy *la mano*, ręka.

13. Mało jest bardzo rzeczowników na *u*, te wszystkie mają nad niem znamię lewe, i są rodzaju żeńskiego.

La gioventù, *młodość.*	La grù, *żóraw.*
La schiavitù, *niewola.*	La servitù, *niewola.*
La tribù, *pokolenie.*	La virtù, *cnota.*

Wyjąwszy, *Belzebù*, Belzebub; *Corfù*, Korfu; *Esaù*, Ezau; *Gesù*, Jezus; *Pegù*, Pegu; *Perù*, Peru.

II. TWORZENIE RODZAJU ŻEŃSKIEGO Z MĘZKIEGO.

14. Dla nazwania kobiet lub samic, można utworzyć rodzaj żeński z męzkiego w rzeczownikach zakończonych na *o* lub *e*, odmieniając tę samogłoskę na *a*.

Italiáno, *Włoch.*	Italiana, *Włoszka.*
Cuóco, *kucharz.*	Cuoca, *kucharka.*
Padróne, *pan.*	Padrona, *pani.*
Rigattiére, *tandeciarz.*	Rigattiera, *tandeciarka.*
Cavállo, *koń.*	Cavalla, *klacz.*
Gátto, *kot.*	Gatta, *kotka.*

Wyjmują się od tego prowidła.

Dio, *Bóg.*	Dea, *bogini.*
Re, *król.*	Regina, *królowa.*
Príncipe, *xiąże.*	Principéssa, *xiężna.*
Conte, *hrabia.*	Contéssa, *hrabina.*
Baróne, *baron.*	Baronéssa, *baronowa.*
Filósofo, *filozof.*	Filosoféssa, *filozofka.*
Mercánte, *kupiec.*	Mercantéssa, *kupcowa.*
Oste, *gospodarz.*	Ostéssa, *gospodyni.*

Gallo, *kogut.*	Gallína, *kura.*
Elefánte, *słoń.*	Elefantéssa, *słonica.*
Pavóne, *paw.*	Pavonéssa, *pawica.*
Cane, *pies.*	Cagna, *suka.*
Leone, *lew.*	Leonessa, *lwica.*
Bue, *wół.*	Vacca, *krowa.*
Becco, *kozioł.*	Capra, *koza.*
Montóne, *baran.*	Pécora, *owca.*

15. Niektóre imiona ludzkie są nieodmienne dla mężczyzn i kobiet, tylko różnią się przedimkiem.

L'amánte, *kochanek.*	L'amante, *kochanka.*
Il consórte, *mąż.*	La consorte, *żona.*
L'eréde, *dziedzic.*	La erede, *dziedziczka.*
Il nipóte, *synowiec.*	La nipote, *synowica.*
Il parénte, *krewny.*	La parente, *krewna.*
Un Francése, *Francuz.*	Una Francese, *Francuzka.*
Un Inglése, *Anglik.*	Una Inglese, *Angielka.*

16. Zakończone na *a*, odmieniają, przechodząc do rodzaju żeńskiego, tę samogłoskę na *essa.*

Duca, *xiąże.*	Duchéssa, *xiężna.*
Poeta, *poeta.*	Poetessa, *poetka.*
Profeta, *prorok.*	Profetessa, *prorokini.*

17. Zakończone na *tore*, odmieniają tę zgłoskę na *trice.*

Ambasciatóre, *poseł.*	Ambasciatrice, *posłowa.*
Cantatore, *śpiewak.*	Cantatrice, *śpiewaczka.*
Genitore, *rodzic.*	Genitrice, *rodzicielka.*
Attore, *aktor.*	Attrice, *aktorka.*
Pittore, *malarz.*	Pittrice, *malarka.*

I bardzo wiele innych; wyjąwszy: *dottore*, doktor; *dottoréssa*, doktorka; *fattore*, ekonom; *fattoressa*, ekonomowa.

18. Imiona drzew są rodzaju męzkiego, też same z zakończeniem żeńskiem *a*, oznaczają ich owoce.

Il castágno, *kasztan* (*drzewo*).	La castagna, *kasztan* (*owoc*).
Il ciriegio, *wiśnia.*	La ciriegia, *wiśnia.*
Il noce, *orzech.*	La noce, *orzech.*

Il pero, *gruszka*,	La pera, *gruszka*.
Il prugno, *śliwka*.	La prugna, *śliwka*.

Jednak *fico*, drzewo figowe i figa; *cedro*, drzewo cytrynowe i cytryna; *aráncio*, drzewo pomarańczowe i pomarańcza; *dáttero*, palma daktylowa i daktyl; *pomo*, jabłoń i jabłko, są rodzaju męzkiego, i znaczą zarówno drzewo i jego owoc.

19. Z imion zwierzęcych, jedne przechodząc z samców do samic, odmieniają regularnie *o* na *a*, drugie przybierają zakończenie *essa*, inne odmienne zupełnie mają imię sameze, odmienne samicze, jakeśmy to wyżej (14) widzieli.

Niektóre znacząc samca i samicę, są rodzaju męzkiego, jako to: *corvo*, kruk; *tordo*, kwiczoł; inne są rodzaju żeńskiego, jako to: *pantéra*, pantera; *tigre*, tygrys, tygrysica; *volpe*, lis, lisica; *róndine*, jaskółka; *ánitra*, kaczor, kaczka; *gazza*, sroka; *oca*, gąsior, gęś.

20. Wszelkie inne części mowy użyte zamiast rzeczownika, są rodzaju męzkiego: *il léggere*, czytanie; *l'útile*, użytek; *il come*, jak; *il quando*, kiedy; *il perchè*, dla czego.

III. LICZBA MNOGA.

21. Wszystkie imiona we włoskim języku odmieniają w liczbie mnogiej końcową samogłoskę na *i*.

MĘZKIE,	il poeta, *poeta;*	i poeti, *poeci.*
	il padre, *ojciec;*	i padri, *ojcowie.*
	il libro, *xiążka;*	i libri, *xiążki.*
ŻEŃSKIE,	la madre, *matka;*	le madri, *matki.*
	la mano, *ręka;*	le mani, *ręce.*

22. Od tego ogólnego prawidła wyjmują się tylko imiona rodzaju żeńskiego zakończone na *a*, które zamieniają tę samogłoskę na *e*.

La donna, *kobieta;*	le donne, *kobiety.*
L'ánima, *dusza;*	le anime, *dusze.*

23. Zakończone w liczbie pojedynczej na *i*, tudzież mające akcentowaną ostatnią samogłoskę, oraz jednozgłoskowe, jako też następujące: *la requie*, odpoczynek; *la serie*, szereg; *l'effigie*,

wizerunek; *la specie*, gatunek; *la superficie*, powierzchnia; *la tempérie*, temperatura, pozostają nieodmienne w liczbie mnogiej.

L' antítesi, *antyteza;*	le antitesi, *antytezy.*
L' ipótesi, *hipoteza;*	le ipotesi, *hipotezy.*
La metrópoli, *metropola;*	le metropoli, *metropole.*
La città, *miasto;*	le città, *miasta.*
La virtù, *cnota;*	le virtù, *cnoty.*
Il re, *król;*	i re, *królowie.*
Il piè, *noga;*	i piè, *nogi.*
Il dì, *dzień;*	i dì, *dni.*

24. Następujące są nieforemne: *Dio*, Bóg, *gli Dei*, bogowie; *l' uomo*, człowiek, *gli uomini*, ludzie; *il bue*, wół, *i buoi*, woły; *la moglie*, żona, *le mogli*, żony; *mille*, tysiąc, *due mila*, dwa tysiące.

25. Zakończone na *aio*, odrzucają *o*, i zamieniają *i* na *j*.

Il calamáio, *kałamarz;*	i calamaj, *kałamarze.*
Il calzoláio, *szewc;*	i calzolaj, *szewcy.*
Il fornáio, *piekarz;*	i fornaj, *piekarze.*
Il granáio, *szpichlerz;*	i granaj, *szpichlerze.*
Il libráio, *xięgarz;*	i libraj, *xięgarze.*

26. W żeńskich zakończonych na *cia*, *gia*, *scia*, w których *i* służy tylko do zmiękczenia poprzedzającej spółgłoski, po zamienieniu w liczbie mnogiej *a* na *e*, *i* jako już niepotrzebne wyrzuca się.

La fáccia, *twarz;*	le facce, *twarze.*
La guáncia, *policzek;*	le guance, *policzki.*
La mináccia, *groźba;*	le minacce, *groźby.*
La máncia, *tryngielt;*	le mance, *tryngielty.*
La fóggia, *kształt;*	le fogge, *kształty.*
La pióggia, *deszcz;*	le piogge, *deszcze.*
La spiággia, *brzeg morski;*	le spiagge, *brzegi morskie.*

27. W męzkich, na *cio*, *gio*, *scio*, w których *i* służy na ten sam koniec jak w powyższych żeńskich, *o* odcina się.

Il bácio, *pocałunek;*	i baci, *pocałunki.*
Il rággio, *promień;*	i raggi, *promienie.*
Il fáscio, *wiązka;*	i fasci, *wiązki.*

28. Zakończone na *io*, i mające akcent tonowy na przedostatniej zgłosce, czyli w których *io* stanowi jednę tylko zgłoskę, odmieniają to zakończenie na *j*, lub *ii*.

L'avversário, *przeciwnik;*	gli avversarj *lub* avversarii.
Il princípio, *początek;*	i principj *lub* principii.
Il témpio, *świątynia;*	i tempj *lub* tempii.
Il vízio, *wada;*	i vizj *lub* vizii.

Jeżeli przed *io* jest *ch* lub *gl*, tworzy się liczba mnoga przez odcięcie tylko końcowego *o : l' ócchio*, oko, *gli occhi*, oczy; *il fíglio*, syn, *i figli*, synowie; *il períglio*, niebezpieczeństwo, *i perigli*, niebezpieczeństwa.

29. Zakończone na *io*, w których akcent tonowy przypada na *i*, czyli w których *i* i *o* stanowią dwie oddzielne zgłoski, zamieniają *io* na *ii*.

Il calpestío, *tupanie,tentent;*	i calpestíi.
Il cicalío, *szczebiotanie;*	i cicalii.
Il desío, *żądza;*	i desii.
Il leggío, *pulpit;*	i leggii.
Il mormorío, *szmer;*	i mormorii.
Il zío, *wuj*, *stryj;*	i zii.
Natío, *rodzinny;*	natii.
Pío, *nabożny;*	pii.

30. Wszystkie zakończone na *ca*, *ga*, dobierają w liczbie mnogiej po *c*, *g*, literę *h*, dla utrzymania twardego brzmienia tych głosek.

Il duca, *xiążę;*	i duchi, *xiążęta.*
Il monárca, *monarcha;*	i monarchi, *monarchowie.*
L'amica, *przyjaciółka;*	le amiche, *przyjaciółki.*
La mónaca, *mniszka;*	le monache, *mniszki.*
La spiga, *kłos;*	le spighe, *kłosy.*
La verga, *rózga;*	le verghe, *rózgi.*

31. Dwuzgłoskowe zakończone na *co*, *go*, podobnież przybierają po *c*, *g* literę *h*.

L'ago, *igła;*	gli aghi, *igły.*
L'arco, *łuk;*	gli archi, *łuki.*
Il fico, *figa;*	i fichi, *figi.*

Lo spago, *szpagat;*	gli spaghi, *szpagaty.*
Il vico, *uliczka;*	i vichi, *uliczki.*

Wyjąwszy: *porco*, wieprz; *Greco*, Grek, które mają liczbę mnogą na *ci*, *porci*, wieprze; *Greci*, Grecy. *Greco*, grecki, ma w liczbie mnogiej *grechi*, greccy, greckie: *vini grechi*, wina greckie; *costumi grechi*, obyczaje greckie. *Mago*, czarownik, ma dwojaką liczbę mnogą: *magi* i *maghi*. *I tre Re Magi*, święci trzej królowie.

32. Trudniej jest tworzyć liczbę mnogą imion tak rzeczownych jak przymiotnych złożonych z więcej niż dwóch zgłosek. Następujące jednak prawidła ułatwić to mogą.

1. Zakończone na *co* z poprzedzającą spółgłoską, mają wszystkie liczbę mnogą na *chi*.

Il catafálco, *katafalk;*	i catafalchi, *katafalki.*
Il maniscálco, *konował;*	i maniscalchi, *konowały.*
Il Tedésco, *Niemiec;*	i Tedeschi, *Niemcy.*
bianco, *biały;*	bianchi, *biali.*
ricco, *bogaty;*	ricchi, *bogaci.*

2. Mające samogłoskę przed *co*, kończą się pospolicie w liczbie mnogiej na *ci*.

L'amíco, *przyjaciel;*	gli amici, *przyjaciele.*
L'Austríaco, *Austryak;*	gli Austríaci, *Austryacy.*
Il canónico, *kanonik;*	i canonici, *kanonicy.*
Il médico, *lekarz;*	i medici, *lekarze.*
Il mendíco, *żebrak;*	i mendici, *żebracy.*
Il mónaco, *mnich;*	i monaci, *mnisi.*
famélico, *zgłodniały;*	famelici, *zgłodniali.*

Wyjąwszy: *antíco*, starożytny; *cárico*, ciężar; *mánico*, rękojeść; *párroco*, paroch; *rammárico*, żal, które się kończą na *chi*, *antichi*, *carichi*, *manichi*, *parrochi*, *rammarichi*.

3. Zakończone na *go*, mają pospolicie liczbę mnogą na *ghi*.

L'albérgo, *gospoda;*	gli alberghi, *gospody.*
Il diálogo, *rozmowa;*	i dialoghi, *rozmowy.*
Il dittóngo, *dwugłoska;*	i dittonghi, *dwugłoski.*
L'impiégo, *urząd;*	gl'impieghi, *urzędy.*
Il luógo, *miejsce;*	i luoghi, *miejsca.*

Wyjąwszy: *Astrólogo*, Astrolog; *Teólogo*, Teolog, które mają *Astrologi*, *Teologi*.

Uwaga. Wszystkie powyższe prawidła służą zarówno do tworzenia liczby przymiotników.

33. Następujące zakończone na *o*, mają podwójną liczbę mnogą, jednę podług ogólnego prawidła (21) na *i*, drugą nieregularną na *a*, i w tej drugiej przechodzą do rodzaju żeńskiego. Oznaczona gwiazdką * jest mniej używaną.

L' anello, *pierścień;*	gli anelli, le anella.
Il braccio, *ramię;*	i bracci *, le braccia.
Il budello, *kiszka;*	i budelli, le budella.
Il calcagno, *pięta;*	i calcagni *, le calcagna.
Il castello, *zamek;*	i castelli, le castella *.
Il centinaio, *setek;*	i centinaj *, le centinaia.
Il ciglio, *rzęsa;*	i cigli *, le ciglia.
Il corno, *róg;*	i corni *, le corna.
Il ditello, *pacha;*	i ditelli *, le ditella.
Il dito, *palec;*	i diti, le dita.
Il filo, *nić;*	i fili *, le fila.
Il fondamento, *fundament;*	i fondamenti, le fondamenta.
Il frutto, *owoc;*	i frutti, le frutta, frutte (*).
Il fuso, *wrzeciono;*	i fusi, le fusa.
Il gesto, *giest;*	i gesti, le gesta (**).
Il ginocchio, *kolano;*	i ginocchi *, le ginocchia.
Il grido, *krzyk;*	i gridi *, le grida.
Il labbro, *warga*, *usta;*	i labbri *, le labbra.
Il legno, *drzewo ścięte;*	i legni, le legna(***).
Il lenzuolo, *prześcieradło;*	i lenzuoli *, le lenzuola.
Il membro, *członek;*	i membri, le membra (****).
Un migliaio, *tysiąc;*	i migliaj *, le migliaia.

(*) *Frutta*, *frutte*, owoce do jedzenia, wety po obiedzie; w znaczeniu ogólniejszem i przenośnem mówi się *frutti* : *i frutti della terra*, owoce ziemi; *i frutti della fatica*, owoce pracy.

(**) *Gesti*, giesty, ruchy ciała; *gesta* i *geste*, czyny, dzieła.

(***) *Legno* ma liczbę mnogą *legni*, gdy znaczy drzewo do budowy, powóz lub statek; *legna* albo *legne*, drzewo na opał.

(****) *Le membra* znaczy członki ciała; *i membri*, członkowie jakiego zgromadzenia: *i membri del parlamento*, członkowie parlamentu.

Il muro, *mur;*	i muri, le mura (*).
L'osso, *kość;*	gli ossi, le ossa.
Il pugno, *pięść;*	i pugni, le pugna *.
Il pomo, *jabłko;*	i pomi, le poma, pome.
Il quadrello, *strzała;*	i quadrelli, le quadrella.
Il riso, *śmiech;*	i risi, le risa.
Lo strido, *krzyk;*	gli stridi *, le strida.
Il vestigio, *ślad;*	i vestigi, le vestigia.
Il vestimento, *ubior;*	i vestimenti, le vestimenta.

34. Następujące przechodzą zawsze w liczbie mnogiej do rodzaju żeńskiego z zakończeniem na *a*.

Un miglio, *mila;*	le miglia, *mile.*
Un paio, *para;*	le paia; *pary.*
L'uovo, *jajo;*	le uova, *jaja.*
Mille, *tysiąc;*	tre mila, *trzy tysiące.*

35. Są jeszcze i takie które mając w liczbie pojedynczej dwa zakończenia na *a* lub *e*, na *a* lub *o*, mają także dwa odpowiednie w liczbie mnogiej.

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
L'ala, ale, *skrzydło;*	le ale, ali.
L'arma, arme, *broń;*	le arme, armi.
La canzona, canzone, *pieśń;*	le canzone, canzoni.
La dota, dote, *posag;*	le dote, doti.
La froda, frode, *oszukaństwo;*	le frode, frodi.
La fronda, fronde, *liść;*	le fronde, frondi.
La greggia, gregge, *trzoda;*	le greggie, greggi.
La loda, lode, *pochwała;*	le lode, lodi.
L'orecchia, orecchio, *ucho;*	le orecchie, orecchi.
La rédina, rédine, *lejc;*	le redine, redini.
La vesta, veste, *suknia;*	le veste, vesti.

36. Mają tylko liczbę pojedynczą.

Progénie, *potomstwo.*	Mane, *ranek.*
Prole, *dzieci.*	Stirpe, *ród*, *pokolenie.*

(*) *Le mura* używa się tylko mówiąc o murach miasta, twierdzy.

37. Mają tylko liczbę mnogą.

I calzoni, *spodnie.*	Le forbici, *nożyczki.*
L'eséquie, *exekwie.*	Le interiora, } *wnętrzności.*
Le fauci, *czeluść*, *gardło.*	Gl'interiori, } *wnętrzności.*
Le nozze, *wesele.*	Le viscere, } *wnętrzności.*
I reni, *nerki.*	I vanni, *skrzydła.*

IV. PRZYPADKOWANIE.

38. Imiona włoskie nie odmieniają się przez przypadki, i właściwie mówiąc nie ma żadnej deklinacyi w języku włoskim, to zaś co my Polacy, równie jak Grecy i Łacinnicy, wyrażamy przez odmienne w każdym przypadku zakończenie rzeczowników, to Włosi wyrażają za pomocą swych przyimków *di*, *a*, *da*, *con*, położonych przed imionami, które też dla tego zowią się *segnacasi*, to jest znaki czyli skazówki przypadków. *Di* jest znakiem przypadku drugiego, *a* trzeciego, *da*, *con* szóstego.

39. Żaden przyimek nie towarzyszy imieniowi w przypadku pierwszym i czwartym, i samo miejsce oba te przypadki wskazuje.

Alessandro vinse Dario.	*Alexander zwyciężył Dariusza.*
Il padre ama il figlio.	*Ojciec kocha syna.*
Roma da principio ebbe i re. *Davanz.*	*Rzym z początku miał królów.*

40. Przyimki *di*, *a*, *da*, a oprócz nich *in*, *con*, *per*, *su*, spotykając się z określnikami *il*, *lo*, *la*, zlewają się w jeden wyraz, dla uniknienia nieprzyjemnego brzmienia ze zbiegu dwóch samogłosek.

di il	*tworzą*	del	a il	*tworzą*	al	da il	*tworzą*	dal.
di i	—	dei	a i	—	ai	da i	—	dai.
di lo	—	dello	a lo	—	allo	da lo	—	dallo.
di gli	—	degli	a gli	—	agli	da gli	—	dagli.
di la	—	della	a la	—	alla	da la	—	dalla.
di le	—	delle	a le	—	alle	da le	—	dalle.

Podobnież *in*, w; *con*, z; *per* przez; *su* na.

in il	*tworzą*	nel	con il	*tworzą*	col	su il	*tworzą*	sul.
in i	—	nei	con i	—	coi	su i	—	sui.

in lo	*tworzą*	nello	con lo	*tworzą*	collo (*)	su lo	*tworzą*	sullo.
in gli	—	negli	con gli	—	cogli	su gli	—	sugli.
in la	—	nella	con la	—	colla	su la	—	sulla.
in le	—	nelle	con le	—	colle	su le	—	sulle.

per il	*tworzą*	pel.
per i	—	pei, pe'.
per gli	—	pegli (**).

PRZYPADKOWANIE RZECZOWNIKÓW BEZ OKREŚLNIKA I Z OKREŚLNIKIEM.

1	Varsávia, *Warszawa.*	Alessándro, *Alexander.*
2	di Varsavia, *Warszawy.*	d'Alessandro, *Alexandra.*
3	a Varsavia, *Warszawie.*	ad Alessandro, *Alexandrowi.*
4	Varsavia, *Warszawę.*	Alessandro, *Alexandra.*
6	da Varsavia, *z Warszawy.*	da Alessandro, *od Alexandra.*

	LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
1	il padre, *ojciec.*	i padri, *ojcowie.*
2	del padre, *ojca.*	dei (de') padri, *ojców.*
3	al padre, *ojcu.*	ai (a') padri, *ojcom.*
4	il padre, *ojca.*	i padri, *ojców.*
6	dal padre, *od ojca.*	dai (da') padri, *od ojców.*

(*) *Con* z następnym określnikiem zaczynającym się na *l*, można podług upodobania zlać lub nie zlać w jeden wyraz, i dla tego równie dobrze mówi się *collo spavento*, albo *con lo spavento*, ze strachem; *coll' inganno*, albo *con l'inganno*, oszukaństwem; *colla madre*, albo *con la madre*, z matką; *colle braccia*, albo *con le braccia*, rękami.

(**) *Per* i następujący po nim określnik mogą pozostać oddzielnie, *per il*, *per i*, *per gli*. Ten przyimek nigdy się nie zrasta z określnikiem zaczynającym się na *l*, i trzeba oddzielnie powiedzieć: *per lo stampatore*, dla drukarza; *per la selva*, przez las; *mandò per la sorella*, posłał po siostrę.

Przyimki *fra*, *tra*, między, mogą się zrosnąć z określnikiem zaczynającym się na *l*, i w takim razie *l* podwaja się: *fralle montagne*, między górami; *tralle due sorelle*, między dwiema siostrami; *frallo scrigno e la sedia*, między skrzynią a stołkiem. Gdy się zrastają z określnikiem liczby mnogiej *i*, kładzie się na miejscu jego odcinek przy przyimku: *fra' cugini*, między krewnymi; *tra' fratelli*, między braćmi; gdy się zrasta z *il*, *i* wyrzuca się, a miejsce jego zastępuje odcinek: *fra 'l sonno*, we śnie; *tra 'l sì e 'l no*, między tak a nie, to jest w niepewności. Nigdy się nie zrastają z określnikiem *l'*, ani z *gli*: *esser tra l' incúdine e il martello*, być między młotem a kowadłem; *fra gli amici*, między przyjaciołmi; *tra gl' infelici*, między nieszczęśliwemi.

col padre, *z ojcem.*	coi (co') padri, *z ojcami.*
nel padre, *w ojcu.*	nei (ne') padri, *w ojcach.*
pel padre, *dla ojca.*	pei (pe') padri, *dla ojców.*
sul padre, *na ojcu.*	sui (su') padri, *na ojcach.*

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
1 lo specchio, *zwierciadło.*	gli specchi, *zwierciadła.*
2 dello specchio, *zwierciadła.*	degli specchi, *zwierciadeł.*
3 allo specchio, *zwierciadłu.*	agli specchi, *zwierciadłom.*
4 lo specchio, *zwierciadło.*	gli specchi, *zwierciadła.*
6 dallo specchio, *od zwierciadła.*	dagli specchi, *od zwierciadeł.*
collo specchio, *ze zwierciadłem.*	cogli specchi, *ze zwierciadłami.*
nello specchio, *we zwierciadle.*	negli specchi, *we zwierciadłach.*
per lo specchio, *dla zwierciadła.*	pegli specchi, *dla zwierciadeł.*
sullo specchio, *na zwierciadle.*	sugli specchi, *na zwiereiadłach.*

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
1 l'albero, *drzewo.*	gli alberi, *drzewa.*
2 dell' albero, *drzewa.*	degli alberi, *drzew.*
3 all'albero, *drzewu.*	agli alberi, *drzewom.*
4 l'albero, *drzewo.*	gli alberi, *drzewa.*
6 dall'albero, *od drzewa.*	dagli alberi, *od drzew.*
coll' albero, *z drzewem.*	cogli alberi, *z drzewami.*
nell' albero, *w drzewie.*	negli alberi, *w drzewach.*
per l'albero, *dla drzewa.*	pegli alberi, *dla drzew.*
sull' albero, *na drzewie.*	sugli alberi, *na drzewach.*

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
1 la madre, *matka.*	le madri, *matki.*
2 della madre, *matki.*	delle madri, *matek.*
3 alla madre, *matce.*	alle madri, *matkom.*
4 la madre, *matkę.*	le madri, *matki.*
6 dalla madre, *od matki.*	dalle madri, *od matek.*
colla madre, *z matką.*	colle madri, *z matkami.*
nella madre, *w matce.*	nelle madri, *w matkach.*
per la madre, *dla matki.*	per le madri, *dla matek.*
sulla madre, *na matce.*	sulle madri, *na matkach.*

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
1 l'anima, *dusza.*	le anime, *dusze.*
2 dell'anima, *duszy.*	delle anime, *dusz.*
3 all' anima, *duszy.*	alle anime, *duszom.*

4 l'anima, *duszę.*	le anime, *dusze.*
6 dall'anima, *od duszy.*	dalle anime, *od dusz.*
coll'anima, *z duszą.*	colle anime, *z duszami.*
nell'anima, *w duszy.*	nelle anime, *w duszach.*
per l'anima, *dla duszy.*	per le anime, *dla dusz.*
sull'anima, *na duszy.*	sulle anime, *na duszach.*

41. Zobaczymy mówiąc o określniku (69) że niektóre wyrazy mogąc z większą lub mniejszą ścisłością określić znaczenie imion rzeczownych, zastępują miejsce określnika, który w takim razie, jako już niepotrzebny, opuszcza się. Takiemi są imiona liczebne (143), niektóre zaimki (194) i przymiotniki. Oto jest przypadkowanie imion rzeczownych poprzedzonych podobnemi określnikami.

LICZBA POJEDYNCZA.

Jeden, jakiś, pewien pan.	*... niewolnik.*	*... przyjaciel.*
un signore.	uno schiavo.	un'amico.
d'un signore.	d'uno schiavo.	d'un'amico.
ad un signore.	ad uno schiavo.	ad un' amico.
un signore.	uno schiavo.	un'amico.
da un signore.	da uno schiavo.	da un'amico.
con un signore.	con uno schiavo.	con un'amico.
in un signore.	in uno schiavo.	in un'amico.
per un signore.	per uno schiavo.	per un'amico.

LICZBA MNOGA.

Jedni, jacyś, niektórzy panowie.	*... niewolnicy.*	*... przyjaciele.*
alcuni signori.	alcuni schiavi.	alcuni amici.
d'alcuni signori.	d'alcuni schiavi.	d'alcuni amici.
ad alcuni signori	ad alcuni schiavi.	ad alcuni amici.
alcuni signori.	alcuni schiavi.	alcuni amici.
i t. d.	i t. d.	i t. d.

LICZBA POJEDYNCZA.

Jedna, jakaś, pewna pani.	*...... gęś.*
una donna.	un'oca.
d'una donna.	d'un'oca.
ad una donna.	ad un'oca.
una donna.	un'oca.

da una donna.	da un' oca.
con una donna.	con un' oca.
in una donna.	in un' oca.
per una donna.	per un' oca.

W liczbie mnogiej, *alcune donne*, jedne, jakieś, niektóre panie, i t. d.; *alcune oche*, jedne, jakieś, niektóre gęsi, i t. d.

LICZBA POJEDYNCZA.	LICZBA MNOGA.
Cały lud	*Wszystkie ludy*
tutto il popolo (*).	tutti i popoli.
di tutto il popolo.	di tutti i popoli.
a tutto il popolo.	a tutti i popoli.
da tutto il popolo.	da tutti i popoli.
con tutto il popolo.	con tutti i popoli.
in tutto il popolo.	in tutti i popoli.
per tutto il popolo.	per tutti i popoli.

LICZBA POJEDYNCZA.

Ten ptak	*Tamten kwiat*	*Każdy człowiek*
quest' uccello.	quel fiore.	ogni uomo.
di quest' uccello.	di quel fiore.	d' ogni uomo.
a quest' uccello.	a quel fiore.	ad ogni uomo.
da quest' uccello.	da quel fiore.	da ogni uomo.
con quest' uccello.	con quel fiore.	con ogni uomo.
in quest' uccello.	in quel fiore.	in ogni uomo.
per quest' uccello.	per quel fiore.	per ogni uomo.

LICZBA MNOGA.

Te ptaki	*Tamte kwiaty*	*Pięciu ludzi*
questi uccelli.	quei fiori.	cinque uomini.
di questi uccelli.	di quei fiori.	di cinque uomini.
a questi uccelli.	a quei fiori.	a cinque uomini.
da questi uccelli.	da quei fiori.	da cinque uomini.
con questi uccelli.	con quei fiori.	con cinque uomini.
in questi uccelli.	in quei fiori.	in cinque uomini.
per questi uccelli.	per quei fiori.	per cinque uomini.

(*) Wyrazy liczebne *tutto*, cały, wszystek; *ambedue*, oba, mają to do siebie, że nie odrzucają określnika.

ROZDZIAŁ III.

O ZNACZENIU I UŻYCIU PRZYIMKÓW

di, *a*, *da*, *con*, *in*, *per*, *su*, *sopra*, *fra*, *tra*.

Di

42. Znaczy wzgląd należenia części do całości, tudzież do kogo lub do czego, czyli wzgląd posiadania, i dla tego używa się:

1. Przed wszystkiemi imionami które my, dla wyrażenia tych względów, kładziemy w przypadku drugim.

Radíce, tronco, scorza, foglie, frutti d'álbero.	*Korzeń*, *pień*, *kora*, *liście*, *owoce drzewa.*
Testa d'uomo, volto di donna, zampa di gatto, coda di volpe.	*Głowa człowieka*, *twarz kobiety*, *łapa kota*, *ogon lisa.*
Il padróne di casa, fazzolétto di Pietro, cappéllo di Luigi.	*Pan domu*, *chustka Piotra*, *kapelusz Ludwika.*
Ópere di Macchiavelli, stória di Guicciardini, rime di Petrarca.	*Dzieła Machiawela*, *historya Guicciardiniego*, *rymy Petrarki.*

Mówi się także przez analogią, chociaż wyraźnego nie ma posiadania: *l' imperatóre d' Austria*, cesarz austryacki; *la regina d' Inghilterra*, królowa angielska.

2. Po imionach ilość oznaczających, po których w polskim języku kładzie się także przypadek drugi.

Una quantità d'uomini, di donne, di ragázzi, di pécore, di caválli.	*Wielka liczba mężczyzn*, *kobiet*, *chłopców*, *owiec*, *koni.*
Una botte di vino, un bicchiere d'acqua.	*Beczka wina*, *szklanka wody.*
Un braccio di panno.	*Łokieć sukna.*
Una libbra di caffè.	*Funt kawy.*
Due mazzi di candele, sei pani di zucchero, un vaso di tè. *Gold.*	*Dwa pęki świc*, *sześć głów cukru*, *pudełko herbaty.*

Su i prati che alla corte eran vicini
Fe' immensa moltitudine adunare

Di formiche, di mosche e moscherini,
Di scarabei, di vespe, e di zanzare. *Casti.*

3. Przed wyrazami znaczącemi materyał, z którego co jest zrobionem.

Státua di marmo, távola di legno, vaso di pietra, orológio d'oro.	*Statua marmurowa, stół drewniany, naczynie kamienne, zegar złoty.*

Można jednak niekiedy zamienić rzeczownik, materyał oznaczający, na przymiotnik, i powiedzieć, równie jak w polskim języku, *statua marmórea*, ale to się bardzo rzadko zdarza, bo język włoski nie ma wiele takich przymiotników.

4. Służy do połączenia imienia pospolitego znaczącego miasto, kraj, państwo, z imieniem własnem.

La città di Firenze.	*Miasto Florencya.*
Il regno di Francia.	*Królestwo francuzkie.*
L'império di Turchía.	*Państwo tureckie.*
L'ísola di Corfù.	*Wyspa Korfu.*

5. Kładzie się przed imionami oznaczającemi przymiot, jaki się komu przyznaje lub odmawia (110).

Un uomo di mérito.	*Człowiek mający zalety.*
Ricco di danáro.	*Bogaty w pieniądze.*
Póvero di cognizioni, privo di senno.	*Ubogi w wiadomości, obrány z rozumu.*
Voto di valore, d'ingegno, di sapére.	*Próżny męztwà, dowcipu, nauki.*

A

43. Znaczy dążenie do jakiego miejsca, i kładzie się:

1. Przed imionami miejsc do których się dąży, lub do których się przybywa, i odpowiada na pytanie dokąd.

Voglio tornare a Venezia. *Gold.*	*Chcę powrócić do Wenecyi.*
Venni in due giorni a Cremóna, in due altri a Pavía. *Bent.*	*Przybyłem w dwóch dniach do Kremony, w dwóch drugich do Pawii.*

Ora a quella taverna, ora a quell'altra andando. *Bocc.* La donna, lasciamo

stare, che a nozze, o a festa, o a chiesa andar potesse, ma ella non osava farsi ad alcuna finestra, nè fuor della casa guardare per alcuna cagione. *Bocc.* Giungemmo il 20 febbraio a Venezia. *Pell.*

2. Dla tego po słowach znaczących dążenie używa się dla wskazania celu dążenia.

Corro a chiamare mia madre, e a congedare le donne. *Manz.* — *Biegnę zawołać moję matkę, i pożegnać kobiety.*

Andándolo a visitare lo incontrai su la porta delle sue stanze. *Fosc.* — *Idąc go odwiedzić, spotkałem go we drzwiach jego mieszkania.*

Menava un contadino un paio di buoi a vendere sul mercato di Barberino. *Fir.* Perchè non vai tu a trarti la sete laggiù a quell'acqua chiara? *Fir.* Andate a chiamare mia figlia. *Gold.*

Tempo è che un orso
Venne alla mia tana a ricoverarsi. *Casti.*

3. Znacząc przybycie do jakiego miejsca, wyraża także pobyt w niem, i odpowiada na pytanie gdzie.

Fra non molti giorni io sarò a Nápoli. *Zan.* — *Zá kilka dni będę w Neápolu.*

Nel settembre dell' anno precedente, io era a Venezia. *Pell.* — *We wrześniu poprzedzającego roku byłem w Wenecyi.*

Mentre stavate qui a Bologna allo studio. *Zan.* Egli stava a Benevento, e voi a Nápoli. *Gold.* È venuto a visitarmi il signor T. che tu conoscesti a Pádova. *Fosc.*

4. Znacząc zarazem dążenie moralne, służy do oznaczenia myśli lub czynności zwróconej ku komu lub czemu, jest znakiem przypadku trzeciego, i odpowiada na pytanie komu, czemu.

Madonna, raccomandate l'ánima vostra a Dio. *Bocc.* — *Pani, poleć duszę swoję Bogu.*

Alla vera amicizia bisogna sagrificare le proprie passioni, e ancora la vita stessa. *Gold.* — *Prawdziwej przyjaźni trzeba poświęcić własne namiętności, a nawet i życie.*

A lui la cura e la sollecitudine di tutta la nostra famiglia commetto. *Bocc.*

Grato era al re, più grato era alla figlia
Quel cavalier. *Ariosto.*

44. Oprócz tego *a* służy do wyrażenia podobieństwa, kształtu jakim co jest zrobione, tudzież sposobu jakim się co dzieje lub odbywa.

Scala a lumáca.	*Schody kręcone.*
Cappello a tre punte.	*Kapelusz stosowany.*
Vestire alla polacca, alla francese, all'antica.	*Ubierać się po polsku, po francuzku, po staroświecku.*
Una veste a fiori, a liste.	*Suknia w kwiaty, w paski.*
A goccia a goccia.	*Po kropli.*
A uno a uno, a due a due, a tre a tre.	*Po jednemu, po dwóch, po trzech.*
Lo pregò a man giunte.	*Prosił go ze złożonemi rękami.*

Quel caro fanciullo, con cui converso alla muta sì dolcemente. *Pell.*

Mirò Rinaldo a lume di doppieri
Le donne ad una ad una, e i cavalieri *Ariosto.*
Restò senza risposta a bocca chiusa. *Ariosto.*
Pensoso più d'un'ora, a capo basso
Stette il cavalier dolente. *Ariosto.*
Ho fatto bene a non far a mio modo. *Fort.*
Mostri a due o tre code, a due o tre teste. *Casti.*

45. Odpowiada także na pytanie kiedy, gdy jest mowa o godzinie, o południu lub północy, o świętach.

Alle due, alle tre, alle quattro.	*O drugiej, o trzeciej, o czwartej.*
A mezzo giorno, a mezza notte.	*O południu, o północy.*
Ritornerà a San Michele, a Pasqua.	*Powróci na Święty Michał, na Wielkanoc.*

All'alba, a mezzodì, alla sera, una campana del duomo dava il segno di recitar certe preci proposte dall'arcivéscovo. *Manz.*

46. Kładzie się przed wyrazami grę znaczącemi.

Giuocare ai dadi (a dadi), alle carte (a carte) agli scacchi (a scacchi), alla palla, al bigliardo.	*Grać w kości, w karty, w szachy, w piłkę, w bilar.*

Mówiąc o instrumentach muzycznych, kładzie się po słowie *suonare* wyraz znaczący ten instrument, bez żadnego przyimka.

Suonare il violíno, il fláuto, la chitárra, l'arpa.	*Grać na skrzypcach, na flecie, na gitarze, na arfie.*

47. Służy do oznaczenia ceny, po której się co kupuje.

Ho girato tutta Bologna, per aver l'uova a mezzo baiocco l'uno. *Gold.* — *Krążyłem po całej Bononii, żeby dostać jaj po pół bajoka.*

Da

48. Ma to najgłówniejsze znaczenie, że wyraża miejsce od którego się ruch zaczyna, lub przedmiot od którego działanie pochodzi, i odpowiada na pytanie zkąd, od kogo, od czego, i dla tego używa się :

1. Po słowach *partire*, odjechać, odejść; *allontanare, scostare*, oddalić; *fuggire*, uciekać; *uscire*, wyjść; *venire*, przyjść; *giugnere*, przybyć; *tornare*, powrócić, i tym podobnych.

Partirò da Bologna col cuore afflitto. *Gold.* — *Odjadę z Bononii ze strapionem sercem.*

Ho deliberato di non allontanármi da questi colli. *Fosc.* — *Postanowiłem nie oddalać się od tych pagórków.*

Tornò in questi tempi da Parigi un mónaco chiamato don Felice. *Bocc.* Da Napoli stamane giunto è un amico. *Gold.* Sono partito, ma non poteva scostarmi dal suo giardino. *Fosc.*

Uwaga. Kiedy ze słowami *partire*, i t. d. położony jest przyimek *di* zamiast *da* przed imieniem własnem, wtenczas zachodzi wyrzutnia imienia pospolitego, którego domyślić się trzeba.

Partire, venire di Roma, *to jest :* dalla città di Roma. — *Wyjechać, przybyć z Rzymu.*

Ritornare di Francia, *to jest :* dal paese o regno di Francia. — *Powrócić z Francyi.*

Mówi się także, *uscire di casa*, *di chiesa*, *di teatro*, wyjść z domu, z kościoła, z teatru. Io voglio mostrar la via, per la quale voi possiate uscirvi di prigione. *Fir.*

2. Służy do oznaczenia oddalenia, rozłączenia, oddzielenia, rozróżnienia.

Arquà è discosto, come tu sai, quattro miglia dalla mia casa. *Fosc.* — *Arqua jest odległa, jak wiesz, cztery mile od mego domu.*

Mi sono staccato da lei colle lágrime agli occhi. *Gold.* — *Rozstałem się z nią ze łzami w oczach.*

Separando le mogli dai mariti, i padri dai figliuóli, i fratelli dai fratelli. *Botta.* Appresi la farina dalla crusca a dividere. *Gold.* Vi corre un bel divário da me ad un cameriere. *Gold.*

Dalle mogli così furono i mariti,
Dalle madri così i figli divisi. *Ariosto.*
Voi che ben distinguéte il gran dal loglio,
Dalla zucca il melon, voi ben capite
Di qual religion favellar voglio. *Casti.*

3. Wyrażając przedmiot od którego działanie pochodzi, używa się w znaczeniu biernem, dla oznaczenia przez kogo lub przez co wywarte zostało na kogo lub na co działanie. W tem znaczeniu towarzyszy słowu *essere*, lub użytemu w jego zastępstwie słowu *venire. Andréa è stato* albo *venne battuto da Luigi*, Andrzej został wybity przez Ludwika. *Lo scolare è stato* albo *venne lodato dal maestro*, uczeń został pochwalony przez nauczyciela.

Cristo, regnante Tiberio, fu crocefisso da Ponzio Pilato. *Davanz.*	*Chrystus, za panowania Tyberiusza, był ukrzyżowany przez Ponciusza Piłata.*
L'uomo morto per lui, e l' uomo morto da lui. *Manz.*	*Człowiek zabity z jego przyczyny, i człowiek zabity przez niego.*

Pedonio Secondo, prefetto di Roma, è stato in casa sua assassinato da uno schiavo. *Davanz.* La plebe fu sbaragliata da' cavalli. *Davanz.* Ambrogiuolo il dì medisimo, che legato fu al palo, e unto di mele, dalle mosche e dalle vespe e da tanfani fu non solamente ucciso, ma infino all'ossa divorato. *Bocc.* Fiammetta da dolci canti degli uccelli incitata, su si levò. *Bocc.* Il signor Lelio è stato assalito da due nemici; ei si difende colla spada da tutti e due. *Gold.* Ben rado che quel silenzio di morte fosse rotto da altro che da fragóre di carri funebri, da querimónie di pezzenti, da guai d'infermi, da urla di frenétici. *Manz.* Spogliati dagli uni, scherniti dagli altri, traditi sempre da tutti, abbandonati da' nostri medesimi concittadini. *Fosc.*

Io non son meno al re, che tu sia, grato,
Ma più di te dalla sua figlia amato. *Ariosto.*
Ciò che narra d' Ettor quel gran cantore,
Che dall' asta d' Achille ucciso venne. *Casti.*

4. Wyrażając miejsce od którego się ruch zaczyna, wyraża podobnież punkt od którego się przestrzeń rozciąga.

Crédesi, che la marina da Reggio a Gaeta sia quasi la più dilettévole parte d' Italia. *Bocc.*

Guadagni il fior di quante belle donne
Dall' Indo sono all' Atlantee colonne. *Ariosto.*

5. Znaczenie przyimka *da* przenosi się od miejsca do czasu, i służy do oznaczenia punktu od którego się czas liczy.

Fino dalla fondazione della repúbblica. *Verri.* — *Od założenia rzeczypospolitej.*

La tua vita infino dalla culla m' è nota. *Fort.* — *Twoje życie od kolebki mi jest znane.*

La mia stória della repubblica dalla morte di Silla sino alla congiura di Catilina. *Verri.* Da quel dì, la fúria del contagio andò sempre crescendo. *Manz.* Fin da primi giorni io aveva acquistato un amico. *Pell.*

Ruggiero ha nome, il qual da piccolino
Da me nutrito fu. *Ariosto.*
Se già l' avea udito da fanciulla,
Or ne tenea poca memoria o nulla. *Ariosto.*

6. Służy do wyrażenia liczby przez przybliżenie.

I nimici morti fúrono da dieci mila. *Davanz.* — *Nieprzyjaciół poległych było około dziesięciu tysięcy.*

La popolazione del lazzeretto montò dalle due alle dódici migliaia. *Manz.* — *Ludność lazaretu podniosła się od dwóch do dwunastu tysięcy.*

Era questi un uomo dai sessanta ai settant' anni. *Pell.* Si trovârono in Ticonderoga da 120 pezzi d' artiglierie di bronzo da sei a ventiquattro libbre di palla. *Botta.*

Da venti uomini entrar nella spelonca,
Armati chi di spiedo e chi di ronca. *Ariosto.*

7. Znaczy miejsce z którego kto lub co pochodzi.

Raffaello da Urbino. — *Rafael z Urbino.*

Cava l' acqua dal pozzo. — *Ciągnie wodę ze studni.*

8. Zależenie, wyglądanie czego od kogo.

La mia contentezza non dipende dall' abbondanza dell' oro, ma dalla pace del cuore. *Gold.* Da voi aspetto la quiete dell' animo mio. *Gold.*

9. Znacząc fizycznie oddalenie, znaczy moralnie unikanie, wystrzeganie się czego.

Guardátevi dalle insidie de' vostri nemici. — *Strzeżcie się zasadzek swych nieprzyjaciół.*

Dee l' uomo costumato astenérsi dal molto sbadigliare. *Casa.* Non solo si dee altri guardare dalle parole disoneste, e dalle lordure, ma eziandio dalle vili. *Casa.*

49. Służąc do oznaczenia ruchu i oddalenia się z jakiego miejsca, służy zarazem, przez jakąś sprzeczność logiczną i grammatyczną, do oznaczenia zbliżenia się do osoby.

Dopo non molti dì se ne tornò da lui. *Fir.*	*Po nie wielu dniach powrócił do niego.*
Voglio andare da mia madre. *Gold.*	*Chcę pójść do mojej matki.*

Andátossene una mattina da lei, con voce assai mansueta le disse. *Fir.* Se ne andárono dal Podestà. *Fir.* Non bisogna mai andare colle mani vuote da quei signori. *Manz.* Il custode non veniva da me. *Pell.*

Fui dal Governatore, andai dal Commissario,
E poi dal Generale, e poi dal Segretario. *Gold.*

50. W wyrażeniach, *dar da mangiare*, *dar da bere*, *dar da scrivere*, *dar da vestire*, i t. d., dać do jedzenia, dać do picia, dać do pisania, dać do ubrania się, domyślić się trzeba, *cosa che è da mangiare*, i t. d. dać rzecz służącą, dać co do jedzenia, i t. d.

Gli diedi da mangiare, gli diedi da bere. *Fir.* Quando ciascuno è per ire a tavola, essi chiéggono, che loro sia portato da scrívere. *Casa.* Al loro ritorno quella buona famiglia d'agricoltóri ci allestì da (far) colazione. *Fosc.*

Se li mena
A casa loro, e dà loro da cena. *Fort.*

Na wzór tamtych utworzyło się przez analogią wiele wyrażeń okazujących co jest do czynienia, co jest stosownem lub niestosownem, za czem iść a czego się chronić należy, kto co potrafi lub do czego jest zdolnym.

Più cose ho da scrivere. *Zan.*	*Wiele rzeczy mam do pisania.*
Sai tu quello che tu hai da fare? *Fir.*	*Czy wiesz co masz zrobić?*

Ora aveva cenci da rattoppare, ora da preparare in fretta il pasto a chi tornasse da una spedizione, ora feriti da medicare. *Manz.* Quando il padrone comanda, si ha da obbedire. *Gold.* Or conosco che il tuo consglio era buono, e da pigliare. *Fir.* Or non ti pare che questo sia perícolo da fuggire? *Fir.* Non sono da fare in presenza degli uomini le cose láide, o fétide, o schife. *Casa.* Il padre Cristoforo era uomo non solo da consigliare, ma da dar mano, quando si trattasse di sollevare poverelli. *Manz.*

51. Przez podobnąż analogią, przyimek *da* używa się do wyrażenia tego co komu lub do czego służy, na jaki cel lub użytek jest przeznaczonem, na co jest przydatnem.

Cappéllo da uomo, da donna.	*Kapelusz męzki, kobiecy.*
Gioie da donna.	*Klejnoty damskie.*
Vestito da uomo, da donna, da re, da príncipe.	*Ubior męzki, kobiecy, królewski, xiążęcy.*
Caválło da sella, da carrózza.	*Koń pod siodło, do karety.*
Mulo da soma.	*Muł pod juki.*
Ragazza da marito.	*Dziewczyna w latach zamęścia.*
Veste da cámera, berrettino da notte.	*Szlafrok, szlafmyca.*
Stanza da letto.	*Pokój sypialny.*
Coperta da letto.	*Kołdra.*
Fazzoletto da collo, da naso.	*Chustka na szyję, do nosa.*
Botte da olio, bicchiere da vino.	*Beczka na olej, szklanka od wina.*
Acqua da bere.	*Woda do picia.*
Libro da léggere, carta da scrivere.	*Xiążka do czytania, papier do pisania.*
Mulino da acqua, mulino da vento.	*Młyn wodny, wiatrak.*

Ho due figlie da marito. *Gold.* Comprate da venti botti da olio, ed empiútele, se ne tornò in Palermo. *Bocc.* Credéndola acqua da bere, a bocca postalasi tutta la bevve *Bocc.*

W każdym z powyższych przykładów zachodzi wyrzutnia jednego lub kilku wyrazów, których domyślić się trzeba I tak: *cappello da uomo, da donna*, jest skróceniem wyrażenia, *cappello che è da portarsi*, *o vien portato da uomo, da donna; cavallo da sella*, *da carrozza*, *mulo da soma*, jest także skróceniem następnego, *cavallo da portár sella*, *da tirar carrozza*, i t. d.

Podobna wyrzutnia wyrazu *un' abito* zachodzi w wyrażeniu *vestire da uomo*, *da donna*, ubierać się po męzku, po kobiecemu, i takie i tym podobne tłumaczą się na polskie przez skrócony trzeci przypadek przymiotników z poprzedzającym *po*, lub przez *jak*.

Bámbole vestite da mónaca. *Manz.*	*Lalki ubrane jak mniszki.*
Or si veste da schiava, or da regina. *Casti.*	*Raz się ubiera jak niewolnica, drugi raz jak królowa.*

Quanto meglio fareste, o sventurati,
A depor l'armi, e vestirvi da frati. *Fort.*
E vestite così da villanelle,
Liete sen' vanno a carolar fra quelle. *Fort.*

A w sensie moralnym znaczy co komu przystoi, co mu jest stosownem lub przyzwoitem.

Parlò a questa adunanza breve, e da imperadore. *Davanz.*	*Mówił do tego zgromadzenia krótko i po cesarsku.*
Vissi cristiano, e da cristiano io moro. *Fort.*	*Żyłem jak chrześcianin, i po chrześciańsku umieram.*
Io parlerò da Romano. *Verri.*	*Mówić będę jak przystało na Rzymianina.*

Io amando lei da genitore, da carnéfice la svenai. *Verri.* Separiámoci da uomini. *Pell.* Entrávano da padroni, da nemici nelle case. *Manz.*
Il grande vuol far sempre da padrone. *Casti.*

52. Poeci używają tego przyimka dla oznaczenia przymiotów, któremi się jedna osoba od drugiej odróżnia. *L'uomo dalla gamba storta*, człowiek z koślawą nogą; *Diana dagli occhi celesti*, Diana błękitnooka. Domyślić się trzeba *distinto*, *distinta da.*

La Lince dalla vista acuta. *Casti.*
Che direm degli orribili serpenti
Dalla lingua a due punte,
E dagli acuti velenosi denti? *Casti.*

In

53. Służy do połączenia słowa znaczącego znajdowanie się wewnątrz czego, pobyt, mieszkanie, przebywanie, zdarzenie gdzie przytrafione, z wyrazem miejsca w którem się co znajduje, w którem kto przebywa, w którem się co zdarzyło, i odpowiada na pytanie gdzie.

Partito di Torino, mi trattènni tre giorni in Asti. *Alf.*	*Wyjechawszy z Torino, zatrzymałem się trzy dni w Asti.*
Trovárono quel mísero ortoláno nella cesta, e nella publica prigione il condússero. *Fir.*	*Znaleźli tego biednego ogrodnika w koszu, i do publicznego więzienia go zaprowadzili.*

Da più settimáne vive in Pádova con sua sorella. *Fosc.* Non essendo in Parigi l'ambasciatore di Sardegna, io non vi conoscéva ánima al mondo. *Alf.*

Metti le uova nella sporta. Nella sporta vi è l'altra roba. *Gold.* Tróvasi nelle fávole del místico Esopo, che un lione ebbe bisogno d' un vile animalétto. *Fir.* In Cipro e in Rodi fúrono i romori e turbamenti grandi. *Bocc.* Nel regno di Napoli son nato. *Gold.*

Od miejsca przenosi się do czasu, i oznacza pewien jego punkt lub przeciąg, w którym się co zdarzyło. *Nicolò Copérnico morì nell'anno* 1543, Mikołaj Kopernik umarł w roku 1543.

Często jednak przed imionami lat, miesięcy, tygodni, dni, przyimek *in* opuszcza się. *L'anno che morì il Galileo*, *nacque il Newton*, tego roku w którym umarł Galileusz, urodził się Newton. *Il mese venturo*, *la settimana scorsa*, przyszłego miesiąca, przeszłego tygodnia.

54. Służy także do połączenia słowa znaczącego wejście, wkroczenie, przybycie, z imieniem znaczącem miejsce do którego się przybywa, zwłaszcza gdy to jest miastem, krajem, wyspą, i odpowiada na pytanie dokąd.

Giunto in Corinto, ebbe avvisi certi della morte di Galba. *Davanz.*	*Przybywszy do Koryntu, miał pewne wiadomości o śmierci Galby.*
Silla trapassò in Grecia contro Mitridate. *Verri.*	*Silla przeprawił się do Grecyi przeciw Mitridatesowi.*

Agricola entrò di notte in Roma, di notte in palagio. *Davanz.* Il giudéo montò a cavallo, e come più tosto potè, se n' andò in corte di Roma. *Bocc.* Seco guidommi il duca in Francia a Carlo Nono. *Gold.* Questa mattina è ritornata in casa. *Gold.*

Uwaga. W obu tych znaczeniach przyimek *in* często się spotyka przed imionami miast z przyimkiem *a* (43. 3.), między którem tak delikatna i nieznaczna zachodzi różnica, że jeden za drugi użytym być może. *Egli è in* albo *a Napoli*, on jest w Neapolu. *Ella è arrivata in* albo *a Varsavia*, przybyła do Warszawy.

55. Używa się także zamiast *su*, *sopra*, na. *In cima del monte*, *in lido del mare*, na wierzchołku góry, na brzegu morza.

Levátasi in piè, e tráttasi la corona dell' alloro, quella piacevolmente mise in capo ad Elisa. *Bocc.* Molte volte nel fronte si legge quello ch' è nel cuore scritto. *Fir.*

In dosso la corazza, e l' elmo in testa. *Ariosto.*

Zamiast *per*, za. *Eléggere in re*, *in papa*, wybrać za króla, za papieża.

Zamiast *a foggia*, na kształt. *Colle mani in croce*, z rękami na krzyż złożonemi.

Zamiast *verso*, ku. *In me movendo de' begli occhi i rai*, ku mnie obracając spojrzenia pięknych oczu.

Con

56. Możemy znajdować się w czyjem towarzystwie, wspólnie z kim czynność jaką wykonywać; możemy ją odbywać właściwym i jakby towarzyszącym nam sposobem; możemy używać czego jako narzędzia do robienia, lub jako środka do osiągnienia czego; może nareszcie rzecz jedna być połączona i zmieszana z drugą. Przyimek *con* służy do wyrażenia tych wszystkich względów.

1. Towarzystwa.

Io ci veniva sovente la state passata con mia madre. *Fosc.*	*Chodziłem tam często przeszłego lata z moją matką.*
Qua e là éran sedute bálie con bámboli al petto. *Manz.*	*Tam i sam siedziały mamki z dziećmi przy piersiach.*

Quivi con molta famiglia, con cani e con uccelli e con cavalli in conviti e in feste e in gioia, con le lor donne i più contenti uomini del mondo cominciárono a vívere. *Bocc.* Bada di non andare cogli altri ragazzi al lago. *Manz.* Mi sembrò poi vedére Teresa con sua sorella. *Fosc.*

Zamiast *con me*, *con te*, *con se*, mówi się *meco*, *teco*, *seco*, ze mną, z tobą, z sobą, a w dawnych pisarzach znajdujemy zamiast *con noi*, *con voi*, *nosco*, *vosco*, co teraz tylko w poezyi się używa (166).

Sì, Teresa, io vivrò teco, ma teco soltanto. *Fosc.*	*Tak jest, Tereso, żyć będę z tobą, lecz z tobą tylko.*

Il terzo giorno in un albergo teco
Arriverà costui, ch' ha l' anel seco. *Ariosto.*

2. Ze sposobu jakim czynność jaką odbywamy powstaje wiele bardzo wyrażeń: *con diligenza*, z pilnością; *con trascuránza*, z zaniedbaniem; *con piacére*, z przyjemnością; *con dispiacere*, z nieprzyjemnością; *con destrezza*, ze zręcznością; *con facilità*, z łatwością; *con dolore*, z bolem, które zamienić można na przysłówki: *diligentemente*, pilnie; *trascuratamente*, niedbale, i t. d.

Con sembiante assai umile, e colle più dolci paroline, e colle più mansuete, disse. *Fir.* Fu la strage di tanti deliberáta con lieta fronte. *Verri.* Marco allora con freménte voce prorúppe. *Verri.*

3. Przyimek *con* służy także do wyrażenia tego co się robi za pomocą jakiego narzędzia, do czego się używa pewnego środka, co wszystko w polskim języku wyrażamy przez przypadek szósty bez żadnego przyimka: *arare coll' aratro*, orać pługiem; *tagliare colla sciábola*, ciąć szablą; *tagliare col coltello*, krajać nożem; *cucire coll' ago*, szyć igłą; *scrivere colla penna*, pisać piórem.

Con un coltello gli spiccò dall' imbusto la testa. *Bocc.* Io sentii un di loro, che mi minacciáva di tagliarmi le gambe con una scure. *Fir.* Egli gettò con la destra il lembo della toga sull' ómero sinistro. *Verri.* Quei Toscani che si érano uccisi con le spade. *Fosc.*

Púgnan col rostro e coll' adunco artiglio. *Casti.*

Débbesi scusare ogni uomo, che non potendo colla forza, cerca salvarsi colle astúzie, e cogl' inganni. *Fir.* Colla simulata santità e finta penitenza si guadagnò così la grazia del santo uomo, che egli non vedéva lume con altri occhi, che con suoi. *Fir.* Giunta a un mucchio di ghiaccio si fermò cercando con gli occhi un' altro sentiero. *Fosc.* Gli uni ci ingánnano con l' entusiásmo di libertà, gli altri con fanatismo di religione. *Fosc.*

4. Względ połączenia i zmieszania. *Acqua con vino*, *caffè con latte*, woda z winem, kawa z mlekiem.

Nelle cose umane è sempre mescolato il male col bene. *Botta.*

È misto in questo móndo il ben col male. *Casti.*

Per

57. Łączy słowo ruch znaczące z imieniem miejsca:

1. Przez które się ruch odbywa.

Partii nel fin di giugno alla volta di Riga per Narva e Revel. *Alf.*	*Wyjechałem w końcu czerwca ku Rydze przez Narwę i Rewel.*
Uscì per la porta che gli veniva indicata. *Manz.*	*Wyszedł drzwiami które mu były wskazane.*

Per me si va nella città dolente. *Dante.*

Pel lago Champlain, e quindi per la riviera Sorel, che nasce da quello, si arriva nel gran fiume San Lorenzo, e per questo a seconda nella città di Quebec. *Botta.* La strada per la quale siamo andati finora mena al fondo dell' inferno. *Manz.*

2. Po przestrzeni którego ruch się odbywa, i tłumaczy się przez *po*.

Fu il suo teschio portato in triónfo per la città. *Verri.* — *Była głowa jego obnoszona w tryumfie po mieście.*

Per il dilettévole giardino infino all' ora del mangiare si diportárono. *Bocc.*

Rotta l' oste real fugge e si spande
Per la campagna e per i boschi attorno. *Casti.*
Di costei prima che degli altri dico,
Che molti giorni andò cercando invano
Pe' boschi ombrosi, e per lo campo aprico,
Per ville, per città, per monte e piano. *Ariosto.*

3. Do którego się ruch odbywa.

Mi determinái di partire per Londra. *Alf.* — *Postanowiłem pojechać do Londynu.*

58. Łączy także słowo wyrażające cel, zamiar, skłonność do kogo lub czego z ich przedmiotem, co dziać się może trojako.

1. Albo czynność wyrażona przez słowo ma na celu przedmiot, czyto osobę czy rzecz, dla której się co czyni, dla której co jest przeznaczonem, i wtenczas *per* tłumaczy się przez *dla.*

Ebbi sempre molta inclinazione pe' fanciulli. *Pell.* — *Miałem zawsze wielką skłonność do dzieci.*

I cittadini Lacedemónii nascévano tutti servi della patria; per lei nati, per lei vivévano, morívano per lei. *Verri.* — *Obywatele Lacedemońscy rodzili się wszyscy sługami ojczyzny; dla niej zrodzeni, dla niej żyli, umierali dla niej.*

Oggi io andrei nel fuoco per te. *Manz.* Certo fu maravigliósa la severità di Bruto, il quale spense i figliuóli suoi per la salvezza di Roma. *Verri.*

Pérdite, avversitá, disgrázie e guai
Son sempre per i súdditi e pel volgo,
Le vittórie e i felici avvenimenti
Son sempre per i grandi e pei potenti. *Casti.*

Tu należą wyrażenia: *intercédere per alcuno*, wstawić się za kim; *ottenére q. c. per alcuno*, otrzymać, wyjednać co dla kogo; *combáttere*, *morire per la patria*, bić się, umrzeć za ojczyznę. Io ti prometto di pregare Iddio per te. *Bocc.*

2. Albo dwie czynności są takie, że jedna jest celem drugiej. Wtenczas muszą być dwa słowa w zdaniu, z których drugie w trybie bezokolicznym, połączone przyimkiem *per*, który tłumaczy się przez *aby*, *żeby: studiare*, *léggere per imparare*, uczyć się, czytać aby się nauczyć; *giuocáre per divertirsi*, grać aby

się zabawić; *córrere per giúgnere*, biedz aby dopędzić; *mangiare per vívere*, jeść aby żyć; *vivere per amare*, *per divertirsi*, *per morire*, żyć aby kochać, aby się bawić, aby umrzeć.

Mente il legál per guadagnár la lite,
Mente il reo per nascóndere il delitto. *Casti.*

3. Albo się co dzieje z pewnego powodu, z pewnej przyczyny, ze skłonności serca, lub usposobienia umysłu, i wtenczas *per* położony przed wyrazami te powody znaczącemi, odpowiada naszym przyimkom *z*, *dla*, *przez*: *per timore*, z bojaźni; *per amore*, z miłości; *per vergógna*, ze wstydu; *per piacére*, dla przyjemności; *per invídia*, przez zazdrość; *per riconoscénza*, przez wdzięczność. Niekiedy podobne wyrażenia tłumaczą się przez szósty przypadek: *per ischerzo*, żartem; *per accidente*, przypadkiem.

Per timór non per amór il fece. *Zan.*	*Z bojaźni nie z miłości to uczynił.*

Se per caso avessi fatto qualche errorúzzo, o è stato per ignoránza, o per inavverténza. *Fir.* Il senatore Sesto Licinio fu per órdine di Mario precipitáto dalla Rupe Tarpea. *Verri.*

59. W niektórych wyrażeniach zawierających słowa ruch oznaczające, trzeba się domyślić po przyimku *per* drugiego wyrzuconego słowa w trybie bezokolicznym, cel ruchu znaczącego, i w takich *per* tłumaczy się przez *po*. *Andate per* (chiamare) *il médico*, idź po lekarza; *mandai per* (comprare, cavare) *vino*, posłałem po wino.

Mandò per l'amico suo. *Bocc.* Bernabuccio mandò per la madre di lei, e per altre sue parenti, e per le sorelle, e per fratelli. *Bocc.* Mandò per una Bibbia. *Fosc.*

60. Ze słowami *stare*, *essere*, słowo położone po przyimku *per* znaczy czynność wkrótce nastąpić mającą (345).

Io sto per partire. *Fosc.*	*Jestem na wyjezdnem.*
È morta? — no; ma sta per morire. *Guar.*	*Czy umarła? — nie; ale wkrótce umrze.*

Io sto per pormi in viaggio. *Manz.* L'ora della partenza sta per suonare. *Fosc.*
Trova il vecchio, che sta per morire
Dalla paura. *Fort.*

61. Używa się usilnie prosząc, przysięgając, zaklinając.

Vi giuro, per quanto vi è di più sacro. *Gold.*

Przysięgam ci na wszystko co jest najświętszego.

Io te ne scongiuro per il nostro amore infelice, per le lágrime che abbiamo sparse, per la tenerezza che tu senti per i tuoi genitóri, non lasciare senza consolazione la mia póvera madre. *Fosc.*

Su, sopra.

62. Oba znaczą na czem, na powierzchni czego: *su* albo *sopra la távola*, na stole.

Tutti sopra la verde erba si pósero in cérchio a sedere. *Bocc.*

Wszyscy na zielonej trawie wkoło usiedli.

La sua consorte appoggiáva mesta ambe le mani sull'ómero di lui. *Verri.* Lo trovárono steso sopra un sofà, ma ricascando con la testa su i guanciáli levò gli occhi al cielo e spirò. *Fosc.*

Czasem *su* łączy się z *per*, i znaczy wzdłuż czego idącego w górę, po wierzchołku gór, drzew: *su per la scala*, po schodach; *su per i monti*, po górach.

Gli uccelli su per li verdi rami cantando piacévoli versi. *Bocc.* Nè altro s' ode, che le cicále su per gli ulivi. *Bocc.*

Czasem *su* samo przez się, lub złączone z *in* oznacza czas, a mianowicie świt, południe, zmrok lub północ. *In sul far del giorno*, nadedniem, o świcie; *in sul mezzo giorno*, w południe; *in sulla mezza notte*, około północy.

E torno sul far della notte alla mia casa. *Fosc.*

I wracam o zmroku do mego domu.

Czasem kładzie się przed przedmiotem nad którym czynią się uwagi, i tłumaczy się przez *nad*, *o*.

Le riflessioni che mi fece sulla giustizia di Dio, sull'ingiustizia degli uomini, sul dovére del perdóno, sulla vanità di tutte le cose del mondo, non érano trivialità. *Pell.*

Fra, tra.

63. Znaczą naprzód położenie między dwiema lub więcej osobami lub rzeczami, i tłumaczą się przez *między*, *wśród*. *Tra l'incúdine e il martello*, między młotem a kowadłem.

M'asconderò tra queste selve. *Guar.* Ma che stravaganza affliggersi, perchè non si trova fra gli uomini la virtù. *Fosc.* Fra la turba immensa de' miei conservi. *Fosc.*

1. *Fra* znaczy przeciąg czasu, zaczynający się od chwili w której mówimy, po upłynieniu którego ma co nastąpić. *Fra due giorni*, *fra tre anni*, to jest: *fra questo momento e due giorni o tre anni*, za dwa dni, za trzy lat.

Io partirò fra due giorni. *Bent.*

2. *Tra* służy także do oznaczenia pewnej liczby złożonej z dwóch części, tudzież dwóch lub więcej powodów lub przyczyn, które się przyłożyły do osiągnienia pewnego skutku, i tłumaczy się przez *częścią*, *już to przez*, *już to dla tego*. *Tra morti e feriti*, częścią w zabitych, częścią w rannych.

E tra col suo senno e valore e l'aiuto del suócero, egli conquistò poi la Scozia. *Bocc.*

3. *Tra una volta e altra*, *tra più volte*, raz i drugi, kilka razy.

Da lei tra una volta e altra aveva avuto quello, che valéva ben trenta fiorin d'oro. *Bocc.*

64. Takie są główniejsze znaczenia przyimków *di*, *a*, *da*, i t. d. które dobrze pojąć należy, bo na nich, a mianowicie na trzech pierwszych, zawisła niejako cała treść i znajomość języka włoskiego.

Powiedzieliśmy wyżej (48. 1.) że przyimek *di* zastępuje miejsce przyimka *da* po słowach znaczących wyruszenie, wyjście, przyjście z jakiego miejsca; dodać tu jeszcze wypada, że tenże kładzie się często zamiast innych w eliptycznych wyrażeniach, w których domyślić się można tych zastąpionych przyimków wraz z rzeczownikiem od którego *di* zależy.

Lagrimár di allegrézza, *piángere di dolore*, to jest: *per cagione di allegrezza*, i t. d. płakać z radości, z żalu.

Vivere di limósine, to jest: *col mezzo di limosine*, żyć z jałmużny *Egli è avvezzo di vivere di rapina*. Fir. *Io mi pasco d' erbe*, *ed ei di carne*. Fir.

Di notte, *di giorno*, *di sera*, to jest: *in tempo di notte*, i t. d., w nocy, we dnie, w wieczór. *Di dì e di notte ci si lavóra*. Bocc. *Agricola entrò di notte in Roma*, *di notte in palagio*. Davanz.

Vicin di Cicilia è una isolétta chiamata Lipari. Bocc. to jest: *vicino all' ísola di Cicilia*. *Ischia è una isola assai vicina di Napoli*. Bocc. to jest: *vicina alla città di Napoli*.

ROZDZIAŁ IV.

O ZNACZENIU I UŻYCIU OKREŚLNIKA.

65. Ponieważ określnik służy do ściślejszego określenia znaczenia wyrazów (1), ztąd wypada, że jeżeli mówię w ogólności o osobach, zwierzętach lub rzeczach, nie wdając się w bliższe ich oznaczenie, nie położę przed ich imionami żadnego z wyżej wymienionych określników.

Io veggo uómini, donne, fanciúlli, ragázzi. — *Widzę mężczyzn, kobiety, dzieci, chłopców.*

Egli parla di caválli, di cani, di pécore. — *Mówi o koniach, psach, owcach.*

Fruménto, vino ed ólio sono i prodótti principali di questo paese. — *Pszenica, wino i oliwa są główne płody tego kraju.*

W ostatnim przykładzie położyłem określnik *i* przed wyrazem *prodotti*, dla tego że pszenica, wino i oliwa są to główne płody tego kraju o którym jest mowa.

Opuszcza się podobnież określnik, wyliczając spiesznie wiele rzeczy jedne po drugich.

Cárceri di qua, carceri di là, carceri di sopra, carceri di rimpétto. *Pell.* — *Więzienia z tej, więzienia z tamtej strony, więzienia na górze, więzienia naprzeciwko.*

Risonávano per le vie, e nelle abitazióni, pianti, lamenti, strépito d'arme, gémere di moribóndi. *Verri.* — *Rozlegały się po drogach, i w mieszkaniach, płacz, narzekania, szczęk oręża, jęki umierających.*

Io misi sottosópra ciò che era su per le távole e su per la credenza, bicchiéri, guastáde, saliére, coltélli, vasi, továglie, tovagliolíni, e le tavole finalmente. *Fir.*
Eglino portávano in una dispensa tutte le cose che avanzávano: pezzi di porci cinghiáli, polli interi, starne, fagiáni, pastícci, pesci, uóva, cácio d'ogni sorte finíssimo, pan bianchíssimo, berlingózzi, zuccheríni in forma di rosétte. *Fir.*

Culte pianúre, e delicati colli,
Chiare acque, ombróse ripe, e prati molli. *Ariosto.*
E in mezzo al prato éran giardíni e fonti,
E laghi e stagni, e colonnáti e ponti. *Fort.*
La nobil classe comprendéa i rapaci
Sanguinari, carnívori, gagliárdi,

Feróci, insaziábili, voráci,
Lion, Tigri, Pantere e Leopárdi,
Rinocerónti, Giraffe, Elefanti,
Che fra gli altri animai sémbran gigánti. *Casti.*

66. Jeżeli zaś mówię o czem w ogólności, ale chcę zarazem rozciągnąć znaczenie wyrazu do wszystkich rzeczy tegoż rodzaju, w takim razie użyję określnika przed imieniem tę rzecz oznaczającem.

Gli uómini sono mortali.	*Ludzie są śmiertelni.*
Gli uccélli vólano, i pesci nuótano.	*Ptaki latają, ryby pływają.*
Le buóne piante sono rare.	*Dobre rośliny są rzadkie.*
L'ária è un corpo elástico.	*Powietrze jestto ciało sprężyste.*

67. Użyję podobnież określnika przed imieniem liczby pojedynczej, służącem do oznaczenia wszystkich innych istot tegoż rodzaju.

L' uomo è mortale.	*Człowiek jest śmiertelny.*
L'uomo è un ente ragionévole.	*Człowiek jest istota rozumna.*
Il cane è un animále fedéle.	*Pies jest wierne stworzenie.*

W dwóch pierwszych przykładach, człowiek, *l' uomo*, jest wzięty za cały rodzaj ludzki; w trzecim pies, *il cane*, za cały rodzaj psów.

68. Jeżeli rzecz jaka jest tak ściśle przez przyległe wyrazy oznaczona, i tak dokładnie z rzędu jej podobnych wyłączona, że ona jest nie inna tylko ta o której się mówi, to i w takim razie położę określnik przed jej imieniem.

La donna, che tu ami.	*Kobieta, którą kochasz.*
Il gióvane di cui mi parlaste.	*Młodzieniec, o którym mi mówiłeś.*
Gli uccelli del fratéllo non cántano.	*Ptaki brata nie śpiewają.*
Gli abitánti di Varsávia.	*Mieszkańcy Warszawy.*
L' uomo che io odiáva, io l' ho uccíso. *Manz.*	*Człowieka któregom nienawidził, zabiłem.*

Są oprócz określnika inne wyrazy służące do mniej więcej

ścisłego innych określenia, a przeto mogące go zastąpić. Jeżeli który z nich towarzyszy imieniowi, określnik jako niepotrzebny odpada (143. 194.). *Questo cavallo*, ten koń; *quel cavallo*, tamten koń; *ogni cavallo*, każdy koń; *quattro cavalli*, cztery konie. Chcąc powiedzieć, cztery konie, które kupiłem lub przedałem, dostawię jeszcze określnik do imienia liczebnego *quattro : i quattro cavalli, che ho compráti, vendúti. È stato quello certamente, che ha rubato i trecento scudi.* Gold.

69. Jeżeli zaś wyłączam rzecz lub osobę z rzędu jej podobnych, ale jej bliżej nie określam, użyję przed jej imieniem wyrazu *uno, una. Un giovane*, jeden, jakiś, pewien młodzieniec. *Una ragazza*, jedna, jakaś, pewna dziewczyna.

Un lupo, e un volpóne, e un corvo abitávano di compagnía. *Fir.* Sono una póvera figlia d' un povero padre. *Gold.*

Czasem *uno* stoi bez rzeczownika, wtenczas domyślić się trzeba opuszczonego wyrazu, *uomo. Son un che i fatti altrúi di sapér non mi curo.* Gold.

70. Imiona własne bogów, ludzi, znaczące dobrze znane, od wszystkich innych podobnych dokładnie same przez się odróżnione istoty, nie potrzebują określnika.

Dio è giusto, Dio vede tutto.	*Bóg jest sprawiedliwy, Bóg wszystko widzi.*
Giunóne, móglie di Gióve.	*Junona, żona Jowisza.*

Chi non ricerca a Tivoli le ville d' Adriano, di Mecenate, di Manlio Vopisco? *Pind.*

71. Imiona własne bogów, ludzi przybierają określnik.

1. Kiedy mają przed sobą przymiotnik, lub przez przystawione wyrazy ściślej są określone.

L'onnipoténte Iddio.	*Wszechmogący Bóg.*
Il Dio de' nostri padri.	*Bóg naszych ojców.*
Il Dio Nettúno.	*Bożek Neptun.*
L' Apollo di Belvedére.	*Apollo Belwederski.*
La Vénere del Campidoglio.	*Wenera Kapitolińska.*
Il valoróso Césare.	*Waleczny Cezar.*
Il divíno Raffaello.	*Boski Rafael.*

Il vero Cristo fra disági nácque. *Casti.*

2. Kiedy w liczbie mnogiej są użyte zamiast imion pospoli-

tych : *i Demósteni*, *i Ciceróni*, *gli Oméri*, *i Virgilj*, *i Neróni*, *i Tiberj*, to jest wielcy mowcy jak Demostenes i Cicero, wielcy poeci jak Homer i Wirgiliusz, wielcy tyrani jak Nero i Tiberiusz. Podobnież, kiedy w liczbie pojedynczej które z nich do oznaczenia jakiej osoby przez porównanie jest użyte : *Ariosto, l'Omero d'Italia.*

3. Kiedy znakomici ludzie, a mianowicie uczeni, poeci, malarze, rzeźbiarze, imieniem tylko rodowem są nazwani : *il Petrarca*, *il Tasso*, *l'Ariosto*, *il Metastasio*, *il Goldoni*, *il Tiziano*, *il Buonarotta*, przy których domyślić się trzeba, *poeta*, *pittore*, jak gdyby było : *il poeta Petrarca*, *il pittore Tiziano.* Kładąc zaś przed imieniem rodowem imię chrzesne, opuszcza się określnik : *Francesco Petrarca*, *Michelángelo Buonarotta.*

4. Kiedy jest mowa o kobiecie, mianowicie niższego stanu, która jest dobrze znana osobie do której się mówi, nazywając ją tylko imieniem chrzesnem : *la Fiammetta*, *la Catarina*, jak gdybyśmy chcieli powiedzieć : *quella Fiammetta*, *che voi ben conoscete.*

72. Kiedy do imienia własnego przystawione jest imię pospolite, znaczące urząd, godność, dostojeństwo, przed tem ostatniem używa się określnika : *l'imperatore Leopoldo*, *il re Giovanni III*, *il príncipe Adamo*, *il cardinál Bembo*, *il véscovo Salviati*, *il conte Orlando*, *il generále Bem*, *il professóre Cappelli*, dla tego że wiele jest osób, które takie tytuły posiadać mogą, a jedna jest tylko tego imienia. Tudzież przed *signore*, *signora*, stosownie do przyjętego zwyczaju : *il signor maestro*, pan nauczyciel ; *il signor curato*, xiądz proboszcz ; *la signora Teresa*, pani Teresa.

W niektórych określnik przenosi się na inne miejsce : *Madama la principéssa*, xiężna pani ; *Madama la contessa*, pani hrabina.

Następujące stoją bez określnika : *Don*, *Donna*, *Madama*, *Monsignore*, *Santo*, *Frate*, *Suora*, *Messere*, *Ser*, *Maestro* : *Don Rodrigo*, *Donna Maria*, *Madama Bianconcini*, *Monsignore Salviati*, *San Paolo*, *Fra Galdino*, *Ser Brunetto.*

73. Kiedy przymiotnik jest przystawiony do imienia własnego, dla odróżnienia jakiej osoby od innych, określnik kładzie się między niemi. *Platone il Divino*, boski Plato ; *Pietro il*

Grande, Piotr Wielki; *Carlo il Temerario*, Karol Śmiały. Mówi się jednak, *Alessandro Magno*, *Carlo Magno*, Alexander Wielki, Karol Wielki.

74. Imię liczebne porządkowe przystawione do imienia panujących, dla odróżnienia ich od innych tegoż imienia, nie bierze określnika, bo ta liczba już go dostatecznie odznacza. *Francesco primo*, Franciszek I; *Enrico secondo*, Henryk II; *Carlo nono*, Karol IX; *Luigi decimoquarto*, Ludwik XIV.

75. Chcąc opisać przymioty ciała człowieka lub zwierzęcia, składu części rośliny, potrzeba położyć określnik przed rzeczownikiem, a po nim imię ten przymiot znaczące (106. 2.).

Carolina ha la testa rotonda, i denti bianchi, le labbra vermiglie, i capelli neri, e gli occhi vivaci.	*Karolina ma głowę okrągłą, zęby białe, usta rumiane, włosy czarne, i oczy żywe.*
Quest' albero ha la scorza dura.	*To drzewo ma korę twardą.*

76. Po słowach, *éssere*, być; *divenire*, *farsi*, stać się, zostać; *náscere*, urodzić się; *morire*, umrzeć; *esser creduto*, *reputato*, być mianym, poczytywanym; *parere*, *sembrare*, zdawać się; *spacciársi per uno*, udawać się za kogo, mienić się kim, opuszcza się określnik.

Egli è Italiáno, Francése.	*On jest Włochem, Francuzem.*
Questo signore è Capitano.	*Ten pan jest kapitanem.*
Egli è divenuto, si è fatto prete.	*Został xiędzem.*
Egli nacque gentiluomo.	*Urodził się szlachcicem.*
I Fiorentini si spacciávano per Pisani in Tunisi. *G. Vill.*	*Florenczykowie mienili się Pizanami w Tunis.*

Mówi się jednak, *è un ufficiále di mérito*, jestto oficer pełen zalet; *questa donna è una Polacca di mia conoscenza*, ta pani jest Polka, moja znajoma.

Opuszcza się także w następujących wyrażeniach: *avér fame*, *sete*, *sonno*, *voglia*, być głodnym, mieć pragnienie, chcieć spać, mieć chęć, chcieć; *dar ragguáglio*, *rispósta*, dać wiadomość, odpowiedź; *render grázie*, oddać dzięki; *prestár fede*, dać wiarę, i w wielu innych.

77. Określnik czasem się kładzie, a czasem nie kładzie przed imionami części świata, krajów, wysp, ale kiedy go potrzeba, a kiedy nie potrzeba położyć, na to niepodobna podać stałego prawidła, bo w tym zwyczaj samowolniej rządzi a niżeli we wszystkich innych przypadkach.

Następujące jednak względy posłużą może do poznania tego zwyczaju.

1. Położyć trzeba określnik przed imionami części świata, krajów, gdy jest mowa o całej części świata, o całym kraju, albo o jednej dobrze oznaczonej części.

L' Európa è più popoláta dell' Africa.	*Europa jest ludniejsza od Afryki.*
Gli stati dell' América.	*Państwa Ameryki.*
L' Itália è da tre parti circondáta dal mare.	*Włochy są z trzech stron otoczone morzem.*
La Spagna meridionále.	*Hiszpania południowa.*
Nella Savóia e nel Piemónte avéan corso le monéte di Francia.	*W Sabaudyi i w Piemoncie miały kurs pieniądze francuzkie.*
L' Italia tutta fu inondata di sangue. *Verri.*	*Cała Italia zalana była krwią.*

Znajdują się jednak przykłady, szczególniej w poezyi, w których imiona krajów, chociaż użyte w powyższem znaczeniu, stoją bez określnika.

Se spesso perdè il campo Africa e Spagna,
Quando siam stati sédici per otto,
Che sarà, poi che Italia e che Lamagna
Con Francia è unita? *Ariosto.*

Da questi fonti trássero di poi
China, India, Egitto e tutto l' Oriente
Le cifre e i geroglífici. *Casti.*

2. Dwa tylko są wyjątki od poprzedzającego prawidła.

Pierwszy. Gdy imię części świata, powszechnie znanego a mianowicie europejskiego kraju lub jego prowincyi, położone jest w przypadku drugim, dla bliższego określenia rzeczownika będącego głównym przedmiotem mowy. *L'equilíbrio d'Europa*, równowaga Europy; *il parlamento d'Inghilterra*, parlament angielski; *l'imperatore d'Austria*, cesarz austryacki; *il vino di*

Francia, wino francuzkie; *il margraviáto di Morávia*, margrabstwo Morawii.

Drugi. Gdy się tylko nadmienia o jakim kraju, bez żadnego względu na jego część lub całość, co się najczęściej zdarza po przyimku *in*. *Egli morì in Ispagna*, umarł w Hiszpanii; *vive in Polonia*, żyje w Polsce; *è andato in Boémia*, poszedł do Czech; *lo vidi in Francia*, widziałem go we Francyi. *Tu ben lo sai, il quale nella tua gioventù militasti in Ibéria*. Verri.

78. Pomimo tych dwóch wyjątków, położyć potrzeba określnik, gdy się zwraca uwaga na jaki kraj w szczególności, lub gdy jest mowa o całym kraju. *Le province della Spagna*, prowincye Hiszpanii; *le città dell' Italia*, miasta włoskie; *i príncipi della Germánia*, xiążęta niemieccy; *gli Armeni sparsi nella Turchía*, Armenianie rozproszeni po Turcyi.

Questa fu la sorte della Sicilia, dell' Affrica, della Grécia, dell' Iberia, della Gállia, e di quanti altri regni fúrono da noi distrútti. *Verri*. Perchè non véggono queste lágrime i pópoli ora viventi nella Iberia, e nell' Affrica, e nell' Asia? *Verri*.

79. Imiona niektórych europejskich i zaeuropejskich krajów i wysp zawsze mają przy sobie określnik, jako to: *l' Illiria*, *il Lazio*, *il Tirolo*, *la Svízzera*, *la Moldávia*, *la Moréa*, *la Criméa*, *il Brasíle*, *il Messico*, *la Virgínia*, *il Canadà*, *il Perù*, *le Indie*, *la China*, *il Giapóne*, *il Congo*; *la Sicília*, *la Sardégna*, *la Córsica*, *l'Elba*, *la Capraia*, *l'Irlanda*, *l'Islanda*, a może i kilka innych.

Purchè a me fosse lasciata una legione sola ed il governo della Illiria. *Verri*. Quindi rivolse le armi contra il Lazio. *Verri*. La strada, che conduce dalle colonie inglesi nel Canadà, è quasi tutta posta sui fiumi e laghi. *Botta*. Orang-Utangh, animale similissimo all' uomo, così detto comunemente nell' Indie orientali; nella provincia del Congo chiamasi Pongo. *Casti*. Ben rammentate che la Sicilia era in quel tempo combattuta fra i Cartaginesi e i Siracusani. *Verri*. Arriváron poscia parecchi reggimenti dall' Irlanda, dalla Nuova-York. *Botta*.

80. Niektóre, a mianowicie wyspy, nigdy go nie mają przy sobie, jako to: *Cándia*, *Cipro*, *Corfù*, *Creta*, *Ischia*, *Lipari*, *Malta*, *Majorca*, *Minorca*, *Prócida*, *Rodi*, *Scio*, i kilka innych.

In Cipro e in Rodi furono i romori e turbamenti grandi. *Bocc*. Ella sottopose al suo imperio la Dalmazia, e Rodi, e Scio, e Samos, e Mitilene, ed Andros, e Creta, e Cipro, e le isole tutte dell' Egeo e dell' Ionio, ed il Peloponeso, e l' Ellesponto. *Verri*.

Quando anni sono viaggiando in Malta fui,
Sovente il vidi, e conversai con lui. *Casti*.

81. Imiona morz, rzek, jezior i gór zawsze mają przy sobie określnik, jako to : *l'Archipélago*, *l'Atlántico*, *l'Océano; la Vístola*, *l'Elba*, *il Danúbio*, *il Reno*, *la Sena*, *l'Adige*, *il Po*, *il Tévere*, *il Tamígi*; *l'Etna*, *il Vesúvio*, *l'Apennino*, *le Alpi*, *i Pirenéi*, *i Chimborasso*.

Passai il il Reno a Spira. *Bent.* Ho passato poi il Danubio a Ulma. *Bent.* Le correnti del Tigri, ed i gioghi del Tauro. *Verri.* Il Tevere tinto del sangue vostro. *Verri.* Mi presentai poi alla ripa del Rubicone. Poichè feci alquanta pausa, io scesi dall' Esquilino, avviandomi verso il Celio. *Verri.*

82. Imiona miast stoją zawsze same, wyjąwszy kilka którym określnik towarzyszy, jako to : *la Mecca*, *il Cairo*, *la Mirándola*, *il Finale*, *la Bastia*, *la Roccella*, *la Nouva-York*.

Il lunedì dei sette ottobre dell' anno 1765 convénnero nella città della Nuova-York i deputati delle provincie Americane. *Botta.*

Non era grande il Cairo così allora,
Come se ne ragiona a nostra etade. *Ariosto.*

83. Imiona czterech głównych stron świata przybierają określnik. *L'Oriente*, *il Levante*, *l'Est*, Wschód. *L'Occidente*, *il Ponente*, *l'Ovest*, Zachód. *Il Settentrione*, *il Nord*, *la Tramontana*, Północ. *Il Mezzogiorno*, *il Mezzodì*, *il Sud*, Południe.

84. Poprzedzone od przyimków *di*, *a*, *da*, *in*, *verso*, *tra*, odrzucają go.

Una strada, per la quale quasi di necessità passava ciascuno, che di Ponente verso Lavante andar voleva, o di Levante in Ponente. *Bocc.* La nostra nave percosse a certe spiagge là in Ponente. *Bocc.*

Già il sesto anno volgea ch' in Oriente
Passò il campo cristiano. *Tasso.*
In Ponente con essa era tornato. *Ariosto.*
E mentre questi sbárcan da Ponente,
Vi sbarca da Levante anco altra gente. *Fort.*

Ale i w tym razie znowu go przybierają, dla uniknienia nieprzyjemnego dźwięku pochodzącego ze zbiegu dwóch samogłosek. *All' Oriente*, *all' Occidente*, na Wschód, na Zachód; *dall' Oriente*, *dall' Occidente*, ze Wschodu, z Zachodu.

85. Na zakończenie nauki o określniku dodać jeszcze wypada, że ledwie nie każdą część mowy zamienić można na rzeczownik przez dodanie określnika *il*, *lo* (20). Możność zamienienia tym sposobem każdego słowa na rzeczownik (330), jest równie obfitym źródłem bogactwa języka włoskiego, jak w polskim łatwość

tworzenia rzeczowników ze słów za pomocą zakończeń *anie*, *enie*, *cie : il léggere*, czytanie; *lo scrívere*, pisanie; *l'andáre*, chodzenie; *il minacciáre*, grożenie; *il bere*, picie; *il cucíre*, szycie, i t. d.

Non solamente il parlare, e l'usare con gl' infermi dava a' sani infermità, ma ancora il toccare i panni. *Bocc.* Sempre il dolérsi e discrédersi cogli amici fu alleggiamento de' tribolati. *Fir.* Il diruggináre i denti, il sufolare, lo strídere, è lo stroppicciar pietre aspre, e il fregar ferro spiace agli orecchi. *Casa.* Lo svegliarsi la prima notte in cárcere è cosa orrenda. *Pell.* Arciéri Cretesi, espertíssimi nel saettare. *Verri.* Il véndere non è cosa più ridícola che il comperare. *Manz.*

ROZDZIAŁ V.

O OKREŚLNIKU PODZIELNYM CZYLI CZĄSTKOWYM.

86. Określnik podzielny czyli cząstkowy jest tak nazwany, że się czasem kładzie przed imionami osób i rzeczy, gdy jest mowa nie o wszystkich ludziach, ani o całej massie rzeczy, ale tylko o pewnej, nieoznaczonej, a do tego niewielkiej ich części. Jestto przyimek *di* zrosły z przedimkiem *il*, *lo*, *la*, *i*, *gli*, *le* czyli *del*, *dello*, *della*, *dei*, *degli*, *delle*, które zawsze zastąpić można przez *alcuni*, kilka, *alquanto*, nieco, trochę.

Vorréi avére dei libri da leggere.	*Chciałbym mieć xiążki do czytania.*
Dátemi del pane.	*Daj mi chleba.*

W obu razach równie dobrze powiedzieć można, *vorrei avere alcuni libri da leggere*, chciałbym mieć kilka xiążek do czytania; *datemi alquanto pane*, daj mi trochę chleba.

Mi levai la tasca dalle spalle, e diedigli del pane e del cacio. *Fir.* Veggendo gli uccelli il gran secco, deliberárono di buscar luogo dove fosse dell' acqua. *Fir.* Preso del grano, dell' orzo, del míglio, del seme di papáveri, de' ceci, delle lenti, e delle fave, e fatto un mescuglio d' ogni cosa, le disse. *Fir.* In casa c' è del salame, e del presciutto. *Gold.* Mio padre lo vede volentiéri, perchè gli fa dei regalétti. *Gold.* Ve ne sono delle altre póvere come voi. *Gold.* Ne ho veduti qui morire degli offesi che perdonávano, degli offensori che gemévano di non potersi umiliare davanti all' offeso. *Manz.*

Dell' uova e del formaggio gli diè poi,
Ed egli se n' andò pe' fatti suoi. *Casti.*

Czasem sam tylko przyimek *di* stoi przed imieniem rzeczy wziętej w cząstkowem znaczeniu. *Io ho di belli gioielli e cari*,

Bocc. mam piękne klejnoty i drogie, to jest: *un certo número di belli gioielli.*

87. Trzeba go jednak oszczędnie używać, i nie kłaść tam wszędzie gdzie Francuzi swój artykuł podzielny położyć muszą, bo w tej mierze Włosi mają większą wolność, i chociaż mówią o cząstce jakiej rzeczy, najczęściej kładną sam tylko rzeczownik.

Mángiano cose naturali, pomi salváticli, cacciagióne fresca, e latte rappreso. *Davanz.* Pane e vino, ce n' è per tutto l' anno. *Gold.* Tirò a se un cassétto del tavolíno, ne tolse carta, penna e calamaio. *Manz.*

Si fa dar carta, inchiostro, penna, e lume. *Ariosto.*
Orlando un suo mandò sul legno, e trarne
Fece pane, e buon vin, e cacio e presciútti. *Ariosto.*
Mangian pan secco, ed erbe amare e crude. *Fort.*
Ma se vuoi fichi secchi, ed uva passa,
Io n' ho di molti dentro a quella cassa. *Fort.*

88. Jeżeli tedy zarówno jest dobrze położyć lub nie położyć określnik podzielny, a często daleko jest lepiej go opuścić, to z drugiej strony są pewne odcienia myśli, dla wyrażenia których jednego lub drugiego sposobu koniecznie użyć należy. I tak, widzę ludzi, dwojako po włosku powiedzieć można: *vedo uomini*, i *vedo degli uomini*, albo *alcuni uomini*. Pierwsze powiedzenie znaczy, że widzę istoty zwane ludźmi, bez względu na ich liczbę; drugie, że widzę kilku ludzi. Dwa przykłady wzięte z Bokacyusza lepiej to jeszcze objaśnią. *Non come uomini, ma come bestie morieno*, umierali nie jak ludzie, ale jak zwierzęta. Chciał przez to powiedzieć, że ludzie w czasie powietrza we Florencyi, odstąpieni od krewnych, pozbawieni wszelkiej pomocy, umierali nie jak istoty ludzkie, lecz jak zdychają zwierzęta. *Alcuna volta è già addivenuto, che per conservar quella* (vita), *senza colpa si sono uccisi degli uomini.* Tu znowu chciał dać do zrozumienia, że prawo zachowania życia jest tak wrodzone człowiekowi, że dla jego ocalenia zabijano niekiedy niewinnych ludzi, to jest kilku ludzi.

89. Ponieważ określnik podzielny znaczy cząstkę, używa się go chcąc powiedzieć, że kto ma trochę waryacyi, że zakrawa nieco na błazna, na filuta.

I signori, chi più chi meno, hanno tutti un po' del matto. *Manz.*
Alquanto ha del pagliaccio e del buffone. *Casti.*

ROZDZIAŁ VI.

O PRZYMIOTNIKACH.

90. Część mowy służąca do wyrażenia przymiotu osób lub rzeczy zowie się przymiotnikiem.

91. Przymiotniki włoskie mają tylko dwa zakończenia, na *o* i *e*: *póvero*, ubogi ; *débole*, słaby. Prawidła któreśmy podali na tworzenie rodzaju żeńskiego (14—17), i liczby mnogiej w rzeczownikach (21—32), stosują się także do przymiotników, i te tu jeszcze raz powtarzamy.

92. Zakończone na *o* są rodzaju męzkiego, i odmieniają w żeńskim *o* na *a*. Męzkie odmieniają w liczbie mnogiej *o* na *i*, żeńskie *a* na *e*.

Il povero uomo, *biedny człowiek;* i poveri uomini.
La povera donna, *biedna kobieta;* le povere donne.

93. Zakończone na *e* są obu rodzajów, i odmieniają w liczbie mnogiej *e* na *i*.

Il cappello verde, *kapelusz zielony;* i cappelli verdi.
La fóglia verde, *liść zielony;* le foglie verdi.

Uwaga. Rzeczowniki zakończone w rodzaju męzkim na *tore*, w żeńskim na *trice* (17), są oraz przymiotnikami: *uomo vincitore*, mężczyzna zwycięzki; *donna vincitrice*, kobieta zwycięzka.

94. Przymiotnik zgadza się ze swoim rzeczownikiem w rodzaju, liczbie i przypadku, to jest w jakim rodzaju, liczbie i przypadku położony jest rzeczownik, w takim rodzaju, liczbie i przypadku powinien być położony przymiotnik, stojący po nim lub przed nim.

Un uomo dotto e ragionévole.	*Człowiek uczony i rozumny.*
Uomini dotti e ragionevoli.	*Ludzie uczeni i rozumni.*
Una donna sávia e prudente.	*Kobieta mądra i roztropna.*
Donne savie e prudenti.	*Kobiety mądre i roztropne.*
Gióvani pastorélle, quanto siete felici!	*Młode pasterki, jak jesteście szczęśliwe!*

Uwaga. Mezzo, pół, stojąc przed rzeczownikiem, stosuje się do tego prawidła: *un mezzo foglio*, półarkusz; *a mezzo cammino*, na pół drogi; *una mezza libbra*, pół funta; *una mezza dozzína*, pół tuzina; *una mezz' ora*, pół godziny. Stojąc po rzeczowniku, jest nieodmienny: *un braccio e mezzo*, półtora łokcia; *una libbra e mezzo*, półtora funta; *una dozzína e mezzo*, półtora tuzina; *una lega e mezzo*, półtorej mili; *un' ora e mezzo*, półtorej godziny.

95 Przymiotnik należący do dwóch lub kilku rzeczowników, kładzie się w liczbie mnogiej, chociaż każdy z rzeczowników jest w pojedynczej.

Il colle ed il piano si móstrano tinti di bella luce argentína. *Pind.*

96. Należący do dwóch rzeczowników różnego rodzaju, kładzie się w liczbie mnogiej w rodzaju męzkim, jako mającym w Grammatyce pierwszeństwo przed żeńskim.

L' uomo e la donna sono soggetti alle stesse passioni.	*Mężczyzna i kobieta są podległe tym samym namiętnościom.*
Gli álberi e le viti fúron distrutti dalla gragnuóla.	*Drzewa i winorośle były zniszczone przez grad.*

Passando per quella via si póssono ognór vedére le ruine e gli avanzi preziosi di quella magnífica mole. *Verri.*

97. Jeżeli jest kilka rzeczowników różnego rodzaju, przymiotnik stosuje się zazwyczaj do większej ich liczby.

Il padre, la zia e le cugine sono uscíte.	*Ojciec, ciotka i kuzynki wyszły.*
Le sorelle, il padre ed i fratelli sono andati a passeggiare.	*Siostry, ojciec i bracia poszli na przechadzkę.*

98. Przymiotniki, *bello*, *quello*, *grande*, *santo*, pozostają w liczbie pojedynczej w swej nienaruszonej postaci przed *s impura* (Część I. Rozdział II.).

Bello specchio, *piękne zwierciadło;*	belli *albo* begli specchi.
Quello scoglio, *tamta skała;*	quelli *albo* quegli scogli.
Grande strépito, *wielki hałas;*	grandi strepiti.
Santo Stéfano, *święty Stefan;*	santi Stefani.

Paréami pur di prevedére qualche grande sventura. *Pell.*

Grande, pozostaje także bez skrócenia na końcu zdania.

Il sole è alto, e il caldo è grande. *Bocc.* La cagióne della mia malinconìa è grande. *Fir.* Il tumulto era grande. *Manz.*

99. Przed spółgłoską tracą ostatnią zgłoskę.

Bel giardíno, *piękny ogród;* bei (be') giardini.
Quel signore, *tamten pan;* quei (que') signori.
Gran cappello, *wielki kapelusz;* gran cappelli.
Gran casa, *wielki dom;* gran case.
San Pietro, *święty Piotr;* santi Pietri.

100. Przed samogłoską tracą tylko ostatnią samogłoskę, a na jej miejsce dostają odcinek.

Bell' occhio, *piękne oko;* belli *albo* begli occhi.
Quell' uccello, *tamten ptak;* quelli *albo* quegli uccelli.
Grand'albero, *wielkie drzewo;* grandi alberi.
Sant'Antonio, *święty Antoni;* santi Antonii.

Una piazzétta con de' begli olmi. *Manz.*
Io parlo de' begli occhi e del bel volto. *Ariosto.*

101. *Uno*, *buono*, pozostają także w swej całości przed *s impura : uno scudo*, talar; *buono scolare*, dobry uczeń. Przed każdą inną spółgłoską tracą końcową samogłoskę: *un libro*, xiążka; *buon figlio*, dobry syn. Przed samogłoską dostają czasem odcinek: *un' orso*, niedźwiedź, i t. d.

102. Następujące, *quanto*, ile; *tanto*, tyle, tak wiele; *troppo*, nadto; *molto*, wiele; *poco*, mało, będące przysłówkami w polskim języku, są przymiotnikami we włoskim, mają rodzaj żeński i liczbę mnogą stosownie do ogólnego prawidła.

O quanti gran palagi, quante belle case, quanti nóbili abitúri, per addietro di famiglia pieni, di signori, e di donne infino al ménomo fante rimásero voti! O quante memorábili schiatte, quante amplíssime eredità, quante famóse ricchezze si vídero senza successór débito rimanére! *Bocc.*

Tante donne, tanti uomini tradíti
Avea la vécchia, e tanti offesi e tanti. *Ariosto.*
Molto ardír, molta forza, alto sapére
Avea Gradasso. *Ariosto.*
Di cortesía, di gentilezza esempj
Fra gli antíchi guerriér si víder molti,
E pochi fra i moderni. *Ariosto.*
Quella marína
Da pochi navigánti è conosciuta. *Ariosto.*

Tanto, *cotanto*, znaczy także tak wielki. *Abbiáte un tanto*

uomo in quella stima che mérita, miejcie dla tak wielkiego człowieka ten szacunek na jaki zasługuje. *Quelle grázie rendúte al re, che a tanto dono si confacéano.* Bocc., oddawszy królowi dzięki, jakie były stosowne do tak wielkiego daru.

Non ésser sì fiero,
Che affogár lasci un tanto cavaliéro. *Ariosto.*

103. *Abbastanza*, dosyć; *assai*, wiele; *più*, więcej; *meno*, mniej, chociaż są przysłówkami, równie jak w polskim języku, mówi się tu o nich dla związku z poprzedzającemi ilość znaczącemi przymiotnikami: *abbastanza danaro*, dosyć pieniędzy; *assai donne*, wiele kobiet; *più soldati*, więcej żołnierzy; *meno fanciúlli*, mniej dzieci.

Po *più, meno*, następujące imię liczebne ma przyimek *di*: *più di due anni*, więcej niż dwa lata; *meno di tre minuti*, mniej niż trzy minuty.

Il più, *i più*, *le più*, znaczą największa liczba, największa część.

I più senza alcuna febbre o altro accidente morívano. *Bocc.*

Un poco, *alquanto*, trochę, nieco, znacząc to samo co, *una píccola porzione*, wymaga przyimka *di* przed rzeczownikiem zdanie dopełniającym: *un poco di pane*, *d'acqua*, *di carne*, trochę chleba, wody, mięsa.

104. *Tutti*, wszyscy, równie jak w polskim języku może obejść się bez rzeczownika.

Tutti con lieta e con serena fáccia
Véngono a lui. *Ariosto.*

Następujący po nim rzeczownik ma określnik.

A casa tornata mise la vecchia in faccénde per tutto il giorno. *Bocc.* Concórso tutto il pópolo della città. *Bocc.*

Il rossignuól che dolcemente all' ombra
Tutte le notti si laménta. *Petr.*

Tutto tutto, *tutto quanto*, wszystko a wszystko; *tutti quanti*, wszyscy a wszyscy, ile ich tylko jest. *Tutti e due*, *tutti e tre*, oba, wszyscy trzej. *Tutte e tre le sorelle*, wszystkie trzy siostry (145). *Tutti quanti perírono,* wszyscy wyginęli.

Che andate voi cercando a questa ora tutti e tre? *Bocc.*

Legati tutti quanti a una caténa
Guidólli. *Fort.*

105. We włoskim równie jak w polskim języku zależy od woli mówiącego położyć przymiotnik przed rzeczownikiem lub po rzeczowniku, podług tego jak mu się zdawać będzie, że przez to połączy dobitność wyrażenia z miłem brzmieniem dla ucha.

106. Chociaż jednak panuje wielka w tej mierze dowolność, zwyczajne miejsce przymiotników jest po rzeczowniku, z którego, przynajmniej w prozie, ruszyć go nie można, chyba że tego wymaga przyjemniejszy dźwięk dla słuchacza, jak to widzimy w następnych przykładach.

I veri amici sono rari. *Gold.* Lascio il mio cuore ad un caro e fedéle amico. *Gold.* Il bárbaro, crudéle, sanguinóso, ed inumáno micidio. *Botta.*

Przymiotniki kładną się tedy zwyczajnie po rzeczownikach.

1. Pochodzące od imion narodów, miast i krajów.

La lingua polacca, italiana, tedesca.	*Język polski, włoski, niemiecki.*
L'accadémia fiorentina.	*Akademia florencka.*
Il lusso asiático.	*Zbytek azyatycki.*

2. Znaczące kształt i kolor (75).

Una távola rotónda.	*Stół okrągły.*
Carta bianca.	*Papier biały.*
Berretta rossa.	*Czapka czerwona.*

Quel bel vécchio colla barba bianca. *Manz.* Occhi azzurri, guance pari alle rose, fresca, cándida, paffutella. *Fosc.*

La fáccia macra, e come un osso asciutta,
La chioma rabbuffata, órrida, e mesta,
La barba folta, spaventósa, e brutta. *Ariosto.*
Capel riccio, occhio fiero, e labbro rosso. *Casti.*
Córser tutti a véder lo strano uccello
Di colór rosso, verde, azzúrro e giallo. *Casti.*
E a loro in mezzo
Stava una vecchia grinza, maladetta,
Livida e nera. *Fort.*

Ale i od tego prawidła jest wyjątek w następnym przykładzie.

Intanto i bigi, i bianchi, i neri frati
Andávan con lungo órdine accoppiati. *Ariosto.*

3. Mające więcej zgłosek niż ich rzeczownik, lub poprzedzone wyrazami, *poco*, *molto*, *troppo*, *bene*, *così*.

Aiuto considerábile.	*Znaczna pomoc.*
Sospétto ignominióso.	*Podejrzenie haniebne.*

Un vecchio ragionévole.	*Starzec rozumny.*
Un libro poco útile.	*Xiążka mało pożyteczna.*
Un odór molto grato.	*Zapach bardzo przyjemny.*
Un uomo troppo pericolóso.	*Człowiek nadto niebezpieczny.*
Una marína ben importante.	*Marynarka bardzo znaczna.*
Un bosco così folto.	*Las tak gęsty.*

Nie zważano jednak na to prawidło przez wzgląd na harmonią w następnych przykładach.

La sua eccedénte bontà. *Bent.* Orgogliósa saviézza umána che hai a suggeríre. *Pind.* Ma quando mi passa dinanzi la venerábile povertà. *Fosc.*

4. Od słów pochodzące czyli imiesłowy.

Uno sguardo commovénte.	*Wzrok poruszający.*
Uomo erudíto, letteráto.	*Człowiek uczony, literat.*

5. Znaczące przymioty pod zmysły podpadające, ułomności ciała, tudzież pochodzące od rzeczowników godność znaczących.

Panno fino.	*Sukno cienkie.*
Erba amara.	*Ziele gorzkie.*
Legno secco.	*Drzewo suche.*
Pan fresco.	*Chleb świeży.*
L'amor cieco.	*Miłość ślepa.*
Un cavallo zoppo.	*Koń kulawy.*
Il manto imperiale.	*Płaszcz cesarski.*
Il consigliere áulico.	*Radca nadworny.*

6. Dla uniknienia nieprzyjemnego dźwięku pochodzącego ze zbiegu dwóch samogłosek, mówi się lepiej : *uomo dotto*, *esercízio fácile*, *ánima perdúta*, a niżeli *dotto uomo*, i t. d. i dla tego oddalono się od prawidła w dwóch pierwszych przykładach przytoczonych pod numerem 3.

Uwaga. Gdy tedy przymiotniki włoskie nie mają ściśle oznaczonego miejsca, nic nie pozostaje jak radzić się w tej mierze zwyczaju, naśladować dobrych pisarzów, a nadewszystko mieć baczność na harmonią, która szczególniej we włoskim języku ma pierwszeństwo nad prawidłem, a w braku takowego miejsce jego zastępuje.

107. Przymiotniki kładną się przed imionami własnemi, gdy są do nich dodane dla powiększenia ich wartości (71. 1.).

Il gran Raffaello, la bella Fornarina.	*Wielki Rafael, piękna Fornarina.*
Il divin Ariosto.	*Boski Ariosto.*
L'inarrivábil Correggio.	*Niedościgły Correggio.*
La bella Italia.	*Piekne Włochy.*

108. Następujące mają różne znaczenie, podług tego jak są położone przed rzeczownikiem lub po rzeczowniku.

Un galant' uomo,	*człowiek zacny.*
Un uomo galante,	*człowiek grzeczny.*
Un gentil uomo,	*szlachcic.*
Un uomo gentile,	*człowiek grzeczny.*
Un grand' uomo,	*wielki człowiek.*
Un uomo grande,	*człowiek słuszny.*
Un uomo solo,	*człowiek samotny.*
Un solo uomo,	*jeden tylko człowiek.*
Il póver uomo!	*biedny człowiek!*
L' uomo povero,	*człowiek ubogi.*
Próprio vestíto,	*własna suknia.*
Un vestito proprio,	*suknia czysta.*
Un dolce sonno,	*słodki sen.*
Un tempo dolce,	*czas łagodny.*
Una certa notízia,	*pewna, jakaś wiadomość.*
Una notizia certa,	*pewna, niemylna wiadomość.*

109. Przymiotnik może zamienić się na rzeczownik przybierając określnik (85).

Dobbiámo preferíre l'útile al dilettévole.	*Powinniśmy przenosić co jest pożytecznem nad to co jest przyjemnem.*

Umana cosa è avere compassione degli afflitti. *Bocc.* I pazzi tuttavía hanno avuto in odio i savii, gli scellerati hanno sempre perseguitati i buoni *Fir.*

Il débole è la víttima del forte. *Casti.*
Gl' inquiéti, gli ardíti, i turbolénti,
Son tutti alla repúbblica proclívi. *Casti.*

110. Przymiotniki rządzące przypadkiem drugim.

Abbondante di biade.	*Obfity w zboże.*
Di mille pregi adórno.	*Tysiącem zalet ozdobiony.*
Ammaláto, infermo di corpo e d' anima.	*Chory na ciele i umyśle.*

Ardente d'amore, di sdegno, d' invídia.	*Pałający miłością, gniewem, zazdrością.*
Asperso, imbrattáto di sangue.	*Zbroczony krwią.*
Aváro di danari.	*Łakomy na pieniądze.*
Àvido di ricchézze.	*Chciwy bogactw.*
Bello di persona.	*Urodziwy, udatny.*
Benemérito della pátria.	*Dobrze zasłużony ojczyznie.*
Bianco di carnagióne.	*Białą płeć mający.*
Bisognóso di danári.	*Potrzebujący pieniędzy.*
Bramoso di gloria.	*Chciwy sławy.*
Brutto di viso.	*Brzydki na twarzy.*
Capáce di tutto.	*Zdatny do wszystkiego.*
Cárico di caténe, di débiti, d'anni, di peccáti.	*Obciążony łańcuchami, długami, obarczony laty, grzechami.*
Certo d' una cosa.	*Pewny czego.*
Colmo di gloria.	*Pełen sławy.*
Colpévole del delitto.	*Winny przestępstwa.*
Cómplice del furto.	*Należący z kim do kradzieży.*
Composto di due parti.	*Złożony z dwóch części.*
Consapévole del fatto.	*Świadom tego co się stało.*
Conténto della sua sorte.	*Przestający na swym losie.*
Cúpido di ricchezze.	*Chciwy bogactw.*
Poco curante dell' avvenire.	*Mało dbały o przyszłość.*
Curióso di q. c.	*Ciekawy czego.*
Débole di salute.	*Majacy słabe zdrowie.*
Degno di lode.	*Godzien pochwały.*
Desideróso di una cosa.	*Żądny czego.*
Fecondo di una cosa.	*Płodny w co.*
Fornito di sperienza.	*Mający wiele doświadczenia.*
Gónfio d' orgóglio.	*Nadęty dumą.*
Incaricáto di affari pubblici.	*Dźwigający ciężar spraw publicznych.*
Incerto dell' avvenire.	*Niepewny przyszłości.*
Indegno di stima.	*Niegodzien szacunku.*
Innocente dell' omicidio.	*Niewinny zabójstwa.*
Inviodoso della fortuna altrui.	*Zazdrosny cudzego szczęścia.*
Liberale di lodi.	*Nieszczędzący pochwał.*
Mancante di danari.	*Mający brak pieniędzy.*
Merilévole di guiderdóne.	*Zasługujący na nagrodę.*
Natívo di Leópoli.	*Rodem ze Lwowa.*
Nóbile di náscita.	*Rodowity szlachcic.*
Ornato di státue.	*Ozdobiony posągami.*
Pago, soddisfatto di una cosa.	*Rad z czego.*
Parco di lodi.	*Szczędzący pochwał.*
Partécipe del bottíno.	*Mający udział w łupie.*
Pieno di conoscenze.	*Pełen wiadomości.*
Póvero d' ingégno.	*Ubogi w dowcip.*
Prático delle cose antiche.	*Biegły w starożytnościach.*

Privo d'umanità, di buon senso, di ogni avere.	*Pozbawiony ludzkości, zdrowego rozsądku, majątku.*
Pródigo del suo.	*Rozrzutny ze swego.*
Próprio dell'uomo, delle bestie, dell' arte.	*Właściwy człowiekowi, zwierzętom, sztukom.*
Provvísto dell'occorrévole.	*Opatrzony w co potrzeba.*
Reo di morte.	*Winny śmierci.*
Ricco di beni di fortuna.	*Bogaty w dobra fortuny.*
Moneta scarsa di peso.	*Pieniądz niedoważający.*
Sicuro di una cosa.	*Pewien czego.*
Studioso delle belle arti.	*Przykładający się do sztuk pięknych.*
Vago di aspetto.	*Powabny z wejrzenia.*
Vago di una cosa.	*Ciekawy czego, lubiący co, rad.*
Voto di danari.	*Mający pustki w kieszeni.*
Borsa vuota di danaro.	*Pusty worek, próżny.*

111. Przymiotniki rządzące przypadkiem trzecim.

Popolo avvezzo alle armi.	*Lud przywykły do oręża.*
Attento alle sue parole.	*Uważny na jego słowa.*
Buono allo scopo destinato.	*Dobry do przeznaczonego celu.*
Egli non è buono a niente.	*Niezdatny do niczego.*
Caro agli amici.	*Miły przyjaciołom.*
Conforme alla legge.	*Stosowny do prawa.*
Contrario al buon ordine.	*Przeciwny dobremu porządkowi.*
Non è conforme a' tuoi desiderj.	*To nie jest stosowne twym życzeniom.*
Dannóso alla salute.	*Szkodliwy zdrowiu.*
Dédito allo studio.	*Oddany nauce.*
Disposto, preparato, pronto a vostro servizio.	*Gotów na wasze usługi.*
Esposto ai perícoli.	*Wystawiony na niebezpieczeństwa.*
Fácile a' trasporti.	*Łatwy do uniesienia się gniewem.*
Fedéle, infedéle alla promessa data.	*Wierny, niewierny danej obietnicy.*
Grato al re.	*Miły królowi.*
Ignoto a tutti.	*Nieznany wszystkim.*
Inclinato, propénso alla concordia, alla pace.	*Skłonny do zgody, do pokoju.*
Tutto intento alla música.	*Całkiem oddany muzyce.*
Insensíbile alle mie lágrime.	*Nieczuły na me łzy.*
Nocívo, nocévole alla salute.	*Szkodliwy zdrowiu.*
Odióso al popolo.	*Będący w nienawiści u ludu.*
Egli era presto a farlo.	*Był gotów to uczynić.*
Proporzionato alle parti.	*Stosowny do części.*
Pronto all' ira.	*Skory do gniewu.*
Non è soggétto a nessúno.	*Nie jest podległy nikomu.*

Sordo ai preghi d' alcuno.	*Głuchy na czyje prożby.*
Utile alla patria.	*Pożyteczny ojczyznie.*
Una città vicína al mare.	*Miasto blizkie morza.*

112. Przymiotniki rządzące przypadkiem szóstym (48).

Abbandonato da tutti (*).	*Opuszczony od wszystkich.*
Aliéno dallo studio.	*Mający wstręt od nauki.*
Assénte da un luogo.	*Nieobecny na jakiem miejscu.*
Dipendénte dal re.	*Zależący od króla.*
Discosto da' suói.	*Oddalony od swoich.*
Distante dalla città.	*Odległy od miasta.*
Diverso dall' originale.	*Różny od oryginału.*
Diviso dal padre.	*Odłączony od ojca.*
Decadúti dai privilegi di cittadíno.	*Odpadli od praw obywatelskich.*
Esénte da qualunque superstizione.	*Wolny od wszelkiego zabobonu.*
Ésule dalla patria.	*Wygnany z ojczyzny.*
Immúne da ogni gravezza.	*Wolny od wszelkiego ciężaru.*
Una villa lontana da Roma.	*Włość odległa od Rzymu.*
Puro da ogni colpa.	*Wolny od wszelkiej winy.*
Sicúro da perícoli.	*Zapewniony od niebezpieczeństw.*
Stanco dal viággio.	*Strudzony podróżą.*

113. Przymiotniki z przyimkami *in*, *per*.

Egli è destro, spedíto in questa cosa.	*On jest zręczny, wprawny do tego.*
Esercitáto, erudíto nell' arte della guerra.	*Wyćwiczony, wyuczony w sztuce wojennej.*
Egli era in quell' arte dottíssimo ed esperto.	*Był w tej sztuce bardzo uczony i doświadczony.*
Perito nelle cose fisiche.	*Biegły w fizyce.*
Valénte, eccelénte in poesia.	*Biegły, celujący w poezyi.*
Virtuóso nel canto.	*Wirtuoz, doskonały śpiewak.*
Chiaro per la nobiltà, e famóso per le sue imprése.	*Świetny ze szlachetnego rodu, i sławny ze swych czynów.*
Impiccato per ladro.	*Powieszony za kradzież.*
Infáme per molti misfatti.	*Niecny dla wielu zbrodni.*
Lasciato per morto.	*Zostawiony na placu między zabitymi.*
Pregiábile per la sua magnanimità e per il suo ingégno.	*Szacowny dla swej wspaniałomyślności i dla swego rozumu.*

(*) I wszystkie imiesłowy czasu przeszłego czyli bierne, pochodzące od słów wyrażających działanie wywarte przez kogo lub przez co, na kogo lub na co. *Assediato da un esercito numeroso*, obleżony przez liczne wojsko. *Fu da loro vinto e ucciso*, był przez nich zwyciężony i zabity (48. 3.).

114. Po przymiotnikach rządzących przypadkiem drugim, słowo kładzie się w trybie bezokolicznym z przyimkiem *di*, a po rządzących przypadkiem trzecim, z przyimkiem *a*.

Sarei vago, curioso di saperlo.	*Radbym był to wiedzieć.*
Egli è degno di esser premiáto.	*Godzien jest być nagrodzonym.*
Sollécito d' eseguíre gli órdini del suo padrone.	*Skwapliwy w wykonaniu rozkazów swego pana.*
Àbíle, atto, abituáto a fare la tal cosa.	*Zdatny, zdolny, nawykły do robienia czego.*
Pronto, disposto a servire i suoi amici.	*Gotów, ochoczy usłużyć swym przyjaciołom.*
È costrétto a farlo.	*Jest zmuszony to zrobić.*
Destinato a véndere.	*Przeznaczony na przedaż.*
Egli è tardo a venire.	*Ociąga się, spaźnia się z przyjściem.*
È cosa fácile, diffícile a *albo* da fare.	*Jestto rzecz łatwa, trudna do zrobienia.*
Piacévole, dilettévole a *albo* da sentíre.	*Przyjemny, miły do słuchania.*
Mirábile da vedére.	*Dziwny ku widzeniu.*
Buono a *albo* da mangiare.	*Dobry do jedzenia.*
Aspro a gustare.	*Cierpki w smakowaniu.*
Soave da *albo* a odorare.	*Przyjemny do wąchania.*
Turpe, brutto, bello a *albo* da vedere.	*Szpetny, brzydki, piękny do widzenia.*
Mórbido a toccare.	*Miękki w dotykaniu.*

ROZDZIAŁ VII.

O STOPNIACH PORÓWNANIA.

115. Osoby i rzeczy posiadać mogą przymioty w równym, wyższym i najwyższym stopniu w porównaniu z przymiotami innych osób lub rzeczy. Ztąd powstają trzy stopnie porównania w przymiotnikach.

Porównywając dwie osoby lub rzeczy, zdarzyć się może, że jedna tyle posiada pewnego przymiotu ile go posiada druga, czyli że ich przymioty są w równym stopniu, i w takim razie przymiotnik ich przymioty wyrażający jest w stopniu równym, *positivo*.

Albo że jedna posiada go więcej lub mniej niż druga, czyli w wyższym lub niższym stopniu, i wtedy przymiotnik jest w stopniu wyższym, *comparativo*.

Albo nakoniec porównywając jednę osobę lub rzecz ze wszystkiemi innemi tegoż gatunku, zdarzyć się może, że ta posiada najwięcej lub najmniej pewnego przymiotu ze wszystkich, wtenczas przymiotnik to wyrażający jest w stopniu najwyższym, *superlativo.*

Oprócz tego ten ostatni wyrażać może, że osoba lub rzecz posiada jaki przymiot w bardzo wysokim lub nizkim stopniu, bez względu na przymioty innych osób lub rzeczy, i wtedy zowie się *superlativo assoluto.*

I. PORÓWNANIE W STOPNIU RÓWNYM.

116. Do wyrażenia przymiotów w stopniu równym służą następne zrównania: 1. *tanto... quanto; altrettanto... quanto* albo *che*, tyle... ile; 2. *così* albo *sì... come*, tak... jak; 3. *al pari di*, równie jak; 4. *tale... quale*, taki... jaki, tak... jak.

Questo panno è tanto caro quanto l'altro.	*To sukno jest tak drogie jak tamto.*
Spettácolo altrettanto grande quanto terríbile.	*Widok równie wspaniały jak straszny.*
Egli è altrettanto diligente, che suo fratello è trascurato.	*Jest tyle pilny, ile jego brat jest niedbały.*
Un'aráncio così dolce come il zucchero.	*Pomarańcza tak słodka jak cukier.*
È astúto al pari di lei.	*Jest chytry równie jak ona.*

Il più delle persone ódia altrettanto gli spiacévoli uomini, ed i rincrescévoli, quanto i malvagi. *Casa.* Questa stanza è tanto lunga, quanto la vostra è larga. *Zan.* Permetteteci di esser altrettanto líberi, quanto voi siete *Botta.* Come l'oro nel fuoco, così la fede nel dolor s'affina. *Guar.* Come l'anima a noi dà l'essere, così il governo dà l'essere ai regni. *Bent.*

Tanto... quanto, *altrettanto... quanto*, ściągając się do rzeczowników, zgadzają się z niemi (102. 241).

Ho tanti amici quanti ne posso desiderare.	*Mam tylu przyjaciół, ilu ich mogę żądać.*
Dario soggiogò quasi tante nazioni, quante ne aveva soggiogato Ciro medésimo.	*Dariusz podbił tyle prawie narodów, ile ich był podbił sam Cyrus.*

Ammazzáva tanti di quegli animali, quanti bastávano a cavargli la fame. *Fir.*

Quale... tale, znaczą podobieństwo: *Quale è il padre, tale è il*

figlio, jaki ojciec, taki syn; *qual' è il padrone, tal' è il servo*, jaki pan, taki sługa.

Tale... quale, używa się często w poetycznych porównaniach.

Qual i fioretti dal notturno gelo
Chinati e chiusi, poi ch' 'l sol gl' imbianca
Si drizzan tutti aperti in loro stelo;
Tale...... *Dante.*

Qual' uom da cupo e grave sonno oppresso,
Dopo vaneggiar lungo in sè riviene,
Tale ei tornò nel rimirar sè stesso. *Tasso.*

117. Jeżeli drugi przedmiot porównania jest zaimkiem osobistym, ten powinien być w przypadku pierwszym.

Chi scrive così bene come io? *Kto pisze tak dobrze jak ja?*

Qual mai sarebbe la sorte di una città governata da così pacifico ingégno come tu sei? *Verri.*

Ignorante quanto me. *Alf.* (Jest błędnem).

118. Można opuścić pierwszy wyraz zrównania.

Un' aráncio dolce come zucchero.	*Pomarańcza słodka jak cukier.*
Abilità ne ho quant'un altro.	*Zdolności mam tyle ile drugi.*

Una veltra nera, come carbone. *Bocc.*

Cándido come neve è il suo vestire. *Ariosto.*

II. PORÓWNANIE W STOPNIU WYŻSZYM.

119. Do wyrażenia przymiotów w stopniu wyższym służy *più*, więcej, dla przewyżki, *meno*, mniej, dla niedostatku; przed drugim zaś przedmiotem porównania kładzie się przyimek *di*, lub *che*.

Il zio è più ricco del nipote.	*Stryj jest bogatszy od synowca.*
La figlia è meno bella della madre.	*Córka jest mniej piękna od matki.*

Uwaga. Prawdziwa przyczyna dla której przed drugim przedmiotem porównania kładzie się *di* jest ta, że w takich wyrażeniach zachodzi wyrzutnia wyrazów, *in confronto*, albo *a comparazione*, albo *a paragone*, w porównaniu; tak iż bez ich wyrzucenia pierwszy przykład brzmiałby tak: *il zio è più ricco a comparazione del nipote.* Gdzie zaś takich wyrazów domyślić się nie można (124), tam kłaść potrzeba *che.*

120. Chociaż czasem jedno za drugie położyć można, jednak *di* używa się zwyczajnie gdy po stopniu wyższym następuje rzeczownik z określnikiem, lub zaimek.

Il sole è più grande della luna. — *Słońce jest większe od xiężyca.*

La mia cámera è meno chiara della vostra. — *Mój pokój jest mniej jasny od waszego.*

Nessuna fávola fu mai più favolosa di quella. *Fir.* Abborrisco questo péssimo vizio più del demonio. *Gold.* Io non ho altro amico più fidato di voi. *Gold.* Ella è più ricca di me. *Gold.* Ma tu di loro mi sei più caro. *Met.* Io forse, perchè súddito nacqui, son meu padre del re? *Met.* Ecco un altra elegía più breve, più rozza, e più disadorna di quelle. *Zan.* No, non ci è afflizione più traditrice di questa. *Pind.* La mia vita ti sarebbe più dolorosa della mia morte. *Fosc.* Quelle lágrime érano mille volte più dolci di ogni allegrezza bestiale. *Pell.* Nessuno vi compiange più di me, nessuno vi ama più di me. *Pell.*

121. Kiedy po stopniu wyższym następuje rzeczownik bez określnika, lub z określnikiem, lecz gdy nie ma wyraźnego porównania przymiotów (119. *Uwaga.*), kładzie się raczej *che* niż *di.*

Dante è più difficile ad inténdere che Petrarca (*zamiast* di Petrarca). — *Dante jest trudniejszy do zrozumienia niż Petrarka.*

Londra è più grande che Parigi (*zamiast* di Parigi). — *Londyn jest większy od Paryża.*

Mi piace più questo qui, che quello là. — *To mi się więcej podoba niż tamto.*

Il panno verde mi piace meno che 'l turchino. — *Sukno zielone mniej mi się podoba niż błękitne.*

In questo mondo i doni
Vágliono più che i prieghi e le ragioni. *Casti.*

122. Kiedy zaś po stopniu wyższym następuje przysłówek lub słowo, wtenczas zawsze kłaść potrzeba *che.*

Meglio qualche cosa che niente. — *Lepiej coś jak nic.*

È meglio studiare che stare in ozio. — *Lepiej uczyć się niż próżnować.*

Egli è più savio che voi credete. — *Jest mędrszy niż sądzisz.*

M'ha dato più di quel ch' io voleva. — *Dał mi więcej niż chiałem.*

123. Kiedy słowo następuje po stopniu wyższym, wtedy zachodzi wyrzutnia. I tak ostatni przykład można dopełnić wracając na swe miejsce ów wyrzucony wyraz: *mi ha dato più (in confronto) di quel che io voleva*, albo *più che io voleva*, a w tym ostatnim, gdzie tylko *che* pozostało, można wtrącić *non* dla większej dobitności: *mi ha dato più che io non voleva*, ale to przeczenie po polsku nie tłumaczy się.

Fu in Lunigiana un monistéro già di santità e di monaci più copioso, che oggi non è. *Bocc.* Certo ch' egli è molto più dotto che tu non sei. *Zan.* Non per questo però dovéva egli crédere, che più la bellezza apprezzássero che la sapienza. *Zan.* Anzi sul totale mi divertíva assai più la commédia, di quello che mi toccasse la tragédia. *Alf.*

Fui fortunato un tempo assai più che or non sono. *Gold.*
Amore ha volto sottosopra spesso
Senno più saldo che non ha costui. *Ariosto.*

124. Podobnież porównywając nie jeden i ten sam przymiot w dwóch różnych osobach lub rzeczach, lecz dwa różne przymioty w jednej i tej samej osobie lub rzeczy, używa się zawsze *che*.

Questa cámera è più lunga che larga.	*Ta izba jest więcej długa niż szeroka.*
L' ábito è più giallo che bianco.	*Ta suknia jest więcej żółta niż biała.*
Egli è miglior soldato che capitano.	*Jest lepszym żołnierzem niż wodzem.*
È più piacévole che dotto.	*Jest więcej przyjemny niż uczony.*
Scrive meglio che non parla.	*Lepiej pisze niż mówi.*
Carlo lavóra più di quel che pensa.	*Karol pracuje więcej niż myśli.*
Più infelíce che colpévole. *Pell.*	*Więcej nieszczęśliwa niż winna.*

125. Dla powiększenia mocy stopnia wyższego dodaje się do niego jeden z wyrazów, *assai*, *bene*, *molto*, *di gran lunga*, *via* lub *vie*.

Assai più póvero di te.	*Daleko uboższy od ciebie.*
Molto più alto di me.	*Daleko wyższy odemnie.*
È di gran lunga maggiore.	*Jest daleko większy.*
Via più forte.	*Daleko mocniejszy.*

La tua presenza ce lo farà ancor parére vie più allegro. *Fir.* I monumenti degli uomini illustri sogliono infóndere nell' animo una dolce tristezza, assai più grata del tripúdio di gioia romorosa. *Verri.* Trássi breve e trista vita di poi, assai più lamentevole che la morte. *Verri.* Il vivere libero è assai più bello del vivere in cárcere. *Pell.*

Intanto ognor vieppiù vecchio ed infermo
Il Lion divenía. *Casti.*
Fra le potenze allor belligéranti
Vieppiù s' accese e incrudelì la guerra. *Casti.*

126. Jeżeli w miarę jak przymiot lub czynność powiększa się lub zmniejsza, drugi przymiot lub czynność także się powiększa lub zmniejsza, i na odwrót, do wyrażenia tych stosunków używają się: *quanto più... tanto più; quanto meno... tanto meno; quanto meno... tanto più; quanto più... tanto meno; quanto maggiore... tanto maggiore*, i t. d. *Quanto più presto tanto meglio*, im prędzej tym lepiej.

Essa tanto più impazientemente sostenéva questa noia, quanto meno si sentiva nocente. *Bocc.*

Quanto più s' affatica di placarla,
Tant' ella odia più lui, tanto è più forte
Tanto è più ferma in voler porlo a morte. *Ariosto.*

Quanto maggiore era la mia debolezza nelle ténebre, tanto maggiori érano i miei sforzi durante il giorno, per mostrarmi allegro. *Pell.*

III. PORÓWNANIE W STOPNIU NAJWYŻSZYM.

127. Do wyrażenia najwyższego stopnia przymiotów służy, *il più, la più, i più, le più*, dla przewyżki, *il meno*, i t. d., dla niedostatku; a przed drugim przedmiotem porównania kładzie się najczęściej przyimek *di*, czasem *fra* albo *tra*.

Cicerone era il più eloquente di tutti i Romani.	*Cicero był najwymowniejszym ze wszystkich Rzymian.*
La più avventurósa fra tutte le donne.	*Najszczęśliwsza ze wszystkich kobiet.*

Il più forte di tutti gli uomini. *Davanz.* Io sono al fine placato, e tu sei il più felíce de' Romani. *Verri.* Perdonai a' tuoi seguáci, nè fu sparso altro sangue che il tuo; il più degno fra tutti di serbarsi. *Verri.* Onde molte delle principali tragédie e quasi tutte le più célebri commédie mi érano note. *Alf.* Jeri, io era uno dei più felíci mortali del mondo. *Pell.*

Delle più ricche terre di Levante,
Delle più popolose e meglio ornate
Si dice esser Damasco. *Ariosto.*
Mostrar di tutti gli uomini il più bello
Gli avea promesso, e mostrerà il più brutto. *Ariosto.*

128. Włosi równie jak Francuzi nie tylko używają *il più*, i t.d. gdy się porównywają przymioty jednej osoby lub rzeczy z przymiotami dwóch lub więcej, ale nawet gdy z dwóch danych jedna ma ich więcej niż druga.

Di due negoziatór vinse il più scaltro,
Cioè quei che sa meglio ingannár l'altro. *Casti.*
Di questi duo
Qual è il più grande eróe, il mio o il suo? *Casti.*

129. Kiedy po stopniu najwyższym następuje zaimek względny *che* albo *il quale*, zgadzające się z nim lub rządzące nim słowo położyć trzeba w trybie łączącym (325).

Era la più bella fémmina, che si vedesse in que' tempi nel mondo. *Bocc.* — *Byłato najpiękniejsza kobieta, jaką wówczas widziano na świecie.*

Sono stati morti i più valenti uomini, che noi avéssimo. *Fir.* Il Parini è il personaggio più dignitoso e più eloquente, ch' io m' abbia mai conosciuto. *Fosc.* Il più bello fanciullo che si desse sulla terra. *Pell.*

IV. STOPIEŃ NAJWYŻSZY BEZWZGLĘDNY (SUPERLATIVO ASSOLUTO).

130. Najwyższy lub najniższy stopień przymiotu osoby lub rzeczy wyraża się przez jeden z przysłówków *assai*, *molto*, dodanych do przymiotnika, albo też sposobem łacińskim przez zakończenie przymiotnika na *issimo*, *issima*, jako to: *bello*, piękny, *bellíssimo*, bardzo piękny; *ricco*, bogaty, *ricchíssimo*, bardzo bogaty.

La strada è assai cattíva, *albo* molto cattiva, *albo* cattivíssima. — *Droga jest bardzo zła.*

Quivi erano bellissimi giovani e fanciulle d'età tenerissimi, di membra agilissimi, e ricchissimi di vestimenti. *Fir.* Nella repubblica corrottissima, leggi assaissime. *Davanz.* Considerate che voi avete pochissima dote. *Gold.* Gli Americani ripresero maggior animo, e se prima eran ostinati a volere i diritti lor difendere, ora diventarono ostinatissimi. *Botta.* Un cappuccino colla barba bianchissima. *Manz.* La separazione fu dolorosissima. *Pell.* Non avendo dormito la notte precedente, era stanchissimo. *Pell.*

Lunghissima ha la coda, e corto il piede. *Casti.*

131. Wyraża się także przez dodanie jednego z przysłówków, *oltremodo*, *sopramodo*, *oltremisurà*, *fuor di misura*, niezmiernie; *infinitamente*, *senza fine*, nieskończenie, bez końca, jako to: *fiero oltremodo*, niezmiernie dumny; tudzież przez *stra*, *tra*, *arci* zro-

śnięte z przymiotnikiem lub rzeczownikiem, jako to : *straricco*, niezmiernie bogaty; *arcibello*, nader piękny; *arcibuffone*, całą gębą błazen; *arcibriccone*, arcyłotr, łotr nad łotrami.

132. Powtórzenie przymiotnika podnosi go do stopnia najwyższego bezwzględnego, *piccin piccino*, *piccolo piccolo*, maluczki, maluchny, maluśki, malutki, malusieńki; *lento lento*, powolniuchny, powolniusieńki, powolniuteńki; *duro duro*, twardziuchny, twardziuteńki; *freddo freddo*, zimniuchny, zimniuteńki; *vivo vivo*, żywcem; *sottile sottile*, cieniuchny, cieniuteńki.

Di così fatte femmine non si vorrebbe aver misericordia, elle si vorrebbero uccidere, elle si vorrebbon vive vive metter nel fuoco, e farne cenere. *Bocc.*

To samo ma się rozumieć o przysłówkach : *presto presto*, *ratto ratto*, prędziuchno, prędziutko, prędziuteńko; *pian piano*, powolniuchno, powolniutko, powolniuteńko; cichutko, cichuteńko; *vicin vicino*, bliziuchno, bliziutko, bliziuteńko.

133. Przymiotniki, *acre*, ostry, kwaśny; *célebre*, sławny; *intégro*, zacny, uczciwy; *salúbre*, zdrowy, mają łaciński stopień najwyższy bezwzględny, *acérrimo*, *celebérrimo*, *integerrimo*, *salubérrimo*.

134. Następujące oprócz zwyczajnego stopnia wyższego i najwyższego, stopniują się jeszcze właściwym sobie sposobem.

Buono, *dobry*,	migliόre, *lepszy*,	il / la	migliore, *najlepszy*,	óttimo, buoníssimo. *bardzo dobry*.
Cattívo, *zły*,	peggióre, *gorszy*,	il / la	peggiore, *najgorszy*,	péssimo. *bardzo zły*.
Grande, *wielki*,	maggióre, *większy*,	il / la	maggiore, *największy*,	mássimo. *bardzo wielki*.
Piccolo, *mały*,	minóre, *mniejszy*,	il / la	minore, *najmniejszy*,	ménomo, mínimo. *bardzo mały*.

Questo vino è più buono albo *migliore di quello*, to wino jest lepsze od tamtego. *Mandátemi il più buono*, albo *il miglior vino che abbiate*, przyszlijcie mi najlepsze wino jakie tylko macie. *Il vino è óttimo* albo *buoníssimo*, to wino jest bardzo dobre.

Tak samo pochodzące od nich przysłówki.

Bene, *dobrze;* méglio, *lepiej;*	il meglio, *najlepiej*,	ottimamente, benissimo. *bardzo dobrze*.

Male, *źle;*	péggio, *gorzej;*	il peggio, *najgorzej,*	pessimaménte, malíssimo. *bardzo źle.*
Molto, *wiele;*	più, maggiormente, *więcej;*	il più, al più, *najwięcej,*	moltíssimo. *bardzo wiele.*
Poco, *mało;*	meno, *mniej;*	il meno, al meno, *najmniej,*	pochissimo. *bardzo mało.*

135. Między *più grande* a *maggiore, più piccolo* a *minore*, ta zachodzi różnica, że *più grande, più piccolo*, znaczą tylko przymioty fizyczne, *maggiore, minore*, tylko moralne.

Il sole è più grande della terra.	*Słońce jest większe od ziemi.*
La luna è più piccola del sole. *Zan.*	*Xiężyc jest mniejszy od słońca.*
Gli Americáni riprésero maggior ánimo. *Botta.*	*Amerykanie nabrali znowu większej odwagi.*
Scégliere de' due il minor danno è gran saviezza. *Fort.*	*Wybierać z dwojga złego mnejsze jest wielką mądrością.*

Ecci Rinaldo, che per mille prove
Mostra che non minor d'Orlando sia. *Ariosto.*

Ben si può dire che l'uomo non ha nemíco maggiore di sè stesso. *Fir.* Io mi sentiva maggior forza, maggiore abbondanza d'idee, maggior contento di me. *Pell.* O sommo Iddio, vedo che tu non mi abbandoni nell'ora suprema, e questa costanza è il maggiore de' tuoi beneficj. *Fosc.* Io mi trovava avere minore perspicacità la sera che la mattina. *Alf.* Buona era sua figlia, ma ancor più buona del certo era sua sorella. *Zan.* Nè certo era migliore la sorte loro che quella di errare nelle foreste. *Verri.* Non vi fu mai cittadino più tristo di te, nè tiranno migliore. *Verri.* Uom più cattivo di lui non vidi mai. *Zan.* Nerone aderíva più a' peggiori. *Davanz.* I tristi effetti dell' amore costríngono gli uomini a sofferire mali peggiori di ogni vita selvaggia. *Verri.* Uomo più che maturo e di ottimo grido. *Alf.* Sovra i pessimi governi. *Alf.* Non cagionò il minimo fastidio. *Alf.*

Il número maggior dell' assemblea
Propénso alla repubblica parea. *Casti.*

Poichè della ferócia leonína
Peggiore è assai malvagità volpina. *Casti.*

Egli parla peggio di te, è vero; ma dimmi, chi meglio di lui sa l'arte di persuadére? *Zan.* E il peggio era, stessissima ignoranza delle cose. *Alf.*

Maggiore, znaczy starszy, *minore*, młodszy; *i maggiori*, przodkowie.

De' quali il maggiore non aveva oltre ad otto anni. *Bocc.*
Una loro cognata, moglie del loro fratello maggiore. *Alf.*

ROZDZIAŁ VIII.

O IMIONACH ZGRUBIAŁYCH I ZDROBNIAŁYCH.

136. Włosi równie jak Polacy mają mnóstwo imion zgrubiałych i zdrobniałych, z których jedne i drugie tworzą przez dodanie jednej lub kilku zgłosek do wyrazu pierwotnego. Ale Włosi mogą jeszcze oprócz tego wyrazić przez swe zakończenia rozliczne inne względy i wyobrażenia, jako to: siły, tęgości, krzepkości, odrazy, obrzydliwości, pogardy, lekceważenia, żalu, politowania, kupy, gromady, i wielu innych, na wyrażenie których Polacy oddzielnych zakończeń nie mają.

I. IMIONA ZGRUBIAŁE.

137. Zakończenie *one* obudza wyobrażenie wielkości rzeczy do imienia której jest dodane, i przemienia rodzaj żeński na męzki.

Albero, *drzewo*,	alberóne, *duże drzewo*.
Dottore, *doktor*,	dottoróne, *wielki doktor*.
Fiasco, *flaszka*,	fiascóne, *duża flaszka*.
Naso, *nos*,	nasóne, *duży nos*.
Cappello, *kapelusz*,	cappellóne, *duży kapelusz*.
Vecchio, *starzec*,	vecchióne, *duży, poważny starzec*.
Camera, *izba*,	cameróne, *duża izba*.
Campana, *dzwon*,	campanóne, *duży dzwon*.
Casa, *dom*,	casóne, *duży dom*.
Porta, *drzwi*,	portóne, *duże drzwi*.
Sala, *sala*,	salóne, *duży salon*.
Volpe, *lis*,	volpóne, *duży lis*.

Otto, *otta*, wyrażają mniejszy stopień wielkości, a natomiast dodają wyobrażenie siły i krzepkości.

Giovane, *młodzieniec*,	giovanótto, *dość duży, krępy młodzieniec*.
Contadina, *chłopka*,	contadinótta, *dość duża, krępa chłopka*.

138. Zakończenia *accio*, *accia; azzo*, *azza; astro*, *astra*, nastręczają wyobrażenie szkaradzieństwa, i zarazem wzniecają pogardę dla osoby lub rzeczy, do której imienia są dodane.

Animale, *zwierzę*, animaláccio, *szkaradne zwierzę*.

Avaro, *skąpiec*,	avaráccio, *brzydki skąpiec.*
Bue, *wół*,	buáccio, *wolisko.*
Camera, *izba*,	cameráccia, *brzydka izba.*
Cappello, *kapelusz*,	cappelláccio, *kapeluszysko.*
Dottore, *doktor*,	dottoráccio, *doktorzysko.*
Lupo, *wilk*,	lupáccio, *wilczysko.*
Parola, *słowo*,	paroláccia, *brzydkie słowo.*
Popolo, *lud*,	popoláccio, *podłe pospólstwo.*
Ragazzo, *chłopiec*,	ragazzáccio, *chłopczysko.*
Volpe, *lis*,	volpáccia, *lisisko.*

Astro, astra, najczęściej dodają się do imion osób, dla których chcemy okazać pogardę i lekceważenie, a mianowicie do takich: *filósofo, médico, poéta, político, teólogo*, zamieniając je na: *filosofástro*, nędzny filozof, i t. d.

139. *Ame, ume, aglia, iglia, uglio*, znaczą kupę, gromadę, zgraję, a w niektórych pogardę dla osób lub rzeczy w kupę zebranych.

Bestiáme, *bydło.*	Boscáglia, *lasy.*
Minuzzame, *drobiazg.*	Ciurmaglia, *hałastra.*
Ossame, *kupa kości.*	Gentaglia, *podły motłoch.*
Pollame, *drób'.*	Poveraglia, *zgraja ubogich.*
Servidorame, *zgraja sług.*	Ragazzaglia, *zgraja chłopców.*
Carnúme, *kupa mięsiwa.*	Vettovaglia, *zbiór żywności.*
Cenciume, *kupa gałganów.*	Mondíglia, *nieczystości.*
Fracidume, *kupa zgniłych rzeczy.*	Robiglia, *stare graty.*
	Quisquiglia, *kupa śmieci.*
Rancidume, *kupa zgorzkniałych rzeczy.*	Vecchiume, *kupa starzyzny.*
Selvaggiume, *mnóstwo zwierzyny.*	Guazzabúglio, *mieszanina.*
	Rimasuglio, *ostatki.*

II. IMIONA ZDROBNIAŁE.

140. W imiona zdrobniałe język włoski prawie do zbytku obfity.

1. Jednych się używa dla okazania miłości, przywiązania, politowania.

Ino, ina, oprócz maleńkości, oznacza jeszcze coś ładnego, de-

likatnego, i więcej pieści i pochlebia niż inne zdrobniałe zakończenia.

Bellíno, *ładniutki*.
Bottoncíno, *guziczek*.
Cagnolino, *ładny piesek*.
Cappellino, *kapelusik*.
Carino, *miły*, *kochany*.
Contino, *hrabiątko*.
Contessina, *młoda hrabina*.
Cordoncino, *sznureczek*.
Coroncina, *wianeczek*.
Cuorcino, *serduszko*.
Funicina, *sznureczek*.
Lumicino, *światełko*.
Letterina, *liścik*.
Manina, *rączka*.
Poverino, *nieborak*.
Ragazzino, *ładny chłopczyk*.
Signorina, *panienka*.
Sorellina, *siostrzyczka*.

Ello, *etto*, *ella*, *etta*, pieszczą i żałują, a oprócz rzeczowników dodają się także do przymiotników.

Attempatello, —tto, *dość podżyły*.
Contadinella, *ładna wieśniaczka*.
Donnetta, *kobietka*.
Erbetta, *trawka*.
Figliuoletta, *córeczka*.
Gambetta, *nóżka*.
Monachella, *mniszeczka*.
Pazzarello, *mały waryat*.
Pranzetto, *obiadek*.
Ragazzetta, *ładna dziewczynka*.
Vecchietto, *biedny staruszek*.
Paroletta, *słówko*.
Poverello, —tto, *biedaczek*, *nieboraczek*.
Sciocchereilo, *głupek*.

Uolo, *olo*, *uola*, *ola*, nie znaczą nic więcej prócz maleńkości.

Cagnuólo, *piesek*.
Canestruola, *koszyk*.
Chiesuola, *kościołek*.
Faccenduola, *interesik*.
Famigliuola, *familijka*.
Montagnuola, *górka*.
Mercantuolo, *kupczyk*.
Stanzuola, *stancyjka*.
Libricciuolo, *xiążeczka*.
Vesticciuola, *sukienka*.

Jeżeli co małego imieniem tak zakończonem nazwanego popieścić chcemy, dodamy pieszczotliwe zakończenie *ino* : *cagnuolíno*, kochany piesek ; *figliuolino*, kochany synek.

Dodane do imion ludzkich, okazują pogardę : *uomicciuolo*, nędzny człeczyna; *donnicciuola*, prosta kobiecina.

2. Drugie używają się dla okazania lekceważenia i pogardy, i takie kończą się na *uccio*, *uzzo*, *uccia*, *uzza*.

Casúccia, *lichy domek*.
Chericuzzo, *młody xiężyna*.
Femminuzza, *licha kobiecina*.
Grammaticuzzo, *lichy grammatyk*.

Cortigianuzzo, *dworaczek.* Maestruccio, *lichy nauczyciel.*
Fratuzzo, *lichy mnich.* Saccentuzzo, *mędrek.*

W niektórych nie mają nic pogardliwego : *affaruccio*, interesik ; *boccuzza*, gąbka ; *debituccio*, dłużek ; *favilluzza*, iskierka ; *erroruzzo*, mały błąd ; *guadagnuzzo*, mały zysk ; *pietruzza*, kamyk, i t. d.

Uccio, *uccia*, dodane do imion osób, nie tylko nic pogardliwego nie znaczą, ale przeciwnie pieszczą i przywiązanie okazują : *Annuccia*, Anusia ; *Mariuccia*, Marynia ; *Menicuccio*, Dominiś ; *Paoluccio*, Pawełek.

141. Jeden i ten sam wyraz może być kilka razy zdrobniony lub zgrubiony przez rozmaite powyższe zakończenia, a zdrobniały przyjąć drobniejsze jeszcze formy.

Libro, xiążka ; *libretto*, *librettino*, *libricino*, *libruccio*, *librettuccio*, *libricciuolo*, *libretticciuolo*, xiążeczka.

Casa, dom ; *casone*, duży dom ; *casotto*, buda ; *casaccia*, domisko ; *casile*, *casale*, licha chałupa ; *casoccia*, *casonaccia*, liche domisko ; *casolare*, *casolone*, zrujnowane domisko ; *casina*, *casino*, ładny domek ; *casella*, *casetta*, domek ; *caserella*, *casettina*, *casinina*, *casellina*, *caserellina*, domeczek ; *casipola*, *casupola*, nędzny domek ; *casuccia*, *casuzza*, *casucciaccia*, lichy domek.

142. Zakończenia *iccio*, *igno*, *ognolo*, dodają się zazwyczaj do przymiotników, dla zmniejszenia przymiotów rzeczy.

Amaríccio, amaréllo, *gorzkawy.*
Ammalaticcio, *chorowity.*
Arsiccio, *przypalony.*
Avanzaticcio, *w resztce pozostały.*
Infermiccio, *słabowity.*
Muffaticcio, *nadpleśniały.*
Azzurrigno *błękitnawy.*
Bianchiccio, *białawy.*
Gialliccio, gialligno, *żółtawy.*
Nericcio, *czarniawy.*
Rossiccio, rossigno, *czerwonawy.*
Verdiccio, verdigno, *zielonawy.*

ROZDZIAŁ IX.

O IMIONACH LICZEBNYCH.

143. Imiona liczebne wyrażają zbiór pewnej liczby jedności, albo porządek w jakim co następuje jedno po drugiem, i są pięciorakie.

1. Kardynalne.

1 uno, una.	14 quattórdici.	50 cinquánta.
2 due.	15 quíndici.	60 sessánta.
3 tre.	16 sédici.	70 settánta.
4 quattro.	17 { diecisétte. diciasette.	80 ottánta.
5 cinque.		90 novanta.
6 sei.	18 diciótto.	100 cento.
7 sette.	19 { diecinóve. dicianove.	200 { duecento, dugento.
8 otto.		
9 nove.	20 venti.	300 trecento.
10 dieci.	21 vent'uno.	1000 mille.
11 úndici.	22 venti due.	2000 due mila.
12 dódici.	30 trenta.	100000 cento mila.
13 trédici.	40 quaránta.	1000000 un millione.

Imiona liczebne z natury swojej lepiej określają rozciągłość znaczenia imion do których są dodane niżeli sam określnik, dla tego gdy są przy nich położone, ten ostatni jako niepotrzebny ustępuje im swego miejsca (41. 68.).

2. Porządkowe.

il primo, *pierwszy*.
il secóndo, *drugi*.
il terzo, *trzeci*.
il quarto, *czwarty*.
il quinto, *piąty*.
il sesto, *szósty*.
il séttimo, *siódmy*.
l'ottávo, *ósmy*.
il nono, *dziewiąty*.
il décimo, *dziesiąty*.
l'undécimo, *jedenasty*.
il duodécimo, *dwunasty*.
il décimo terzo, *trzynasty*.
il decimo quarto, *czternasty*.
il decimo quinto, *piętnasty*.
il decimo sesto, *szesnasty*.
il decimo settimo, *siedmnasty*.
il decimo ottavo, *ośmnasty*.
il decimo nono, *dziewietnasty*.
il ventésimo, vigésimo } *dwudziesty*.
il ventesimo primo, 20ty *pierwszy*.
il trentésimo, trigésimo } *trzydziesty*.
il quarantésimo, quadragésimo } *czterdziesty*.
il cinquantésimo, quinquagésimo } *pięćdziesiąty*.
il sessantésimo, sessagésimo } *sześćdziesiąty*.
il settantésimo, settuagésimo } *siedmdziesiąty*.
l'ottantésimo, ottuagésimo } *ośmdziesiąty*.
il novantésimo, nonagesimo } *dziewięćdziesiąty*.
il centésimo, *setny*.
il millésimo, *tysiączny*.
il dieci millesimo, *dziesięcio tysięczny*.
l'último, *ostatni*.

Imiona liczebne porządkowe będąc oraz przymiotnikami, odmieniają się przez liczby i rodzaje: *primo*, *prima*; *primi*, *prime*; *secondo*, *seconda*; *secondi*, *seconde*, i t. d.

Kładną się przy imionach panujących, dla odróżnienia jednych od drugich tegoż samego imienia : *Augusto secondo*, August II ; *Carlo duodecimo*, Karol XII.

Odrzuciwszy określnik można ich używać jako przysłówków : *primo* albo *primieramente*, naprzód ; *secondo* albo *secondariamente*, powtóre ; *terzo* albo *in terzo luogo*, potrzecie ; a odtąd *in quarto luogo*, i t. d.

3. Wielokrotne.

sémplice, *pojedynczy.*	centúplo, *stokrotny.*
dóppio, *podwójny.*	una volta, *raz.*
tríplo / tríplice } *potrójny.*	due volte, *dwa razy.*
	tre volte, *trzy razy.*
quadrúplo / quadrúplice } *poczwórny.*	quattro volte, *cztery razy.*
	cento volte, *sto razy.*

4. Zbiorowe.

un paio / una cóppia } *para.*	una ventína, *dwudziestka.*
	una trentína, *trzydziestka.*
una decína, *dziesiątek.*	un centináio, *setek.*
una dozzína, *tuzin.*	un migliajo, *tysiąc sztuk.*

5. Ułamkowe.

la metà, *pól, połowa.*	un quarto, *jedna czwarta.*
un e mezzo, *półtora.*	due quinti, *dwie piąte.*
un terzo, *jedna trzecia.*	tre quinti, *trzy piąte.*

144. Rzeczownik położony po *vent' uno*, *trent' uno*, *quarant' uno*, i t. d. pozostaje w liczbie pojedynczej : *ebbe vent' uno scudo*, miał 21 talarów ; *mi sono morte cinquant' una pécora*, zdechło mi 51 owiec. Przestawiwszy go przed te liczby, jak się najczęściej i lepiej dzieje, położyć go trzeba w liczbie mnogiej : *Pisone visse anni trent' uno*. Davanz.

145. Kiedy po *tutti* następuje imie liczebne zaczynające się na spółgłoskę, wtrąca się między nich spójnik *e : tutti e due*, oba ; *tutti e tre*, wszyscy trzej ; *tutti e quattro*, wszyscy czterej, i t. d. a jeżeli po niech następuje rzeczownik, ten przybiera określnik : *tutti e tre i fratelli*, wszyscy trzej bracia ; *tutte e quattro le sorelle*, wszystkie cztery siostry. Przed zaczynającym się na samogłoskę nie kładzie się *e : tutti otto*, wszyscy ośmiu (104).

146. Jest nas dwóch, trzech, czterech, pięciu, mówi się : *siamo due, tre, quattro, cinque;* było nas dwóch, trzech, czte-

rech, pięciu, *eravámo due*, *tre*, i t. d.; przyszło ich czterech, *vénnero in quattro;* jedli obiad we czterech, *desinárono in quattro;* poszedł samotrzeć, *andò lui e due altri*, *andárono in tre.*

O SPOSOBIE LICZENIA GODZIN, DNI, LAT.

147. Na pytanie która godzina? odpowiada się albo wyrażając *ora* a opuszczając określnik, albo wyrzucając *ora* a zatrzymując stosowny określnik : jest druga, *sono due ore*, albo *sono le due;* kwadrans na czwartą, *sono tre ore ed un quarto*, albo *sono le tre ed un quarto.*

Jest południe.	È mezzo giorno.
Kwadrans na pierwszą; pół do pierwszej; trzy kwadranse na pierwszą.	È un quarto dopo mezzodì; è mezz' ora; sono tre quarti dopo mozzodì, *albo* dopo mezza notte.
Już po drugiej.	Sono le due passate.

148. Na pytanie, o której godzinie? *a che ora?* odpowiada się przez przypadek trzeci zgadzając podobnież określnik z *ora.*

O południu; o pierwszej; o drugiej; o trzeciej; o północy.	A mezzodì; all' una, *albo* al tocco; alle due; alle tre; a mezza notte.
O trzy kwadranse na dwunastą.	Alle undici e tre quarti.
Około pół do piątej.	Verso le quattro e mezzo.
Po kwadransie na szóstą.	Dopo le cinque ed un quarto.

149. Mówiąc o dniach miesiąca, pamiętać należy, że wyjąwszy pierwszy i ostatni, *il primo* i *l'ultimo*, wszystkie inne wyrażają się liczbami kardynalnemi : *il due*, *il tre*, *il quattro di Maggio*, drugi, trzeci, czwarty Maja, gdzie domyślić się trzeba wyrzuconego wyrazu *dì*, dzień, *il dì due*, i t. d. Można także kłaść daty w przypadku trzecim, ale z przestarzałym określnikiem *li.*

Czternastego Lipca.	Il dì, *albo* addì, *albo* ai, *albo* alli quattordici di Luglio.
Roku 1858.	Nell' anno mille otto cento cinquant' otto.

ROZDZIAŁ X.

O ZAIMKACH.

150. Zaimki tak nazwane że się pospolicie kładną zamiast imion, dla uniknienia ich częstego powtarzania, są pięciorakie: osobiste, dzierżawcze, okazujące, względne i pytające.

I. ZAIMKI OSOBISTE.

151. Zaimki osobiste tak nazwane że zastępują miejsce osób i rzeczy, sa dwojakie we włoskim języku: zaimki osobiste oddzielne, *assoluti*, i zaimki osobiste nierozdzielne, *congiuntivi* czyli *affissi*.

1. ZAIMKI OSOBISTE ODDZIELNE, ASSOLUTI.

152. Mają same przez się znaczenie bez względu na słowo, przed którem lub po którem stoją, odmieniają się przez przypadki za pomocą służących na ten koniec przyimków, i wyrażają osobę z większą dokładnością i dobitnością.

LICZBA POJEDYNCZA.

Io	Tu	Egli, ei,	esso	Ella,	essa	
ja	*ty*	*on*		*ona*		
di me	di te	di lui,	di esso	di lei,	di essa	di se
mnie	*ciebie*	*jego*		*jej*		*siebie*
a me	a te	a lui,	ad esso	a lei,	ad essa	a se
mnie, mi	*tobie, ci*	*jemu, mu*		*jej*		*sobie*
me	te	lui,	esso	lei,	essa	se
mnie, mię	*ciebie, cię*	*jego, go*		*ją*		*siebie, się*
da me	da te	da lui,	da esso	da lei,	da essa	da se
odemnie	*od ciebie*	*od niego*		*od niej*		*od siebie*

LICZBA MNOGA.

Noi	Voi	Eglino,	essi	Elleno,	esse	
my	*wy*	*oni*		*one*		
di noi	di voi	di loro,	di essi	di loro,	di esse	di se
nas	*was*	*ich*		*ich*		*siebie*
a noi	a voi	a loro,	ad essi	a loro,	ad esse	a se
nam	*wam*	*im*		*im*		*sobie*
noi	voi	loro,	essi	loro,	esse	se
nas	*was*	*ich*		*je*		*siebie, się*
da noi	da voi	da loro,	da essi	da loro,	da esse	da se
od nas	*od was*	*od nich*		*od nich*		*od siebie*

Egli, *ella*, używa się tylko mówiąc o osobach, *esso*, *essa*, o osobach i rzeczach.

Chi cercáte? me o lui?	*Kogo szukacie? mnie czy jego?*
Io parlo di te, di lui, di lei.	*Mówię o tobie, o nim, o niej.*
Tu scrivi a me, a noi, a loro.	*Piszesz do mnie, do nas, do nich.*
Egli ingánna noi e voi.	*Oszukuje nas i was.*
Egli s'allontána da me, da te, da lui, da lei, da noi, da voi, da loro.	*On oddala się odemnie, od ciebie, od niego, od niej, od nas, od was, od nich.*

Se la padrona è matta, non sono matto io. *Gold.* Tutti, e sempre, fúggono inesorábili, muti, e me lásciano smarríto, in questa immensa peregrinazióne. *Verri.* A lui rivolgo le più sommésse preghiére. *Verri.* Dove meglio capitár non potéa, poichè te trovo. *Guar.* Ha detto a me che lo chiamáva a Venézia una léttera di suo zio. *Gold.* Chi offénde il mio amico, offende me medésimo. *Gold.*

2. ZAIMKI OSOBISTE NIEROZDZIELNE, CONGIUNTIVI CZYLI AFFISSI.

153. Dla tego tak są nazwane, że przez się nic nie znacząc, mają tylko znaczenie łącznie ze słowem, przed którem się kładną, lub z którem się w jeden wyraz zrastają. Mają tylko przypadek trzeci i czwarty.

LICZBA POJEDYNCZA.

3	mi, *mnie*, *mi*;	ti, *tobie*, *ci*;	gli, *jemu*, *mu*;	le, *jej*;	si, *sobie*.
4	mi, *mnie*, *mię*;	ti, *ciebie*, *cię*;	il, lo, *jego*, *go*, *to*;	la, *ją*;	si, *siebie*, *się*.

LICZBA MNOGA.

3	ci (ne), *nam*;	vi, *wam*;	loro, *im*;	loro, *im*;	si, *sobie*.
4	ci (ne), *nas*;	vi, *was*;	li, *ich*;	le, *je*;	si, *siebie*, *się*.

154. Kładną się przed słowem w trybie oznajmującym i łączącym.

Egli mi dice,	*mówi mi.*	Egli mi ha detto,	*powiedział mi.*
ti dice,	*ci.*	ti ha detto,	*ci.*
gli dice,	*mu.*	gli ha detto,	*mu.*
le dice,	*jej.*	le ha detto,	*jej.*
ci dice,	*nam.*	ci ha detto,	*nam.*
vi dice,	*wam.*	vi ha detto,	*wam.*
dice loro,	*im.*	ha detto loro,	*im.*

Loro kładzie się po słowie.

Egli mi chiáma,	*woła mnie.*	Egli mi (uomo) ha chiamáto,	*zawołał mnie.*
ti chiama,	*cię.*	mi (donna) ha chiamata,	*mnie* (*).

(*) Imiesłów czasu przeszłego słowa czynnego zgadza się w rodzaju i liczbie z poprzedzającym przypadkiem czwartym, którym to słowo rządzi (366. 367).

Egli lo chiama,	*wola go.*		Egli ti (uomo) ha chiamáto,	*zawołał cię.*
la chiama,	*ją.*		ti (donna) ha chiamata,	*cię.*
ci chiama,	*nas.*		lo ha chiamato,	*go.*
vi chiama,	*was.*		la ha chiamata,	*ją.*
li chiama,	*ich.*		ci (uomini) ha chiamati,	*nas.*
le chiama,	*je.*		ci (donne) ha chiamate,	*nas.*
			vi (uomini) ha chiamati,	*was.*
			vi (donne) ha chiamate,	*was.*
			li ha chiamati,	*ich.*
			le ha chiamate,	*je.*

Agevolmente ci concedétte che noi mettéssimo quella gabbia ove meglio ci pareva. *Fir.* Infinite volte l'ammonì, assai sovente la minacciò, molte fiate la pregò. *Fir.* Questa novellétta t'ho io voluto contare. *Fir.* L'avete vedúto? gli avete parlato? *Gold.* L' ho trovato per strada piangénte, disperáto, mi ha raccontáto il fatto, mi ha intenerito. *Gold.* Se potessi, lo consoleréi. *Gold.* Anderò prima a vedére in casa, e se non vi è, la cercherò, la farò ricercare, la troverò, e la gastigherò. *Gold.* Il padre non le può dare, o non le vuòl dare la dote? *Gold.* Lo pregai di raccontármi in compendio la sua vita. *Pell.* Poi ti chiamáva a nome, e tu mi stendevi la mano. *Fosc.* Siedo e ti scrivo. *Fosc.*

Non ebbi fra voi un solo che mi difendésse. *Verri.* Volésse il cielo, che non v'avéssi mai conosciuto! *Gold.* Credo che gli dólgano i denti. — Ed io credo che gli dolga la testa. *Gold.* Oh felíce se Dio ti togliésse dal mondo, avanti che giunga a Torino la notizia della mia sventura. *Pell.* Avrei volentiéri soffèrto qualunque castígo, purchè gli perdonássero. *Pell.* Pensava che m'avéssero avvelenáto, mi sembráva che mi strangolássero. *Pell.* Sarà meglio che tu non mi scriva finchè tu non abbia mie léttere. *Fosc.*

155. Lecz jeżeli słowo jest w trybie rozkazującym (wyjąwszy trzecią osobę liczby pojedynczej i mnogiej, i wszystkie osoby trybu zakazującego), tudzież w trybie bezokolicznym, zaimki osobiste nierozdzielne zrastają się w jeden wyraz ze słowem, niemniej jak z gerundium i z obydwoma imiesłowami.

1. W trybie rozkazującym.	W trybie zakazującym.
Crédimi, *wierz mi.*	Non mi crédere, *nie wierz mi.*
Mi créda, *niech mi wierzy.*	— ci creda, *niech nam nie wierzy.*
Crediámogli, *wierzmy mu.*	— le crediamo, *nie wierzmy jej.*
Credéteci, *wierzcie nam.*	— mi credete, *nie wierzcie mi.*
Ci crédano, *niech nam wierzą.*	— gli credano, *niech mu nie wierzą.*

Di tanta sua cortésia, e liberalità verso di me ringraziátelo senza fine. *Casa.* Dagli qualche paio di scarpette, qualche cappúccio vecchio. *Bocc.* Dítegli che venga da me, che gli darò la risposta in voce. *Gold.* Aprítemi il vostro cuore, svelátemi la verità. *Gold.* Mándami qualche libro. *Fosc.*

Non mi tormentar davvantággio. *Gold.* Non le dir niente. *Gold.* Non mi negare il tuo ritratto. *Fosc.*

2. W trybie bezokolicznym, w gerundium, i obu imiesłowach.

Per vedérvi (*).	*Żeby was widzieć.*
Credéndogli.	*Wierząc mu.*
Avéndogli credúto.	*Uwierzywszy mu.*
Vedútolo.	*Zobaczywszy go.*

Se mi consigliercte sposarla, la sposerò, se lasciarla, la lascerò. *Gold.* C' intendiámo ed abbiámo a fíngere di non capirci. *Gold.* Spiegátemi voi meglio il perchè egli non può o non vuóle maritárci oggi. *Manz.* Io mi voltáva a guardárlo. *Pell.* Non dovea mai più rivederli. *Pell.* Chi potrebbe biasimármi, s' io m' inteneríva udéndola. *Pell.* Io non sapéva nè confortárla, nè rispónderle, nè consigliárla. *Fosc.* Era risoluto di non più scrívergli. *Pell.* Impauríta adunque la tapinélla per così fatte parole, voltossi alla vecchia, e baciándole le mani, disse. *Fir.* Fáttolsi chiamare e familiarmente ricevútolo seco il fece sédere. *Bocc.*

3. Zrastają się także ze słowem w trybie oznajmującym czasu teraźniejszego, wyjąwszy drugą osobę liczby pojedynczej, tudzież pierwszą i drugą liczby mnogiej, bo w tych osobach zrastając się już w trybie rozkazującym sprawiłyby jednobrzmienność i niezrozumiałość. Nie zrastają się także ze słowem w czasach prostych trybu łączącego, i tak nie można powiedzieć, *ch' io amila*, *ch' io amassivi*, tylko zwyczajnym sposobem umieszczając zaimek osobisty przed słowem : *ch' io l' ami; ch' io vi amassi* (154).

Prégoti che tu guardi molto bene quello che tu fai. *Fir.* Rallégromi con voi. *Zan.* Ringráziovi senza fine della dolce e cara e gentil canzonetta che m' avete mandata. *Zan.*

156. W stylu ozdobnym a mianowicie w poezyi, można zaimki nierozdzielne przyczepić do słowa we wszystkich czasach w których zazwyczaj poprzedzają słowo, jeżeli ztąd nie wynika zawiłość lub nieprzyjemne brzmienie. I tak mówi się, *vántomi*, zamiast *mi vanto*, chełpię się; *vantávasi*, zamiast *si vantava*, chełpił się; *vantáronsi*, zamiast *si vantarono*, chełpili się. W czasach złożonych te zaimki stoją obok słowa posiłkowego, albo się do niego przyczepiają.

Saluterételo per parte mía. *Zan.* Voltando la testa mi sono avveduto di un contadíno che guardávami bruscamente. *Fosc.*

(*) Tryb bezokoliczny zrastając się z zaimkiem osobistym traci końcowe *e* : *amare*, kochać, *amarla*, kochać ją ; zakończony na *rre*, traci *re* : *condurre*, prowadzić, *condurlo*, prowadzić go.

157. Kiedy słowo z którem się zrasta zaimek osobisty jest obcięte (voce tronca), to jest ma akcent tonowy na ostatniej samogłosce, lub jest jednozgłoskowe, wtenczas podwaja się początkowa spółgłoska przyrostka, ale słowo traci znamie lewe. I tak, zamiast *l'amò*, kochał ją; *lo farò*, zrobię to; *vi dirò*, powiem wam; *si pentirà*, będzie żałował; *mi dà*, daj mi, mówi się i pisze się : *amolla*, *farollo*, *dirovvi*, *pentirassi*, *dammi*.

Dimmi di grazia la cagione del tuo affánno. *Fir*. Convitollo a desinare seco. *Fir*. Dimmi, che ti è accadúto, dillo a tua madre. *Gold.*

Ogni pelo arricciossi,
E scolorossi al Saracino il viso. *Ariosto.*
Se il tuo re
Stuzzicherammi, avralla a far con me. *Casti.*
In veste mora e col monile al collo,
In Alemagna il cavalier menollo. *Casti.*

Tylko *gli* mając podwójną spółgłoskę nie podwaja jej, i dla tego zamiast *gli dirò*, powiem mu, *gli scriverò*, napiszę mu, mówi się : *dirogli*, *scriverogli*.

Al re piacque assai questo parlare, e comandogli, che lo ponésse in ópera. *Fir.*

158. Kiedy trzecie przypadki zaimków nierozdzielnych, *mi*, *ti*, *ci*, *vi*, *si*, *gli*, mają po sobie czwarte przypadki tychże zaimków, *lo*, *la*, *li*, *le*, lub partykułę *ne*, znaczącą z niego, z nich, w nim, w niej, ztamtąd, z tego, ztąd, za to, o to, i t. d. (178), odmieniają *i* na *e*, i zowią się wtenczas podwójnemi zaimkami osobistemi.

me lo	me la	me li	me le	me ne
te lo	te la	te li	te le	te ne
ce lo	ce la	ce li	ce le	ce ne
ve lo	ve la	ve li	ve le	ve ne
se lo	se la	se li	se le	se ne
glielo	gliela	glieli	gliele	gliene

Gli nie odmienia *i* na *e*, ale tę literę do siebie przybiera.

159. *Le*, jej (trzeci przypadek rodzaju żeńskiego), mając po sobie *lo*, *la*, *li*, *le*, *ne*, zamienia się na *gli*, i w tej męzkiej postaci łączy się z niemi. I tak, zamiast *le lo*, *le la*, *le li*, *le le*, *le ne*, mówi się dla przyjemniejszego dźwięku : *glielo*, *gliela*, *glieli*, *gliele*, *gliene*, zupełnie jak w męzkim rodzaju, przez co te ostatnie podwójne zaimki osobiste są zarazem męzkie i żeńskie, zkąd wypada że, *non posso dirglielo*, znaczy, nie mogę mu tego powiedzieć, i, nie mogę jej tego powiedzieć.

Avete dato i libri alla sorella? *Czy dałeś xiążki siostrze?*
Sì, glieli ho dati stamattina. *Takjest, dałem jej je dziś rano.*

160. Wyjąwszy *glielo*, *gliela*, i t. d. które są zawsze spojone, inne podwójne zaimki osobiste przed słowem stoją oddzielnie, po słowie spajają się z sobą, i zrastają się ze słowem, tak iż ztąd powstaje zrostek trzech wyrazów, słowa i dwóch zaimków osobistych.

Molti me l'avéano commendáta. *Zan.* Non mi dà il cuore d'inviártele. *Fosc*, E perciò ve la rimando. *Zan.* Sarei un impostóre se attribuíssi a saviezza il non éssermene innamorato. *Pell.* Non me ne innamorái, unicamente perch' ella aveva un amante. *Pell.* Fate bene a rimproverármelo, gli dissi stringendogli la mano. *Pell.* E perchè farci vedere e sentire la libertà, e poi ritórcela per sempre? *Fosc.* Questa sola grazia vi chiedo, ed avrete il cuor di negármela? *Gold.* Essendo poi davanti a Currado messa la gru senza coscia, e Currado maravigliándosene, fece chiamare Chichibio, e domandollo, che fosse divenuta l'altra coscia della gru. *Bocc.* Ognun se ne faceva maravíglia, o ognun se ne ridéva. *Fir.* Voleva ch'io glielo prometéssi ; no, risposi, non ve lo voglio prométtere. *Pell.* Raccólsi le chiavi, e gliele diedi. *Pell.* Gliel'ho detto io, e gliel' avrà detto il vostro vigliétto. *Gold.* Con mio padre ne avete parlato? no ancora, ma gliene parlerò. *Gold.* Gliene fui grato. *Pell.* Non potendo per la turba avvicinársegli, scrisse in távola quelle due illustri parole : *surge carnifex*, e gliele gettò. *Verri.*

Czasem niektórzy autorowie łączą *mi*, *ti*, *ci*, *vi*, *si*, *gli*, dla większej ozdoby nie z *lo* ale z *il* (czwarty przypadek liczby pojedynczej zaimka nierozdzielnego), i wtedy te dwa zaimki zrastają się w jeden wyraz nawet przed słowem : *mel*, *tel*, *cel*, *vel*, *sel*, *gliel*.

Non mel permise. *Zan.* *Nie pozwolił mi tego.*
E si cel perdona. *Zan.* *I to nam się przebacza.*
Per questo e non per altro vel mando. *Zan.* *Dla tego a nie dla czego innego to wam posyłam.*
Orsù, Mirtillo, è tempo che tu ten vada. *Guar.* *No, Mirtillu, czas już abyś sobie odszedł.*

161. Kiedy w zdaniu są dwa słowa, jedno w trybie oznajmującym, drugie w bezokolicznym, zaimek osobisty łączy się z jednem lub z drugiem. I tak, równie dobrze powiedzieć można : *débbomi lagnare*, albo *mi debbo lagnare*, muszę się skarżyć; a najlepiej *debbo lagnarmi*, bo w tem ostatniem zaimek łączy się ze słowem do którego właściwie należy.

O UŻYCIU ZAIMKÓW OSOBISTYCH ODDZIELNYCH I NIEROZDZIELNYCH I O ICH RÓŻNICY.

162. Ponieważ zaimki osobiste oddzielne, *a me*, *me*, *a te*, *te*, *noi*, *a noi*, i t. d., i nierozdzielne, *mi*, *ti*, *ci*, i t. d., są blisko-znaczne (152. 153.), zachodzi pytanie, kiedy i dla czego pierwszych a kiedy drugich używać potrzeba. Na to pytanie najlepiej odpowie sam zamiar mówiącego.

1. Który, jeżeli osobę zastąpioną przez zaimek chce wytknąć, ściśle oznaczyć, jednę od drugiej rozróżnić, połączyć, rozłączyć, lub postawić z drugą w sprzeczności, wtedy użyje zaimku osobistego oddzielnego.

Egli ama lei, non già il di lei danaro.	*On kocha ją a nie jej pieniądze.*
Egli lo diede a me e non a te.	*Dał to mnie a nie tobie.*
Lo ha promesso a me e a te.	*Obiecał to mnie i tobie.*

Bruto non odiò te, ma la tirànnide tua. *Verri.* Con questo stocco col quale io uccísi me, uccido lei. *Bocc.* Avete promesso a lei, e avete promesso a me. *Gold.* Date la mano a me, ed io do la mano a voi, voi promettete a me, io prometto a voi. *Gold.* Hai rovinato te, e volevi anche rovinar me. *Manz.*

Già fu ch' egli odiò lei più che la morte,
Ella amò lui. *Ariosto.*

2. Jeżeli zaś więcej przywiązuje wagi do czynności wyrażonej przez słowo, lub do czego innego niż do osoby, wtedy użyje zaimka nierozdzielnego.

Te lo ho promesso, e ti manterrò la parola.	*Obiecałem ci to, i dotrzymam ci słowa.*

Tu m' ami ed io t' amo, e sento che t' amerò eternamente. *Fosc.*

Podług tego, krótkie zdanie : poddaję się wam, siedem razy po włosku wyrazić można, a coraz z nowym względem na osobę, czynność, lub na inne okoliczności.

Rendo me a voi, *poddaję się wam a nie komu innemu.*
A voi rendo me, *wyraża tę samę myśl tylko z większą mocą.*
Mi rendo a voi, } *wyrażają to samo z większą szybkością.*
Rendomi a voi, }
A voi mi rendo, *z większem uczuciem dla osoby.*

Vi rendo me, *z większym względem na siebie samego.*
Rendomivi, *ze względem na krótkość czasu, który pozostaje na wyrzeczenie tych słów.*

3. Po przyimkach następują zawsze oddzielne zaimki : *fra me e te*, między mną a tobą; *con lui*, *con lei*, z nim, z nią; *senza di me*, bezemnie; *verso di noi*, ku nam; *per voi*, dla was; *da loro*, od nich, i t. d.

163. Zamiast *lo*, go, to, używa się ozdobnie *il* przed słowami zaczynającemi się na spółgłoskę wyjąwszy s *impura*. *Ella il pianse assai, ed assai volte in vano il chiamò*. Bocc. Ona bardzo go opłakiwała, i wiele razy na próżno go wołała.

Con grandissima festa e solennità il recárono alla lor chiesa. *Bocc.* Trovárono quel mísero ortolano nella cesta, e nella pubblica prigione il condússero. *Fir.* Quando bene ebbro il videa. *Bocc.*
Come fu sola, il fece a sè venire. *Casti.*

Z poprzedzającym zaimkiem, *il* bierze na miejsce *i* odcinek : *ve 'l dico*, mówię to wam; *ce 'l diede*, dał to nam, albo też z nim się spaja, *cel*, *vel*, i t. d., jak się to wyżej powiedziało (160). *Non* traci *n* kiedy poprzedza *il : no 'l fece*, albo *nol fece*, nie zrobił tego; *nol riconobbe,* nie poznał go. *Nol rividi mai più.* Pell. Mówi się jednak równie dobrze : *non lo fece; non lo riconobbe; non lo rividi.*

164. *Mi*, *ti*, *ci*, *vi*, *si*, spotykając się z *gli*, zajmują pierwsze miejsce, i odmieniają *i* na *e* : *me gli*, *te gli*, *ce gli*, *ve gli*, *se gli.*

Salúti il Signor Verni e me gli raccomandi. *Proszę pozdrowić Pana Verni, i polecić mnie jemu.*
Se gli fece il processo. *Zrobiono mu proces.*

165. Też same oprócz *si*, a nad to *lo*, *la*, łączą się z *ecco*, oto, i ztąd powstają : *eccoti*, oto jesteś; *eccoci*, oto jesteśmy; *eccovi*, oto jesteście; *eccolo*, oto on; *eccola*, oto ona; jak gdyby się mówiło, *ecco mi vedi*, oto mnie widzisz, i t. d.

166. Zamiast *con me*, *con te*, *con se*, mówi się łacińskim sposobem : *meco*, *teco*, *seco*, ze mną, z tobą, z sobą; a w dawnych pisarzach i w poezyi, *nosco*, *vosco*, zamiast *con noi*, *con voi*, z nami, z wami (56).

Pamela verrà a star meco. *Gold.* A me non resta altro conforto che di piángere teco scrivéndoti. *Fosc.*

167. *Esso*, on, *essa*, ona, *essi*, oni, *esse*, one, często się używają zamiast *egli*, *ella*, *églino*, *élleno*, a dla oznaczenia z większą dobitnością osoby, *esso*, poprzedzony przez przyimki *con*, *da*, dodaje się nieodmiennie do *lui*, *lei*, *loro*, *noi*, *voi* : *con esso lui*, z nim ; *con esso lei*, z nią, i t. d.

Egli era costrétto starsene lungi da esso lei più che poteva. *Fir.* Io desidereréi venírmene con esso voi. *Fir.*

E l' invítano a star con esso loro. *Fort.*
Se volete venir con esso noi
Venite pure. *Fort.*

168. Czasem zdaje się że zaimki *me*, *te*, *lui*, *lei*, *loro*, są przypadkami pierwszemi użytemi zamiast *io*, *tu*, *egli*, *ella*, *églino*, lecz gdy się przywrócą opuszczone przez wyrzutnią wyrazy, okaże się że one nie przestały być czem są, to jest przypadkami czwartemi.

Me infelíce!	*O ja nieszczęśliwy!*
Credéndo egli ch' io fossi te. *Bocc.*	*On sądząc że ja byłem tobą.*
Maraviglióssi forte Tedaldo, che alcúno in tanto il somigliásse, che fosse credúto lui. *Bocc.*	*Zdziwił się mocno Tedaldo, że kto tak bardzo był do niego podobny, iż był miany za niego.*
Civile s' appellava Sertorio e Annibale, per esser come loro cieco d' un occhio. *Davanz.*	*Ciwilis nazywał się Sertoriuszem i Annibalem, dla tego że był, jak oni, ślepy na jedno oko.*

Przywróćmy opuszczone w tych przykładach przez wyrzutnią wyrazy, a przekonamy się że *me*, *te*, *lui*, *loro*, są to czwarte a nie pierwsze przypadki, jak niektórzy Grammatycy rozumieją.

Me in felice! *mirate* me infelice!
Credendo egli ch' io fossi (in) te.
Maravigliossi forte Tedaldo, che alcuno in tanto il somigliasse, che fosse creduto (essere) lui.
Civile s' appellava Sertorio e Annibale, per esser come (era accaduto a) loro cieco d' un occhio.

169. Włosi zgadzają się zupełnie z Polakami, odnosząc różne czynności wyrażone przez słowo do osoby, a nie do członków jej ciała. *Gli si gittò a' piedi.* Bocc. Rzucił mu się do nóg.

170. Zgadzają się także w użyciu zaimka *se*, się, zastępującego trzecią osobę liczby pojedynczej : *parla di se stesso*, mówi o sobie samym; *nuoce a se stesso*, sam sobie szkodzi. W liczbie mnogiej kładną *loro : cominciárono a consigliarsi fra loro*, zaczęli naradzać się między sobą.

Lecz gdy ten w polskim języku zastępuje miejsce osoby pierwszej lub drugiej, używają zaimków właściwych tym osobom : *l' amo come me stesso*, kocham go jak siebie samego; *non ho il mio oriuólo appresso di me*, nie mam zegarka przy sobie; *mettétevelo in tasca*, włóżcie to sobie do kieszeni.

171. Przez szczególną właściwość swego języka, używają *la* z domyślnym wyrazem *cosa* w wielu bardzo wyrażeniach, które się rozmaicie tłumaczą, i które nie podobna podciągnąć pod żadne prawidło : *accoccarla a uno*, przypiąć komu łatkę; *averla con uno*, mieć z kim na pieńku; *báttersela*, *darla a gambe*, zmykać, uciekać; *legarsela al dito*, popamiętać co komu; pamiętać długo urazę; *pigliarla per uno*, brać czyję śtronę, ująć się za kogo; *pigliarla*, *pigliarsela con alcuno*, zadzierać z kim, szukać zaczepki, przyczepić się o co do kogo, i t. d.

Voi me la pagheréte.	*Zapłacisz mi za to.*
Non ve la perdonerò mai.	*Nigdy wam tego nie przebaczę.*
Iddio ve la mandi buona.	*Zdarz Boże, szczęść wam Boże.*

172. Zaimki *egli*, *gli*, *ei*, *e'*, *ella*, *la*, *si*, używają się czasem tylko dla ozdoby lub zapełnienia miejsca, i stanowią pleonazmy, tak zwane *ripieni* (379. 2.), które w każdym razie odrzucić można.

Egli è vero, gli è vero.	*To prawda.*
Ei pioverà.	*Będzie deszcz padał.*
Egli è già un' anno.	*Jest temu rok, tak rok.*
Egli vi sono molti.	*Jest ich wielu.*
Ella è *albo* la è pur cosa strana.	*Dziwna rzecz.*
Il fatto si è.	*Tak się rzecz ma.*

Egli non sono ancora molti anni passati, che in Bologna fu un grandissimo médico. *Bocc.* Egli non è donna al mondo, che sia più felice di lei. *Fir.* Quello di che mi pregio si è la sincerità e l'onore. *Gold.*

O GRZECZNYCH SPOSOBACH MÓWIENIA.

173. Włosi równie jak Anglicy i Francuzi mówią zazwyczaj do jednej osoby przez drugą osobę liczby mnogiej : *dove andate?* dokąd idziesz? *Mi avete veduto?* czy widziałeś mnie? *Io vi dirò*, powiem ci.

174. Ale oprócz tego mają grzeczne sposoby mówienia, których używają mówiąc do osób wyższych a nawet do równych z pewnym względem i uszanowaniem, domyślając się w nich jednego z tytułów : *Vostra Signoria*, a przez skrócenie *Vossignoria* lub *V. S.* Wielmożny Pan, *Vossignoria Illustrissima*, *Vostra Eccellenza*, Jaśnie Wielmożny Pan, *Vostra Altezza*, W. X. Mość, *Vostra Maestà*, W. K. Mość. A że te wszystkie tytuły są liczby pojedynczej, rodzaju żeńskiego, dla uniknienia częstego ich powtarzania mówią tylko *Ella*, to jest używają zaimku trzeciej osoby rodzaju żeńskiego, zaczem idzie że mówiąc czy to do kobiety czy do mężczyzny, przemawiają do nich jak gdyby mówili o jakiej kobiecie (*).

Należałoby wprawdzie używać *Ella* tylko w przypadku pierwszym, *Lei* w przypadku czwartym, jak jest zwyczaj w Toskanii: *come sta Ella?* jak się Pan lub Pani ma? *Sta Ella bene?* czy się Pan lub Pani ma dobrze? *Come ha Ella dormito?* jak Pan spałeś? jak Pani spałaś? W Rzymie jednak i w całych Włoszech, oprócz Toskanii, używają *Lei* w przypadku pierwszym: *Come sta Lei? sta Lei bene? come ha Lei dormito?*

175. Mówiąc przez drugą osobę liczby mnogiej tak do jednej jak do kilku osób, przymiotnik lub imiesłów ściągający się do *voi*, zgadza się z rodzajem i liczbą osoby lub osób do których się mówi.

Voi siete allegro.	*Pan jesteś wesoły.*
Voi siete allegra.	*Pani jesteś wesoła.*
Voi siete allegri.	*Jesteście weseli.*
Voi siete allegre.	*Jesteście wesołe.*

(*) Przytoczymy tu co mówi o tym zwyczaju Annibal Caro w liście do Bernarda Tassa. « Cosa che a me pare stranissima e stamacosa; che abbiamo a parlar con uno, come se fosse un altro ; e tuttavia in astratto, quasi con la idea di colui con chi si parla, non con la persona sua propria. Pure l' abuso è già fatto, ed è generale. »

Mówiąc zaś przez *Ella*, przymiotnik lub imiesłów jako odnoszący się do domyślnego wyrazu *Vossignoria*, pozostaje zawsze, stosownie do przyjętego zwyczaju, w rodzaju żeńskim.

Se Ella si fosse compiaciuta.	*Gdybyś Pan był raczył, gdybyś Pani była raczyła.*
Quant' è già ch' Ella è arrivata?	*Jak dawno Pan przybyłeś? jak dawno Pani przybyłaś?*

1 Vossignoria, Ella, Lei, *Pan*, *Pani*.
2 di Vossignoria, di Lei (suo, sua), *Pana*, *Pani*.
3 a Vossignoria, a Lei, Le, *Panu*, *Pani*.
4 Vossignoria, Lei, La, *Pana*, *Panią*.
6 da Vossignoria, da Lei, *od Pana*, *Pani*.

Mówiąc z przyciskiem, albo chcąc odróżnić jednę osobę od drugiej, używa się *a Lei*, *Lei* (162. 1.), w innych razach kładzie się tylko *le* i *la*. *Le* spotykając się z *lo*, *la*, *li*, *le*, *ne*, zamienia się na *gli* (159), a łącząc się z niemi tworzy *glielo*, *gliela*, *glieli*, *gliele*, *gliene*.

Ha ella avuto qualche cattivo incontro? *Gold.* Si piglia ella giuoco di me? *Manz.* Ella mi fa una finezza che io non mérito. *Gold.* Una parola di lei può far tutto. *Manz.* L'è successo qualche disgrazia? *Gold.* Ho da supplicárla di condonare il lungo incómodo, che le ho recato, ringraziárla di tutte le finezze, che ella s'è degnata di farmi, e pregarla di darmi qualche comando per Venezia. *Gold.* Non potrei dirle con quanto gusto io legga sempre le cose che mi sono avvisate da lei. *Bent.*

176. Prosząc, żądając, życząc w grzecznej rozmowie, kłaść zawsze trzeba słowo w trybie łączącym.

Ascolti, senta un poco.	*Proszę mię trochę posłuchać.*
Mi permetta di dirle una parola.	*Proszę mi pozwolić powiedzieć jedno słowo.*

Se V. S. desídera di farmi conóscere l'amore che mi porta, mi scriva quanto più spesso ella può, e viva lieta. *Tasso.* Ella pensi e risolva, e quando avrà risoluto, mi avvisi; si fidi di me, e non pensi ad altro. *Gold.* Io posso dunque sperare ch' ella mi abbia accordato il suo perdono, e se ottengo da lei, da chi non deggio sperarlo? *Manz.*

Ne

177. Jako zaimek osobisty znaczy nam, nas (153), i kładzie się zamiast *ci*.

Il mandarlo fuori di casa nostra così infermo ne sarebbe gran biasimo. *Bocc.* Sole in tanta afflizione n' hanno lasciate. *Bocc.*

178. Zastępuje miejsce imion tak osób jak rzeczy, odpowiada francuzkiemu *en*, ma jego wszystkie znaczenia, i używa się wszędzie gdzie powiedzieć można *di* albo *da questo*, *di* albo *da questi*, *di* albo *da quello*, i t. d. *Io non potrò darvene*, znaczy to samo co, *io non potrò darvi di questo*, nie będę mógł dać ci ztego. *Quel pane è buono*, *dátemene un poco*, ten chleb jest dobry, daj mi trochę z niego. *Ve ne sono obbligato*, za to wam jestem obowiązany.

Domandándone qualunque egli trovava, appunto s' abbattè nell' amico che glielo aveva nascosto. *Fir.* Gli diede e ne ricevette il bacio di pace. *Manz.* Se i nomi soltanto di que' carnéfici vi fanno ribrezzo, perche ne soffriste le stragi? *Verri.*

La coda sopratutto ella ne loda. *Casti.*
Evvi animal sì ardito e sì gagliardo
Che sostenerne (del leone) possa il solo sguardo? *Casti.*

Siane ringraziato Iddio. *Fir.* Voléndosene chiarire affatto, gli fece mettere le mani addosso. *Fir.* Il motto, se non è leggiadro, gli uditorí niuno diletto ne préndono, anzi ne sono tediati. *Casa.* Io non sapeva nulla di tutto ciò, ed or che ne so, me ne dispiace sommamente, e péntomi di saperne. *Zan.* Il cielo te ne rimériti. *Fosc.* Sdraiátevi su i vostri prati, se ne avete. *Fosc.* Vino, non ne bevo. *Pell.*

Tre ne stramazza a terra, e due ne schiaccia,
Ne getta uno lontan dugento braccia. *Casti.*
Son vari i gusti e disputarne è vano. *Casti.*

Ściąga się także do miejsca, i dla tego powiedzieliśmy, że może być zastąpionem przez *da questo*, *da quello*, domyślając się *luogo*. *Egli ne uscì*, wyszedł ztąd. *Ne vengo ora*, teraz ztamtąd przychodzę (z miejsca o którem się niedawno mówiło). *Al bosco corse Diana ed Elice caccionne*, do gaju pobiegła Diana i Elizę wagnała z niego.

Czasem stoi przy wyraźnem imieniu, i stanowi wtenczas pleonazm (379). *Cattive azioni non ne ho fatte mica.* Manz.

Ci, vi

179. *Ci* powstałe ze skrócenia *quici*, tu, *vi* z *quivi*, tam, są to przysłówki miejsca, lecz że łączą się z zaimkami osobistemi *lo*, *la*, *li*, *le*, *ne*, tworząc *ce lo*, *ve lo*, i t. d., i równie jak one przyczepiają się do trybu bezokolicznego i rozkazującego, dla tego tylko o nich tu mówimy.

Ci znaczy właściwie miejsce, na którem znajduje się mówiący, *vi* miejsce na którem się nie znajduje: *tornerete qui?* czy wrócicie

tu? *sì, ci torneremo*, tak jest, wrócimy tu. *Siete stati a casa*? czy byliście w domu? *sì, vi siamo stati*, tak jest, byliśmy tam.

Ci siamo, bisogna starci. *Manz.* Se ci vuoi star tu stacci. *Casti.* Egli non c' è più, e noi ci siamo. *Manz.* Il luogo è assai lontano di qui, e niuno mi vi conosce. *Bocc.* Claudio vi mandò legioni e aiuti, e Véspasiano vi domò nazioni, e abbastanza vi s' illustrò. *Davanz.* Essi vi sono, essi non vi sono. *Fir.* Non ve lo trovando, cominciò il ladro a gridare. *Fir.* La chiesa è sì piena di gente, che quasi niuna persona più vi può entrare. *Bocc.* Io v' andai l' indomani, ma non ci trovai nessuno. *Zan.* Fúggono da quel viale tutti i villani, si dice che le notti vi séntono spiriti. *Fosc.* Noi stiamo qui ad aspettarlo, digli che venga súbito a trovarci, che c' è alcuno che gli vuol parlare. *Bent.*

Przeniesione do czasu, *ci* odnosi się do czasu bliższego, *vi* do dalszego: *in questo sécolo non c' è più religione*, w tym wieku nie masz już religii; *nel passato ve n' era più*, w przeszłym więcej jej było.

Na tę jednak różnicę nie ma się zawsze względu, i te dwa przysłówki, wbrew swemu właściwemu znaczeniu, często jeden za drugi bywają używane. *Bisogna ch' io stesso ci vada* (zamiast *vi vada*), potrzeba żebym sam tam poszedł. *Questo giardino è sempre aperto, e perciò v' éntrano i porci* (zamiast *c' entrano*), ten ogród jest zawsze otwarty, i dla tego wchodzą do niego świnie.

Adesso sono in casa sua, vi sono stato quasi un mese, e vorrebbe che vi stessi ancora. *Gold.* Avvicinándoci alle stanze di T... noi vi trovammo il marito che passeggiava. *Fosc.* Tutto ciò che v' è di lusinghiero nel mondo congiurerà a pérderti. *Fosc.*

W tym ostatnim przykładzie *vi* zdaje się być niepotrzebnem, bo autor zaraz dodaje *nel mondo*. Z tego powodu ostrzedz wypada, że wyraz miejsce znaczący nie wyłącza przysłówków *ci*, *vi*. *C' è nissuno in casa?* czy nie ma nikogo w domu? *Non v' era molta gente al teatro*, nie było wiele ludzi w teatrze.

180. Słowo *essere*, być, następujące po przysłówkach miejscowych *ci*, *vi*, zgadza się w liczbie równie jak w polskim języku ze swoim rzeczownikiem: *c' è un cavallo*, jest jeden koń; *vi sono due cavalli*, są dwa konie.

Di quelle cose che alla vita bisógnano v' è la copia maggiore. *Bocc.* Non c' è più nessuno, non c' è più niente. *Manz.* Tutto quel liquore si ebbe tantosto bevuto sì, che gocciola non ve ne rimase. *Casa.* Qual mérito evvi a non lasciarsi ammazzare da un carnéfice, ma réndersi invece carnefice di se. *Pell.* Ve ne sono migliaia a Venezia. *Pell.*

Ne' lor consigli
Sempre per tal cagion v' eran bisbígli. *Casti.*

Ta zgoda zachowuje się także we włoskim języku mówiąc o czasie upłynionym aż do chwili w której mówimy : *è un anno*, jest temu rok ; *sono due anni*, są dwa lata.

Pochi dì son passati.	*Kilka dni upłynęło.*
Dieci anni érano già passati.	*Dziesięć lat już upłynęło.*

181. Dodać tu jeszcze wypada, że zamiast słowa *essere*, używa się czasem *avere*, i że nie zawsze te słowa zgadzają się w liczbie ze swemi rzeczownikami.

Ancor non è molt' anni. *Dante.*	*Jeszcze nie wiele lat temu.*
Oggi ha sett' anni. *Petr.*	*Dziś temu siedem lat.*
Nell' ísole famose di fortuna due fonti ha. *Petr.*	*Na wyspach sławnych fortuny sa dwa źródła.*
Quante miglia ci ha ? *Bocc.*	*Ile mil ?*
In breve, non v' ebbe quasi più casa che non fosse tocca. *Manz.*	*Wkrótce nie było prawie domu, któryby nie był dotknięty zarazą.*
Fra quelle voci femminili ve n' avea di soavi. *Pell.*	*Między temi głosami kobiecemi były słodkie.*

182. Czasem *ci*, *vi*, znaczą temu, o tem, nad tem.

Non ci credo, e non ci crederò mai. *Gold.* Non ci penso, nè ci voglio pensare. *Manz.* Mille volte vi ho riflettúto. *Pell.*

II. ZAIMKI DZIERŻAWCZE.

183. Zaimki dzierżawcze tak są nazwane, że znaczą dzierżenie to jest posiadanie, własność rzeczy w ścisłem, a należenie do kogo pod jakimkolwiek względem w obszernem znaczeniu : *il mio cane*, mój pies; *il mio amico*, mój przyjaciel.

184. Włosi uważając że zaimki dzierżawcze nie dość jeszcze ściśle określają znaczenie imion, dostawiają do nich określnik.

LICZBA POJEDYNCZA.

il mio,	tuo,	suo,	nostro,	vostro,	loro cavallo.
mój,	*twój*,	*swój*,	*nasz*,	*wasz*,	*ich koń.*
la mia,	tua,	sua,	nostra,	vostra,	loro mano.
moja,	*twoja*,	*swoja*,	*nasza*,	*wasza*,	*ich ręka.*

LICZBA MNOGA.

i miei,	tuoi,	suoi,	nostri,	vostri,	loro cavalli.
moje,	*twoje*,	*swoje*,	*nasze*,	*wasze*,	*ich konie.*
le mie,	tue,	sue,	nostre,	vostre,	loro mani.
moje,	*twoje*,	*swoje*,	*nasze*,	*wasze*,	*ich ręce.*

Voi conoscete il mio cuore, voi sapete la mia passione. *Gold.* T' accompágnano tutti i miei pensieri, o mio Jacopo, t' accompágnano i miei voti, e la mia amicizia che vivrà eterna per te. Io sarò sempre il tuo amico e il tuo fratello d' amore, e dividerò teco l' anima mia. *Fosc.* Le nostre léttere sono intercette. *Fosc.* Ridi delle disgrázie del tuo padrone. *Gold.* Infelicíssimi padri! se sono ricchi, i figliuoli brámano la loro morte per desiderio di ereditare. *Gold.*

185. Zaimki dzierżawcze nie mające obok siebie przymiotnika, kładną się bez określnika przed imionami znaczącemi godność lub pokrewieństwo.

Gl' interessi di Sua Maestà. *Bent.* Sua Altezza vi aspetta. *Gold.* Sua Eminenza è il nostro Signor cardinale. *Manz.* Mio zio è moribondo. — Anche mio padre è avanzato assai nell' età. *Gold.* Ha detto a me che lo chiamáva a Venezia una lettera di suo zio, ed ora dice che suo zio sta per morire. *Gold.* Avete voi parlato con mia moglie? *Gold.* Alcuno saluti per me nostra madre. *Zan.* L' uomo dice : questa è mia moglie; la donna dice : questo è mio marito. *Manz.* Gli raccomandáva mio padre, mia madre. *Pell.*

186. Lecz jeżeli te imiona mają przed sobą przymiotnik, lub za sobą zaimek dzierżawczy, lub gdy są w liczbie mnogiej, w takim razie mają także określnik.

Ma lodato Dio! che la Maestà sua di già si trova líbero di febbre. *Bent.* Pose Iddio nell' ánimo al mio dispietato padre. *Bocc.* Ma il padre vostro, e il padre suo che dícono? *Gold.* Ha ingannato il mio póvero figlio? *Gold.* Non lasciar senza consolazione la mia povera madre. *Fosc.*

È noto forse al padre tuo
Che sei mia sposa? *Met.*

Uwaga. Czasem przy imionach pokrewieństwa używa się, sposobem łacińskim, ze słowem *essere* zaimek osobisty w przypadku trzecim.

Mia madre gli era sorella. *Soave.* Suócero, e padre m' è dunque il re? *Met.* A me consorte sai ch' è Giosaba. *Met.*

Podobnież z imionami znaczącemi części ciała, kładzie się, zamiast dzierżawczego, zaimek osobisty w przypadku trzecim (169). *Mi ravvisò, e fermátosi sul suo bastone, mi pose la mano su la spalla.* Fosc.... położył mi rękę na ramieniu.

187. Po wyrazach *il mio*, moje; *il tuo*, twoje; *il suo*, swoje;

il nostro, nasze; *il vostro*, wasze; *il loro*, ich, domyślić się potrzeba opuszczonego przez wyrzutnią wyrazu *avere* albo *bene*, mienie, majątek, dobra.

Vieni, e domanda il tuo. *Bocc.* Al quale la fortuna il suo aveva tolto. *Bocc.* Avido dell'altrúi, e pródigo del tuo. *Verri.*

188. Po tychże w liczbie mnogiej, *i miei*, moi; *i tuoi*, twoi; *i suoi*, swoi; *i nostri*, nasi; *i vostri*, wasi; *i loro*, ich, domyślić się potrzeba opuszczonego jednego z wyrazów, *parenti*, krewni; *famigliari*, domownicy; *amici*, przyjaciele; *compagni*, towarzysze.

Il nemíco fece a' nostri assai vergogna e danno. *Petr.*

189. O zaimku dzierżawczym trzeciej osoby, *suo, sua, suoi, sue*, to pamiętać należy, że się zawsze używa ile razy ściąga się do podmiotu zdania czyli do przypadku pierwszego liczby pojedynczej.

La madre è uscita colla sua serva.	*Matka wyszła ze swoją sługą.*
Il maestro loda i suoi scolari.	*Nauczyciel chwali swoich uczniów.*

Powiedzieć także można, *i proprj scolari*, własnych uczniów, i dla tego używa się często *proprio* zamiast *suo*: *ábita in propria casa*, mieszka w swym (własnym) domu.

Z przypadkiem pierwszym liczby mnogiej, kładzie się lepiej *loro*: *i generali lódano i loro* (zamiast *i suoi*) *soldati*, generałowie chwalą swych żołnierzy.

190. Lecz jeżeli ten zaimek ściąga się do osoby nie będącej podmiotem zdania, w takim razie używać zawsze należy, równie jak w polskim języku, zamiast dzierżawczego, zaimku osobistego, to jest zamiast *suo*, *di lui*, jego, zamiast *sua*, *di lei*, jej, a to dla uniknienia dwuznaczności, jakaby z użycia pierwszego nastąpić mogła. *Mio padre ama sua sorella, e i figlí di lei*, mój ojciec kocha swą siostrę i jej dzieci. Gdyby się powiedziało *i suoi figli*, niewiadomo byłoby czy kocha swe dzieci, czy dzieci swej siostry.

Quella strascinata presso il cocchio è Tullia, sua atroce consorte, la quale uccise il primo suo marito, e indusse questo secondo a svenare il padre di lei. *Verri.* Dúbito che qualche dispiacere abbiate ricevuto dal di lei padre. *Gold.*

Ella del vetro a se fa specchio, ed egli
Gli occhi di lei sereni, a se fa spegli. *Tasso.*
Allor che ucciso
Fu in Samaria Ocozia,
Ultimo nostro re, di lui la madre
Il soglio invase. *Met.*

191. Dodamy tu jeszcze parę uwag tyczących się używania lub opuszczania określnika przed zaimkami dzierżawczemi.

Chcąc powiedzieć, to są moje xiążki, powiem dwa razy:

1. Sono miei libri.
2. Sono i miei libri.

Pierwszym sposobem nadmieniam tylko w ogólności, że xiążki o których mowa należą do mnie, lecz że to są nie wszystkie moje xiążki, że ich jeszcze mogę mieć więcej. Drugim, wyraźnie daję do zrozumienia, że owe xiążki są wszystkie jakie posiadam, jakie składają moję bibliotekę. Dla tego mówić trzeba: *questi sono i miei figli*, oto są moje dzieci, gdy je wszystkie komu pokazuję; a przeciwnie: *questi sono miei figli*, to są moje dzieci, gdy chcę powiedzieć że do mnie należą, lub że są niektóre z moich dzieci.

Stosownie zatem do pierwszego przykładu, zaimki dzierżawcze, w odpowiedzi na pytanie, do kogo co należy, stoją zawsze bez określnika.

Di chi è questo cappello?	*Czyj to kapelusz?*
È mio, è tuo, è suo.	*Mój, twój, jego, jej.*
Questa casa è sua.	*To jest jego dom.*

192. Opuszcza się także określnik w wielu sposobach mówienia przysłówkowych, przez które nie wyrażamy posiadania, tylko różne względy i zawisłości rzeczy od nas lub od kogo, jako to: *di mia testa*, z mojej głowy; *a tuo gusto*, do twego smaku; *sta in nostro potere*, jestto w naszej mocy; *per mio avviso*, mojem zdaniem; *voi volete fare a vostro modo, ed io voglio fare a modo mio*, chcecie robić po swojemu, a ja po swojemu.

193. Opuszcza się nakoniec określnik mówiąc o kim lub o czem należącem do rzędu innych osób lub rzeczy.

Un mio amico, *zamiast* uno dei miei amici.	*Jeden z moich przyjaciół.*
Una sua lettera.	*Jeden z jego listów.*

Una mia vicina. *Bocc.* Comandò ad uno de' suoi familiari. *Bocc.* Quel signore è vostro scolare? sì, è un mio scolare. *Gold.*

194. Mówi się także: *un mio pari*, *un tuo pari*, *un suo pari*, *un nostro pari*, równy mnie, tobie, jemu, jej, nasz równy. *Vívere co' suoi pari*, żyć z równymi sobie. *Non avere suo pari*, nie mieć równego sobie.

III. ZAIMKI OKAZUJĄCE.

195. Zaimki okazujące tak są nazwane, że okazują wyraźnie osobę, rzecz lub miejsce o których się mówi, i dla tego tam gdzie są użyte, określnik jako niepotrzebny opuszcza się (41. 68.). Są następujące, o każdym z nich powiemy w szczególności.

LICZBA POJEDYNCZA.				LICZBA MNOGA.			
ten	Questo (Questi) Cotesto (Costui)	*ta*	Questa Cotesta (Costei)	*ci, te*	Questi Cotesti (Costoro)	*te*	Queste Coteste (Costoro)
tamten	Quello (Quegli) (Colui)	*tamta*	Quella (Colei)	*tamci*	Quelli (Coloro)	*tamte*	Quelle (Coloro)

Z tych *questo*, *cotesto*, *quello*, najczęściej towarzyszą rzeczownikom; *questi*, *costui* i wszystkie zamknięte w nawiasach stoją zawsze samotnie. Oprócz tego *questo*, *cotesto* i *quello* używają się mówiąc o osobach i rzeczach, zawarte w nawiasach tylko o osobach. Wyjąwszy (*questi*), (*quegli*) wszystkie inne odmieniają się przez przypadki za pomocą zwyczajnych przyimków *di*, *a*, *da*.

196. *Questo*, ten, wskazuje przedmiot, którego mówiący prawie ręką dotknąć się może, albo miejsce w którem się znajduje: *questo libro*, *questa tavola*, ta xiążka, ten stół; *questa casa è mia*, to jest mój dom; *questi sono i miei libri*, to są moje xiążki.

Ed è pur vero che questo ángelo de' cieli esista qui, in questo basso mondo fra noi? *Fosc.*

197. *Cotesto*, tamten, ów, wskazuje przedmiot bliższy osoby z którą się mówi niżeli mówiącego: *prendéteví questo libro*, *e dátemi cotesto*, weźcie sobie tę xiążkę (którą mam w ręku), a dajcie mi tamtę (którą macie w ręku).

Di cotesta università, di cotesti amici, e particolarmente del proprio stato di V. S. ho avuto gran gusto d'inténdere quel ch'ella m' ha avvisato. *Zan.*

Cotesta barbaccia sì folta e spessa,
Cotesto viso smunto, giallo e nero,
Cotesto corpo voto di carname
Ti paion cose da piacére a dame. *Fort.*

198. *Quello*, tamten, ów, używa się mówiąc o przedmiocie równie odległym od mówiącego, i od tego do którego się mówi.

Germanico andò in Egitto per vedere quelle antichità. *Davanz.*

Germanik wyjechał do Egiptu na oglądanie owych starożytności.

La novità di quello spettácolo e la egregia maestosa natura di quelle immense selve, laghi e dirupi moltissimo mi trasportávano. *Alf.*

Powiedzieliśmy wyżej (98.—100), że *quello* kładzie się przed rzeczownikiem zaczynającym się na *s impura*, i ma w liczbie mnogiej *quegli;* przed samogłoską traci *lo*, dostaje odcinek, a w liczbie mnogiej ma także *quegli;* przed każdą inną spółgłoską kładzie się bez odcinka *quel*, w liczbie mnogiej ma *quei* albo *que'*.

Quegli elmi, quegli usbergi, quegli scudi
Mostrar' ch' erano saldi più che incudi. *Ariosto.*
Così fur quei che pria spingéan respinti,
E quei che pria víncer paréan fur vinti. *Casti.*

199. *Quello* oznacza czas upłyniony, *questo* czas terazniejszy. Oprócz tego *quello* ściąga się do tego o czem się uprzednio mówiło, *questo* do tego o czem się następnie mówiło.

Dall' una parte mi trae l'amore, dall' altra lo sdegno, quello vuole ch' io ti perdoni, e questo ch' io mi véndichi.

Z jednej strony ciągnie mię miłość, z drugiej gniew, tamta chce abym ci przebaczył, ten bym się zemścił.

Le più innanzi érano Lollia Paulina, figliuóla di M. Lollio stato Cónsolo, e Giulia Agrippina di Germanico. Questa proponea Pallante, quella Calisto. *Davanz.*

200. *Quello* zastępuje także miejsce poprzedzającego rzeczownika, co uwalnia od powtarzania onego; my zaś albo go opuścić, albo powtórzyć musimy: *il tuo cappello è grande*, *come quello di mio fratello*, twój kapelusz jest wielki jak (kapelusz) mego brata.

201. *Questo*, *cotesto*, *quello*, bez żadnego innego dodatku, znaczą rzecz która się stała, a w szczególności *questo*, to, ściąga się do tego o czem się mówi, *quello*, do czegoś dalszego: *questo è troppo caro*, to jest zbyt drogie; *quello è più caro ancora*, tamto jeszcze jest droższe.

202. *Ciò*, to, ma zupełnie takie znaczenie jak poprzedzające *questo : ciò vi fa onore*, to wam czyni honor; *ciò dipende da lui*, to zależy od niego; *non ho saputo nulla di tutto ciò*, nic o tem wszystkiem nie wiedziałem.

Ciò, *quello*, z następnem *che*, znaczą to co : *fate tutto ciò che gli occorre*, róbcie to wszystko co mu potrzeba; *io so quel che dico*, wiem to co mówię; *non ho ciò che*, albo *quel che vorrei*, nie mam tego czegobym chciał; *ciò che*, albo *quel che mi piace in voi*, *è la vostra prudenza*, co mi się w was podoba, jest wasza roztropność.

Fate quello, che noi diciamo, e non quello che noi faciamo. *Bocc.* Pregoti che tu guardi molto bene quello che fai. *Fir.*

Ściągając się do czegoś wyrzeczonego w poprzedzającej części zdania, *ciò che*, *quel che*, ustępują miejsce zaimkowi względnemu *il che* (217).

Zamiast *tutto ciò che*, albo *tutto quello che*, wszystko to co, pięknie się mówi jednym wyrazem *quanto : farò tutto ciò che*, albo *tutto quello che*, albo *quanto dipenderà da me*, zrobię wszystko to co odemnie zależeć będzie.

203. Po wyrażeniach *in questo*, *in questa*, domyślić się trzeba wyrzuconego po pierwszem *punto*, po drugiem *occasione*, lub innego podobnego wyrazu : *in questo il servo arrivò*, w tem (w tym momencie) przybył sługa; *in questa s' accorse che i nemici venivano ad assalirlo*, wtem postrzegł że nieprzyjaciele przychodzili uderzyć na niego.

In questo la fante di lei sopravvenne. *Bocc.* Ed in questa s' accorse l' abate, Ferondo avere una bellissima donna per moglie. *Bocc.*

204. Dla nadania większej mocy i większego wdzięku wyrażeniu, dodaje się czasem zaimek dzierżawczy do okazującego : *questo vostro discorso mi offende*, ta wasza mowa obraża mię.

E' mi pare pur vederti mórderle, con cotesti tuoi denti fatti a bischeri, quella sua bocca vermigliuzza. *Bocc.*

205. *Questi*, *quegli*, używają się tylko mówiąc o jednym mężczyznie, a do tego jeszcze gdy on jest podmiotem zdania, to jest w przypadku pierwszym : *questi fu felice*, *quegli sfortunato*, ten był szczęśliwy, tamten nieszczęśliwy; *questi venne premiato, e quegli castigato*, ten został nagrodzonym, a tamten ukaranym.

Questi chi è? *Casa.* Questi, rivolta tutta la sua ira contro di lui, lo passò colla spada. *Manz.* Era questi un uomo dai sessanta ai settant' anni. *Pell.* Non sei tu Marco Bruto? Quegli stendendo le braccia rispose : son quegli. *Verri.*

Questo, *quello*, w przypadku pierwszym znaczą tylko rzecz (201) a nigdy osobę, w innych przypadkach używają się tak o osobach jak i o rzeczach : *io conosco questo e quello*, znam tego i tamtego, to i tamto.

Io fo la barba a questo e a quello. *Fort.*
La fortuna è una donna senza cervello,
Or questo abbassa, ed ora innalza quello. *Fort.*

Chociaż *questo*, *quello*, bez rzeczownika nie zastępują w przypadku pierwszym miejsca osoby, można ich jednak użyć mówiąc o osobie, ale wtedy domyślić się trzeba opuszczonych wyrazów *uomo* lub *donna.*

Quello mi percoteva le guance colle pugna, e quell' altro mi caricava le spalle colle gomitate. *Fir.* Questa è colei che adoro. *Gold.* Questa non ha tanti riguardi, come quell' altra. *Gold.*

206. *Costui*, *costei ; colui*, *colei*, używają się tylko w poufałej rozmowie mówiąc o osobach, i czasem mają w sobie coś pogardliwego.

Costui v' ingannerà, non vi fidate di lui.	*Ten (człowiek) oszuka was, nie ufajcie mu.*
Costei è sua cugina.	*Ta (kobieta) jest jego krewną.*
Donde tant' odio, e tant' audacia in costei?	*Skąd taka nienawiść i taka śmiałość w tej kobiecie?*
Folle è colui, che al tuo favór si fida, instabile fortuna.	*Głupi jest ten który twej łasce ufa, niestała fortuno.*
Colei è la cameriera di lei.	*Ta jest jej garderobianką.*
Servirete di esempio a coloro, che non si conténtano del loro stato.	*Służyć będziecie za przykład tym którzy nie są kontenci ze swego stanu.*

Vediamo che cosa vogliono da me costoro. *Manz.* Non voglio più sentire parlare di costei. *Manz.* Coloro che non furono mai sventurati, non sono degni della loro felicità. *Fosc.*

Signore non credere a costui. *Fort.*
Con qual fasto già mi guarda costei. *Met.*

Pogarda o której wspomnieliśmy zdaje się więcej zależeć od tonu, jakim wyrzeczone są te wyrazy, gdyż jednego z nich użył Petrarca mówiąc o kochance, drugiego Manzoni mówiąc o Bogu.

Quante volte diss' io, costei per certo nacque in paradiso. *Petr.* Guarda chi è Colui che cástiga, Colui che giúdica, e non è giudicáto, Colui che flagélla e che perdona. *Manz.*

207. *Desso*, *dessa*, ten sam, ta sama, w liczbie mnogiej *dessi*, *desse*, ci sami, te same, wyrażają z wielką dobitnością tożsamość osoby lub rzeczy, i używają się tylko ze słowami *essere* i *parere* : *è desso*, *è dessa*, to on sam, to ona sama; *mi par desso*, zdaje mi się że to on sam.

Egli è desso, e non può esser altri. *Fir.* Quella rispose con ténera voce : sì dessa io sono, la tua misera consorte. *Verri.*

208. *Stesso*, *medésimo*, ten sam, *stessa*, *medesima*, ta sama, *stessi*, *medesimi*, ci sami, *stesse*, *medesime*, te same, służą do wyrażenia z większą dobitnością rzeczownika lub zaimka, z któremi są złączone : *nello stesso modo*, tym samym sposobem; *io*, *tu*, *egli stesso*, albo *medesimo*, ja, ty, on sam (nawet); *ella stessa*, albo *medesima*, ona sama (nawet), i t. d.

Następując po wyrazach zakończonych na spółgłoskę, *stesso* zamienia się na *istesso* : *per istesso modo*, tym samym sposobem.

IV. ZAIMKI WZGLĘDNE.

209. Zaimki względne są tak nazwane, że wyrażają wzgląd na osoby lub rzeczy, o których tylko co się mówiło, i zarazem ścieśniają ogólne wyobrażenia przywodząc je do jednego lub kilku szczególnych przedmiotów. Są następujące :

LICZBA POJEDYNCZA.

Il quale, la quale,	che	— *który*, *a*, *e*.
Del — della quale,		di cui, *którego*, *ej*, *ego*.
Al — alla quale,		a cui, *któremu*, *ej*, *emu*.
Il — la quale,	che	cui, *którego*, *ą*, *e*.
Dal — dalla quale,		da cui, *od którego*, i t. d.

LICZBA MNOGA.

I quali, le quali,	che	— *którzy*, *które*.
Dei — delle quali,		di cui, *których*.
Ai — alle quali,		a cui, *którym*.
I — le quali,	che	cui, *których*, *które*.
Dai — dalle quali,		da cui, *od których*.

Chi, zamiast *colui che*, ten który, kto (213).

L' uomo il quale tutto seppe.	*Człowiek który wszystko wiedział.*
L' amico del quale v' ho parlato.	*Przyjaciel o którym wam mówiłem.*
La signora alla quale avete detto.	*Pani której powiedzieliście.*
I nemici i quali restárono uccisi.	*Nieprzyjaciele którzy zostali zabici.*
La léttera dalla quale hai rilevato.	*List z którego dowiedziałeś się.*
I gióvani coi quali giuocate.	*Młodzieńcy z którymi gracie.*
La casa nella quale abitiamo.	*Dom w którym mieszkamy.*

Corre un fiume non guari lontano da Tigoli, il quale gli antichi chiamávano Aniene, quei d'oggi chiámano Teverone. *Fir.* Dove sono quei tempi antichi, ne' quali i padri vendévano le figliuole! *Gold.* Genti, le quali vivéano ignude nelle caverne. *Verri.* Parlo de' contemporánei, tra' quali tu vivi. *Pind.* Non so più da quale io mi debbo incominciare. *Fosc.*

210. *Il quale*, i t. d., wyraża często wzgląd zbyt dokładnie i z większą dobitnością niżeli sens mowy wymaga; dla tego na miejscu jego używa się po większej części w przypadku pierwszym i czwartym, w obu rodzajach i liczbach partykuła względna dwurodzajowa *che*, nie mająca innych oprócz pierwszego i czwartego przypadków.

Un padre che (*zamiast* il quale) ti ama.	*Ojciec który cię kocha.*
La donna che (*zamiast* la quale) vedete.	*Kobieta którą widzicie.*
Gli scolari che (*zamiast* i quali) stúdiano.	*Uczniowie którzy się uczą.*

Uno che non ho mai conosciuto, e che non ho mai veduto. *Gold.* In tutti i paesi ho veduto gli uomini sempre di tre sorte: i pochi che comándano, l'universalità che serve, e i molti che brígano. *Fosc.*

Uwaga. Dla zrozumienia dawnych autorów dodać wypada, że oni używali partykuły względnej *che* z przyimkami *di*, *a*, zamiast *del quale*, i t. d., zamiast *al quale*, i t. d., to jest w drugim i trzecim przypadku.

Questo è il diávolo di che t' ho parlato. *Bocc.*	*Ten ci to jest diabeł o którym ci mówiłem.*

Gli occhi di che io parlai sì caldamente. *Petr.*
Tutte le cose di che 'l mondo è adorno. *Petr.*
In quel gran seggio a che tu gli occhi tieni. *Dante.*

Można także przed *che* opuścić przyimek *in*: *nel tempo ch' egli era qui*, zamiast *in che* albo *in cui*.

Questa vita terrena è quasi un prato,
Che 'l serpente tra fiori e l' erba giace. *Petr.*

Zamiast *per che* powiedzieć można *chè*, bo, gdyż, albowiem, i wtenczas *chè* jest spójnikiem.

Dillo liberamente, chè ti prometto di non parlarne a veruno. — *Powiedz to otwarcie, bo ci przyrzekam nie powiedzieć tego nikomu.*

Aprimi la porta, ch' io me ne voglio andare avanti che aparisca il giorno. *Fir.*

211. *Cui* używa się zamiast *il quale* albo *che* we wszystkich przypadkach oprócz pierwszego, w obu liczbach i rodzajach, przedewszystkiem o osobach, często jednak przy imionach nieżywotnych.

L' uomo di cui (*zamiast* del quale) voi parlate; ed a cui (al quale) avete dato la vostra fiducia. — *Człowiek o którym mówicie i któremu daliście swą ufność.*

Quello cui (il quale, che) téngono per Dio. — *Ten którego trzymają za Boga.*

L' amico da cui (dal quale) sperava aiuto. — *Przyjaciel od którego spodziewałem się pomocy.*

Nello stato in cui (nel quale) sono. — *W stanie w którym jestem.*

I traditori dispiáciono ancora a cui sérvono. *Davanz.* La umanità, da cui son velati i miei occhi mi toglie il vederla. *Pind.* Morívano una gran quantità di bambíni, a cui érano morte le madri. *Manz.* A noi non ista bene di contristare gli ánimi delle persone con cui favelliámo. *Casa.* Quel caro ragno di cui parlai. *Pell.* Nelle circostánze in cui era l' Italia. *Pell.*

Można dla ozdoby opuścić przyimek *di*, *a*, przed *cui*, i powiedzieć zamiast *le bellezze di cui, le cui bellezze*, której piękność; *voi però cui* (*a cui*) *è nota la mia innocenza*, wy jednak którym znana jest moja niewinność; *una donna il cui nome era Aspasia*, kobieta której imię było Aspazya.

Fu in Perugia un gióvane il cui nome era Andreuccio. *Bocc.*
Allor mi volsi, come l' uom cui tarda
Di veder quel che gli convien fuggire. *Dante.*

212. W stylu wyższym i w poezyi używa się *onde* zamiast *di cui*, *del quale*; *da cui*, *dal quale*; *con cui*, *col quale*; *per cui*, *pel quale*, i t. d., a znaczenie jego wyjaśnią następujące przykłady.

L'ánima gloriosa onde (di cui, della quale) si parla. *Dante.*	*Ta sławna dusza o której się mówi.*
Que' begli occhi, ond' (da cui, dai quali) éscono saette. *Petr.*	*Owe piękne oczy, z których wychodzą strzały.*
La mano onde (con cui, colla quale) io scrivo.	*Ręka którą piszę.*
Per la medesima porta onde (per cui, per la quale) era entrato.	*Temi samemi drzwiami któremi wyszedł.*
Non so d'onde (da qual luogo) venga.	*Nie wiem zkąd przychodzi.*

213. *Chi*, w znaczeniu względnem jest to samo co *colui che*, ten który, *coloro che*, ci którzy, te które, służy nieodmiennie na dwa rodzaje i obie liczby, i przypadkuje się zwyczajnym sposobem.

— chi, *ten który*, *kto*,	*zamiast*	colui che.
di chi, *tego który*, *kogo*,	—	di colui che.
a chi, *temu który*, *komu*,	—	a colui che.
chi, *tego który*, *kogo*,	—	colui che.
da chi, *od tego który*, *od kogo*,	—	da colui che.

O quanto folle è chi (colui che) i male altrui desídera.	*O jak nierozsądny jest ten który żąda cudzego nieszczęścia.*
Non guardate al caráttere di chi (di colui che) vi prega.	*Nie zważajcie na stan tego który was prosi.*
Crédi a chi (a colui che) ti salvò.	*Wierz temu który cię ocalił.*
Ama chi (colui che) t'ama.	*Kochaj tego który cię kocha.*

Chi potendo star, cade tra via, giusto è che mal suo grado a terra giaccia. *Fir.* Non trova se non chi cerca, e non ode se non chi ha orecchi, e non vede se non chi ha occhi. *Fir.* Chi va per via, non dee ballare, ma camminare. *Casa.* Chi dice bugíe al dottore, è uno sciocco che dirà la verità al giúdice. *Manz.* Chi ha derubato per ambizione le intere province, manda solennemente alla forca chi per fame invola del pane. *Fosc.* Egli tocca di rídere a chi ode, e non a chi dice. *Casa.* Chi è più ricco deve darne a chi è più póvero. *Gold.*
Deh Satiro gentíl, non far più strazio di chi t'adóra. *Guar.*

214. Zaimki względne *chi*, *quale*, i okazujące *questi*, *quegli*, równie jak *uno*, *altri*, *tale*, dwa razy lub kilkakroć powtórzone:

chi... chi; quale... quale, znaczą: jeden... drugi; jedni... drudzy; ten... ten; ci... ci.

Chi è avventuróso, chi è mísero.	*Jeden jest szczęśliwy, drugi nieszczęśliwy.*
Qual se n' andò in campagna, qual qua, qual là.	*Jeden poszedł na wieś, drugi sam, inny tam.*
Uno piange, uno ride.	*Ten płacze, ten się śmieje.*
Questi di tutto è pago, quegli di tutto si lagna.	*Ten ze wszystkiego kontent, ten się żali na wszystko.*
Tale è troppo tímido, tale è troppo ardíto.	*Ten za nadto bojaźliwy, ten za nadto śmiały.*

Chi mi batteva i fianchi colle palme, altri mi dava de' calci, molti mi tirávano i capelli. *Fir.* Condannati a cárcere duro, quali per vent' anni, quali per quíndici, quali per dieci anni. *Pell.*

Chi nudi, e chi di strane pelli involti,
Chi senza freno in s' un destrier galoppa,
Chi lento va con l' ásino, o col bue;
Chi fémmina, e chi máschio, e chi ambidúe;
Chi porta uncíno, e chi scaìa di corda,
Chi pal di ferro, e chi una lima sorda. *Ariosto.*
Poi con la spada uno ed un altro tocca,
E fa qual senza capo rimanére,
E qual con rotto, e qual passato al fianco,
E qual del braccio privo o destro o manco. *Ariosto.*
A chi taglia le braccia, a chi la gola. *Fort.*
E nel furor di quell' orribil mischia,
Chi soffia e sbuffa, e chi urla e stride e rugghia,
Chi frémita, chi múgola, chi fischia,
Chi cigola, chi miagola, chi mugghia. *Casti.*

215. Kiedy kilka rzeczowników różnego rodzaju poprzedza zaimek względny, potrzeba położyć *il quale* zamiast *che*, *cui*, które służąc na oba rodzaje mogą być przyczyną dwuznaczności, i to sprawić że nie będzie wiadomo o kim jest mowa.

Mówiąc naprzykład: *la sorella del generale che jeri vedéste in teatro*, albo, *la figlia del mercante che passò jeri per di qua*, nie wiadomo byłoby w pierwszym przykładzie czy widziano generała, czy siostrę jego w teatrze; w drugim, czy kupiec czy jego córka przechodziła tędy. Mówiąc zaś: *la sorella del generale la quale jeri vedeste in teatro; la figlia del mercante il quale passò jeri per di qua*, usuwa się wszelka wątpliwość.

216. Jak *che*, *cui*, stać się mogą przyczyną dwuznaczności

pod względem rodzaju, tak podobnież *che*, *il quale*, sprawić mogą wątpliwość ze względu na przypadek, i nie wiadomo byłoby czy są położone w przypadku pierwszym czy w czwartym, bo te zaimki niczem w tych dwóch przypadkach nie różnią się od siebie. Dla uniknienia tej wątpliwości położyć trzeba *cui* zamiast *che*, *il quale*.

Chcąc naprzykład powiedzieć po włosku: znam kobietę którą twój brat kocha, gdyby się powiedziało: *conosco la donna che*, albo *la quale ama vostro fratello*, nie wiadomo byłoby czy brat tę kobietę, czy kobieta brata kocha, ale używszy *cui* zamiast *che* albo *la quale: conosco la donna cui ama vostro fratello*, usuwa się wszelka wątpliwość, bo każdy wie że *cui* jest w przypadku czwartym, a zatem *vostro fratello* jest w pierwszym.

217. *Che*, z określnikiem, *il che*, ściąga się do czegoś wprzód powiedzianego, i znaczy *la qual cosa*, która to rzecz, czyli co.

Mia madre è ammaláta, il che mi óbbliga a partire.	*Moja matka jest chora, co mnie zmusza do pojechania.*
Il che forte dispiacque loro. *Bocc.*	*Co im się bardzo nie podobało.*

W drugim i trzecim przypadku, można określnik zostawić przy nim, albo go opuścić.

Di che prima si maravigliò. *Bocc.*	*Czemu się naprzód zdziwił.*
Césare desiderò di regnare; al che giunse finalmente per sua sventura.	*Cezar zapragnął panować, do czego doszedł nakoniec na swe nieszczęście.*

W szóstym przypadku trzeba zawsze powiedzieć *dal che* albo *dalla qual cosa*, bo *da che* znaczy odkąd, skoro, jak tylko.

Po przyimkach *in*, *con*, *oltre*, *senza*, używa się zazwyczaj bez określnika.

In che io differísco da voi.	*W czem się różnię od was.*
Con che volle dire.	*Przez co chciał powiedzieć.*
Oltre di che voi sarete anche beffato.	*Oprócz czego, będziecie jeszcze wyśmiani.*
Senza di che morréte di fame.	*Bez czego umrzecie z głodu.*

V. ZAIMKI PYTAJĄCE.

218. Pochodzą od względnych i są trojakie: *chi?* kto? służy do pytania o osoby; *che?* co? o rzeczy; *quale?* który? jaki? o osoby i rzeczy, odróżniając w pytaniu jedne od drugich.

Chi è? kto tam? *tuo fratello*, twój brat. *Quale?* ktory? jaki? *Che cosa ha portato?* co on przyniosł? *un libro*, xiążkę. *Quale?* którą? jaką?

1. *Chi?* kto? pytając o osoby.

Chi è quel signore?	*Kto jest ten pan?*
Di chi parlate?	*O kim mówicie.*
Di chi è quel libro?	*Czyja to książka?*
A chi déggio damandár consíglio?	*Od kogo mam żądać rady?*
Da chi avete udíto questa nuova?	*Od kogo słyszeliście tę nowinę?*
Per chi mi avete preso?	*Za kogo mnie wzięliście?*
Chi sono costoro?	*Kto są ci ludzie?*

2. *Che?* co? pytając się o rzeczach.

Che c' è? che è successo?	*Co to? co się stało?*
Di che si tratta?	*O co idzie? o czem mowa?*
A che pensate?	*O czem myślicie?*
Che libri sono questi?	*Co to za xiążki?*

Che pozostał po wyrzuceniu wyrazu *cosa*, rzecz, tak iż równie dobrze mówi się: *che volete?* albo *che cosa volete?* czego chcecie? W rozmowie opuszcza się czasem *che*: *cosa dite*? co mówicie? *cosa fate?* co robicie? ale w pismie nigdy go opuścić nie można, i pisać trzeba albo *che?* albo *che cosa?*

3. *Quale?* który? jaki? służy do odróżnienia osoby od osoby, rzeczy od rzeczy.

Quale vi piace più, la bruna o la bionda?	*Która wam się więcej podoba, brunetka czy blondynka?*
Ecco due spade : quale volete?	*Oto dwie szpady : którą chcecie?*
Di qual re leggéte voi l' istoria?	*Którego króla czytacie historya?*

A quale dei due fratelli l'avete detto? — *Któremu z dwóch braci powiedzieliście to?*

Qual magistrato era sacro, qual legge inviolata, qual virtù non vilipésa. *Verri.*

219. *Quale* służąc do odróżnienia osób lub rzeczy jednych od drugich, nie może być użytym w wykrzyknieniach ani w zadziwieniach, w których tylko *che*, *chi* się używa : *sciocco che tu sei!* jaki ty głupi! *che uomo!* jaki człowiek! co za człowiek! *che donna!* jaka kobieta! co za kobieta! *che bella giornata!* co za piękny dzień! *o chi l' avrebbe mai creduto!* o ktoby temu był uwierzył!

Che ávola è questa, che può vedérsi innanzi l'ucciditrice di suo nipote! *Davanz.* O che nobil capitano! o che bell' uomo! *Davanz.* Oh che vizio detestábile è la maldicenza! Oh che danno cagióna al próssimo la mormorazione! *Gold.*

220. Są oprócz tego inne wyrazy służące do pytania, jakoto: *quanto?* ile? *dove? ové?* gdzie? dokąd? *d' onde? donde?* zkąd? *quando?* kiedy? *da quando in qua?* jak dawno? *fino a quando?* dopóki? dopókiż? dopókąd? *come?* jak?

Quanto vi devo? — *Ile wam jestem winien?*

Dátemi aránci; quanti ne volete? — *Dajcie mi pomarańcz; ile ich chcecie?*

Ho finito le mie lettere; quante avete scritte? — *Pokończyłem moje listy; ile ich napisaliście?*

Dove va Lei così in fretta? — *Dokąd Pan lub Pani idzie tak spiesznie?*

Donde venite? — *Zkąd idziecie?*

VI. O RÓŻNYCH INNYCH ZAIMKACH.

221. *Altri*, używa się najczęściej w przypadku pierwszym, i znaczy to samo co *altr' uomo*, *altra persona*, inny człowiek, kto inny.

Come gli agrumi che altri mangia, te veggente, allégano i denti anche a te, così il vedere che altri si cruccia, turba noi. *Casa.* — *Jako kwasy które kto je w twoich oczach sprawiają ci cierpnienie zębów, tak widząc że się kto obrusza, sami się mieszamy.*

Altri che, z następnem przeczeniem, znaczy nikt inny.

Sentendo la reina che ad altri non restava a dir che a lei, così a dir cominciò. *Bocc.*

Słysząc królowa że nikomu innemu nie pozostawało do mówienia tylko jej, tak mówić zaczęła.

Altri che tu non può aver fatto una bricconata di questa sorta. *Gold.*

Dwa lub kilka razy powtórzony, *altri... altri*, znaczy jeden... drugi, jedni... drudzy, ten... ten, ci... ci (214).

Altri de' miei compagni fúrono presi, e decapitati, altri fuggírono in paesi stranieri. *Gold.*

Altri fa remi, ed altri volge sarte. *Dante.*
Alcun' dal collo in giù d' uomini han forma,
Col viso altri di scimie, altri di gatti. *Ariosto.*
Altri crepa d' invidia, altri di sdegno. *Fort.*
Altri canti i guerriér prodi in battaglia;
E il furibóndo Achille e il pio Trojano;
Altri il sangue civil sparso in Farsaglia;
Altri l' ire fraterne e l' odio insano;
Altri lo stocco e il batticúl di maglia;
Altri l' armi pietóse e il capitano;
Altri i cavaliér, le donne belle;
Ed io canto piacévoli novelle. *Casti.*

222. *Altrúi*, nie używa się nigdy w przypadku pierwszym, ściąga się zawsze do osób zbiorowo wziętych, i znaczy drudzy, inni ludzie.

Egli non ha mai detto male d' altrui.

On nigdy źle nie mówił o drugich.

Quando l' uomo favella, non deve punzecchiare altrui col gómito. *Casa.*
Stúdisi ognun giovare altrui. *Ariosto.*

223. Można opuścić przed *altrui* przyimki *di*, *a*.

I casi altrui *albo* gli altrui casi, *zamiast* i casi d' altrui.

Przypadki innych ludzi.

Non fate male altrui, *zamiast* ad altrui.

Nie czyńcie źle drugim.

Non dico i casi miei, dico gli altrui. *Fort.*
Imparerò a perdonare gli altrui difetti. *Pind.*

224. *L'altrui bene* albo *il bene altrui* albo *l'altrui*, znaczą cudze dobro, jednem słowem cudze.

D'altrui, nè delle altrui cose non si dee dir male. *Casa.*

O drugich, ani o cudzych rzeczach nie należy źle mówić.

Avido dell' altrui, e pródigo del tuo. *Verri.* — *Chciwy cudzego, a rozrzutny ze swego.*

Roma nácque da umili principj, ma non usurpando l' altrui. *Verri.* Veste l' altrui penne la gárrula cornacchia. *Gold.* L' opportunità di promovére il bene altrui. *Pind.*

Chè poco saggio si può dir colui,
Che perde il suo per acquistar l' altrui. *Ariosto.*

225. *Altro*, *—i; altra*, *—e*, zawsze stoją przed rzeczownikiem z określnikiem lub bez niego.

Egli ha un altro ábito. — *Ma inną suknię.*

Ora vediamo anche l'altra cámera. — *Teraz zobaczmy także inną izbę.*

Di altre delizie non mi curo. — *Nie dbam o inne przyjemności.*

Nè a questa nè a dieci altre interrogazioni mi fu possíbile di trarre risposta. *Fosc.*

Altri fiumi, altri laghi, altre campagne
Sono lassù, che non son qui tra noi,
Altri piani, altre valli, altre montagne. *Ariosto.*

Altri, *altre*, po *noi*, *voi*, *loro*, odróżniają stan od stanu, płeć od płci.

Noi altri médici; voi altre donne. — *My doktorowie; wy kobiety.*

Noi altri resteremo a casa, e voi altre che farete? — *My mężczyzni zostaniemy w domu, a wy kobiety co robić będziecie?*

226. *Altro*, jako rzeczownik, znaczy to samo co *altra cosa*, inna rzecz, co innego.

Lascio la politica ov' ella sta, e parlo d' altro. *Pell.* — *Zostawiam politykę na swem miejscu, i mówię o czem innem.*

Non pensa altro Tanacro, altro no brama,
D' altro non cura, e d' altro mai non parla. *Ariosto.*
Il tuo caso domanda altro che pianto. *Met.*
Quello ch' è vero è ver : non v' è a dir altro. *Casti.*

227. Z następujących jedne się używają jako przymiotniki, to jest towarzyszą zawsze rzeczownikom; drugie jako rzeczowniki, to jest stoją zawsze bez nich, i znaczą osobę; inne nakoniec jednym i drugim sposobem użyte być mogą. Aby nie powtarzać przy każdym jak się używa, znaczyć będziemy pierwsze jedną gwiazdką (*), drugie (**), trzecie (***).

228. *** *Alcuno*, —*a*, kto, jaki; *alcuni*, —*e*, jacy, jakie; niektórzy, niektóre; kilka.

Se alcuno lo vedesse. *Gdyby kto go widział.*

Esser bene della grazia di alcuno. *Być w wielkich łaskach u kogo.*

Vi sono alcune donne, che lo desidérano. *Są niektóre kobiety które tego żądają.*

Se forse alcuni dubbii hai intorno alla fede. *Bocc.* Alcuni vógliono soddisfare all' ira, alcuni alla gola, altri alla libídine, ed altri all'avarízia, ed altri ad altri appetíti. *Casa.* Alcuni cominciárono a brontolare, altri a beffare, altri a bestemmiare. *Manz.* Alcuni sapienti si vántano d' avere domate le passioni, che non hanno mai combattúto. *Fosc.* Dopo alcuni passi egli scorse da lontáno Teresa. *Fosc.*

Stámpano alcun' co' piè caprigni l' orma,
Alcuni son centauri ágili ed atti. *Ariosto.*

W zdaniu mającem przeczenie *non*, *nè*, albo przyimek *senza*, bez, wyrównywający przeczeniu, znaczy nikt, żaden, *alcuna casa*, nic.

Non v' è alcuno che lo sappia. *Nie masz nikogo ktoby to wiedział.*

Nè alcuno lo nega. *Nikt temu nie przeczy.*

Náscono in questo paese solamente galline senza gallo alcuno? *Bocc.* *Czy się rodzą w tym kraju tylko kury bez żadnego koguta?*

Il più senza alcuna febbre o altro accidente morívano. *Bocc.* Non era ivi alcuna dolcezza delle Muse. *Verri.* Non ho mai tradíto alcuno. *Pell.*

La política umana a tutti è nota,
Nè dell' animalésca alcuno ha scritto. *Casti.*

229. * *Qualche* ma blizkoznaczne z poprzedzającym znaczenie, z tą różnicą że się nie odmienia przez rodzaje i nie ma liczby mnogiej.

Non v' è qualche ragazzo per mandárlo da lui? *Czy nie ma jakiego chłopca, aby go posłać do niego?*

Dátegli qualche cosa. *Dajcie mu co.*

Crédo che abbia bisógno di qualche soccorso. *Sądzę że potrzebuje jakiej pomocy.*

Dágli qualche paio di scarpette, qualche cuppuccio vecchio. *Bocc.* Tu vivendo speravi da me qualche conforto. *Fosc.* Mándami qualche libro. *Fosc.* Uscì, e qualche minuto dopo mi portò il caffè. *Pell.*

Per alti monti, e per selve aspre trovo
Qualche riposo. *Petr.*
Qualcheduna di voi racconti qualche cosa,
Qualche bel dubbio, o qualche novelletta preziosa. *Gold.*

230. *** *Alquanto*, *—a*, nieco, trochę, cokolwiek; *alquanti*, *—e*, kilka, niektórzy.

Dopo alquanto spazio disse. *Po niejakiej chwili rzekł.*
Con alquanta gente. *Z małym pocztem ludzi.*
La supérbia d'alquante donne. *Pycha niektórych kobiet.*
Alquanti fúrono uccisi, alquanti annegárono. *Niektórzy byli zabici, niektórzy utonęli.*
Mi dispiace alquanto. *Trochę mi się niepodoba.*
Con alquanto di buon vino lo confortò. *Trochą dobrego wina pokrzepił go.*

Ella uscita dalla camera, e stata alquanto tornò dentro piangendo. *Bocc.*

231. ** *Certuno*, *taluno*, *—a*, kto, ktoś, pewien; *certuni*, *taluni*, *—e*, niektórzy, pewne osoby, niektóre.

Mi dirà forse taluno. *Powie mi może kto.*
Certuni non la vógliono capire. *Niektórzy nie chcą tego pojąć.*

Vidi certuno avvicinármisi. *Fosc.* Se taluno vedesse il mio cuore. *Fosc.* Ne serbo taluna (lettera) e molte ne brúcio. *Fosc.*

Zamiast nich używają się także *un certo*, *un cotale*, *un tale*, *il tale*, pewien, pewna osoba.

Un certo che voi ben conoscete. *Pewna osoba którą dobrze znacie.*
In una certa casa mi fu detto. *W pewnym domu powiedziano mi.*
Il tale, la tale mi disse. *Pewna osoba powiedziała mi.*
Una cotale infermità. *Pewna choroba.*
Ho comprato certi quadri. *Kupiłem pewne obrazy.*

232. ** *Chiúnque*, *chicchessia*, ktokolwiek, każdy, nie mają liczby mnogiej.

Chiunque egli fosse. *Ktokolwiekby on był.*
Secondo il giudízio di chiunque. *Podług sądu kogokolwiek bądź.*

Lo potrai dire a chiunque. *Będziesz mógł powiedzieć to komukolwiek.*

Venga chicchessia, non lo lasciar avanti. *Choćby ktokolwiek przyszedł, nie puszczaj go dalej.*

A chiunque usciva il sangue del naso, era manifesto segno d'inevitábile morte. *Bocc.* Chiunque si mette nel mare, potendo andare per terra, follía fa lamentarsi se dà in iscoglio. *Fir.* Chiunque fra voi la piange è un ingrato. *Verri.* A chiunque egli non restituísse il saluto si doveva tógliere la vita. *Verri.* L'assicurái che dalle nostre labbra non usciva mai parola, che riferíta a chicchessia, potesse offéndere. *Pell.* Non dovéano lasciarmi avvicinare a chicchessifosse. *Pell.*

Dee chiunque impéra
Mostrar clemenza in sul ridente aspétto. *Casti.*

233. *** *Ciaschedúno, ciascúno, —à,* każdy.

Ciascuno badi ai fatti suoi. *Niech każdy pilnuje swoich czynności.*

Ciascun paese ha le sue usanze. *Każdy kraj ma swe obyczaje.*

Ciascuno appetísce di essere stimato, ancora che egli non vaglia. *Casa.* Ciascuno ama ia vittória, e lo esser vinto ódia. *Casa.* Incoraggiándo ciaschedun soldato con la sua voce. *Verri.*

Io solo parlo per lei : l'abbandonò ciascuno. *Met.*

234. *** *Nessúno, nissúno, niúno, — a; nullo, — a; verúno, — a,* jako rzeczowniki, znaczą nikt; jako przymiotniki, żaden, i nie mają liczby mnogiej.

Te zaimki albo mają przeczenie *non, senza,* i t. d. przy sobie, albo go nie mają.

1. Jeżeli go nie mają, kładną się przed słowem na początku zdania.

Niuno ardisce d'avvicinarsi. *Nikt nie śmie zbliżyć się.*

In nessun luogo; in verun modo. *W żadnem miejscu; żadnym sposobem.*

Niuna gloria è ad un'áquila aver vinta una colomba. *Bocc.* Nessuno sapeva questo secreto se non tu. *Fir.* Niuno si mette la berretta a'piedi, o sul capo le scarpe. *Fir.* Niuno però vi gravi d'essere stati voi soli gli oppressóri di quelle regioni. *Verri.* In questa cámera, dove io dormo, nessuno ardisce venire. *Gold.* Qui niuno vi conosce, e niuno saprà che voi siete. *Gold.* Nessuno viene. *Pell.*

Nessun di servitù giammai si dolse,
Nè di morte, quant'io di libertate. *Petr.*

2. Jeżeli mają przeczenie, to kładzie się przed słowem, a zai-

mek po słowie, tak iż równie dobrze powiedzieć można jednym lub drugim sposobem.

Nessuno l'ama, *albo* non l' ama nessuno.	*Nikt go nie kocha.*
Niuno quaggiù è pienamente felice, *albo* non v'ha niuno quaggiù pienamente felice.	*Nikt nie jest zupełnie szczęśliwy na tym świecie.*

Per amor del cielo, non lo dire a nessuno. *Gold.* Io non apro a nessuno, quando non vi è nostro padre. *Gold.* Vi priego non omméttere nissuno di quei mezzi. *Zan.* Chi vuole morire non ama nessuno. *Fosc.* Non voglio più oltraggi nè favori da veruno degli uomini possenti. *Fosc.*

Położywszy *non* wraz z zaimkiem przed słowem: *niuno non è quaggiù pienamente felice*, zamienilibyśmy przeczenie na twierdzenie, bo *niuno non è* to samo znaczy co *tutti sono.*

235. ** *Niente*, *nulla*, nic. Cośmy powiedzieli o miejscu jakie zajmują w zdaniu poprzedzające zaimki, stosuje się zupełnie i do tych.

Nulla quaggiù dura.	*Nic na tym świecie nie trwa.*
Non ho inteso nulla.	*Nic nie słyszałem.*
Non ne capisco niente.	*Nic tego nie rozumiem.*
Non si ricorda di niente.	*Nic sobie nie przypomina.*
Egli è quasi ridotto al niente.	*Jest prawie przywiedziony do niczego.*

Io non ho bisogno di nulla. *Gold.* Non le dir niente. *Gold.* Della novella, che Giacomo vi recò, non avreste creduto niente. *Zan.* Io però non gli ho scritto ancor nulla. *Zan.* Nulla è durévole quaggiù. *Pell.* Mi studiáva di non lagnarmi di nulla. *Pell.*

Nulla al mondo è che non póssano i versi. *Petr.*

Znaczą czasem *qualche cosa*, co: *volete nulla?* czy nie chcecie czego? *Con grande istanza lo ricercò che ei gli dicesse se ne sapeva nulla.* Fir. Usilnie domagał się od niego aby mu powiedział czy czego o nim nie wiedział.

236. * *Ogni*, każdy, wszelki, nie odmienia się przez rodzaje, nie ma liczby mnogiej.

Ogni uomo ha il suo débole.	*Każdy człowiek ma swą słabość.*
Ogni scienza mi piace.	*Każda nauka podoba mi się.*
Immúne da ogni gravezza.	*Wolny od wszelkiego ciężaru.*

Ogni usanza non è buona in ogni paese. *Casa*. Cessato da per tutto ogni strépito di officine, ogni romór di carrózze, ogni favellío di passeggiéri. *Manz.*

Ogni abitato loco
È nemico mortal degli occhi miei. *Petr.*

237. ** *Ognúno*, *—a*, każdy, każda, znaczy tylko osobę, i nie ma liczby mnogiej.

Ognúno fugge il bue che cozza. *Casa.* — *Każdy ucieka od wołu który bodzie.*

Ognúno pensa a se. *Manz.* — *Każdy myśli o sobie.*

238. * *Parecchi*, *—e*, kilka, ma tylko liczbę mnogą.

Ciò durò tutto il giorno, e parecchi altri. *Pell.* — *To trwało cały dzień i kilka innych.*

Son parecchie Eleonore, in corte siamo tre. *Gold.* — *Jest kilka Eleonor, jest nas trzy na dworze.*

239. ** *Qualcúno*, *qualchedúno*, *—a*, ktoś, pewna osoba.

Qualcúno che mi vuol male. — *Ktoś co mi źle życzy.*

Mandátemi qualchedúno. — *Przyszlijcie mi kogo.*

Qualcúna di queste donne. — *Któraś z tych kobiet.*

Diámolo a qualchedúno. — *Dajmy to komu.*

Conosco qualcúni che non lo sanno. — *Znam niektórych którzy tego nie wiedzą.*

Qualcheduna di voi racconti qualche cosa. *Gold.*

240. * *Qualúnque*, *qualsisia*, *qualsivóglia*, którykolwiek, jakikolwiek, nie odmieniają się przez rodzaje.

Avrei volentiéri sofferto qualúnque castígo, purchè gli perdonássero. *Pell.* — *Chętniebym wycierpiał jakąkolwiek karę, byleby mu przebaczyli.*

Io mai più non fui richiesto a corte alcuna per qualsivoglia mínimo peccatuzzo. *Fir.* — *Nigdym nie był pociągany do sądu żadnego za jakiekolwiek najmniejsze przewinienie.*

Chiunque si mette al servigio di qualsivoglia príncipe, debbe sempre pensare, ch'è forza ch' egli incorra in molti affanni. *Fir.* Stimai più l'onor mio che qualsivoglia cosa del mondo. *Verri.* Mándami in qualunque tempo, in qualunque luogo il tuo ritratto. *Fosc.* La vista di qualunque creatura buona mi consóla. *Pell.* Il mio spírito era troppo agitato, da potérsi applicare a qualsiasi lettura. *Pell.* Non era da dubitare, non i soldati loro diventássero uguali ad altri qualsivoléssero. *Botta.*

** *Che che*, *checchessia*, co, cokolwiek, cokolwiek bądź.

Checchè si sia che vi abbia ritenuto. — *Cokolwiek was zatrzymało.*

Caricare le tasche di checchessia. — *Naładować czem kieszenie.*

Sempre rispóndono con mal viso, che che loro si dica. *Casa.* Checchè ne sía, Dio mi liberò di tanto male. *Petr.*

241. *** *Quanto,—a*, ile; *tanto, cotanto, —a*, tyle; *altrettanto, —a*, tyleż (102).

Dítemi il quanto? — *Powiedźcie mi ile.*

Vi prego quanto più posso. — *Proszę was ile tylko mogę.*

Per quanto dotto voi siate, ignorate molte cose. — *Jakkolwiek jesteś uczony, nie wiesz wiele rzeczy.*

Per quante ricchezze églino possiédano. — *Jakkolwiek wielkie posiadają bogactwa.*

Nel cospetto di tanto giúdice. — *W obliczu tak wielkiego sędziego.*

Cotanti anni gli ho portato cotanto amore! — *Tyle lat miałem dla niego taką (tak wielką) miłość.*

Quaranta lupi ed altrettante volpi. — *Czterdzieści wilków i tyleż lisów.*

Używają się w porównaniach w stopniu równym (116).

Quanta fu la soavità de' miei costumi nella vita, altrettanta or sia la severità de' miei giudízi in morte. *Verri.*

Quante volte uscirai alla campagna
Tante avrai la peggiore, o sarai rotto. *Ariosto.*
Tre volte il cavalier la donna stringe
Colle robuste braccia, ed altrettante
Da quei nodi tenacì ella si scinge. *Tasso.*

ROZDZIAŁ XI.

O PRZYIMKACH.

242. Przyimki są tak nazwane, że się pospolicie kładną przy imionach, i służą do wyrażenia rozlicznych względów i stosunków jakie między osobami, rzeczami i wyobrażeniami zachodzić mogą. *I figliuóli dipéndono da' genitóri, i servi da' padróni*, dzieci zależą od rodziców, słudzy od panów. W tym przykładzie, przyimek *da* wyraża wzgląd zależności dzieci od rodziców, sług od panów.

243. Niektóre przyimki mogą bez pomocy innych dokładnie różne względy wyrazić, jakoto: *appo i Romani*, u Rzymian; *avanti l' ora di pranzare*, przed godziną obiadową; *dopo pranzo*, po obiedzie; *dopo alcuni anni*, po kilku latach; *innanzi tempo*, przed czasem; *ha fatto questo per timore*, zrobił to z bojaźni; *sapra la barca la misero*, wsadzili ją na statek; *si ritirò sotto il tetto*, schronił się pod dach; *verso la sera*, ku wieczorowi.

Inne nie mogąc ich same przez się dokładnie wyrazić, potrzebują pomocy innych, a mianowicie przyimka *a*, dla wyrażenia blizkości, kierunku, dążenia, przybycia, przyimka *da*, dla wyrażenia odległości, początku, pochodzenia, i t. d.

È giunto fino a Varsávia.	*Przybył aż do Warszawy.*
È venuto fin dalla China.	*Przybył aż z Chin.*
Fin dalla cuna, sin da bambino.	*Od kolebki, od dziecięcia.*
Presso a Roma, vicino alla città.	*Blizko Rzymu, blizko miasta.*
Non lungi dal campo.	*Nie daleko od obozu.*
Fuor dal forno.	*Z pieca.*
Dalla libertà in fuori.	*Oprócz wolności.*

244. Kiedy po jakim przyimku następuje *di*, łatwo domyślić można opuszczonego przez wyrzutnią wyrazu w przypadku czwartym, lub trzecim z przyimkiem *a*, lub szóstym z przyimkiem *da* (64).

Appresso della bella fonte cenárono, *zamiast* appresso al sito della bella fonte.	*Przy pięknem źródle wieczerzali.*
Contro di lui, *zamiast* contro la persona di lui.	*Przeciw niemu.*
Lungi di qui, *zamiast* lungi dal luogo di qui.	*Daleko ztąd.*
Presso del mattíno, *zamiast* presso all' ora del mattíno.	*Blizko ranka.*
Verso di te, *zamiast* verso la persona di te.	*Ku tobie.*
Senza di te.	*Bez ciebie.*

Niektóre przyimki użyte jako przysłówki kładną się po słowie: *va avanti, io ti verrò appresso*, idź naprzód, ja za tobą iść

będę; *egli mi salta addosso*, skacze mi na grzbiet; *io non posso stargli continuamente appresso*, nie mogę być ciągle przy nim; *allor si mosse ed io gli tenni dietro.* Dante. Wtenczas ruszył się, a ja poszedłem za nim.

245. Z resztą we włoskim języku panuje wielka dowolność w kładzeniu po niektórych przyimkach znaków przypadkowych *di*, *a*, *da*, tak iż jeden lub drugi położyć albo opuścić można, bez naruszenia wyrazić się mającego stosunku, i tak równie dobrze powiedzieć można: *dinanzi il giúdice*, *dinanzi al giúdice*, *dinanzi del giúdice*, przed sędzią; *circa quel tempo*, *circa a quel tempo*, *circa di quel tempo*, około owego czasu; *contra noi*, *contra a noi*, *contra di noi*, przeciw nam, i t. d.

Opisaliśmy już (42—64) znaczenie i użycie głównych przyimków *di*, *a*, *da*, i t. d. Dla dopełnienia nauki o tej części mowy, spisujemy tu resztę przyimków z następującemi po nich przypadkami.

Accanto, accosto, allato alla cámera.	*Obok izby, przy izbie.*
Sedére allato ad uno.	*Siedzieć obok kogo, przy kim.*
Addosso al cavallo.	*Na koniu.*
L' ábito che porto addosso.	*Suknia którą mam na sobie.*
Non ho danari addosso.	*Nie mam pieniędzy przy sobie.*
Andare, dare, venire addosso.	*Rzucić się na kogo.*
Può stargli appetto.	*Może się z nim porównać.*
Appresso la morte.	*Po śmierci.*
Appresso a un tavolíno.	*Przy stoliku.*
Attorno al giardino.	*Na około ogrodu.*
Vénnero attorno, dattorno a lui.	*Okrążyli, obstąpili go do koła.*
A lei d' intorno. D' intorno alla chiesa.	*Na około niej, na około kościoła.*
Intorno (di) trent' anni.	*Około trzydziestu lat.*
Scrívere intorno a checchessia.	*Pisać o czem.*
Avanti l' autúnno.	*Przed jesienią.*
Presentarsi avanti ad uno.	*Stanąć przed kim.*
Era venuto avanti di lui.	*Przyszedł przed nim.*
L' altezza è circa di tre braccia.	*Wysokość jest blizko trzy łokcie.*
Circa a dieci mila fiorini.	*Blizko dziesięć tysięcy złotych.*
Circa alla sua condotta.	*Co się tyczy jego postępowania.*
È in età d' incirca vent' anni.	*Ma lat około dwadzieścia.*
Cónforme alla ragione.	*Stosownie do rozumu.*
Contro il volére del padre.	*Przeciw woli ojca.*
Contro alla peste.	*Przeciw zarazie.*
Contra il generál costúme.	*Przeciw powszechnemu zwyczajowi.*
Contra a quella porta.	*Naprzeciw tamtych drzwi.*

Davanti la casa.	*Przed domem.*
Inginocchiòssi davanti al papa.	*Uklęknął przed papieżem.*
Non sta bene parlar così davanti a una fanciúlla. *Fort.*	*Nie przystoi mówić tak przed dziewczyną.*
Dentro alla casa.	*Wewnątrz domu.*
Di costa al palágio.	*Obok pałacu.*
Dietro alla casa, dietro alla porta.	*Za domem, za drzwiami.*
Dietro di voi.	*Za wami.*
Di là dai monti.	*Za górami.*
Di qua dal fiume.	*Z tej strony rzeki.*
Dinanzi la chiesa di S. Francésco.	*Przed kościołem Ś. Franciszka.*
Dinanzi alla casa del Giudeo.	*Przed domem żyda*
Or ho dinanzi agli occhi un chiaro specchio. *Petr.*	*Teraz mam przed oczyma jasne zwierciadło.*
Innanzi a tutti; innanzi sera.	*Przed wszystkimi; przed wieczorem.*
Siccome molti innanzi a noi hanno fatto. *Bocc.*	*Jak wielu uczyniło przed nami.*
Dirimpetto al palazzo.	*Naprzeciw pałacu.*
Poco da lei discosto.	*Nie daleko od niej.*
Dopo alquanti giorni.	*Po kilku dniach.*
Dopo pranzo, dopo cena.	*Po obiedzie, po wieczerzy.*
Dopo di te.	*Po tobie.*
N'andávam l'un dinanzi e l'altro dopo. *Dante.*	*Szliśmy jeden naprzód, a drugi za nim.*
Eccetto la Doménica.	*Wyjąwszy niedzielę.*
Ha perdúto ogni cosa eccetto, *albo* salvo l'onore.	*Stracił wszystko oprócz honoru.*
Entro le (alle) mura.	*Wewnątrz murów.*
Díssemi entro l'orecchie.	*Powiedział mi do ucha.*
Fino, infino, sino, in sino a quel tempo.	*Aż do owego czasu.*
Fino al piè di quel monte.	*Aż do stóp tamtej góry.*
Fuori di casa, fuori di città.	*Zewnątrz domu, miasta.*
Fuor di tempo.	*Nie w swoim czasie.*
Tutti vi fúrono, fuor solamente uno, *albo* fuorchè uno.	*Wszyscy tam byli oprócz jednego.*
Da me infuori.	*Wyjąwszy mnie.*
Giusto al parér suo.	*Podług jego zdania.*
Giusto al potére. *Bocc.*	*Podług możności.*
Incontro al sole.	*Przeciw słońcu.*
Farsi incontro ad uno.	*Wyjść naprzeciw komu.*
Venne all'incontro di noi.	*Wyszedł naprzeciw nam.*
All'incontro alla torre.	*Naprzeciwko wieży.*
In contro, in fronte, in faccia al nemico.	*Naprzeciw nieprzyjaciela.*
Lontano dalla città.	*Daleko od miasta.*
Lontano alle nostre contrade. *Bocc.*	*Daleko od naszych krajów.*

Non lungi dalla villa. — *Nie daleko od wsi.*

Non molto lungi al percuótere dell' onde. *Petr.* — *Nie bardzo daleko od miejsca gdzie biją fale.*

Lungo il (al) lido del mare. — *Wzdłuż brzegu morza.*

Lungo il fiume, la via. — *Wzdłuż rzeki, drogi.*

Malgrado mio, *albo* mio malgrado. — *Mimo mej woli.*

Oltre monti, oltre mare. — *Za górami, za morzem.*

D' oltre i monti, d' oltre i mari. — *Z po za gór, z po za mórz.*

Oltre alle tre parti degli abitánti. *Bocc.* — *Więcej niż trzy części mieszkańców.*

Cadere oltre il ginocchio. — *Spadać po za kolana.*

Oltre modo, oltre misura. — *Nad zwyczaj, nad miarę.*

Dieci persone oltre i figli. — *Dziesięć osób oprócz dzieci.*

Oltre a ciò. — *Oprócz tego, nadto.*

Oltre alla sua speranza. — *Nad jego nadzieję.*

Oltre le belle bella. — *Piękniejsza nad wszystkie inne.*

Fiorenza oltre ogni città bellissima. *Bocc.* — *Florencya piękniejsza od każdego miasta.*

Per rispetto all' amico, vi perdono (58 3.). — *Przez wzgląd na przyjaciela, przebaczam wam.*

Presso le donne. — *Przy kobietach, u kobiet.*

Presso alla città. — *Blizko miasta.*

Presso della torre. — *Blizko wieży.*

Presso di me. — *Blizko mnie.*

Presso di cinque anni. — *Blizko pięć lat.*

Vecchio di presso a cent' anni. — *Mający wieku blizko lat sto.*

Prima della tua partenza. — *Przed twoim odjazdem.*

Pochi giorni prima. — *Przed kilku dniami.*

Rasente il lido, la terra. — *Po nad samym brzegiem.*

Tutti e due camminávano rasente il muro. *Manz.* — *Oba szli przy samym murze.*

Tutti o salvo pochi se ne fuggírono. — *Wszyscy uciekli wyjąwszy kilku.*

Secondo la sentenza di Platone. *Dante.* — *Podług zdania Platona.*

Secondo uom di villa. — *Jak na wieśniaka.*

Senza testimonio; senza di te. — *Bez świadka; bez ciebie.*

Sopra la távola. — *Na stole.*

Ben cento miglia sopra Tunisi. *Bocc.* — *Dobrych sto mil powyżej Tunis.*

Andare sopra i nemici. *Bocc.* — *Iść na nieprzyjaciół.*

La donna, udendo questo, alquanto sopra se stette. *Bocc.* — *Kobieta słysząc to, zastanowiła się nieco.*

Andare, stare sopra se. — *Chodzić, stać prosto.*

Sopra ad un, *albo* d' un álbero. — *Na drzewie.*

Cominciò a piángere sopra di lei. — *Zaczął płakać nad nią.*

Di sopra alle montagne. — *Po nad górami.*

Il delfino salta di sopra dell' acqua. — *Delfin wyskakuje po nad wodę.*

Sotto la távola. — *Pod stołem.*

Di sotto la, alla, della tavola. — *Z pod stołu.*

Sotto il re Giovánni III.	*Pod królem Janem III.*
Sotto pretesto, sotto condizione.	*Pod pozorem, pod warunkiem.*
Sotto pena di morte.	*Pod karą śmierci.*
In póvero ábito se n'andò verso Londra. *Bocc.*	*W lichej sukni poszedł ku Londynowi.*
Mostrò pietà inverso di lui.	*Okazał litość ku niemu.*
Figliuól mio, perchè hai tu così verso noi fatto? *Dante.*	*Synu mój, dla czegoś tak postąpił względem nas?*
Assai vicíno stava alla torricella. *Bocc.*	*Bardzo blizko stał wierzyczki.*
È stata nella mia casa vicin di tre mesi.	*Była w moim domu blizko trzech miesięcy.*

PRZYIMKI ZŁĄCZONE Z RZECZOWNIKAMI.

A modo, a foggia, a guisa delle bestie.	*Nakształt bydła.*
A piè, *albo* appiè del monte.	*U stóp góry.*
A dispetto, ad onta della mia proibizione.	*Wbrew, pomimo mego zakazu.*
A tenore delle mie disposizioni.	*Stosownie do moich rozporządzeń.*
A rispetto di suo fratello.	*Przez wzgląd na jego brata.*
In faccia al mondo, in faccia al cielo ed alla terra.	*W obliczu świata, w obliczu nieba i ziemi.*
In fronte al nemico.	*W obec nieprzyjaciela.*
In conformità de' suoi comandi.	*Stosownie do jego rozkazów.*
In mezzo de' *albo* a' prati.	*Wpośród łąk.*
In mezzo alla strada.	*Wpośród drogi.*
In mezzo di loro la fécero sedére.	*Posadzili ją pośród siebie.*
In capo all' anno.	*Przy końcu roku.*
In capo all' orto, al ponte.	*Na końcu ogrodu, mostu.*
A rotta di collo.	*Na złamanie karku.*
Andare a seconda del fiume.	*Płynąć z wodą.*
A seconda delle proprie brame.	*Podług jego życzeń.*
Andò alla volta di Parigi.	*Poszedł ku Paryżowi.*

ROZDZIAŁ XII.

O PRZYSŁÓWKACH.

246. Przysłówki są tak nazwane, że się pospolicie kładną przy słowie, dla bliższego określenia czynności wyrażonej przez słowo. Kiedy powiem, ptak leci, *l'uccello vola,* każdy mnie wprawdzie zrozumie, ale czasem dodać potrzeba jak, kiedy, gdzie, jak często odbywa się czynność wyrażona przez słowo, np. ptak teraz prędko zlatuje na dół, *l'uccello vola adesso presto*

abbasso. Wyrazy służące do wyrażenia tych wszystkich okoliczności towarzyszących czynności słowa, zowią się przysłówkami.

Z samej natury przysłówków wypada, ze muszą być nieodmienne, wyjąwszy jakość i ilość oznaczające, które odmieniać się mogą przez stopnie : *presto*, prędko ; *più presto*, prędzej ; *prestissimamente*, jak najprędzej ; *molto*, wiele ; *più*, więcej ; *il più*, najwięcej.

247. Wiele przysłówków tworzy się z przymiotników, zamieniając w zakończonych no *o* tę samogłoskę na *amente : sincéro*, szczery, *sinceraménte*, szczerze ; *sávio*, mądry, *saviaménte*, mądrze.

Do zakończonych na *e*, dodaje się *mente : felice*, szczęśliwy, *feliceménte*, szczęśliwie ; *audáce*, śmiały, *audaceménte*, śmiało.

W mających *l* lub *r* przed *e* wyrzuca się ta ostatnia litera : *crudéle*, okrutny, *crudelménte*, okrutnie ; *particoláre*, szczególny, *particolarménte*, szczególnie.

Dodać jeszcze wypada, że niektóre przymiotniki używają się zamiast przysłówków : *guardar fisso*, patrzeć wytężonym wzrokiem ; *star sodo*, stać tęgo, nie ruszać się ; *volar alto*, wysoko latać ; *parlar alto*, mówić głośno ; *parlar aperto*, *schietto*, mówić otwarcie, szczerze ; *scriver chiaro*, pisać jasno, i wiele innych.

248. Przysłówek jest powiększej części skróceniem wyrażenia złożonego z przyimka i rzeczownika, tak iż często sposób jakim się co dzieje podług upodobania już to właściwym przysłówkiem, już przez przyimek z rzeczownikiem wyrazić można, jak to widać w następujących przykładach : *dolcemente* albo *con dolcezza*, słodko ; *forzatamente* albo *per forza*, gwałtem ; *maravigliosamente* albo *a maraviglia*, na podziw, dziwnie ; *liberamente* albo *alla líbera*, wolno ; *nascostamente* albo *di nascosto*, skrycie, pokryjomu ; *indubitamente* albo *senza dúbbio*, niewątpliwie, bez wątpienia.

249. Użyte zamiast rzeczowników mają określnik (20. 85) : *voglio sapére il dove e il quando ciò sia accadúto*, chcę wiedzieć gdzie i kiedy (miejsce i czas) to się stało ; *voglio sapere il perchè*, chcę wiedzieć dla czego (przyczynę).

1. PRZYSŁÓWKI MIEJSCA.

Qui, *quà*, tu (gdzie jest osoba mówiąca) : *qui mi sto solo.* Petr. tu sobie sam stoję ; *vieni quà*, chodź tu.

Costì, *costà*, tam (gdzie jest osoba do której się mówi) : *e tu che se' costì*, *anima viva*, *pártiti da cotesti che son morti.* Dante. A ty co jesteś tam, duszo żywa, oddal się od tych którzy są umarli.

Costínci, ztamtąd (gdzie jest osoba do której się mówi) : *ditel contínci : se non l'arco tiro.* Dante. Powiedźcie to ztamtąd, jeżeli nie, strzelę z łuku.

Dove son' io? gdzie jestem? *ove se' tu*? gdzie jesteś?

Il sole sparge la sua luce per ogni dove, słońce rozrzuca swe promienie wszędzie.

Domandò d' onde albo *onde venisse*, *e dove andasse*, pytał zkąd przychodził, i dokąd szedł.

Su nell' aria, na powietrzu ; *andar su*, iść na górę.

Andar giù, schodzić na dół ; *por giù*, położyć na dole, złożyć.

Chi è là su (*lassù*, *colassù*)? kto jest tam na górze?

Chi è là giù (*laggiù*, *colaggiù*)? kto jest tam na dole?

Quinci, ztąd (gdzie jest osoba mówiąca). *Quindi*, ztamtąd; *vengo da Napoli e quindi sono*, przybywam z Neapolu, i ztamtąd jestem. *Quinci e quindi*, ztąd i zowąd.

Ivi, *quivi*, tam (dalej od osoby mówiącej niż od tej do której się mówi) ; *rimase ivi* albo *quivi dove Carlo era*, został tam gdzie był Karol ; *di quivi*, *d' ivi*, ztamtąd ; *infino quivi*, aż do owego miejsca, aż tam.

Indi, ztamtąd; *indi*, *quindi è*, ztamtąd pochodzi.

Innanzi, naprzód ; *venire innanzi*, *farsi innanzi*, wystąpić naprzód, stanąć naprzodzie.

Wiele z tych przysłówków przenosi się od miejsca do wyrażenia czasu.

Di qui innanzi, odtąd na przyszłość, nadal; *da oggi innanzi*, *da ora innanzi*, od dzisiaj, od tej chwili nadal, odtąd.

Ivi a non molto, wkrótce potem ; *ivi a parecchi dì*, *da ivi a pochi dì*, w kilka dni potem.

Indi a poco, *indi a pochi giorni*, *quindi a pochi dì*, wkrótce potem, w kilka dni potem ; *da indi in qua*, od owego czasu, odtąd.

Poco innanzi, *mało co przedtem.*

Andare attorno, *chodzić dokoła, krążyć.*

Volgi altrove gli occhi tuoi, *obróć gdzieindziej twe oczy.*

Fece sembiante di venire altróndc, *udał że zkądinąd przychodzi.*

Dovúnque io sono dì e notte si sospíra. Petr. *Gdziekolwiek jestem, tam się dzień i noc wzdycha.*

Dall' altra parte, *z innej strony.*

Da parte, in disparte, *na bok, na stronę.*

Essere dappertútto, *być wszędzie.*

È andato dentro, *wszedł wewnątrz.*

Egli è fuori, di fuori, *jest zewnątrz.*

Egli è dietro, di dietro, *jest z tyłu.*

Eravámo di sopra, in alto, *byliśmy na górze.*

Sono andati abbasso, *zeszli na dół.*

Egli è sotto, *jest na dole.*

2. PRZYSŁÓWKI CZASU.

Quando arriverà egli? kiedy on przybędzie? *da quando in quà?* od jak dawna? *ci vengono di quando in quando*, przychodzą tu od czasu do czasu, niekiedy; *quando a piè, e quando a cavallo*, czasem pieszo, czasem konno.

È venuto oggi, partirà domani, przyszedł dziś, wyjedzie jutro.

Lo vidi jeri, widziałem go wczoraj; *jeri l' altro*, albo *l' altro jeri, avant jeri fu da noi*, pozawczoraj był u nas; *non lo vedo mai*, nigdy go nie widzę.

Ora, teraz, *or' ora*, zaraz, za chwilę, niebawnie. *Ora... ora*, już... już, raz... raz; *ora è lieto, ora è mesto*, już jest wesoły, już smutny; *or questo, or quello*, raz to, drugi raz owo.

Adessò che farò? teraz co będę robił? *Adesso adesso vengo*, w momencie, w mgnieniu oka przychodzę.

Allora, zamiast *a quell' ora*, onego czasu, wówczas, wtenczas; *quand' egli verrà, allora io m' andrò*, kiedy on przyjdzie, to w tenczas ja odejdę; *da allora in quà*, od onego czasu; *da allora innanzi*, od onego czasu nadal.

Talora, talvolta ci vediamo, czasem się widujemy.

A tempo, w czas, w porę; *a miglior tempo*, wcześniej; *da gran tempo*, oddawna; *per tempo*, wcześnie; *per tempissimo*, bardzo wcześnie, bardzo rano, raniutko; *di notte tempo*, nocną porą, w nocy; *già tempo, tempo fa*, niegdyś, kiedyś, przedtem; *poco tempo appresso*, wkrótce potem.

Poi, poscia, potem; *fra poco*, wkrótce potem.

È partito poco fa, poc' avanti, poco prima, nie dawno, tylko co, przed chwilą wyszedł, wyjechał.

In avvenire faremo altrimenti, na przyszłość inaczej zrobimy; *nei tempi, nei sécoli avvenire*, w przyszłych czasach, wiekach.

Veniva di mattina e di sera, przychodził rano i w wieczor.

La sera tardi, poźno wieczorem. *Tosto o tardi*, prędzej czy poźniej.

Per lo passato, per l' addietro, dawniej, przedtem; *due secoli addietro*, przed dwoma wiekami.

Tuttavia, tutte fiate, zawsze, jeszcze, ciągle; *vive egli tuttavia?* czy on jeszcze żyje?

3. JAKOŚCI I SPOSOBU.

Lo fece di buon grado, di buona voglia, volentieri, chętnie to uczynił, rad to uczynił.

Vi acconsentì di mal grado, di mala voglia, mal volentierí, pomimowolnie, niechętnie na to zezwolił.

È venuto a bella posta, a bello studio, apposta, przyszedł umyślnie.

Accorse in fretta, a fretta, con fretta, przybiegł śpiesznie.

È arrivato a propósito, przybył w sam czas, w porę; — *all' improvviso*, z nienacka; — *inaspettatamente*, niespodzianie; — *a caso, a sorte, accidentalmente*, trafem, przypadkiem; — *spontaneamente*, dobrowolnie; — *di nascosto, di soppiatto*, skrycie, ukradkiem, pokryjomu; — *di súbito*, znagła.

Piano, adagio, powoli, pomału.

Rado, di rado, rzadko. *Spesso, spesse volte*, często; *spesso spesso*, często gęsto, bardzo często.

Corrévano a gara, biegali w zawód, na wyścigi.

Lo disse per ischerzo, per burla, powiedział to żartem.

4. ILOŚCI I PORZĄDKU.

Poco, *mało; troppo*, *nadto, zbyt.*
Tanto, *tyle;* altrettanto, *tyleż.*
Meno, manco, *mniej;* almeno, almanco, *przynajmniej.*
Abbastanza, A sufficienza, } *dosyc.*

Ancora, eziandío, pure, *jeszcze, także.*
Primieramente, *naprzód.*
In secondo luogo, *powtóre.*
Gradatamente, *stopniami.*
Successivamente, *następnie.*

Di soperchio, Di soverchio, Soverchiamente, } *zbytecznie.*
Neppure, nemmeno, *ani nawet.*
Inoltre, *nadto, oprócz tego.*
Insieme, *razem.*
Smisuratamente, Fuor di misura, Fuor di modo, } *nad miarę.*
L' uno dopo l' altro, *jeden po drugim.*
Alla spicciolata, *po jednemu, pojedynczo.*
A schiera, *gromadnie.*
Alla rinfusa, Confusamente, } *w nieładzie.*
A vicenda, Vicendevolmente, Scambievolmente, } *kolejno.*

5. TWIERDZENIA I PRZECZENIA.

Sì, così, *tak, tak jest.*
Certo, Certamente, Sicuramente, } *pewnie.*
In verità, Davvero, Varamente, } *prawdziwie.*
Anzi, al contrario, *owszem, przeciwnie.*
Senza dubbio, *bez wątpienia.*
Senza fallo, Infallibilmente, } *niechybnie.*
Non altrimenti, *nie inaczej.*
Per appunto, *właśnie, rychtyk.*
Da senno, serio, *do prawdy.*
No, *nie;* non, *nie.*
Punto, mica, *bynajmniej, wcale nic.*
Niente affatto, *nic a nic, nic zgoła.*

KILKA SPOSOBÓW MÓWIENIA Z PRZYSŁÓWKAMI.

Gli sta bene, mérita peggio.	*Dobrze mu tak.*
Egli ne mormorava anzi che no.	*Szemrał nieco na to.*
Non ha guari, — non andò guari, che ricevétti sue nuove.	*Niedawno, — wkrótce potem odebrałem wiadomość o nim.*
Non è guari lontano da quel luogo.	*Nie bardzo daleko ztamtąd.*
Tu vedi qua queste rovine non guari lungi da noi. *Fir.*	*Widzisz tam te zwaliska nie bardzo daleko od nas.*
Erano sul punto di partire.	*Byli na wyjezdnem, na wychodnem.*
Non lo conobbe punto.	*Nie znał go wcale.*
Non lo farà mai più.	*Nigdy już więcej tego nie zrobi.*
Di bene in meglio, di male in peggio.	*Coraz lepiej, coraz gorzej.*
Vostra mercè ho quanto occorre.	*Dzięki wam, mam co potrzeba.*
Verrò senz' altro.	*Przyjdę niezawodnie.*

ROZDZIAŁ XIII.

O SPÓJNIKACH.

250. Spójniki sąto nieodmienne części mowy, dla tego tak nazwane, że służą do spajania wyrazów i zdań. Niektóre z nich rządzą trybem oznajmującym, inne w większej liczbie trybem łączącym, i o tem powie się niżej (324). Oznaczone gwiazdką * rządzą trybem łączącym, krzyżykiem † czasem oznajmującym, czasem łączącym, podług myśli zawartej w poprzedzającem zdaniu.

* Acciò, * Acciocchè, * Affinchè,	*aby, ażeby.*
* A condizione che, * Con patto che,	*z warunkiem aby.*
* Anzichè, * Piuttosto, * Primachè, * Priachè,	*wprzód nim, raczej niż.*
* Ancorchè, * Avvegnachè, * Benchè, * Sebbene, * Tuttochè,	*chociaż, lubo.*
* Con tuttochè, *z tem wszystkiem.*	
† Che, *że* (322).	
† Chè, *bo, albowiem, gdyż.*	

E, ed, *i.*	
* Finchè, * Fintantochè, * Sinchè, * Sintantochè, * Infinchè,	*aż póki, aż dopóki.*
Giacchè, Poichè, Imperciocchè, Perciocchè, Imperchè, Perocchè, Imperocchè, Perciocchè, Posciachè,	*gdyż, ponieważ, bo, albowiem.*
Ma, *lecz, ale.*	
Mentre, mentrechè, *podczas, gdy.*	

Tu nè temi Iddio, nè ami il próssimo. *Fir.*

Come, poichè, *jak, gdy.*	
* Comecchè, *aczkolwiek, choć, jakkolwiek.*	
Dacchè, Dappoichè.	*jak tylko, skoro.*
* Datochè, * Postochè, * In caso che,	*dajmy na to, przypuściwszy.*
Di maniera che, Di modo che,	*tak iż.*
Dopo, dopochè, *odkąd, skoro.*	
Dunque, adunque, *więc, przeto, zatem.*	

Nè, *ani;* nè... nè, *ani... ani.*

Non che, *coż dopiero.* Io non udii mai dire, che i topi potesséro ródere non che mangiare il ferro. *Fir.*

Non che, *nie tylko.* Spero trovar pietà non che perdono. *Petr.*

Come pure, *jako też.*

Non che, *także, równie, tudzież.*

Non perciò, Non perciò di meno, Non però di meno, Non pertanto,	*nie przeto jednak.*

Non di meno, Nulla di meno, Niente di meno, *niemniej jednak.*

* Non ostantechè, A dispetto di, Ciò non ostante, Ciò non pertanto, Malgrado che, *pomimo że.*

O, od, oppure, Ossia, ovvero, *lub, albo, czyli.*

O... o, *albo... albo.*

† Perchè, *dla czego; gdyż, ponieważ.*

* Perchè, *aby, ażeby.*

Però, *jednak, atoli; dla tego, przeto.*

Per quanto sia avaro, per avaro che sia, tuttochè sia avaro, quantunque sia avaro, *jakkolwiek, chociaż jest skąpy.*

Poichè, Posciachè, Dopo che, Giacchè, *gdy, ponieważ.*

* Purchè, * Solo che, *byle, byle tylko.*

* Pria che, * Primachè, *wprzód nim.*

* Quantunque, *aczkolwiek, jakkolwiek, chociaż.*

* Quasi, * Quasichè, * Come se, *jak gdyby.*

† Se, *jeżeli:* se studierà, imparerà, *jeżeli uczyć się będzie, nauczy się.*

* Se, *gdyby:* se avessi de' cavalli li venderei, *gdybym miał konie, przedałbym je.*

† Se, *czy:* voglio sapere se son venuta a un figlio, o a un nemico, *chcę wiedzieć czym do syna, czy do nieprzyjaciela przyszła.*

Se anche, *choćby nawet.*

* Sebbene, *chociaż.*

Secondochè, A misura che, *w miarę jak.*

Sì... sì, *tak... jak, równie... jak.*

Siccome, *jako, jak.*

Sicchè, *tak iż.*

Solchè, Soltantochè, *byle, byle tylko.*

Subitochè, Tostochè, Appenachè, *skoro tylko, zaledwie.*

* Suppostachè, *przypuściwszy że.*

Stantechè, Attesochè, *gdy, ponieważ.*

* Tutto che, Con tutto che, Benchè, *chociaż.*

Tutta volta che, Ognorachè, *ile razy, kiedy tylko.*

Tuttavia, Tutta volta, *jednak, atoli, wszelako.*

ROZDZIAŁ XIV.

O WYKRZYKNIKACH.

251. Wykrzykniki są to głosy naturalne, przez które wydajemy wykrzykując różne poruszające nas uczucia, jakoto: radości, żalu, boleści, zadziwienia, gniewu, politowania, obrzydzenia.

Ah! wyraża radość, zadziwienie, czasem westchnienie pochodzące z uczucia żalu lub boleści.

Ah! ora ti guardo e sospiro. *Fosc.* — *Ach! teraz patrzę na cię i wzdycham.*

Ah misero! che veggio? *Guar.* — *Ach nieszczęśliwy! co widzę?*

Ah! ah! vi siete però fatto rádere il ciuffo. *Manz.* — *Ahà! kazałeś sobie jednak ogolić czuprynę.*

Ah! se tu m'amassi com'io t'amo. *Fosc.* — *Ach! gdybyś mnie kochał jak ja ciebie kocham.*

Ahi! wyraża uczucie boleści, czasem wzywa pomocy.

Ahi lasso! *Guar.* — *Ach ja nieszczęśliwy!*

Ahi, quanto è crudo nel ferire! *Tasso.* — *Ach, jak okrutnie rani!*

Ahimè, aimè! ohimè, oimè! są złożone z *ahi* albo *ohi*, i zaimka osobistego *me*. Wykrzyknik wyraża boleść, a zaimek osobę skarżącą się lub narzekającą.

Oimè il capo, oimè il fianco, oimè la schiena! *Guar.* — *Ach! moja głowa, ach mój bok, ach mój grzbiet!*

Ohimè che notti lunghe, angosciose! *Fosc.* — *Ach! jakie nocy długie, bolesne!*

Podobnym prawie sposobem wykrzykuje stosownie do stanu w jakim się kto znajduje: *misero me! felice me! beato te!* i na odwrót: *me misero! me felice! te beato!* ach ja nieszczęśliwy! biada mnie nędznemu! i t. d. Są to wyrażenia skrócone przez wyrzutnią opuszczonych z żalu lub radości różnych dopełniających wyrazów, jak np. *quanto stimerei me felice! come crederei te beato! ora direi, ora posso dire, beato me!* (168).

O, nie jest właściwym wykrzyknikiem, tylko jakby wstępem w przemawianiu lub powoływaniu się do osoby, lub rzeczy wziętej za osobę.

O Teresa, sarai a ogni modo infelice. *Fosc.* — *O Tereso, będziesz koniecznie nieszczęśliwa!*

O Cocceo Nerva! tu almeno sapevi morire incontaminato. *Fosc.* — *O Kokceju Nerwo! ty przynajmniej umiałeś umrzeć niepokalany.*

O Bellezza, génio benéfico della natura! *Fosc.* — *O piękności, geniuszu dobroczynny natury!*

Oh! służy do wyrażenia zadziwienia, czasem złączonego z żalem, czasem życzenia.

Oh sterminatore di popoli innocenti! Oh tiranno di liberi! *Verri.* — *O wytępicielu ludów niewinnych! O tyranie wolnych!*

Oh! potessi morire a tuoi piedi. *Fosc.* — *O gdybym mógł umrzeć u nóg twoich!*

Oh fra Galdino! dissero le due donne. *Manz.* — *A oto braciszek Galdino, rzekły obie kobiety.*

Oh! che imbroglio, per amor di Dio! *Manz.* — *O jaki kłopot, na miłość Boga.*

Oh! signor dottore, come l'ha ella intesa? la cosa è proprio tutto al rovescio. *Manz.* — *O panie doktorze, jak to pan zrozumiałeś? rzecz ma się zupełnie przeciwnie.*

Ohi, *oi*! tem się różni od wykrzyknika *ahi*, że ten ostatni głośnem wołaniem, tamten cichem narzekaniem tłumioną boleść wyraża.

Ohi, che dolore! *Guar.* — *Aj, jaki ból!*

Oi, qual novella! *Verri.* — *Aj, jaka wiadomość!*

Uh! ui! głoszą żal z płaczem prawie połączony.

Uh, povera me! *Gold.* — *Oj, biedna ja!*

Ui, povere le mie medaglie! *Gold.* — *Oj, moje biedne medale!*

Eh! używa się wyrażając zadziwienie z zapytaniem.

Eh! davvero? — *Ej! doprawdy?*

Dodaje się także do pytania, nalegając o odpowiedź.

Che ne dite eh? *Gold.* — *Coż o tem mówicie? no co? no jak?*

Scappano, eh? il signor curato e la compagnia. *Manz.* — *Zmykają, czy nie? xiądz proboszcz i kompania.*

Ehi! ei! służą do przywołania kogo, zwrócenia na co czyjej uwagi, lub wyrażenia niepewności w zapytaniach.

Ehi! a pranzo, vi aspetto. *Gold.* — *Hej! dawajcie obiad, czekam was.*

Ehi, ehi! dove andate galantuomo? *Manz.* — *Hej! dokąd idziesz, poczciwy człowieku?*

Ma ei! questi danari sono della mercantessa. *Gold.* — *Ale patrzno! te pieniądze są kupcowej.*

Ehi! ehi! siete poi ben sicura che sia egli Tonio? *Manz.* — *Ej, czy tylko jesteś pewna że to Antek?*

Ih! mówi się dziwiąc się czemu.

Ih! che mi dite. — *A! co mi też mówicie.*

Ih! com' è divenuto sospettoso il mondo! *Manz.* — *O jak ludzie stali się podejrzliwi!*

Deh! oznacza prośbę i przyjacielskie napomnienie.

Perchè vai? deh! perchè non t' arresti? *Dante.* — *Ach! czemuż odchodzisz? czemu się nie zatrzymasz?*

Deh, padre, omai t' acqueta! *Guar.* — *Proszę cię, ojcze, uspokój się nareszcie!*

Deh! andate, andate; fánnosi così fatte cose? *Bocc.* — *Dajże pokój, dajże pokój! czy się robią takie rzeczy?*

Oibò! oznacza przeczenie połączone z zadziwieniem.

Eh! eh! via questi ferri; giù quelle mani. Oibò. *Manz.* — *Hej! precz z temi żelazami; na dół ręce, ba, gdzie tam (nie chcą słuchać).*

Służy także do wyrażenia obrzydzenia.

Oibò! vergogna! vogliam noi tor l' arte al boia? *Manz.* — *Pfe! hańba! czy chcemy odebrać rzemiosło katowi?*

Tudzież nagany i strofowania.

Oibò! non fate tal cosa. — *Pfe! nie rób tego.*

Puh! wyraża pogardę i obrzydzenie.

Puh! che robaccia! — *Pfe! jaka drań!*

Poh! oznacza zadziwienie że kto nie wierzy temu co mu się mówi, lub nie ma dosyć ufności w czyjej obietnicy.

Poh! zia, non sono più ragazzo. *Manz.* — *Ależ, ciotko, nie jestem już małym chłopcem.*

Poh! mi fai torto. *Manz.* — *Ależ zmiłuj się, krzywdzisz mnie przez to.*

Capperi! poffare! wyrażają zadziwienie pochodzące z usłyszenia czegoś nadzwyczajnego, używane po większej części w gminnej mowie, równie jak: *Bacco! cospetto di Bacco! sangue di Bacco! corpo di Satanasso!* i wiele innych skromność obrażających.

Te są właściwe wykrzykniki w języku włoskim, inne są tylko

wyrażenia skrócone przez pośpiech z jakim się zachęca, napomina, grozi lub strofuje. I tak zamiast *lévati* albo *levátevi su*, wstawaj, wstawajcie, powiedzieć można *su!* zamiast *fatti* albo *fatevi ánimo*, nabierz odwagi, nabierzcie odwagi, mówi się *animo!* zamiast *va* albo *andate via*, idź, idźcie precz, dosyć powiedzieć *via!* precz! *Eh! via! interruppe tosto il dottore, eh via! che mi venite a rómpere il capo con queste fandonie!* Manz. idźże sobie precz, przerwał zaraz jurysta, po co mi przychodzisz zawracać głowę prawiąc mi te duby smalone?

Via znaczy czasem usilne naleganie : *ma via, mi dica una volta che impedimento è sopravvenuto?* Manz. ale proszężmi nakoniec powiedzieć jakato zaszła przeszkoda?

Grożąc komu mówi się : *guai a te! guai a voi!* biada ci! biada wam! skracając wyrażenie : *guai sono minacciati a te, a voi!* grożą ci, grożą wam nieszczęścia.

Nakazując komu milczenie mówi się : *zitto! zitto là!* cyt! sza! cicho! Jest to przymiotnik odmieniający się przez liczby i rodzaje : *zitti, zitti un po' ch' elle dórmono*, uciszcie się trochę, bo one śpią. Jego forma zdrobniała jest *zittino : non piánger, figliuol mio, sta zittino, non piángere*, nie płacz moje dziecię, bądź cichutko, nie płacz.

ROZDZIAŁ XV.

O SŁOWIE.

252. Słowo jest najprzedniejszą częścią mowy, bo bez słowa wyraźnego lub domyślnego nie możemy dać innym do zrozumienia co myślimy lub powiedzieć chcemy. Słowo wyraża byt, stan lub czynność.

253. Jeżeli czynność odbywana przez działacza, bądź osobę bądź rzecz, przechodzi na inną rzecz lub osobę, np. ojciec chwali, kocha, karze syna, *il padre loda, ama, castiga il figlio ;* ogień pali drzewo, *il fuoco arde il legno*, słowa tę czynność wyrażające zowią się przechodne czyli czynne.

254. Od tych pochodzą słowa bierne, które wyrażają że osoba lub rzecz odbiera lub cierpi czynność wywartą przez działacza,

np. syn jest chwalony, kochany, karany od ojca, *il figlio è lodato, amato, castigato dal padre;* drzewo jest palone przez ogień, *il legno è arso dal fuoco.*

255. Jeżeli zaś czynność działacza nie przechodzi na nic innego, ale w nim samym jest zawarta, np. człowiek chodzi, pies biega, ptak lata, ryba pływa, *l' uomo cammina, il cane corre, l' uccello vola, il pesce nuota*, słowa taką czynność wyrażające nazywają się nieprzechodne, a dla tego że nie są ani czynne ani bierne zowią się także niejakie.

256. Jeżeli nakoniec działacz czynność jaką odbywa, i zarazem sam ją zwróconą na siebie odbiera, np. brat skaleczył się, *il fratello si è ferito;* żołnierz zabił się, *il soldato si è ucciso;* słowa taką czynność wyrażające zowią się zwrotne albo zaimkowe, dla tego że mają dwa zaimki osobiste, z których jeden znaczy działacza czynność odbywającego, drugi też czynność odbierającego. Te drugie zaimki we włoskim języku są : *mi*, *ti*, *si*, *ci*, *vi*, *si*, w polskim SIĘ we wszystkich osobach i liczbach.

257. Są oprócz tego słowa nieosobiste, dla tego tak nazwane, że oznaczając jakiegoś niepewnego działacza, nie mają przy sobie zaimka osobistego, np. *lampeggia*, błyska; *tuona*, grzmi; *piove*, deszcz pada; *fa freddo*, zimno; *fa caldo*, gorąco.

258. Są także we włoskim języku dwa słowa posiłkowe, *éssere*, być; *avére*, mieć, dla tego tak nazwane, że wszystkim innym w czasowaniu na posiłek przychodzą.

259. Słowo nie tylko twierdzi lub przeczy, że coś ma byt, działa na siebie, lub na co innego swe działanie wywiera, ale oprócz tego wyraża *jakim sposobem*, *kiedy*, *przez kogo lub przez ilu* to działanie *dopełnia się*, *dopełnionem było* lub *będzie*. Zkąd wypada, że słowo wyrażające te wszystkie okoliczności, odmieniać się musi przez tryby, czasy, osoby i liczby.

Czasować słowo jestto przeprowadzić je przez te wszystkie odmiany.

ROZDZIAŁ XVI.

O CZASOWANIU SŁÓW.

I. CZASOWANIE SŁOWA POSIŁKOWEGO *éssere*, BYĆ.

TRYB OZNAJMUJĄCY. *INDICATIVO.*

Czas teraźniejszy. *Presente.*

Jestem.
Io sono.
tu sei.
egli, esso è.
ella, essa è.
noi siámo.
voi siéte.
églino, essi sono.
élleno, esse sono.

TRYB ŁĄCZĄCY. *CONGIUNTIVO.*

Abym był.
Ch' io sía.
che tu sia.
ch' egli sia.
ch' ella sia.
che noi siámo.
che voi siáte.
ch' essi siano.
ch' esse siano.

Czas przeszły niedokonany.
Imperfetto.

Byłem.
Io era.
tu eri.
egli era.
noi eravámo.
voi eraváte.
essi érano.

Czas warunkowy teraźniejszy.
Condizionale presente.

Gdybym był.
S' io fossi.
se tu fossi.
s' egli fosse.
se noi fóssimo.
se voi foste.
s' essi fóssero.

Czas przeszły niedokonany.
Passato indeterminato.

Byłem.
Io fui.
tu fosti.
egli fu.
noi fummo.
voi foste.
essi fúrono.

Czas odpowiedni teraźniejszy.
Correlativo presente.

Byłbym.
Io saréi.
tu sarésti.
egli sarébbe.
noi sarémmo.
voi saréste.
essi sarébbero.

Czas przeszły dokonany.
Passato determinato.

Byłem.	*Byłam.*
io sono stato,	—a.
tu sei stato,	—a.

Czas przeszły dokonany,
Passato perfetto.

Abym był.	*Abym była.*
ch' io sia stato,	—a.
che tu sia stato,	—a.

egli è stato, ella è stata.
noi siamo stati, —e.
voi siete stati, —e.
essi sono stati, esse sono state.

ch' egli sia stato, ch' ella sia stata.
che noi siamo stati, —e.
che voi siate stati, —e.
ch' essi siano stati, ch' esse siano state.

Czas pierwszy zaprzeszły.
Primo passato perfetto anteriore.

Byłem był. Byłam była.
Io era stato, —a.
tu eri stato, —a.
egli era stato, ella era stata.
noi eravamo stati, —e.
voi eravate stati, —e.
essi erano stati, esse erano state.

Czas warunkowy przeszły.
Condizionale passato.

Gdybym był był. Gdybym była była.
s' io fossi stato, —a.
se tu fossi stato, —a.
s' egli fosse stato, s' ella fosse stata.
se noi fossimo stati, —e.
se voi foste stati, —e.
s' essi fossero stati, s' esse fossero state.

Czas drugi zaprzeszły.
2° *passato perfetto anteriore.*

Byłem był. Byłam była.
io fui stato, —a.
tu fosti stato, —a.
egli fu stato, ella fu stata.
noi fummo stati, —e.
voi foste stati, —e.
essi furono statí, esse furono state.

Czas odpowiedni przeszły.
Correlativo passato.

Byłbym był. Byłabym była.
io sarei stato, —a.
tu saresti stato, —a.
egli sarebbe stato, ella sarebbe stata.
noi saremmo stati, —e.
voi sareste stati, —e.
essi sarebbero stati, esse sarebbero state.

Czas przyszły.
Futuro.

Będę.
Io sarò.
tu sarái.
egli sarà.
noi sarémo.
voi saréte.
essi saranno.

Czas przyszły poprzedni.
Futuro anteriore.

Kiedy będę.
Quando io sarò stato, —a.
— tu sarai stato, —a.
— egli sarà stato, ella sarà stata.
— noi saremo stati, —e.
— voi sarete stati, —e.
— essi saranno stati, esse saranno state.

TRYB ROZKAZUJĄCY.
IMPERATIVO.

Sii, *bądź.*
non essere, *nie bądź.*
sia, *niech będzie.*
siámo, *bądźmy.*
siáte, *bądźcie.*
síano, *niech będą.*

TRYB BEZOKOLICZNY.
INFINITIVO.

PRES. essere, *być.*
PASS. essere stato, *że byłem, żeś był, że był.*
GERUNDIO PRES. esséndo, *będąc.*
— PASS. essendo stato, *bywszy.*
PARTICIPIO. stato, *były;* stata, *była;* stati, *byli;* state, *byłe.*

II. CZASOWANIE SŁOWA POSIŁKOWEGO *avére*, MIEĆ.

TRYB OZNAJMUJĄCY. *INDICATIVO.*	TRYB ŁĄCZĄCY. *CONGIUNTIVO.*
Czas teraźniejszy. *Presente.*	
Mam.	*Abym mial, —a.*
Io ho.	Ch' io ábbia.
tu hai.	che tu abbia.
egli ha.	ch' egli abbia.
ella ha.	ch' ella abbia.
noi abbiámo.	che noi abbiámo.
voi avéte.	che voi abbiáte.
églino hanno.	ch' essi ábbiano.
élleno hanno.	ch' esse abbiano.
Czas przeszły niedokonany. *Imperfetto.*	Czas warunkowy teraźniejszy. *Condizionale presente.*
Miałem, —am.	*Gdybym mial, —a.*
Io avéva.	S' io avéssi.
tu avévi.	se tu avéssi.
egli avéva.	s' egli avésse.
noi avevámo.	se noi avéssimo.
voi aveváte.	se voi avéste.
essi avévano.	s' essi avéssero.
Czas przeszły dokonany. *Passato indeterminato.*	Czas odpowiedny teraźniejszy. *Correlativo presente.*
Miałem, —am.	*Miałbym, miałabym.*
Io ébbi.	Io avréi.
tu avesti.	tu avrésti.
egli ébbe.	egli avrébbe.
noi avémmo.	noi avrémmo.
voi aveste.	voi avréste.
essi ébbero.	essi avrébbero.
Czas przeszły dokonany. *Passato determinato.*	Czas przeszły dokonany. *Passato perfetto.*
Miałem, —am.	*Abym mial, —a.*
io ho avuto.	ch' io abbia avuto.
tu hai avuto.	che tu abbia avuto.
egli, ella ha avuto.	ch' egli, ch' ella abbia avuto.
noi abbiamo avuto.	che noi abbiamo avuto.
voi avete avuto.	che voi abbiate avuto.
essi, esse hanno avuto.	ch' essi, ch' esse abbiano avuto.

Czas pierwszy zaprzeszły.
Primo passato perfetto anteriore.

Miałem był, miałam była.
io aveva avuto.
tu avevi avuto.
egli, ella aveva avuto.
noi avevamo avuto.
voi avevate avuto.
essi, esse avevano avuto.

Czas warunkowy przeszły.
Condizionale passato.

Gdybym miał był, gdybym miała była.
s' io avessi avuto.
se tu avessi avuto.
s' egli avesse avuto.
se noi avessimo avuto.
se voi aveste avuto.
s'essi avessero avuto.

Czas drugi zaprzeszły.
2° *passato perfetto anteriore.*

Miałem był, miałam była.
io ebbi avuto.
tu avesti avuto.
egli ebbe avuto.
noi avemmo avuto.
voi aveste avuto.
essi ebbero avuto.

Czas odpowiedny przeszły.
Correlativo passato.

Miałbym był, miałabym była.
io avrei avuto.
tu avresti avuto.
egli avrebbe avuto.
noi avremmo avuto.
voi avreste avuto.
essi avrebbero avuto.

Czas przyszły.
Futuro.

Będę miał, miała.
Io avrò.
tu avrái.
egli, ella avrà.
noi avrémo.
voi avréte.
essi, esse avránno.

Czas przyszły poprzedni.
Futuro anteriore.

Kiedy będę miał, miała.
Quando io avrò avuto.
— tu avrai avuto.
— egli, ella avrà avuto.
— noi avremo avuto.
— voi avrete avuto.
— essi, esse avranno avuto.

TRYB ROZKAZUJĄCY.
IMPERATIVO.

Abbi,	*miej.*
non avere,	*nie miej.*
ábbia,	*niech ma.*
abbiamo,	*miejmy.*
abbiate,	*miejcie.*
ábbiano,	*niech mają.*

TRYB BEZOKOLICZNY.
INFINITIVO.

Pres. avére, *mieć.*
Pass. avere avuto, *że miałem, żeś miał.*
Gerundio pres. avéndo, *mając.*
— pass. avendo avuto, *miawszy.*
Participj, avénte, *mający, a, e;* avuto, —a, *miany, —a;* avuti, —e, *miani, —e.*

260. Słowa włoskie równie jak polskie mając oddzielne na każdą osobę zakończenie, mogą się obejść bez zaimków osobistych, *io*, ja, *tu*, ty, *egli*, on, *ella*, ona, i t. d., i każdy zrozumie

czy się powie, *sono*, *sei*, *è*; *avremo*, *avrete*, *avranno*, czy też *io sono*, *tu sei*, *egli è*; *noi avremo*, *voi avrete*, *eglino avranno*.

261. Lecz jeżeli dobitnie wyraża się osoba, lub jeżeli zachodzi sprzeczność między osobami, wtenczas trzeba dodać zaimek osobisty do słowa (162): *che fate voi qui?* co tu robicie? *io scrivo*, *ed egli legge*, ja piszę, a on czyta; *noi siamo ingannati*, *e non voi*, my jesteśmy oszukani, a nie wy.

Quanto al mio onore, ella ha da sapere che il custode ne sono io. *Manz.*	*Co się tyczy mego honoru, pan masz wiedzieć, że stróżem jego jestem ja.*

262. Słowo *essere* wyrażające byt osób lub rzeczy, często używa pomocy partykuł, *ci*, *vi*, dla skazania miejsca w których przebywają, i zgadza się z ich liczbą (179. 180).

Ci sono *albo* vi sono delle persone.	*Są osoby.*
C'era una volta un savio Greco.	*Był pewnego razu jeden mądry Grek.*
V' erano de' popoli.	*Były ludy.*
C' è *albo* v' è una gran quantità.	*Jest wielka ilość.*
C' è *albo* v' è, ecci *albo* evvi qui un qualche medico?	*Czy jest tu jaki lekarz?*
Non c' è nessuno.	*Nie masz tu nikogo.*
Non c' è tempo da perdere.	*Nie masz czasu do stracenia.*
Non v' è più rimedio per essi.	*Nie masz już ratunku dla nich.*

Genti v' eran con occhi tardi e gravi. *Dante.*
Qui sono giardini, qui sono pratelli, qui altri luoghi dilettévoli assai. *Bocc.*

263. Zamiast *essere* używa się także w tem samem znaczeniu słowo *avere*, które może być w liczbie pojedynczej z rzeczownikiem liczby mnogiej (181).

V' ha (*zamiast* v' hanno) de' príncipi.	*Są xiążęta.*
V' ha *albo* havvi molta gente póvera.	*Jest wiele biednych ludzi.*
V' ha molte cose.	*Jest wiele rzeczy.*

Molti soldati v' avea.	*Było wielu żołnierzy.*
Non v'ha chi faccia il bene, non ve n' ha neppur uno.	*Nie masz ktoby czynił dobrze, nie masz ani jednego.*

264. Też same słowa kładną się z partykułą *ne*, gdy idzie o oznaczenie części jakiej rzeczy, lub nie wielkiej liczby osób (177. 178).

Non ce n'è più.	*Nie masz już tego więcej.*
Ce ne sono molti.	*Jest ich wiele.*
Non ve n' erano che due.	*Było ich tylko dwa.*
Médici qui non ce ne sono.	*Lekarzów tu nie masz.*
Ve ne sono migliaia a Venezia. *Pell.*	*Jest ich tysiące w Wenecyi.*

265. Czasem powyższe sposoby mówienia wyrazić także można przez *si dà*, *si dánno*.

Non si dà al mondo cosa peggiore.	*Nie masz na świecie gorszej rzeczy.*
Si dánno di quelli che sosténgono.	*Są tacy którzy utrzymują.*
Dánnosi qui de' gran commercianti?	*Czy są tu wielcy kupcy?*

266. Ponieważ partykuły, *ci, vi*, jako przysłówki miejsca, służą tylko do wyrażenia miejsca, idzie zatem że się opuszczają, gdy jest mowa o czasie.

È un mese, sono due anni.	*Jest miesiąc, są dwa lata.*
Pochi mesi sono *albo* fa.	*Jest temu kilka miesięcy.*
Ciò accádde due anni fa.	*To się stało przed dwoma laty.*

267. Przed trybem bezokolicznym następującym po słowach *avere*, *essere*, kładzie się przyimek *da*, gdy te słowa są wzięte w znaczeniu musu, powinności, należytości, przyzwoitości, stosowności, czasem mającego nastąpić zdarzenia (340. 341. 342).

Avete da farlo così, *zamiast* dovete farlo così.	*Macie to tak zrobić.*
Egli ha da sapere.	*Ma wiedzieć.*
Abbiamo tutti da morire.	*Mamy wszyscy umrzeć.*
Ricórdati che la morte ha da venire, e non tarda.	*Pamiętaj że śmierć ma przyjść, i nie opóźnia się.*

Quello che ha da essere sarà. *Co ma być, to będzie.*
È da temersi. *Należy obawiać się.*
Egli non è da iscusare. *Nie można go usprawiedliwić.*

Nápoli non era terra da andarvi per entro di notte. *Bocc.* Quando il padrone comanda, si ha da obbedire. *Gold.* Ognuno ha da vivere col suo mestiere. *Gold.* Colui ha da morire per le mie mani. *Gold.* Ho da badare a miei interessi, e non ho tempo da gettar via. *Gold.* Rosaura che ha da essere sua sposa. *Gold.* Consigliátemi che cosa ho da fare. *Gold.* Vi ho da parlare segretamente. *Gold.* Questo matrimonio non s'ha da fare, nè domani, nè mai. *Manz.* Or conosco che il tuo consiglio era buono, e da pigliare. *Fir.* Non sono da fare in presenza degli uomini le cose laide, o fetide, o schife. *Casa.*

III. CZASOWANIE SŁÓW FOREMNYCH.

268. Niektóre słowa włoskie kończą się w trybie bezokolicznym na *are*, drugie na *ere*, inne na *ire*.

Amare *kochać.* Crédere, *wierzyć.* Nutrire, *karmić.*

TRYB OZNAJMUJĄCY. *INDICATIVO.*

Czas teraźniejszy. *Presente.*

Kocham, i t. d.	*Wierzę*, i t. d.	*Karmię*, i t. d.
ám-o,	créd-o,	nútr-o (ísco).
am-i,	cred-i,	nutr-i (ísci).
am-a,	cred-e,	nutr-e (isce).
am-iámo,	cred-iámo,	nutr-iámo,
am-áte,	cred-éte,	nutr-íte,
ám-ano.	créd-ono.	nútr-ono (íscono).

Czas przeszły niedokonany. *Imperfetto.*

Kochałem, *am*, i t. d.	*Wierzyłem*, *am*, i t. d.	*Karmiłem*, *am*, i t. d.
am-áva,	cred-éva,	nutr-íva,
am-avi,	cred-evi,	nutr-ivi,
am-ava,	cred-eva,	nutr-iva,
am-avámo.	cred-evámo,	nutr-ivámo,
am-aváte,	cred-eváte,	nutr-iváte,
am-ávano.	cred-évano.	nutr-ívano.

Czas przeszły dokonany. *Passato perfetto indeterminato.*

Kochałem, *am*, i t. d.	*Wierzyłem*, *am*, i t. d.	*Karmiłem*, *am*, i t. d.
am-ái,	cred-éi (étti),	nutr-íi,
am-ásti,	cred-esti,	nutr-isti,
am-ò,	cred-è (étte),	nutr-ì,

am-ámmo,	cred-émmo,	nutr-ímmo,
am-áste,	cred-este,	nutr-íste.
am-árono.	cred-érono (éttero).	nutr-írono.

Czas przeszły dokonany. *Passato perfetto determinato.*

	Ukochalem, am, i t. d.	*Uwierzylem, am*, i t. d.	*Ukarmiłem, am*, i t. d.
ho, hai, ha, abbiamo, avete, hanno	amato,	credúto,	nutrito.

Czas pierwszy zaprzeszły. *Primo passatto perfetto anteriore.*

Ukochałem był, i t. d.	*Uwierzyłem był*, i t. d.	*Ukarmiłem był*, i t. d.
aveva amato, *ec.*	aveva creduto, *ec.*	aveva nutrito, *ec.*

Czas drugi zaprzeszły. *Secondo passato perfetto anteriore.*

Ukochałem był, i t. d.	*Uwierzylem był*, i t. d.	*Ukarmiłem był*, i t. d.
ebbi amato, *ec.*	ebbi creduto, *ec.*	ebbi nutrito, *ec.*

Czas przyszły. *Futuro.*

Kochać będę, i t. d.	*Wierzyć będę*, i t. d.	*Karmić będę*, i t. d.
am-erò,	cred-erò,	nutr-irò,
am-erái,	cred-erái,	nutr-irái,
am-erà,	cred-erà,	nutr-irà,
am-erémo,	cred-erémo,	nutr-irémo,
am-eréte,	cred-eréte,	nutr-iréte,
am-eránno.	cred-eránno.	nutr-iránno.

TRYB ROZKAZUJĄCY. *IMPERATIVO.*

Kochaj.	*Wierz*, i t. d.	*Karm*, i t. d.
ám-a,	créd-i,	nútr-i (isci),
non amare, *nie kochaj.*	non credere,	non nutrire,
am-i, *niech kocha.*	cred-a,	nútr-a (ísca),
am-iámo, *kochajmy.*	cred-iámo,	nutr-iámo,
am-áte, *kochajcie.*	cred-éte,	nutr-íte,
ám-ino, *niech kochają.*	créd-ano.	nútr-ano (íscano).

TRYB ŁĄCZĄCY. *CONGIUNTIVO.*

Czas teraźniejszy. *Presente.*

Abym kochal, a, i t. d.	*Abym wierzyl, a*, i t. d.	*Abym karmil, a*, i t. d.
ch' io ám-i,	créd-a,	nútr-a (ísca),
che tu am-i,	cred-a,	nutr-a (ísca),
ch' egli am-i,	cred-a,	nutr-a (ísca),

che noi am-iámo,	cred-iámo,	nutr-iámo,
che voi am-iáte,	cred-iáte,	nutr-iáte,
ch' essi ám-ino.	créd-ano.	nútr-ano (íscano).

Czas warunkowy teraźniejszy. *Condizionale presente.*

Gdybym kochał, a, i t. d.	*Gdybym wierzył, a*, i t. d.	*Gdybym karmił, a.* i t. d.
se io am-ássi,	cred-éssi,	nutr-íssi,
se tu am-ássi,	cred-essi,	nutr-issi,
s' egli am-ásse,	cred-esse,	nutr-isse,
se noi am-ássimo,	cred-éssimo,	nutr-íssimo,
se voi am-áste,	cred-este,	nutr-iste,
s' essi am-ássero.	cred-essero.	nutr-issero.

Czas odpowiedni teraźniejszy. *Correlativo presente.*

Kochałbym, łabym, i t. d.	*Wierzyłbym, łabym*, i t. d.	*Karmiłbym, łabym*, i t. d.
amer-éi,	creder-éi,	nutrir-éi,
amer-ésti,	creder-esti,	nutrir-esti,
amer-ébbe,	creder-ebbe,	nutrir-ebbe,
amer-émmo,	creder-émmo,	nutrir-émmo,
amer-éste,	creder-este,	nutrir-este,
amer-ébbero.	creder-ebbero.	nutrir-ebbero.

Czas przeszły dokonany. *Passato perfetto.*

Abym ukochał, a, i t. d. *Abym uwierzył, a*, i t. d. *Abym ukarmił, a*, i t. d.

ch' io abbia
che tu abbia
ch' egli abbia
che noi abbiamo
che voi abbiate
ch' essi abbiano
} amato, creduto, nutrito.

Czas warunkowy przeszły. *Condizionale passato.*

Gdybym ukochał był, a była, i t. d.	*Gdybym uwierzył był, ła była*, i t d.	*Gdybym ukarmił był, a była*, i t. d.
s' io avessi amato, *ec.*	s' io avessi creduto, *ec.*	s' io avessi nutrito, *ec.*

Czas odpowiedni przeszły. *Correlativo passato.*

Ukochałbym był, łabym była, i t. d.	*Uwierzyłbym był, łabym była*, i t. d.	*Ukarmiłbym był, łabym była*, i t. d.
avrei amato, *ec.*	avrei creduto, *ec.*	avrei nutrito, *ec.*

Czas przyszły poprzedni. *Futuro anteriore.*

Kiedy ukocham, i t. d.	*Kiedy uwierzę*, i t d,	*Kiedy ukarmię*, i t. d.
Quando avrò amato, *ec.*	Quando avrò creduto, *ec.*	Quando avrò nutrito, *ec.*

TRYB BEZOKOLICZNY. *INFINITIVO.*

PRES. amare, *kochać*,	credere, *wierzyć*,	nutrire, *karmić*.
PASS. aver amato, *żem kochał, a, żeś kochał, a. że kochał, a*, i t. d.	aver creduto, *żem wierzył, a, żeś wierzył, a. że wierzył, a*, i t. d.	aver nutrito, *żem karmił, a, żeś karmił, a, że karmił, a*, i t. d.

GERUNDIO PRESENTE.

Kochając,	*Wierząc*,	*Karmiąc.*
amándo,	credéndo,	nutréndo.
con, coll' / in, nell' } amare,	credere,	nutrire.

GERUNDIO PASSATO.

Ukochawszy,	*Uwierzywszy*,	*Ukarmiwszy.*
avéndo amato,	avendo creduto,	avendo nutrito.

Imiesłów czasu teraźniejszego. *Participio presente.*

Kochający, *a*, *e*,	*Wierzący*, *a*, *e*,	*Karmiący*, *a*, *e.*
amánte,	credénte,	nutrénte.

Imiesłów czasu przeszłego. *Participio passato.*

Ukochany, *a*, *e*,	*Uwierzony*, *a*, *e*,	*Ukarmiony*, *a*, *e*,
amáto, —a,	credúto, —a,	nutríto, —a.
Ukochani, *e*,	*Uwierzeni*, *one*,	*Ukarmieni*, *mione.*
amati, —e,	creduti, —e,	nutríti, —e.

IV. CZASOWANIE SŁÓW BIERNYCH.

269. Włosi równie jak Polacy, nie mając osobnych słów biernych, zastępują ten niedostatek przez dodanie imiesłowu czasu przeszłego słów czynnych do wszystkich czasów słowa *essere*, tudzież do czasów prostych słowa *venire*.

INDICATIVO. — *CONGIUNTIVO.*

Presente.

Jestem kochany, —*a*, i t. d.		*Abym był kochany*, —*a*, i t. d.	
io sono *albo*	vengo amato, —a.	ch' io sia *albo*	venga amato, —a.
tu sei	vieni amato, —a.	che tu sia	venga amato, —a.
egli è	viene amato.	ch' egli sia	venga amato.
ella è	viene amata.	ch' ella sia	venga amata.
noi siamo	veniamo amati, —e.	che noi siamo	veniamo amati, —e.
voi siete	venite amati, —e.	che voi siate	veniate amati, —e.
essi sono	vengono amati.	ch' essi siano	vengano amati.
esse sono	vengono amate.	ch' esse siano	vengano amate.

Imperfetto. — *Condizionale presente.*

Byłem kochany, *byłam a*, i t. d.		*Gdybym był kochany*, *była kochana.*	
io era *albo*	veníva amato, —a.	se io fossi *albo*	venissi amato, —a.
tu eri	venivi amato, —a.	se tu fossi	venissi amato, —a.
egli era	veniva amato.	s' egli fosse	venisse amato.
ella era	veniva amata.	s' ella fosse	venisse amata.

noi eravamo *albo*	venivamo amati, —e.
voi eravate	venivate amati, —e.
essi erano	venivano amati.
esse erano	venivano amate.

Passato indeterminato.

Byłem kochany, *byłam —a*, i t. d.

io fui *albo*	venni amato, —a.
tu fosti	venisti amato, —a.
egli fu	venne amato.
ella fu	venne amata.
noi fummo	venimmo amati, —e.
voi foste	veniste amati, —e.
essi furono	vennero amati.
esse furono	vennero amate.

Passato determinato.

Byłem ukochany, *byłam —a*, i t. d.
io sono stato amato.
io sono stata amata.
noi siamo stati amati.
noi siamo state amate, *ec.*

Primo passato perfetto anteriore.

Byłem był ukochany, i t. d.
io era stato amato, *ec.*

Secondo passato perfetto anteriore.

Byłem był ukochany, i t. d.
io fui stato amato, *ec.*

Futuro.

Będę kochany, *—a*, i t. d.
io sarò *albo* verrò amato, —a, *ec.*

INFINITIVO.

essere amato, —a, *być kochanym*, *—ą.*
essere stato amato, *żem był kochanym.*
essere stata amata, *żem była kochaną.*

se noi fossimo *albo*	venissimo amati, —e.
se voi foste	veniste amati, —e.
se essi fossero	venissero amati.
se esse fossero	venissero amate.

Correlativo presente.

Byłbym kochany, *byłabym —a*, i t. d.

io sarei *albo*	verrei amato, —a.
tu saresti	verresti amato, —a.
egli sarebbe	verrebbe amato.
ella sarebbe	verrebbe amata.
noi saremmo	verremmo amati, —e.
voi sareste	verreste amati, —e.
essi sarebbero	verrebbero amati.
esse sarebbero	verrebbero amate.

Passato perfetto.

Abym był ukochany, *była —a*, i t. d
ch' io sia stato amato.
ch' io sia stata amata.
che noi siamo stati amati,
che noi siamo state amate, *ec.*

Condizionale passato.

Gdybym był był ukochany, i t. d.
se io fossi stato amato, *ec.*

Correlativo passato.

Byłbym był ukochany, i t. d.
io serei stato amato, *ec.*

Futuro anteriore.

Kiedy będę kochany, *—a*, i t. d.
Quando io sarò stato amato, —a.

GERUNDIO.

essendo io amato, —a, *będąc kochanym*, *—ą.*
essendo noi amati, —e, *będąc kochanymi*, *—nemi.*
essendo io stato amato, —a, *bywszy kochanym*, *—ą.*
essendo noi stati amati, —e, *bywszy kochanymi*, *—nemi.*

V. CZASOWANIE SŁÓW ZAIMKOWYCH.

Rallegrársi, weselić się.

INDICATIVO.

Presente.

Weselę się, i t. d.
io mi rallégro,
tu ti rallegri,
egli, ella si rallegra,
noi ci rallegriámo,
voi vi rallegráte,
essi, esse si rallégrano.

Imperfetto.

Weseliłem się, i t. d.
mi rallegráva,
ti rallegravi,
si rallegrava,
ci rallegravámo,
vi rallegravate,
si rallegrávano.

Passato indeterminato.

Weseliłem się, i t. d.
mi rallegrái,
ti rallegrasti,
si rallegrò,
ci rallegrammo,
vi rallegraste,
si rallegrárono.

Passato determinato.

Uweseliłem się, *—łam się*.
mi sono / ti sei / si è } rallegrato, —a.
ci siamo / vi siete / si sono } rallegrati, —e.

Primo passato perfetto anteriore.

Uweseliłem się był, i t. d.
mi era / ti eri / si era } rallegrato, —a.
ci eravamo / vi eravate / si erano } rallegrati, —e.

CONGIUNTIVO.

Presente.

Abym się weselił, i t. d.
che io mi rallegri,
che tu ti rallegri,
ch' egli, ella si rallegri,
che noi ci rallegriamo,
che voi vi rallegriate,
ch' essi, esse si rallégrino.

Condizionale presente.

Gdybym się weselił, i t. d.
se mi rallegrássi,
se ti rallegrassi,
se si rallegrasse,
se ci rallegrassimo,
se vi rallegraste,
se si rallegrassero.

Correlativo presente.

Weseliłbym się, i t. d.
mi rallegreréi,
ti rallegreresti,
si rallegrerebbe,
ci rallegreremmo,
vi rallegrereste,
si rallegrerebbero.

Passato perfetto.

Abym się uweselił, *—ła*, i t. d.
che mi sia / che ti sia / che si sia } rallegrato, —a.
che ci siamo / che vi siate / che si siano } rallegrati, —e.

Condizionale passato.

Gdybym się był uweselił, i t. d.
se mi fossi / se ti fossi / se si fosse } rallegrato, —a.
se ci fossimo / se vi foste / se si fossero } rallegrati, —te.

Secondo passato perfetto anteriore.

Uweselilem się był, i t. d.
mi fui
ti fosti } rallegrato, —ta.
si fu
ci fummo
vi foste } rallegrati, —te.
si furono

Correlativo passato.

Uweselilbym się był, i t. d.
mi sarei
ti saresti } rallegrato, —ta.
si sarebbe
ci saremmo
vi sareste } rallegrati, —te.
si sarebbero

Futuro.

Weselić się będę, i t. d.
mi rallegrerò,
ti rallegrerai,
si rallegrerà,
ci rallegreremo,
vi rallegrerete,
si rallegreranno.

Futuro anteriore.

Kiedy się uweselę, i t. d.
Quando mi sarò
quando ti sarai } rallegrato, —ta.
quando si sarà
quando ci saremo
quando vi sarete } rallegrati, —te.
quando si saranno

IMPERATIVO.

Wesel się, i t. d.
rallegrati,
non ti rallegrare,
si rallegri,
rallegriamoci,
rallegratevi,
si rallegrino.

INFINITIVO.

rallegrarsi, *weselić się.*
essersi rallegrato, *żem się weselił.*

PARTICIPJ.

rallegrantesi, *weselący się, —a się.*
rallegratosi, *gdy się uweselił.*
rallegratasi, *gdy się uweseliła.*
rallegratisi, *gdy się uweselili.*
rallegratesi, *gdy się uweseliły.*

GERUNDIO.

rallegrandomi
rallegrandoti
rallegrandosi } *weseląc się.*
rallegrandoci
rallegrandovi
rallegrandosi

essendomi
essendoti } rallegrato, ta,
essendosi
essendoci
essendovi } rallegrati, te, } *uweseliwszy się.*
essendosi

270. Dwa zaimki nierozdzielne spotkawszy się ze słowem, poprzedzają go w trybie oznajmującym i łączącym, przyczepiają się zaś do niego w trybie rozkazującym, bezokolicznym i w gerundium (158. 160).

Pigliárselo, *brać to sobie.*

INDICATIVO. *CONGIUNTIVO.*

Presente.

Biorę to sobie, i t. d.
io me lo piglio,
tu te lo pigli,

Abym to sobie brał, i t. d.
ch' io me lo pigli,
che tu te lo pigli,

egli, ella se lo piglia,
noi ce lo pigliámo,
voi ve lo pigliate,
essi, esse se lo pígliano.

Imperfetto.

Brałem to sobie, i t. d.
io me lo pigliava, *ec.*

Passato indeterminato.

Brałem to sobie, i t. d.
io me lo pigliai, *ec.*

Passato determinato.

Wziąłem to sobie, i t. d.
io me lo sono / tu te lo sei / egli, ella se lo è } pigliato.
noi ce lo siamo / voi ve lo siete / essi, esse se lo sono } pigliato.

Primo passato perfetto anteriore.

Wziąłem to był sobie, i t. d.
me lo era pigliato, *ec.*

2do *passato perfetto anteriore.*

Wziąłem to był sobie, i t. d.
me lo fui pigliato, *ec.*

Futuro.

Wezmę to sobie, i t. d.
me lo piglierò, *ec.*

Imperativo.

Pígliatelo, *weź to sobie.*
non te lo pigliare, *nie bierz tego sobie.*
se lo pígli, *niech to weźmie sobie.*
pigliámocelo, *weźmy to sobie.*
pigliátevelo, *weźcie to sobie.*
se lo píglino, *niech to wezmą sobie.*

ch'egli, ella se lo pigli,
che noi ce lo pigliamo,
che voi ve lo pigliate,
ch'essi, esse se lo piglino.

Condizionale presente.

Gdybym to brał sobie, i t. d.
se io me lo pigliassi, *ec.*

Correlativo presente.

Brałbym to sobie, i t. d.
io me lo piglierei, *ec.*

Passato perfetto.

Abym to wziął sobie, i t. d.
che io me lo sia / che tu te lo sia / ch' egli, ella se lo sia } pigliato.
che noi ce lo siamo / che voi ve lo siate / ch'essi, esse se lo siano } pigliato.

Condizionale passato.

Gdybym to wziął był sobie, i t. d.
s' io me lo fossi pigliato, *ec.*

Correlativo passato.

Wziąłbym był to sobie, i t. d.
me lo sarei pigliato, *ec.*

Futuro anteriore.

Kiedy wezmę to sobie, i t. d.
Quando me lo sarò pigliato, *ec.*

Infinitivo.

Pigliarselo, *brać to sobie.*
esserselo pigliato, *żem to wziął sobie, żeś to wziął sobie*, i t. d.

Gerundio.

Pigliándoselo, *biorąc to sobie.*
esséndoselo pigliato, *wziąwszy to sobie.*

O SKRÓCENIAH SŁÓW.

271. Z trybów bezokolicznych można wyrzucić bez położenia odcinka końcowe *e* tak przed samogłoską jak przed spół-

głoską, wyjąwszy *s impura*, przed którem wyrzutnia żadnej litery miejsca mieć nie może (Część I, Roz. II).

Vóglio legger questo libro.	*Chcę czytać tę xiążkę.*
Egli vuol far questo.	*Chce zrobić to.*
Riconobbe costei esser Alatiel, figliuola del soldano. *Bocc.*	*Poznał że ta kobieta jest Alatiel, córka sułtana.*

272. Wyrzuca się także końcowa samogłoska przed wyrazami zaczynającemi się na spółgłoskę w osobach słów zakończonych na *mo*, i mających akcent tonowy na przedostatniej zgłosce.

Siám liberi; eravám contenti; sarém lodati.
Amiám sinceramente; temevám la sua frode.

Oprócz tego podobne skrócenie ma miejsce w trzecich osobach liczby mnogiej zakończonych na *no* lub *ro*.

áman, crédon, sénton, amávan, amerán;
amásser, potrébber, sentísser, credésser.

Trzecia osoba liczby mnogiej czasu *passato perfetto indeterminato*, może się kilka razy skrócić.

andárono — andáron — andáro — andár.
fúrono — fúron — fúro — fur.

Skraca się nakoniec trzecia osoba liczby pojedynczej czasu teraźniejszego słów zakończonych na *ere*, jeżeli przed końcowem *e* znajduje się *l*, *n* lub *r*.

Si suol dire, si duol di questo, ciò val molto, vuol fare.
Par, pon, tien, vien, riman, *zamiast* pare, pone, tiene, viene, rimane.

O MIEJSCU PRZECZENIA.

273. Przeczenie *non* kładzie się tuż przed słowem: *non so*, nie wiem; *non conosco*, nie znam. Lecz ustępuje tego miejsca zaimkom nie rozdzielnym *mi*, *ti*, *ci*, *vi*, *si*, *lo*, *la*, *li*, *le*, *ne*, a samo staje przed niemi.

Non lo conosco.	*Nie znam go.*
Non ve ne ha dato avviso.	*Nie dał wam o tem wiadomości.*

274. Jeżeli oprócz *non* znajduje się jeden z przeczących wyrazów: *niente*, *mai*, *mica*, *punto*, *guari*, takowy mieści się tuż po słowie, a w czasach złożonych po słowie posiłkowem.

Io non inténdo niente.	*Nic nie rozumiem.*
Voi non sarete mai contenti.	*Nie będziecie nigdy kontenci.*
Egli non è mica un minchione.	*On nie jest wcale kiep.*
Egli non è punto venúto.	*Nie przyszedł wcale.*
Non ha guari.	*Nie dawno.*
Non me ne sono mai più ricordato.	*Nigdym już tego sobie nie przypomniał.*

Nè contra Dio, nè contra santi, nè daddovéro, nè motteggiando si dee mai dire alcuna cosa. *Casa.*

275. Zakazując drugiej osobie liczby pojedynczej, kładzie się *non* przed trybem bezokolicznym : *non negár questo*, nie zaprzeczaj tego, zamiast *non devi negar questo; non le dir niente*, nie mów jej nic, zamiast *non devi dirle niente.* Zakazując innym osobom, kładzie się *non* przed innemi osobami trybu rozkazującego : *non créda*, niech nie wierzy; *non crediámo*, nie wierzmy ; *non credéte*, nie wierzcie; *non crédano*, niech nie wierzą.

UWAGI NAD CZASOWANIEM SŁÓW FOREMNYCH ZAKOŃCZONYCH NA *are.*

276. W słowach zakończonych w trybie bezokolicznym na *care*, *gare* : *cercare*, szukać; *pregare*, prosić, i t. d. dodaje się *h* po *c*, *g*, ile razy w ich czasowaniu *e* lub *i* następuje po tamtych literach.

PRES. Cérco, cérchi, cerchiámo, *i t. d.*
Prego, preghi, preghiamo, *i t. d.*

FUTUR. Cercherò, cercherai, cercherà, cercherémo, cercheréte, cercheránno.
Pregherò, pregherai, pregherà, pregheremo, pregherete, pregheranno.

PRES. CONG. Ch'io cérchi, *i t. d.* cerchiamo, cerchiáte, cérchino.
Ch' io preghi, *i t. d.* preghiamo, preghiate, preghino.

277. W słowach zakończonych na *ciare*, *giare*, *sciare*, jako to : *minacciare*, grozić ; *mangiare*, jeść; *lasciare*, zostawić, litera *i* służąca tylko do zmiękczenia poprzedzającej spółgłoski (26. 27.) opuszcza się, ile razy w odmianie ich zakończeń spotyka się z *e*.

FUTUR. Minaccerò, mangerò, lascerò, *i t. d.*
CORREL. Minacceréi, mangerei, lascerei, *i t. d.*

278. Niektóre słowa na *are* złożone z więcej niż trzech zgłosek jakoto : *abitáre*, mieszkać; *animáre*, ożywić; *giudicáre*, sądzić; *supplicáre*, błagać; *noveráre*, liczyć; *vendicáre*, mścić się, a jest ich przeszło dwieście, mają akcent tonowy na trzeciej od końca zgłosce we wszystkich trzech osobach liczby pojedynczej czasu teraźniejszego, trybu oznajmującego, łączącego i rozkazującego : *ábito*, *ánimo*, *giúdico*, *súpplico*, *nóvero*, *véndico*, i t. d.

I. SŁOWA ZBACZAJĄCE OD FORMY REGULARNEJ.

A. ZAKOŃCZONE NA *ere*.

279. Słowa zakończone na *ere* najwięcej zbaczają od formy regularnej w czasie drugim niedokonanym *passato perfetto indeterminato*, tudzież w imiesłowie czasu przeszłego.

280. Mało bardzo słów tu należących ma w tym czasie regularne zakończenie *ei*, a i te nawet które go mają, mogą mieć drugie nieregularne *etti*, jak to widać w czasowaniu słowa *credere*.

281. Chcąc odmieniać słowo nie mające w tym czasie regularnego zakończenia przez osoby, potrzeba wprzód wiedzieć pierwszą osobę liczby pojedynczej tegoż czasu, i tak, *piacére*, podobać się, ma tę osobę *piácqui*, podobałem się; *córrere*, biegać, *corsi*, pobiegłem; *léggere*, czytać, *lessi*, czytałem. Zamieniwszy końcowe *i* pierwszej osoby na *e*, utworzy się trzecia osoba liczby pojedynczej, *piácque*, podobał się; *córse*, pobiegł; *lésse*, czytał; a do tej dodawszy *ro*, powstanie trzecia osoba liczby mnogiej, *piácquero*, podobali się; *córsero*, pobiegli; *léssero*, czytali. Reszta osób formuje się regularnie z trybu bezokolicznego. Ten tedy czas tych trzech słów tak wyglądać będzie :

piacqui, piacesti, piacque, piacemmo, piaceste, piacquero.
corsi, corresti, corse, corremmo, correste, corsero.
lessi, leggesti, lesse, leggemmo, leggeste, lessero.

282. Słowa na *ere* mogą mieć rozmaite w czasie drugim nie dokonanym zakończenia, jako to :

1. Na *bbi : conóscere*, znać; *conóbbi*, znałem.
2. Na *cqui : giacére*, leżeć; *giácqui*, leżałem.

3. Na *ddi : cadére*, upaść; *cáddi*, upadłem.
4. Na *li : volére*, chcieć; *vólli*, chciałem.
5. Na *ni : tenére*, trzymać; *ténni*, trzymałem.
6. Na *ppi : rómpere*, łamać; *rúppi*, złamałem.
7. Na *vi : bére*, pić; *bévvi*, piłem.

Te wszystkie odsyłając do słów nieforemnych, tu tylko wskażemy te które w tymże czasie kończą się na *ei* lub *etti*, tudzież na *si*, lub *ssi*, a i tych ostatnich wiele pomiędzy słowami nieforemnemi umieścimy.

8. Na *ei*, *etti*, odmieniają się tym sposobem :

battéi *albo* battétti,	*biłem.*	battémmo,	*biliśmy.*
battésti,	*biłeś.*	battéste,	*biliście.*
battè *albo* battétte,	*bił.*	battérono *albo* battéttero,	*bili.*

INFINITIVO.		PASS. INDET.	PARTICIPIO.
Assístere,	*dopomagać,*	assistéi, —étti,	assistíto.
desístere,	*odstąpić od czego.*		
esístere,	*mieć byt.*		
insístere,	*nastawać na co.*		
resístere,	*opierać się.*		
sussístere,	*mieć byt.*		
Báttere,	*bić,*	battéi, — étti,	battúto.
Compiére,	*dopełnić,*	compiéi, —étti,	compiúto.
empiére,	*napełnić.*		
Crédere,	*wierzyć,*	credéi, —étti,	creduto.
Esígere,	*wymagać,*	esigei, —etti,	esatto.
Féndere,	*łupać, szczepać,*	fendei, —etti,	fenduto, fesso.
Frémere,	*szumieć, huczeć,*	fremei, —etti,	fremuto.
Gémere,	*jęczeć,*	gemei, —etti,	gemuto.
Miétere,	*żąć,*	mietei, —etti,	mietuto.
Péndere,	*wisieć,*	pendei, —etti,	penduto.
Pérdere,	*gubić, tracić,*	perdei, —etti,	perduto, perso.
Prémere,	*cisnąć,*	premei, —etti,	premuto.
Protéggere,	*bronić,*	proteggei, —etti,	protetto.
Ricévere,	*odbierać,*	ricevei, —etti,	ricevuto.
Sérpere,	*kręcić się wężykiem,*	serpei, —etti,	serputo.
Sólvere,	*rozpuścić,*	solvei, —etti,	soluto.
Spléndere,	*jaśnieć,*	splendei, —etti,	splenduto.
Strídere,	*piszczeć, skrzypieć,*	stridei, —etti,	striduto.
Temére,	*bać się,*	temei, —etti,	temuto.
Véndere,	*przedawać,*	vendei —etti,	venduto.

Następujące oprócz dwóch zakończeń na *ei*, *etti*, mają jeszcze trzecie na *si*.

INFINITIVO.		PASS. INDET.		PARTICIPIO.
Assólvere,	*uwolnić od winy*,	assolvei, —etti,	assolsi,	assoluto. assolto.
risólvere,	*postanowić.*			
Chiúdere,	*zamknąć*,	chiudei, —etti,	chiusi,	chiuso.
Cédere,	*ustąpić*,	cedei, —etti,	cessi,	ceduto. cesso.
concédere,	*dozwolić, nadać.*			
Conclúdere,	*zawrzeć*,	concludei, etti,	conclusi,	concluso.
Lúcere,	*świecić*,	lucei, —etti,	lussi,	»
Pérdere,	*stracić*,	perdei, —etti,	persi,	perduto. perso.
Persuadére,	*doradzać*,	persuadei, —etti,	persuasi,	persuaso.
dissuadére,	*odradzać.*			
Presúmere,	*domyślać się*,	presumei, —etti,	presunsi,	presunto.
Réndere,	*oddać*,	rendei, —etti,	resi,	renduto. reso.
Spéndere,	*wydawać*,	spendei, —etti,	spesi,	speso.
Bévere, bere,	*pić*,	bevei, —etti,	bevvi,	bevuto.

9. Na *si* lub *ssi.*

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
Accêndere,	*zapalić*,	accendo,	accesi,	acceso.
Accórgersi,	*spostrzedz się*,	accorgo,	accorsi,	accorto.
Afflíggere,	*zmartwić*,	affligo,	afflissi,	afflitto.
Appéndere,	*powiesić*,	appendo,	appesi,	appeso.
sospéndere,	*zawiesić.*			
Àrdere,	*palić*,	ardo,	arsi,	arso.
Ascóndere, nascondere,	*ukrywać*,	ascondo,	ascosi,	ascoso. ascosto.
Assólvere,	*uwolnić od winy*,	assolvo,	assolsi,	assolto.
Assórbere,	*chłonąć*,	assorbo,	assorsi,	assorto.
Assúmere,	*brać na siebie*,	assumo,	assunsi,	assunto.
Attíngere,	*dosięgnąć, dociec*,	attingo,	attinsi,	attinto.
Chiédere,	*pytać, żądać*,	chiedo,	chiesi,	chiesto.
Chiúdere,	*zamykać*,	chiudo,	chiusi,	chiuso.
i wszystkie złożone.				
Cíngere, cígnere,	*opasać*,	cingo, cigno,	cinsi,	cinto.
accíngersi, accígnersi,	*zabierać się do czego.*			
Cógliere, corre,	*zbierać*,	coglio, colgo,	colsi,	colto.
accógliere,	*przyjąć.*			
raccógliere,	*zbierać.*			
Connéttere,	*spajać*,	connetto,	connessi,	connesso.
Córrere,	*biedz*,	corro,	corsi,	corso.
accórrere,	*przybiegać.*			
concórrere,	*zbiegać się, ubiegać się o co.*			
discórrere,	*rozmawiać.*			
incórrere,	*popaść w co.*			
percórrere,	*przebiegać.*			

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
ricórrere,	*uciekać się.*			
Cuócere,	*gotować,*	cuoco,	cossi,	cotto.
Delúdere,	*łudzić, omamić,*	deludo,	delusi,	deluso.
Diféndere,	*bronić,*	difendo,	difesi,	difeso.
Discútere,	*roztrząsać,*	discuto,	discussi,	discusso.
Distínguere,	*odróżniać,*	distinguo,	distinsi,	distinto.
Divídere,	*dzielić,*	divido,	divisi,	diviso.
Erígere,	*wznieść,*	erigo,	eressi,	eretto.
Esclúdere,	*wyłączyć,*	escludo,	esclusi,	escluso.
conclúdere,	*zawrzeć.*			
inclúdere,	*zamknąć w czem.*			
Espéllere,	*wypędzić,*	espello,	espulsi,	espulso.
impéllere,	*wpędzić.*			
Esprímere,	*wycisnąć,*	esprimo,	espressi,	espresso.
comprímere,	*ścisnąć.*			
deprímere,	*przycisnąć.*			
imprímere,	*wycisnąć.*			
opprímere,	*ucisnąć.*			
sopprímere,	*przygnębić.*			
Fíggere,	*utkwić,*	figgo,	fissi,	fisso, fitto.
affígere,	*przybić.*			
crocifíggere,	*krzyżować,*			
sconfíggere,	*rozbić, pogromić.*		sconfissi,	sconfitto.
trafíggere,	*przebić.*			
Fíngere,	*zmyślać,*	fingo,	finsi,	finto.
Fóndere,	*lać,*	fondo,	fusi,	fuso.
confóndere,	*zmieszać.*			
dffóndere,	*rozlać.*			
infóndere,	*wlać.*			
rifóndere,	*przelać.*			
transfondere,	*przelać.*			
Frángere, frágnere,	*łamać,*	frango, fragno,	fransi,	franto.
infrángere,	*stłuc.*			
rifrángere,	*łamać promienie.*			
Fríggere,	*smażyć,*	friggo,	frissi,	fritto.
Giúngere, giúgnere,	*przybyć,*	giungo, giugno,	giunsi,	giunto.
aggiúngere,	*dołączyć.*			
congiúngere,	*złączyć.*			
disgiúngere,	*rozłączyć.*			
raggiúngere,	*dopędzić.*			
soggiúngere,	*dołączyć.*			
sopraggiúngere,	*nadejść.*			
Incídere,	*wyrzynać,*	incido,	incisi,	inciso.
circoncídere,	*obrzynać.*			
decídere,	*roztrzygnąć.*			
recídere,	*oderznąć.*			

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
Intrídere,	*rozczyniać.*	intrido,	intrisi,	intriso.
Léggere,	*czytać.*	leggo,	lessi,	letto.
eléggere,	*wybierać.*			
riléggere,	*odczytywać.*			
Mérgere,	*nurzać,*	mergo,	mersi,	merso.
immérgere,	*zanurzać.*			
sommérgere,	*zatopić.*			
Méttere,	*klaść,*	metto,	misi,	messo.
amméttere,	*przypuszczać.*			
comméttere,	*popełniać.*			
comprométtere,	*narazić się.*			
disméttere,	*zaniechać.*			
framméttere, inframméttere,	*wkładać.*			
omméttere,	*opuścić.*			
perméttere,	*pozwalać.*			
preméttere,	*przekładać.*			
prométtere,	*obiecywać.*			
scomméttere,	*zakładać się.*			
somméttere, sottométtere,	*podbić.*			
transméttere,	*przesłać.*			
Mórdere,	*kąsać,*	mordo,	morsi,	morso.
Múngere, múgnere,	*doić,*	mungo, mugno,	munsi,	munto.
Muóvere,	*ruszać,*	muovo,	mossi.	mosso.
commuóvere,	*poruszać.*			
dismuóvere,	*odwrócić.*			
promuóvere,	*posunąć wyżej.*			
rimuóvere,	*odsunąć.*			
smuóvere,	*poruszać, odwrócić.*			
Neglígere,	*zaniedbywać,*	negligo,	neglessi,	negletto.
Opprímere,	*uciskać,*	opprimo,	oppressi,	oppresso.
Percuótere,	*uderzać,*	percuoto,	percossi,	percosso.
Piángere,	*płakać,*	piango,	piansi,	pianto.
Píngere, pígnere,	*malować,*	pingo,	pinsi,	pinto.
dipíngere,	*odmalować.*			
Pórgere,	*podawać,*	porgo,	porsi,	porto.
Préndere,	*brać,*	prendo,	presi,	preso.
appréndere,	*uczyć się, dowiedzieć się.*			
compréndere,	*obejmować, pojmować.*			
intrapréndere,	*przedsiebrać.*			
ripréndere,	*odbierać, odrzec.*			
sorpréndere,	*napaść, zadziwić.*			
Púngere,	*kłuć,*	pungo,	punsi,	punto.
Rádere,	*skrobać, golić,*	rado,	rasi,	raso.
Redímere,	*odkupić,*	redimo,	redensi,	redento.
Réggere,	*rządzić,*	reggo,	ressi,	retto.

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
corréggere,	*poprawiać.*			
dirígere,	*kierować.*			
Rídere,	*śmiać się,*	rido,	risi,	ríso.
derídere,	*wyśmiewać.*			
sorrídere,	*uśmiechać się.*			
Rispóndere,	*odpowiadać,*	rispondo,	risposi,	risposto.
corrispóndere,	*odpowiadać.*			
Ródere,	*gryźć,*	rodo,	rosi,	roso.
corródere,	*wygryzać.*			
Scéndere,	*zstępować,*	scendo,	scesi,	sceso.
ascéndere,	*wstępować.*			
condescéndere,	*zniżać się do niższych.*			
discéndere,	*zstępować.*			
trascéndere,	*przewyższać.*			
Scorgere,	*postrzedz,*	scorgo,	scorsi,	scorto.
Scrívere,	*pisać,*	scrivo,	scrissi,	scritto.
ascrívere,	*przypisywać.*			
descrívere,	*opisywać.*			
inscrívere,	*wpisywać.*			
prescrívere,	*przepisywać.*			
soprascrívere,	*napisać adres.*			
sottoscrívere,	*podpisywać.*			
trascrívere,	*przepisywać.*			
Scuótere,	*trząść,*	scuoto,	scossi,	scosso.
riscuótere,	*odebrać zapłatę.*			
Sórgere, súrgere,	*wstawać,*	sorgo, surgo,	sorsi, sursi,	sorto.
insórgere,	*powstać.*			
risórgere,	*zmartwychwstać.*			
Spárgere,	*rozlać, rozsypać,*	spargo,	sparsi,	sparso, sparto.
Spéndere,	*wydawać,*	spendo,	spesi,	speso.
Spérgere,	*rozrzucić, rozsypać,*	spergo,	spersi,	sperso.
aspérgere,	*kropić.*			
cospérgere,	*oblać.*			
dispérgere,	*rozproszyć.*			
Spíngere, spígnere,	*pchać, przeć,*	spingo,	spinsi,	spinto.
respíngere,	*odepchnąć.*			
sospíngere,	*popchnąć.*			
Stríngere, strígnere,	*ściskać,*	stringo,	strinsi,	stretto.
astríngere, costríngere,	*przymuszać.*			
restríngere, ristríngere,	*ścieśniać.*			
Strúggere,	*roztopić; zburzyć,*	struggo,	strussi,	strutto.
distrúggere,	*zburzyć, zniszczyć.*			
Svéllere, sverre,	*wyrywać,*	svello, svelgo,	svelsi,	svelto.
Téndere,	*napiąć, natężyć, dążyć,*	tendo,	tesi,	teso.
atténdere,	*czekać.*			

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
conténdere,	*spierać się.*			
esténdere,	*rozciągać.*			
inténdere,	*rozumieć.*			
preténdere,	*rościć pretensyą.*			
soprinténdere,	*nadzierać.*			
sottinténdere,	*domyślać się.*			
Térgere,	*ocierać,*	tergo,	tersi,	terso.
Tíngere, tígnere,	*farbować,*	tingo,	tinsi,	tinto.
íntíngere,	*umoczyć.*			
Tógliere, torre,	*brać,*	toglio, tolgo,	tolsi,	tolto.
distógliere, distorre,	*odwieść, odwrócić.*			
Tórcere,	*kręcić,*	torco,	torsi,	torto.
contórcere,	*skręcać.*			
ritórcere,	*odkręcić.*			
Uccídere,	*zabić,*	uccido,	uccisi,	ucciso.
Ùngere, úgnere,	*smarować,*	ungo,	unsi,	unto.
Víncere,	*zwyciężyć,*	vinco,	vinsi,	vinto.
convíncere,	*przekonać.*			
Vívere,	*żyć,*	vivo,	vissi,	vivuto, vissuto.
rivívere,	*odżyć.*			
sopravvívere,	*przeżyć.*			
Vólgere,	*obracać,*	volgo,	volsi,	volto.
avvólgere, ravvólgere,	*okręcać, obwijać.*			
sconvólgere,	*przewrócić.*			
stravólgere, travólgere,	*przekręcić.*			

283. Słowa zakończone na *úcere*, *gliere*, *nere*, *aere*, mogą się skurczyć w trybie bezokolicznym, i takie mają dwa tryby bezokoliczne, jeden dawny łaciński dłuższy: *addúcere*, *cógliere*, *pónere*, *tráere*, i drugi nowy skurczony: *addurre*, *corre*, *porre*, *trarre*. Drugi tylko używany jest w języku włoskim, i z niego formują się dwa czasy, *futuro: addurrò*, *corrò*, *porrò*, *trarrò*, i *correlativo presente: addurrei*, *correi*, *porrei*, *trarrei*. Wszystkie inne pochodzą z dawnego łacińskiego, jako to z *condúcere: conduco; conduceva; conducessi*, i t. d.

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIP.	FUTURO.
Addúrre, *zamiast* addúcere.	*przywodzić,*	addúco,	addússi,	addótto,	addurrò.
Condúrre,	*prowadzić,*	conduco,	condussi,	condotto,	condurrò.
Dedúrre,	*wyprowadzać,*	deduco,	dedussi,	dedotto,	dedurrò.
Introdúrre,	*wprowadzać,*	introduco,	introdussi,	introdotto,	introdurrò.
Prodúrre,	*produkować,*	produco,	produssi,	prodotto,	produrrò.

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIP.	FUTURO.
Ricondúrre, Ridúrre,	*odprowadzać,*	riconduco,	ricondussi,	ricondotto,	ricondurrò.
Riprodúrre,	*reprodukować,*	riproduco,	riprodussi,	riprodotto,	riprodurrò.
Sedúrre,	*zwodzić,*	seduco,	sedussi,	sedotto,	sedurrò.
Tradúrre,	*przewodzić, tłumaczyć,*	traduco,	tradussi,	tradotto,	tradurrò.
Pórre, *zamiast* pónere.	*kłaść,*	pongo,	posi,	posto,	porrò.

i wszystkie z niego złożone, jako to :

antepórre,	*przekładać.*	impórre,	*nakładać.*
appórre,	*przykładać.*	oppórre,	*kłaść naprzeciw.*
compórre,	*składać.*	pospórre,	*kłaść po czem.*
contrappórre,	*kłaść naprzeciw.*	prepórre,	*przekładać.*
depórre,	*składać na dół.*	propórre,	*przekładać.*
dispórre,	*rozkładać.*	soprappórre,	*kłaść na czem.*
espórre,	*wykładać.*	sottopórre,	*podkładać.*
frappórre,	*wkładać między.*	suppórre,	*podkładać.*

Cógliere, corre,	*zbierać,*	coglio, colgo,	colsi,	colto,	coglierò. corrò.
Scegliere, scerre,	*wybierać,*	sceglio, scelgo,	scelsi,	scelto,	sceglierò. scerrò.
Sciógliere, sciorre,	*rozwiązać,*	scioglio, sciolgo,	sciolsi,	sciolto,	scioglierò. sciorrò.
Tógliere, torre,	*brać,*	toglio, tolgo,	tolsi,	tolto,	toglierò. torrò.
Trárre, *zamiast* traére.	*ciągnąć,*	traggo,	trassi,	tratto,	trarrò.

Podobnież odmieniają się złożone z *trarre:*

astrárre,	*odciągnąć.*	detrárre,	*ściągać.*
attrarre,	*przyciągnąć.*	estrarre,	*wyciągać.*
contrarre,	*ściągać do kupy.*	sottrarre,	*wymknąć.*

CZASOWANIE SŁOWA Z DWOMA TRYBAMI BEZOKOLICZNEMI.

Addúrre, dawniej *addúcere*, przywodzić.

Indicativo presente.	*Congiuntivo presente.*
Przywodzę, i t. d.	*Abym przywodził*, i t. d.
addúc-o,	ch'io addúc-a,
adduc-i,	che tu adduc-a,
adduc-e,	ch' egli adduc-a,
adduc-iámo,	che noi adduc-iámo,
adduc-éte,	che voi adduc-iáte,
addúc-ono.	ch' essi addúc-ano.

Imperfetto.

Przywodziłem, i t. d.
adduc-éva,
adduc-evi,
adduc-eva,
adduc-evámo,
adduc-evate,
adduc-évano.

Passato indeterminato.

Przywodziłem, i t. d.
addússi,
adduc-ésti,
addússe,
adduc-émmo,
adduc-éste,
addússero,

Passato determinato.

Przywiodłem, i t. d.
ho addotto, *ec.*

Primo passato perfetto anteriore.

Przywiodłem był, i t. d.
aveva addotto, *ec.*

Futuro.

Przywiodę, i t. d.
addurr-ò,
addurr-ai,
addurr-à,
addurr-émo,
addurr-ete,
addurr-ánno.

Imperativo.

adduc-i, *przywiedź.*
non addurre, *nie przywodź.*
adduc-a, *niech przywiedzie.*
adduc-iámo, *przywodźmy.*
adduc-éte, *przywodźcie.*
addúc-ano, *niech przywiodą.*

Condizionale presente.

Gdybym przywodził, i t. d.
se io adduc-éssi,
se tu adduc-essi,
s' egli adduc-esse,
se noi adduc-éssimo,
se voi adduc-este,
s' essi adduc-essero.

Condizionale passato.

Gdybym był przywiódł, i t. d.
se io avessi addotto, *ec.*

Correlativo presente.

Przywodziłbym, i t. d.
addurr-éi,
addurr-esti,
addurr-ebbe,
addurr-émmo,
addurr-este,
addurr-ebbero.

Correlativo passato.

Przywiodłbym był, i t. d.
avrei addotto, *ec.*

Futuro anteriore.

Kiedy przywiodę, i t. d.
Quando avrò addotto, *ec.*

Infinitivo.

PRES. addurre, *przywodzić.*
PASS. avere addotto, *że przywiodłem, żeś przywiódł, i t. d.*

Gerundio.

PRES. adduc-éndo, *przywodząc.*
PASS. avéndo addotto, *przywiodłszy.*

B. ZAKOŃCZONE NA *ire.*

284. Słowa tu należące zbaczają od formy regularnej w pierwszej, drugiej i trzeciej osobie liczby pojedynczej, tudzież trzeciej liczby mnogiej czasu teraźniejszego trybu oznajmującego i

łączącego, oraz w trybie rozkazującym, jak to widać w czasowaniu słowa *nutrire*. Kończą się w pierwszej osobie na *isco*, a nie na *o*, *capisco*, pojmuję, a nie *capo*, i tak następnie w nieregularnych osobach.

Pierwsza osoba liczby mnogiej zazwyczaj jest regularna, chyba gdyby ją na nieregularną zamienić wypadało dla uniknienia dwuznaczności, jak w słowach *ardire*, śmieć; *atterrire*, przerazić; *marcire*, gnić; *smaltire*, trawić, bo *ardiamo* znaczy także gorejemy; *atterriamo*, obalamy na ziemię; *marciamo*, maszerujemy; *smaltiamo*, szmelcujemy. Lecz że nieregularna niepięknieby brzmiała, używa się zazwyczaj omówienia, *vogliamo* albo *sogliamo ardire*, lub podobnego.

Następujące i z nich złożone odmieniają się w dwóch powyższych czasach i w trybie rozkazującym podług nieregularnej formy *isco*, naznaczone gwiazdeczką jednym i drugim sposobem.

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
Abolíre,	*skasować*,	abolisco,	abolíi,	abolíto.
Ambire,	*zabiegać o co*,	ambisco,	ambii,	ambito.
*Abborrire,	*brzydzić się*,	abborrisco,	abborrii,	abborrito.
Ammutolire,	*oniemieć*,	ammutolisco,	ammutolii,	ammutolito.
*Applaudire,	*oklaskiwać*,	applaudisco,	applaudii,	applaudito.
Arricchire,	*wzbogacić*,	arricchisco,	arricchii,	arricchito.
Arrossire,	*rumienić się*,	arrossisco,	arrossii,	arrossito.
*Avvertire,	*uwiadomić*,	avvertisco,	avvertii,	avvertito.
Avvilire,	*upodlić*,	avvilisco,	avvilii,	avvilito.
Bandire,	*skazać na banicyą*,	bandisco,	bandii,	bandito.
Capire,	*pojmować*,	capisco,	capii,	capito.
Colpire,	*trafić, uderzyć*,	colpisco,	colpii,	colpito.
Compatire,	*żałować, ubolewać*,	compatisco,	compatii,	compatito.
Concepire,	*począć*,	concepisco,	concepii,	concepito.
*Convertire,	*nawracać*,	convertisco,	convertii,	convertito.
Digerire,	*trawić*,	degerisco,	digerii,	digerito.
Eseguire,	*wykonywać*,	eseguisco,	eseguii,	eseguito.
*Ferire,	*ranić*,	ferisco,	ferii,	ferito.
Fiorire,	*kwitnąć*,	fiorisco,	fiorii,	fiorito,
Gioire,	*używać*,	gioisco,	gioii,	gioito.
Gradire,	*przyjąć łaskawie*,	gradisco,	gradii,	gradito.
Impallidire,	*bladnąć*,	impallidisco,	impallidii,	impallidito.
Impazzire,	*zwaryować*,	impazzisco,	impazzii,	impazzito.
Impedire,	*przeszkadzać*,	impedisco,	Impedii,	impedito.
Incrudelire,	*srożeć*,	incrudelisco,	incrudelii,	incrudelito.
Inghiottire,	*pochłonąć*,	inghiottisco,	inghiottii,	inghiottito.

INFINITIVO.		PRES.	PASS. INDET.	PARTICIPIO.
Insuperbire,	*zpysznieć*,	insuperbisco,	insuperbii,	insuperbito.
*Languire,	*omdlewać*,	languisco,	languii,	languito.
*Mentire,	*kłamać*,	mentisco,	mentii,	mentito.
*Partire,	*dzielić*,	partisco,	partii,	partito.
*Patire,	*cierpieć*,	patisco,	patii,	patito.
*Perire,	*ginąć*,	perisco,	perìi,	perito.
*Rinverdire,	*zazielenieć*,	rinverdisco,	rinverdii,	rinverdito.
Spedire,	*wysłać*,	spedisco,	spedii,	spedito.
Sparire, Svanire,	*niknąć*,	sparisco, svanisco,	sparii, svanii,	sparito. svanito.
Stupire,	*osłupieć*,	stupisco,	stupii,	stupito.
Tradire,	*zdradzać*,	tradisco,	tradii,	tradito.
Ubbidire,	*być posłuszny*,	ubbidisco,	ubbidii,	ubbidito.
Unire,	*jednoczyć*,	unisco,	unii,	unito.

285. Słowa *aprire*, otworzyć; *coprire*, nakryć; *scoprire*, odkryć, tudzież *offerire*, *profferire*, ofiarować; *differire*, różnić się; *sofferire*, cierpieć, mają dwojako czas przeszły, regularnie, *aprii*, i t. d., i nieregularnie, *apersi*, i t. d.

aprii *albo* apersi, aprimmo,
apristi, apriste,
aprì *albo* aperse, aprirono *albo* apersero.

Influire, wpływać, ma czas przeszły *influssi*, imiesłów *influsso*.
Instruire, uczyć, *instrussi*, *instrutto*.
Apparire, *comparire*, okazać się, zjawić się, mają także ten czas dwojaki, regularny na *ii*, nieregularny na *vi*.

apparii *albo* apparvi, apparimmo,
apparisti, appariste,
apparì *albo* apparve, apparirono *albo* appárvero.

286. Następujące na *ire*, *isco*, mają znaczenie niejakie, na *are*, *o*, mają znaczenie czynne, ale nie zawsze ma się wzgląd na tę różnicę, i często jedne biorą się za drugie.

Abbrunire, *brunatnieć*.
abbrunare, *opalić*.
Ammagrire, *chudnąć*.
ammagrare, *chudzić*.
Ammansire, *oswoić się*.
ammansare, *oswoić*, *ogłaskać*.
Ammollire, ammorbidire, *mięknąć*.
Ammollare, ammorbidare, *miękczyć*.
Ammortire, *gasnąć*.
ammortare, *gasić*.

Annerire, *czernieć*.
annerare, *czernić*.
Annichilire, *w niwecz obrócić*.
annichilare, *niweczyć*.
Appassire, *więdnąć*.
appassare, *zrobić zwiędłym*.
Arrossire, *czerwienieć*.
arrossare, *czerwienić*.
Arrugginire, *rdzewieć*.
arrugginare, *okryć rdzą*.
Arroventire, *żarzyć się*.
arroventare, *rozżarzyć*.

Assennire, *nabrać rozumu.*
assennare, *nauczyć rozumu.*
Assetire, *poczuć pragnienie.*
assetare, *sprawić pragnienie.*
Assordire, *ogluchnąć.*
assordare, *ogłuszyć.*
Attristire, *smucić się.*
attristare, *smucić.*
Avvizzire, *mięknąć.*
avvizzare, *miękczyć.*
Chiarire, schiarire, } *wyjaśnieć.*
Chiarare, schiarare, } *wyjaśnić.*
Fallire, *chybiać, mylić się.*
fallare, *mylić.*
Imbalsamire, *zamienić się w balsam.*
imbalsamare, *balsamować.*
Imbruttire, *brzydnąć.*
imbruttare, *brzydzić.*
Impaurire, *przelęknąć się.*
impaurare, *przelęknąć.*
Inacetire, *skwaśnieć jak ocet.*
inacetare, *kropić octem.*
Inagrire, *kwaśnieć.*
inagrare, *kwasić.*
Inanimire, *nabrać odwagi.*
inanimare, *dodać odwagi.*
Inaridire, *schnąć.*
inaridare, *suszyć.*
Inasprire, *jątrzyć się.*
inasprare, *jątrzyć.*
Incenerire, *popieleć.*
incenerare, *popielić.*
Indolcire, *słodnąć.*
indolciare, *słodzić.*
Indurire, *twardnąć.*
indurare, *twardzić.*
Infervorire, *wpaść w zapal.*
infervorare, *dodać zapału.*
Infracidire, *gnić.*
infracidare, *gnoić.*
Ingiallire, *żółknąć.*
ingiallare, *żółcić.*
Insalvatichire, *dziczeć.*
Insalvaticare, *zrobić dzikim.*
Insozzire, *brudzić się.*
insozzare, *brudzić.*
Intenebrire, *ciemnieć.*
intenebrare, *zaciemnić.*
Intiepidire, *letnieć.*
intiepidare, *letnić.*
Intirizzire, *drętwieć.*
intirizzrre, *drętwić.*
Intorbidire, *mącić się.*
intorbidare, *mącić.*
Raffinire, *subtelnieć.*
raffinare, *subtylizować.*
Rinvigorire, *krzepić się.*
rinvigorare, *krzepić.*
Scapriccire, *zaspokoić kaprys.*
scapricciare, *wypędzić kaprys.*
Schermire, *bronić się.*
schermare, *bronić.*
Scolorire, discolorire, } *blakować, płowieć.*
Scolorare, discolorare, } *odebrać kolor.*
Sfiorire, *okwitać.*
sfiorare, *obrywać kwiat.*
Stizzire, *złościć się.*
stizzare, *złościć.*

II. SŁOWA NIEFOREMNE NA *are.*

Jest tylko cztery słów nieforemnych tak zakończonych, *andare*, iść; *dare*, dawać; *fare*, robić; *stare*, stać.

Presente indicativo.

Idę, i t. d.	*Daję*, i t. d.	*Robię*, i t. d.	*Stoję*, i t. d.
vo, vado,	do,	fo, faccio,	sto,
vai,	dai,	fai,	stai,
va,	dà,	fa,	sta,

andiámo,	diámo,	faciámo,	stiámo,
andáte,	date,	fate,	state,
vánno.	dánno.	fánno.	stánno.

Imperfetto.

Szedlem, i t. d.	*Dawalem*, i t. d.	*Robilem*, i t. d.	*Stalem*, i t. d.
andáva,	dáva,	facéva,	stáva,
andavi,	davi,	facevi,	stavi,
andava,	dava,	faceva,	stava,
andavámo,	davámo,	facevámo,	stavámo,
andavate,	davate,	facevate,	stavate,
andávano.	dávano.	facévano.	stávano.

Passato indeterminato.

Szedlem, i t. d.	*Dawalem*, i t. d.	*Robilem*, i t. d.	*Stalem*, i t. d.
andai,	diédi, detti,	feci,	stetti,
andasti,	desti,	facésti,	stesti,
andò,	diede, dette,	fece,	stette,
andammo,	demmo,	facémmo,	stemmo,
andaste,	deste,	faceste,	steste,
andárono.	diédero, déttero.	fécero.	stéttero.

Passato determinato.

Poszedlem, i t. d.	*Dalem*, i t. d.	*Zrobilem*, i t. d.	*Stalem*, i t. d.
sono andato, *ec.*	ho dato, *ec.*	ho fatto, *ec.*	sono stato, *ec.*

Futuro.

Pójdę, i t. d.	*Dam*, i t. d.	*Zrobię*, i t. d.	*Stać będę*, i t. d.
andrò,	darò,	farò,	starò,
andrai,	darai,	farai,	starai,
andrà,	darà,	farà,	starà,
andremo,	daremo,	faremo,	staremo,
andrete,	darete,	farete,	starete,
andranno.	daranno.	faranno.	staranno.

Imperativo.

Idź, i t. d.	*Daj*, i t. d.	*Rób*, i t. d.	*Stój*, i t. d.
va,	dà,	fa,	sta,
non andare,	non dare,	non fare,	non stare,
vada,	dia,	faccia,	stia,
andiámo,	diámo,	facciámo,	stiámo,
andate,	date,	fate,	state,
vádano.	díano.	fácciano.	stíano.

Presente Congiuntivo.

Abym szedl, i t. d.	*Abym dal*, i t. d.	*Abym robil*, i t. d.	*Abym stal*, i t. d.
che vada,	che dia,	che fáccia,	che stia,

vada,	dia,	faccia,	stia,
vada,	dia,	faccia,	stia,
andiámo,	diámo,	facciámo,	stiámo,
andiáte,	diáte,	facciáte,	stiate,
vádano.	díano.	fácciano.	stíano.

Condizionale presente.

Gdybym szedł, i t.d.	*Gdybym dał*, i t.d.	*Gdybym robił*, i t.d.	*Gdybym stał*, i t.d.
se andássi,	se déssi,	se facéssi,	se stéssi,
andassi,	dessi,	facessi,	stessi,
andasse,	desse,	facesse,	stesse,
andássimo,	déssimo,	facéssimo,	stéssimo,
andaste,	deste,	faceste,	steste,
andássero.	déssero.	facéssero.	stéssero.

Condizionale passato.

Gdybym był poszedł.	*Gdybym był dał.*	*Gdybym był zrobił.*	*Gdybym był stał.*
se fossi andato.	se avessi dato.	se avessi fatto.	se fossi stato.

Correlativo presente.

Poszedłbym, i t. d.	*Dałbym*, i t. d.	*Robiłbym*, i t. d.	*Stałbym*, i t. d.
andréi,	daréi,	faréi,	staréi,
andresti,	daresti,	faresti,	staresti,
andrebbe,	darebbe,	farebbe,	starebbe,
andrémmo,	darémmo,	farémmo,	starémmo,
andreste,	dareste,	fereste,	stareste,
andrebbero.	darebbero.	farebbero.	starebbero.

Correlativo passato.

Poszedłbym był.	*Dałbym był.*	*Zrobiłbym był.*	*Stałbym był.*
sarei andato.	avrei dato.	avrei fatto.	sarei stato.

Gerundio.

andando, *idąc.*	dando, *dając.*	facendo, *robiąc.*	stando, *stojąc.*
essendo andato, *poszedłszy.*	avendo dato, *dawszy.*	avendo fatto, *zrobiwszy.*	essendo stato, *stawszy.*

III. SŁOWA NIEFOREMNE NA *ere.*

287. Jeżeli uczeń dobrze zapamiętał co się powiedziało (281. 282) o tworzeniu czasu drugiego niedokonanego, *passato indeterminato*, pozostanie mu w tem miejscu nauczyć się tylko nieforemności dwóch czasów terazniejszych obu trybów, do czego posłuży następne postrzeżenie. Jeżeli słowo nieforemne dostaje w pierwszej osobie czasu terazniejszego spółgłoski nieznajdujące

się w trybie bezokolicznym, jak naprzykład : *posso*, mogę, *potére*, módz, zatrzymuje te spółgłoski w pierwszej i trzeciej osobie liczby mnogiej, *possiamo*, *possono*, tudzież w całym czasie terazniejszym trybu łączącego. Wszystkie inne czasy proste tworzą się z trybu bezokolicznego.

A. MAJĄCE AKCENT NA PRZEDOSTATNIEJ ZGŁOSCE.

Cadére, padać.

PRES. INDIC.	Cado (cággio), cadi, cade; — cadiámo (caggiámo), cadéte, cádono (cággiono), *padam*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli cada (caggia); — cadiamo (caggiamo), cadiate, cádano (caggiano), *abym padał*, i t. d.
IMPERFETTO.	Cadéva, cadevi, cadeva, *ec.*, *padałem*, i t. d.
PASS. INDET.	Cáddi, cadésti, cadde; — cadémmo, cadeste, cáddero, *padałem*, i t. d.
PASS. DETER.	Sono caduto, *ec.*, *upadłem*, i t. d.
FUTURO.	Caderò, caderai, caderà; — caderemo, caderete, caderanno; *albo* cadrò, cadrai, cadrà, *ec.*, *upadnę*, i t. d.
CORREL. PRES.	Caderéi, caderesti, caderebbe, *ec.*, *upadłbym*, í t. d.
CONDIZ. PRES.	Se io cadéssi, *ec.*, *gdybym upadł*, i t. d.
GERUNDIO.	Cadéndo, *padając.*
PARTICIPIO.	Cadúto, *upadły.*

Dolére, boleć.

PRES. INDIC.	Dóglio (dolgo), duoli, duole; — dogliamo (dolghiamo), doléte, dógliono (dólgono), *boleję* i t. d.
PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli doglia (dolga); — dogliámo (dolghiamo), dogliate (dolghiate), dógliano (dolgano), *abym bolał*, i t. d.
IMPERFETTO.	Doléva, dolevi, doleva, *ec.*, *bolałem*, i t. d.
PASS. INDET.	Dólsi, dolésti, dólse; — dolémmo, doleste, dólsero, *bolałem*, i t. d.
PASS. DETER.	Mi sono doluto, —a, *ubolewałem*, *—łam;* ci siamo doluti, —e, *ec.*, *ubolewaliśmy*, — *łyśmy*, í t. d.
FUTURO.	Dorrò, dorrái, dorrà; — dorrémo, dorrete, dorránno, *boleć będę*, i t. d.
CORREL. PRES.	Dorréi, dorresti, dorrebbe, *ec.*, *bolałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se io doléssi, *ec.*, *gdybym bolał*, i t. d.
GERUNDIO.	Doléndo, *bolejąc.*
PARTICIPIO.	Dolúto, *zbolały.*

Tak samo odmienia się słowo zaimkowe *dolersi*, ubolewać, żalić się : *mi doglio*, *ti duoli*, *si duole; — ci dogliamo*, *vi dolete*, *si dogliono*, ubolewam, żalę się, i tak dalej przez wszystkie czasy.

Dovére, musieć, być winnym, należeć.

Pres. indic.	Devo (debbo, deggio), *muszę, powinienem.*
	devi (debbi, dei), *musisz, powinieneś.*
	deve (debbe, dee), *musi, powinien.*
	dovemo (dobbiámo, deggiamo), *musimy, powinniśmy.*
	dovéte, *musicie, powinniście.*
	dévono (débbono, déggiono), *muszą, powinni.*
Pres. cong.	Ch' io débba (déggia), *aby musiał, abym był powinien.*
	che tu debba (deggia), *abyś musiał, abyś był powinien.*
	ch' egli debba (deggia), *aby musiał, aby był powinien.*
	che noi dobbiámo (deggiamo), *abyśmy musieli*, i t. d.
	che voi dobbiate (deggiate), *abyście musieli*, i t. d.
	ch' essi débbano (deggiano), *aby musieli*, i t. d.
Imperfetto.	Dovéva, dovevi, doveva, *ec.*, *musiałem, byłem powinien*, i t. d.
Pass. indet.	Dovei, dovesti, dovè; — dovémmo, doveste, dovérono, *musiałem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho dovuto *ec.*, *musiałem*, i t. d.
Futuro.	Dovrò, dovrai, dovrà, *ec.*, *będę musiał*, i t. d.
Correl. pres.	Dovréi, dovresti, dovrebbe, *musiałbym, byłbym powinen*, i t. d.
Condiz. pres.	Se dovessi, *ec.*, *gdybym musiał, gdybym był powinien*, i t. d.
Gerundio.	Devéndo, *musząc, będąc powinnym.*
Participio.	Dovúto, *powinny, należny.*

Giacére, leżeć.

Pręs. indic.	Giáccio, giaci, giace; — giacciámo, giacéte, giáciono, *leżę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli giáccia; — che noi giaciámo, che voi giaciate, ch' essi giácciano, *abym leżał*, i t. d.
Imperfetto.	Giacéva, giacevi, giaceva, *ec.*, *leżałem*, i t. d.
Pass. indet.	Giácqui, giacésti, giácque; — giacémmo, giaceste, giácquero, *leżałem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho giaciuto, *ec.*, *leżałem*, i t. d.
Futuro.	Giacerò, giacerai, giacerà, *ec.*, *będę leżał*, i t. d.
Correl. pres.	Giaceréi, giaceresti, giacerebbe, *leżałbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se giacessi, *ec.*, *gdybym leżał*, i t. d.
Imperativo.	Giáci, giaccia, giacciámo, giacéte, giácciano, *leż*, i t. d.
Gerundio.	Giacéndo, *leżąc.*
Participio.	Giaciúto, *legły.*

Parére, zdawać się.

Pres. indic.	Pajo, pari, pare; — pajámo, (pariamo), paréte, pájono, *zdaję się*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli paja; — che noi pajámo, che voi pajate, ch'essi pájano, *abym się zdawał*, i t. d.
Imperfetto.	Paréva, parevi, pareva, *ec.*, *zdawałem się*, i t. d.
Pass. indet.	Párvi, parésti, parve; — parémmo, pareste, párvero, *zdawałem się*, i t. d.

PASS. DETER. Sono paruto, *ec.*, *zdawałem się*, i t. d.
FUTURO. Parrò, parrai, parrà, *ec.*. *będę się zdawał*, i t. d.
CORREL. PRES. Parréi, parresti, parrebbe, *ec.*, *zdawałbym się*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se paressi, *ec.*, *gdybym się zdawał*, i t. d.
GERUNDIO. Paréndo, *zdając się.*
PARTICIPIO. Parùto (*brakuje w polskiem*).

Piacére, podobać się.

PRES. INDIC. Piáccio, piaci, piace; — piacciámo, piacéte, piácciono, *podobam się*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli piaccia; — che noi piacciámo, che voi piacciate, ch'essi piácciano, *abym się podobał*, i t. d.
IMPERFETTO. Piacéva, piacevi, piaceva, *ec.*, *podobałem się*, i t. d.
PASS. INDET. Piácqui, piacésti, piácque; — piacémmo, piacéste, piácquero, *podobałem się*, i t. d.
PASS. DETER. Ho piaciuto, *ec.*, *podobałem się.*i t. d.
FUTURO. Piacerò, piacerái, piacerà, *ec.*, *będę się podobał*, i t. d.
CORREL. PRES. Piaceréi, piacerésti, piacerébbe, *podobałbym się*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se piacéssi, *ec.*, *gdybym się podobał*, i t. d.
IMPERATIVO. Piáci, piaccia, piacciámo, piacciate, piácciano, *podobaj się*,i t.d.
GERUNDIO. Piacéndo, *podobając się.*
PARTICIPIO. Piaciúto, *upodobany.*

Potére, módz.

PRES. INDIC. Pósso, puói, può; — possiámo, potéte, póssono, *mogę*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli possa; — che noi possiamo, che voi possiáte, ch'essi póssano, *abym mógł*, i t. d.
IMPERFETTO. Potéva, potevi, poteva, *ec.*, *mogłem*, i t. d.
PASS. INDET. Potéi, potesti, potè; — potémmo, poteste, poterono, *mogłem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho potuto, *ec.*, *mogłem*, i t. d.
FUTURO. Potrò, potrái, potrà, *ec.*, *będę mógł*, i t. d.
CORREL. PRES. Potréi, potresti, potrebbe, *ec.*, *mógłbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se potéssi, *ec.*, *gdybym mógł*, i t. d.
GERUNDIO. Poténdo, *mogąc.*
PARTICIPIO. Potúto, *który mógł.*

Rimanére, zostawać.

PRES. INDIC. Rimángo, rimani, rimane; — rimaniámo (rimanghiamo), rimanéte, rimángono, *zostaję*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli rimánga; — che noi rimaniámo (rimanghiamo), che voi rimaniáte (rimanghiate), ch'essi rimángano, *abym zostawał*, i t. d.
IMPERFETTO. Rimaneva, rimanevi, rimaneva, *ec.*, *zostawałem*, i t. d.
PASS. INDET. Rimási, rimanésti, rimase; — rimanémmo, rimaneste, rimásero, *zostałem*, i t. d.
PASS. DETER. Sono rimasto, *ec.*, *zostałem*, i t. d.

FUTURO. Rimarrò, rimarrai, rimarrà, *ec.*, *zostanę*, i t. d.
CORREL. PRES. Rimarréi, rimarresti, rimarrebbe, *ec.*, *zostałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se rimanessi, *ec.*, *gdybym został*, i t. d.
IMPERATIVO. Rimáni, rimanga; — rimaniámo, rimanéte, rimángano, *zostań*, i t. d.
GERUNDIO. Rimanéndo, *zostając*.
PARTICIPIO. Rimásto, rimaso, *pozostały*.

Sapére, wiedzieć, umieć.

PRES. INDIC. So, sai, sa; — sappiamo, sapéte, sanno, *wiem*, i t. d.
PRES. CONG. Ch' io, tu, egli sappia; — che noi sappiamo, che voi sappiate, ch' essi sáppiano, *abym wiedział*, i t. d.
IMPERFETTO. Sapeva, sapevi, sapeva, *ec.*, *wiedziałem*, i t. d.
PASS. INDET. Seppi, sapesti, seppe; — sapemmo, sapeste, séppero, *wiedziałem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho saputo, *ec.*, *wiedziałem*, i t. d.
FUTURO. Saprò, saprai, saprà, *ec.*, *wiedzieć będę*, i t. d.
CORREL. PRES. Sapréi, sapresti, saprebbe, *ec.*, *wiedziałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se sapéssi, *ec.*, *gdybym wiedział*, i t. d.
IMPERATIVO. Sáppi, sáppia, sappiámo, sappiate, sáppiano, *wiedz*, i t. d.
GERUNDIO. Sapendo, *wiedząc*.
PARTICIPIO. Saputo, *wiedziany*.

Sedére, siedzieć.

PRES. INDIC. Siedo (seggo, seggio), siedi, siede; — sediámo (seggiamo), sedete, sédono (seggono, seggiono), *siedzę*, i t. d.
PRES. CONG. Ch' io, tu, egli sieda (segga, seggia); che noi sediamo (seggiamo), che voi sediate (seggiate), ch' essi siédano (seggano), *abym siedział*, i t. d.
IMPERFETTO. Sedeva, sedevi, sedeva, *ec.*, *siedziałem*, i t. d.
PASS. INDET. Sedéi (sedetti), sedesti, sedè (sedette); — sedémmo, sedeste, sedérono (sedettero), *siedziałem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho seduto, *ec.*, mi sono seduto, *ec.*, *usiadłem*, i t. d.
FUTURO. Sederò, sederai, sederà, *ec.*, *siedzieć będę*, i t. d.
CORREL. PRES. Sederéi, sederesti, sederebbe, *ec.*, *siedziałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se sedessi, *ec.*, *gdybym siedział*, i t. d.
IMPERATIVO. Siedi, sieda (segga); — sediámo (seggiamo), sedete, siédano (seggano), *siedź*, i t. d.
GERUNDIO. Sedéndo (seggendo), *siedząc*.
PARTICIPIO. Sedúto, *który siedział*.

Solére, mieć zwyczaj, zwyknąć.

PRES. INDIC. Sóglio, suoli, suole; — sogliámo, solete, sógliono, *mam zwyczaj*, i t. d.
PRES. CONG. Ch' io, tu, egli soglia; — che noi sogliámo, che voi sogliate, ch' essi sógliano, *abym miał zwyczaj*, i t. d.

IMPERFETTO.	Soléva, solevi, soleva, *ec.*, *miałem zwyczaj*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se soléssi, *ec.*, *gdybym miał zwyczaj*, i t. d.
GERUNDIO.	Soléndo, *mając zwyczaj.*
PARTICIPIO.	Sólito, *zwykły.*

Brakujące czasy tego słowa można dopełnić tym sposobem: *io sono*, *era*, *fui sólito*, ec., zwykłem, i t. d.; *io sarò sólito*, ec., będę miał zwyczaj, i t. d.

Tacére, milczeć.

PRES. INDIC.	Tácio, taci, tace; — taciámo, tacéte, táciono, *milczę*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli tacia; — che noi taciámo, che voi taciáte, ch'essi táciano, *abym milczał*, i t. d.
IMPERFETTO.	Tacéva, tacevi, taceva, *ec.*, *milczałem*, i t. d.
PASS. INDET.	Tácqui, tacésti, tácque; — tacémmo, taceste, tácquero, *milczałem*, i t. d.
PASS. DETER.	Ho taciuto, *ec.*, *milczałem*, i t. d.
FUTURO.	Tacerò, tacerai, tacerà, *ec.*, *będę milczał*, i t. d.
CORREL. PRES.	Tacerèi, taceresti, tacerebbe, *ec.*, *milczałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se tacéssi, *ec.*, *gdybym milczał*, i t. d.
IMPERATIVO.	Táci, tacia, taciámo, tacéte, táciano, *milcz*, i t. d.
GERUNDIO.	Tacéndo, *milcząc.*
PARTICIPIO.	Taciúto, *zamilczany.*

Tenére, trzymać.

PRES. INDIC.	Téngo, tiéni, tiéne; — teniámo, tenéte, téngono, *trzymam*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli tenga; — che noi teniamo, che voi teniate, ch'essi téngano, *abym trzymał*, i t. d.
IMPERFETTO.	Tenéva, tenevi, teneva, *ec.*, *trzymałem*, i t. d.
PASS. INDET.	Ténni, tenésti, ténne; — tenémmo, teneste, ténnero, *trzymałem*, i t. d.
PASS. DETER.	Ho tenúto, *ec.*, *trzymałem*, i t. d.
FUTURO.	Terrò, terrái, terrà; — terrémo, terréte, terránno, *trzymać będę*, i t. d.
CORREL. PRES.	Terréi, terresti, terrebbe, *ec.*, *trzymałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se tenéssi, *ec.*, *gdybym trzymał*, i t. d.
IMPERATIVO.	Tiéni, ténga; — teniámo, tenéte, téngano, *trzymaj*, i t. d.
GERUNDIO.	Tenéndo, *trzymając.*
PARTICIPIO.	Tenúto, *trzymany.*

Valére, być wart.

PRES. INDIC.	Váglio (valgo), vali, vale; — vagliámo, valéte, vágliono, *jestem wart*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli váglia (valga); — che noi vagliámo, che voi vagliate, ch'essi vágliano (valgano), *abym był wart*, i t. d.
IMPERFETTO.	Valéva, valevi, valeva, *ec.*, *byłem wart*, i t. d.

PASS. INDET. Valsi, valésti, valse; — valémmo, valeste, válsero, *byłem wart*, i t. d.
PASS. DETER. Ho valúto, *ec.*, *byłem wart*, i t. d.
FUTURO. Varrò, varrái, varrà, *ec.*, *będę wart*, i t. d.
CORREL. PRES. Varréi, varresti, varrebbe, *ec.*, *byłbym wart*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se valéssi, *ec.*, *gdybym był wart*, i t. d.
IMPERATIVO. Vali, vaglia (valga); — vagliámo, valete, vágliano (valgano), *bądź wart*, i t. d.
GERUNDIO. Valéndo, *będąc wart*, i t. d.
PARTICIPIO. Valúto, *wart.*

Vedére, widzieć.

PRES. INDIC. Védo (veggo, veggio), vedi, vede; — vediámo (veggiamo), vedéte, védono (veggono, veggiono), *widzę*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli veda (vegga, veggia); — che noi vediámo (veggiamo), che voi vediate (veggiate), ch'essi védano (veggano, veggiano), *abym widział*, i t. d.
IMPERFETTO. Vedéva, vedevi, vedeva, *ec*, *widziałem*, i t. d.
PASS. INDET. Vidi, vedesti, vide; — vedémmo, vedeste, vídero, *widziałem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho vedúto, *ec.*, *widziałem*, i t. d.
FUTURO. Vedrò, vedrái, vedrà, *ec.*, *widzieć będę*, i t. d.
CORREL. PRES. Vedréi, vedresti, vedrebbe, *ec.*, *widziałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se vedéssi, *ec.*, *gdybym widział*, i t. d.
IMPERATIVO. Vedi, veda (vegga); — vediámo (veggiamo), vedéte, védano (veggano), *widź*, i t. d.
GERUNDIO. Vedéndo, *widząc.*
PARTICIPIO. Vedúto, *widziany.*

Volére, chcieć.

PRES. INDIC. Vóglio (vo'), vuói, vuóle; — vogliámo, voléte, vógliono, *chcę*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli voglia; — che noi vogliámo, che voi vogliate, ch' essi vógliano, *abym chciał*, i t. d.
IMPERFETTO. Voléva, volevi, voleva, *ec.*, *chciałem*, i t. d.
PASS. INDET. Volli, voIésti, volle; — volémmo, voleste, vóllero, *chciałem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho volúto, *ec.*, *chciałem*, i t. d.
FUTURO. Vorrò, vorrái, vorrà, *ec.*, *chcieć będę*, i t. d.
CORREL. PRES. Vorréi, vorresti, vorrebbe, *ec.*, *chciałbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se voléssi, *ec.*, *gdybym chciał*, i t. d.
IMPERATIVO. Vogli, voglia; — vogliámo, vogliate, vógliano, *chciej*, i t. d.
GERUNDIO. Voléndo, *chcąc.*
PARTICIPIO. Volúto, *chciany.*

B. MAJĄCE AKCENT NA TRZECIEJ OD KOŃCA ZGŁOSCE.

Bévere albo *bere*, pić.

Pres. indic.	Bevo (beo), bevi (bei), beve (bee); — beviámo, bevéte, bévono, *piję*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli beva (bea); — che noi beviamo, che voi beviáte, ch' essi bévano (beano), *abym pił*, i t. d.
Imperfetto.	Beveva (bevea), bevevi, beveva, *ec*, *piłem*, i t. d.
Pass. indet.	Bévvi (bevétti), bevésti, bévve (bevette); — bevémmo, beveste, bévvero (bevéttero), *piłem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho bevúto, *ec.*, *piłem*, i t. d.
Futuro.	Berò, berái, berà, *ec.*, *będę pił*, i t. d.
Correl. pres.	Beréi, beresti, berebbe, *ec.*, *piłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se bevéssi, *ec.*, *gdybym pił*, i t. d.
Imperativo.	Bévi, bevva; — beviamo, bevete, bévano, *pij*, i t. d.
Gerundio.	Bevéndo, *pijąc*.
Participio.	Bevúto, *napity*.

Conóscere, znać.

Pres. indic.	Conósco, conosci, conosce; — conosciámo, conoscéte, conóscono, *znam*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli conosca; — che noi conosciamo, che voi conosciate, ch' essi conóscano, *abym znał*, i t. d.
Imperfetto.	Conoscéva, conoscevi, conosceva, *ec.*, *znałem*, i t. d.
Pass. indet.	Conóbbi, conoscésti, conóbbe; — conoscémmo, conoscéste, conóbbero, *znałem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho conosciuto, *ec.*, *poznałem*, i t. d.
Futuro.	Conoscerò, conoscerái, conoscerà, *ec.*, *znać będę*.
Correl. pres.	Conosceréi, conosceresti, conoscerebbe, *ec.*, *znałbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se conoscéssi, *ec.*, *gdybym znał*, i t. d.
Imperativo.	Conósci, conosca; — conosciámo, conoscete, conóscano, *znaj*, í t. d.
Gerundio.	Conoscéndo, *znając*.
Participio.	Conosciúto, *znany*.

Créscere, rosnąć.

Pres. indic.	Crésco, cresci, cresce; — cresciámo, crescéte, créscono, *rosnę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli cresca; — che noi cresciamo, che voi cresciate, ch' essi créscano, *abym rosł*, i t. d.
Imperfetto.	Crescéva, crescevi, cresceva, *ec.*, *rosłem*, i t. d.
Pass. indet.	Crébbi, crescésti, crébbe; — crescémmo, cresceste, crébbero, *rosłem*, i t. d.
Pass. deter.	Sono cresciúto, *ec.*, *urosłem*, i t. d.
Futuro.	Crescerò, crescerái, crescerà, *rosnąć będę*, i t. d.

CORREL. PRES. Cresceréi, cresceresti, crescerebbe, *ec.*, *rosłbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se crescessi, *ec.*, *gdybym rosł*, i t. d.
IMPERATIVO. Crésci, cresca; — cresciamo, crescete, créscano, *rośnij*, i t. d.
GERUNDIO. Crescendo, *rosnąć*.
PARTICIPIO. Cresciúto, *urosły*.

Dire, dawniej *Dícere*, mówić.

PRES. INDIC. Dico, dici, dice; — diciámo, dite, dícono, *mówię*, i t. d.
PRES. CONG. Ch' io, tu, egli dica; — che noi diciamo, che voi diciáte, ch' essi dícano, *abym mówił*, i t. d.
IMPERFETTO. Dicéva, dicevi, diceva, *ec.*, *mówiłem*, i t. d.
PASS. INDET. Dissi, dicésti, disse; — dicémmo, diceste, díssero, *mówiłem*, i t. d.
PASS. DETER. Ho detto, *ec.*, *powiedziałem*, i t. d.
FUTURO. Dirò, dirái, dirà, *ec.*, *mówić będę*, i t. d.
CORREL. PRES. Diréi, diresti, direbbe, *ec.*, *mówiłbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES. Se dicéssi, *ec.*, *gdybym mówił*, i t. d.
IMPERATIVO. Di', dica; — diciamo, dite, dícano, *mów*, i t. d.
GERUNDIO. Dicéndo, *mówiąc*.
PARTICIPIO. Detto, *powiedziany*.

Náscere, rodzić się.

PRES. INDIC. Násco, nasci, nasce; — nasciámo, nascéte, náscono, *rodzę się*, i t. d.
PRES. CONG. Ch'io, tu, egli nasca; — che noi nasciamo, che voi nasciáte, ch'essi náscano, *abym się rodził*, i t. d.
IMPERFETTO. Nascéva, nascevi, nasceva; — *ec.*, *rodziłem się*, i t. d.
PASS. INDET. Nácqui, nascésti, nácque; — nascémmo, nasceste, nácquero, *urodziłem się*, i t. d.
PASS. DETER. Sono nato, *ec.*, *urodziłem się*, i t. d.
FUTURO. Nascerò, nascerái, nascerà, *ec.*, *urodzę się*, i t. d.
CORREL. PRES. Nasceréi, nasceresti, nascerebbe, *ec.*, *urodziłbym się*, i t. d.
GERUNDIO. Nascéndo, *rodząc się*.
PARTICIPIO. Nato, *urodzony*.

Nuócere, *nócere*, szkodzić.

PRES. INDIC. Nuóco, nuoci, nuoce; — nuociámo, nuocete, nuócono, *szkodzę*, i t. d.
PRES. CONG. Ch' io, tu, egli nuoca; — che noi nuociamo, che voi nuociate, ch' essi nuócano, *abym szkodził*, i t. d.
PASS. INDET. Nócqui, nuocésti, nócque; — nuocémmo, nuoceste, nócquero, *szkodziłem*, i t. d.
GERUNDIO. Nuocéndo, *szkodząc*.
PARTICIPIO. Nuociúto, *zaszkodzony*.

Pórre, dawniej *Pónere*, kłaść.

PRES. INDIC. Póngo, poni, pone; — poniámo (ponghiamo), ponéte, póngono, *kładnę*, i t. d.

Pres. cong.	Ch' io, tu, egli ponga; — che noi poniamo (ponghiamo), che voi poniáte (ponghiate), ch' essi póngano, *abym kładł*, i t. d.
Imperfetto.	Ponéva, ponevi, poneva, *ec.*, *kładłem*, i t. d.
Pass. indet.	Posi, ponésti, pose; — ponémmo, poneste, pósero, *położyłem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho posto, *ec.*, *położyłam*, i t. d.
Futuro.	Porrò, porrái, porrà, *ec.*, *kłaść będę*, i t. d.
Correl. pres.	Porréi, porresti, porrebbe, *ec.*, *kładłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se ponéssi, *ec.*, *gdybym kładł*, i t. d.
Imperativo.	Poni, ponga; — poniámo, ponete, póngano, *kładź*, *połóż*, i t. d.
Gerundio.	Ponéndo, *kładąc*.
Participio.	Posto, *położony*.

Rómpere, łamać, tłuc.

Pres. indic.	Rompo, rompi, rompe; — rompiámo, rompéte, rómpono, *łamię*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli rompa; — che noi rompiamo, che voi rompiáte, ch' essi rómpano, *abym łamał*, i t. d.
Pass. indet.	Rúppi, rompesti, ruppe; — rompémmo, rompeste, rúppero, *złamałem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho rotto, *ec.*, *złamałem*, i t. d.
Futuro.	Romperò, romperái, romperà, *ec.*, *łamać będę*, i t. d.
Correl. pres.	Romperéi, romperesti, romperebbe, *ec.*, *łamałbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se rompessi, *ec.*, *gdybym łamał*, i t. d.
Gerundio.	Rompéndo, *łamiąc*.
Participio.	Rotto, *złamany*, *stłuczony*.

Tak się odmieniają, *corrómpere*, psuć, kazić; *interrómpere*, przerwać, i *prorómpere*, odezwać się znagła.

Scégliere, *scerre*, wybierać.

Pres. indic.	Scéglio (scelgo), scegli, sceglie; — scegliámo, scegliete, scégliono (scelgono), *wybieram*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli sceglia (scelga); — che noi scegliamo, che voi scegliate, ch' essi scégliano (scelgano), *abym wybierał*, i t. d.
Imperfetto.	Sceglиéva, sceglievi, sceglieva, *ec.*, *wybierałem*, i t. d.
Pass. indet.	Scelsi, scegliesti, scelse; — scegliémmo, sceglieste, scélsero, *wybrałem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho scelto, *ec.*, *wybrałem*, i t. d.
Futuro.	Sceglierò *albo* scerrò, *ec.*, *wybierać będę*, i t. d.
Correl. pres.	Sceglieréi *albo* scerrei, *ec.*, *wybierałbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se scegliessi, *ec.*, *gdybym wybierał*, i t. d.
Imperativo.	Scegli, scelga; — scegliamo, scegliete, scélgano, *wybieraj*, i t. d.
Gerundio.	Scegliéndo, *wybierając*.
Participio.	Scelto, *wybrany*.

Tak odmieniają się, *cógliere* albo *corre*, zbierać; *sciógliere*

albo *sciorre*, rozwiązać; *tógliere* albo *torre*, odebrać, odjąć; wraz ze swemi złożonemi, *accógliere*, przyjąć; *raccógliere*, *raccorre*, zbierać; *discióglìere*, *disciorre*, rozwiązać; *distógliere*, *distorre*, odwieść, odwrócić.

Spégnere, gasić.

Pres. indic.	Spégno (spengo), spegni, spegne; — spegniámo (spenghiamo), spegnete, spégnono (spengono), *gaszę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch'io, tu, egli spegna (spenga); — che noi spegniamo (spenghiamo), che voi spegniate (spenghiate), ch' essi spégnano (spengano), *abym gasił*, i t. d.
Imperfetto.	Spegnéva, spegnevi, spegneva, *ec.*, *gasiłem*, i t. d.
Pass. indet.	Spensi, spegnesti, spense; — spegnémmo, spegneste, spénsero, *zgasiłem*, i t. d.
Pass. deter.	Ho spento, *ec.*, *zgasiłem*, i t. d.
Futuro.	Spegnerò, spegnerai, spegnerà, *ec.*, *zgaszę*, i t. d.
Correl. pres.	Spegneréi, spegneresti, spegnerebbe, *ec.*, *zgasiłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se spegnéssi, *ec.*, *gdybym zgasił*, i t. d.
Imperativo.	Spegni, spenga; — spegniamo, spegnete, spéngano, *gaś*, i t. d.
Gerundio.	Spegnéndo, *gasząc*.
Participio.	Spento, *zgaszony*.

Tak się odmieniają, *cígnere*, *cingere*, opasać; *spígnere*, *spingere*, pchać; *strígnere*, *stringere*, sciskać; *tígnere*, *tingere*, farbować, ze swemi złożonemì.

Trárre, *tráere*, ciągnąć.

Pres. indic.	Traggo, trai (traggi), tráe (tragge); — trajámo, traéte, trággono, *ciągnę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch'io, tu, egli tragga; — che noi trajamo, che voi trajate, ch'essi trággano, *abym ciągnął*, i t. d.
Imperfetto.	Traéva, traevi, traeva, *ec*, *ciągnąłem*, i t. d.
Pass. indet.	Trassi, traésti, trasse; — traémmo, traéste, trássero, *ciągnąłem*, i t. d.
Pass. indet.	Ho tratto, *ec.*, *ciągnąłem*, i t. d.
Futuro.	Trarrò, trarrai, trarrà, *ec.*, *ciągnąć będę*, i t. d.
Correl. pres.	Trarréi, trarresti, trarrebbe, *ec.*, *ciągnąłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se traéssi, *ec.*, *gdybym ciągnął*, i t. d.
Imperativo.	Trái, trágga; — trajamo, traete, trággano, *ciągnij*, i t. d.
Gerundio.	Traéndo, *ciągnąc*.
Participio.	Tratto, *ciągnięty*.

IV. SŁOWA NIEFOREMNE NA *ire*.

Apparíre, ukazać się, zjawić się.

Pres. indic.	Apparisco (appajo), apparisci, apparisce, (appáre); — appariámo, apparíte, appaŕíscono (appájono), *ukazuję się*, i t. d.

PRES. CONG.	Ch'io, tu, egli apparísca (appaja); — che noi appariamo, che voi appariáte, ch' essi apparíscano (appájano), *abym się ukazal*, i t. d.
IMPERFETTO.	Appariva, apparivi, appariva, *ec.*, *ukazywałem się*, i t. d.
PASS. INDET.	Apparíi (apparvi), apparisti, apparì (appárve); — apparimmo, appariste, apparírono (appárvero), *ukazałem się*, i t. d.
PASS. DETER.	Sono appárso *albo* apparíto, *ec.*, *ukazałem się*, i t. d.
FUTURO.	Apparirò, apparirai, apparirà, *ec.*, *ukażę się*.
CORREL. PRES.	Appariréi, appariresti, apparirebbe, *ec.*, *ukazałbym się*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se apparisci, *ec.*, *gdybym się ukazal*, i t. d.
IMPERATIVO.	Apparisci, apparisca; — appariamo, apparite, appariscano, *ukaż się*.
GERUNDIO.	Apparéndo, *ukazując się*.
PARTICIPIO.	Apparito *albo* apparso, *który się ukazał*.

Moríre, umrzeć.

PRES. INDIC.	Muóro (muojo), muori, muore; — moriámo (muojamo), morIte, muórono (muojono), *umieram*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch' io, tu, egli muora (muoja); — che noi moriamo (muojamo), che voi moriáte (muojate), ch' essi muórano (muojano), *abym umarł*, i t. d.
IMPERFETTO.	Moriva, morivi, moriva, *ec.*, *umierałem*, i t. d.
PASS. INDET.	Morìi, moristi, morì; — morimmo, moriste, morírono, *umarłem*, i t. d.
PASS. DETER.	Sono morto, *ec.*, *umarłem*, i t. d.
FUTURO.	Morrò (morirò), morrai, morrà; — morrémo, morrete, morránno, *umrę*, i t. d.
CORREL. PRES.	Morréi, morresti, morrebbe, *ec.*, *umarłbym*, i t. d.
CONDIZ. PRES.	Se moríssi, *ec.*, *gdybym umarł*, i t. d.
IMPERATIVO.	Muóri, muora (muoja); — moriámo (muojamo), morite, muórano (muojano), *umrzyj*, i t. d.
GERUNDIO.	Moréndo, *umierając*.
PARTICIPIO.	Morto, *umarły*.

Salíre, wstępować na wyższe miejsce.

PRES. INDIC.	Salgo (saglio, salisco), sali (salisci), sale (salisce); — sagliamo (saliamo, salghiamo), salite, sálgono (sagliono, saliscono), *wstępuję*, i t. d.
PRES. CONG.	Ch' io, tu, egli salga (saglia, salisca); — che noi sagliamo (salghiamo), che voi sagliate (salghiate), ch' essi salgano (sagliano, saliscano), *abym wstępował*, i t. d.
IMPERFETTO.	Salíva, salivi, saliva, *ec.*, *wstępowałem*, i t, d.
PASS. INDET.	Salíi, salisti, salì; — salimmo, saliste, salírono, *wstępowałem*, i t. d.
PASS. DETER.	Sono salito, *ec.*, *wstąpiłem, i t. d.*
FUTURO.	Salirò, salirai, salirà, *ec.*, *wstąpię*, i t. d.
CORREL. PRES.	Saliréi, saliresti, salirebbe, *ec.*, *wstąpiłbym*, i t. d.

Condiz. pres.	Se salíssi, *ec.*, *gdybym wstąpił*, i t. d.
Imperativo.	Sáli, salga ; — sagliámo, salíte, sálgano, *wstąp*, i t. d.
Gerundio.	Saléndo, *wstępując.*
participio.	Salíto, *który wstąpił.*

Udire, słyszeć.

Pres. indic.	Odo, odi, ode ; — udiámo, udíte, ódono, *słyszę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli oda ; — che noi udiamo, che voi udiate, ch' essi ódano, *abym słyszał*, i t. d.
Imperativo.	Odi, oda ; — udiamo, udite, ódano, *słuchaj*, i t. d.
Gerundio.	Udéndo, *słysząc.*
participio.	Udíto, *słyszany.*

Inne czasy są foremne.

Uscire, wychodzić.

Pres. indic.	Esco, esci, esce ; — usciámo, uscíte, éscono, *wychodzę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli esca ; — che noi usciamo, che voi usciate, ch' essi éscano, *abym wychodził*, i t. d.
Imperativo.	Esci, esca ; — usciamo, uscite, éscano, *wyjdź*, i t. d.
Gerundio.	Uscéndo, *wychodząc.*
Participio.	Uscíto, *wyszły.*

Inne czasy są foremne.

Venire, przychodzić.

Pres. indic.	Vengo, vieni, viene ; — veniamo, venite, véngono, *przychodzę*, i t. d.
Pres. cong.	Ch' io, tu, egli venga ; — che noi veniamo, che voi veniáte, ch' essi véngano, *abym przychodził*, i t. d.
Imperfetto.	Veniva, venivi, veniva, *ec.*, *przychodziłem*, i t. d.
Pass. indet.	Vénni, venísti, venne ; — venímmo, veniste, vénnero, *przyszedłem*, i t. d.
Pass. deter.	Sono venuto, *ec.*, *przyszedłem*, i t. d.
Futuro.	Verrò, verrai, verrà ; — verrémo, verréte, verránno, *przyjdę*, i t. d,
Correl. pres.	Verréi, verresti, verrebbe, *ec.*, *przyszedłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	Se venissi, *ec.*, *gdybym przyszedł*, i t. d.
Imperativo.	Viéni, vénga ; — veniamo, venite, véngano, *przyjdź*, i t. d.
Gerundio.	Venéndo, *przychodząc.*
Participio.	Venúto, *który przyszedł.*

Tym sposobem czasują się z niego złożone, *avvenire*, *convenire*, *divenire*, *pervenire*.

V. SŁOWA UŁOMNE.

288. Słowa ułomne są te którym brakuje pewnych czasów i osób.

Gire, *Ire*, iść.

Pres. indic.	Gite, ite, *idziecie.*
Imperfetto.	Giva, *szedłem;* giva, *szedłeś;* giva, iva, *szedł;* giváмо, *szliśmy;* givate, *szliście;* gívano, ívano, *szli.*
Pass. indet.	Gisti, *szedłeś;* gì, *szedł;* gímmo, *szliśmy;* giste, *szliście;* gírono, *szli.*
Futuro.	Girò, *pójdę;* girà, *pójdzie;* girémo, iremo, *pójdziemy;* girete, irete, *pójdziecie;* giránno, iránno, *pójdą.*
Imperativo.	Gite, ite, *pójdźcie, idźcie.*
Correl. pres.	Girei, giresti, girebbe, *ec.*, *poszedłbym*, i t. d.
Condiz. pres.	S' io, gissi, *ec.*, *gdybym poszedł*, i t. d.
Participio.	Gito, ito, *który poszedł.*

Riédere, powrócić.

Pres. indic.	Riedo, riedi, riede, *powracam*, i t. d.
Imperativo.	Riedi, *powróć;* rieda, *niech powróci;* riédano, *niech powrócą.*

Olire, pachnąć.

Imperfetto.	Oliva, *pachnąłem;* olivi, *pachnąłeś;* oliva, *pachnął;* olívano, *pachnęli.*

Calére, dbać, stać o co.

Pres. indic.	Mi cale, *dbam, stoję o to, zależy mi na tem.*
Imperfetto. / Pass. indet.	Mi caleva, / Mi calse, } *dbałem, stałem o to.*
Pres. cong.	Che mi caglia, *abym dbał, stał o to.*
Correl. pres.	Mi calerebbe, *dbałbym, stałbym o to.*
Condiz. pres.	Se mi calesse, *gdybym dbał, stał o to.*

Lícere, *lécere*, godzić się.

Ma tylko *lice* albo *lece*, godzi się, wolno; i imiesłów *lécito*, godziwy, dozwolony. *Non è lecito di fare*, *di dire*, nie godzi się, nie wolno robić, mówić. Tryb bezokoliczny nigdy się nie używa.

ROZDZIAŁ XVII.

O RÓŻNYCH GATUNKACH SŁÓW.

I. O SŁOWACH CZYNNYCH.

289. Słowa czynne, jako wyrazy znaczące czynność przechodzącą od działacza to jest od podmiotu na przedmiot (253),

zgadzają się w liczbie z podmiotem, rządzą przypadkiem czwartym to jest przedmiotowym, i w swoich czasach składanych biorą na posiłek słowo *avere*.

Egli scrive molte léttere.	*Pisze wiele listów.*
Noi abbiamo veduto i cavalli.	*Widzieliśmy konie.*

290. Inne wyrażając obok głównej czynności spływającej na przedmiot inne jeszcze poboczne względy, rządzą obok przypadku czwartego drugim, trzecim, szóstym, lub rzeczownikami poprzedzonemi przez przyimki *in*, *con*, *per*.

1. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego drugim.

Accertare alcuno di qualche cosa.	*Zapewnić kogo o czem.*
Avvisare, avvertire, prevenire uno di qualche cosa.	*Uwiadomić kogo o czem.*
Caricár uno d'infámia.	*Okryć kogo obelgą.*
Gli ho cavato di bocca il segreto.	*Wyjąłem mu sekret z ust.*
Colmar di grázie alcuno.	*Obsypać kogo łaskami.*
Di due mali eléggere il minóre.	*Z dwojga złego wybierać mniejsze.*
Lodar uno del suo zelo.	*Chwalić kogo za jego gorliwość.*
Méttere d'accordo più persone.	*Pogodzić wiele osób.*
Pagar il fio di qualche fallo.	*Przypłacić za co.*
Pérder qualcheduno di vista.	*Stracić kogo z oka.*
Perdere il filo del discorso.	*Stracić wątek rozmowy.*
Pigliar uno di mira.	*Wziąść kogo na cel.*
Pregare alcuno di qualche cosa.	*Prosić kogo o co.*
Ringraziare alcuno di q. c.	*Dziękować komu za co.*
Rénder conto di q. c.	*Zdawać sprawę z czego.*
Riempire una botte d'acqua.	*Napełnić beczkę wodą.*
Riportare vittória de' suoi nemici.	*Odnieść zwycięztwo nad nieprzyjaciołmi.*
Stringer una città d'assédio.	*Scisnąć miasto oblężeniem.*
Tacciar uno di avarizia.	*Pomawiać kogo o skąpstwo.*
Veder uno di buon ócchio.	*Poglądać na kogo dobrem okiem.*
Vincere alcuno di cortesia.	*Przewyższać kogo w grzeczności.*

2. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego trzecim (43. 4.).

Affidare, confidare una cosa ad alcuno.	*Powierzyć co komu.*
Appoggiare una cosa a...	*Oprzeć co o co.*
Aprir il suo cuore all' amico.	*Otworzyć swe serce przyjacielowi.*
Attribuire una cosa ad alcuno.	*Przyznawać co komu.*
Cédere il suo diritto ad alcuno.	*Ustąpić swego prawa komu.*
Chiédere una cosa ad alcuno.	*Żądać czego od kogo.*

Communicare una cosa ad alcuno.	*Udzielić czego komu.*
Concédere una cosa ad alcuno.	*Dozwolić czego komu.*
Consigliare una cosa ad alcuno.	*Radzić co komu.*
Contrastare una cosa ad alcuno.	*Zaprzeczać czego komu.*
Costríngere uno ad una azione.	*Przymuszać kogo do czego.*
Dare, donare una cosa ad alcuno.	*Dać, darować co komu.*
Dire una cosa ad alcuno.	*Powiedzieć co komu.*
Distribuire una cosa ai póveri.	*Rozdać co ubogim.*
Gettare uno a terra.	*Rzucić kogo na ziemię.*
Giurare una cosa ad alcuno.	*Przysięgać co komu.*
Imparare a mente la lezione.	*Uczyć się na pamięć lekcyi.*
Imputare ad uno alcuna cosa in peccato, in difetto.	*Poczytywać co komu za grzech, za błąd.*
Imprestare una cosa ad alcuno.	*Pożyczyć co komu.*
Indúrre uno a q. c.	*Skłonić kogo do czego.*
Insidiar la vita ad alcuno.	*Czyhać na czyje zycie.*
Interrómpere ad uno il suo discorso.	*Przerwać komu mowę.*
Invidiare una cosa ad alcuno.	*Zazdrościć czego komu.*
Invitare uno a pranzo.	*Zaprosić kogo na obiad.*
Involare, rubare una cosa ad alcuno.	*Ukraść co komu.*
Léggere un libro ad alcuno.	*Czytać komu xiążkę.*
Levar il cappello ad alcuno.	*Zdjąć kapelusz przed kim.*
Levar la vita ad alcuno.	*Odjąć komu życie.*
Mandare una cosa ad alcuno.	*Posłać co komu.*
Métter mano alla spada.	*Ściągnąć rękę do pałasza.*
Metter le mani addosso ad alcuno.	*Targnąć się na kogo.*
Mostrare una cosa ad alcuno.	*Pokazać co komu.*
Muóvere lite ad alcuno.	*Wytoczyć komu proces.*
Negare una cosa ad alcuno.	*Zaprzeczać co komu.*
Offrire una cosa ad alcuno.	*Ofiarować co komu.*
Paragonare una cosa a...	*Porównywać co z czem.*
Passar il fiume a nuoto.	*Przebyć rzekę w pław.*
Perdonare una cosa ad alcuno.	*Przebaczyć co komu.*
Pórgere una cosa ad alcuno.	*Podać co komu.*
Porre mano all' ópera.	*Przyłożyć rękę do roboty.*
Porre uno al cimento.	*Wystawić kogo na próbę.*
Proibire una cosa ad alcuno.	*Zakazać co komu.*
Prometere una cosa ad alcuno.	*Obiecać co komu.*
Raccomandare uno, una cosa ad alcuno.	*Zalecać kogo, co komu.*
Rappresentare una cosa ad alcuno.	*Przekładać co komu.*
Rapire una cosa ad alcuno.	*Porwać co komu.*
Rendere, restituire una cosa ad alcuno.	*Oddać, zwrócić co komu.*
Ricordare une cosa ad alcuno.	*Przypominać co komu.*
Riferire una cosa ad alcuno.	*Donosić co komu.*
Rómpere un braccio ad alcuno.	*Złamać komu rękę.*
Sapér una cosa a mente.	*Umieć co na pamięć.*

Scrívere una lettera ad alcuno.	*Pisać list do kogo.*
Spiegár le vele ai venti.	*Rozwinąć żagle na wiatr.*
Sténder la mano a q. c.	*Wyciągać rękę po co, sięgać po co.*
Tenére uno a bada.	*Zabawiać kogo.*
Tenere uno a segno.	*Trzymać kogo w ryzie.*
Tirar l' acqua al suo molino.	*Na swoje koło wodę ciągnąć.*
Vendere una cośa ad alcuno.	*Przedać co komu.*
Voler bene o male ad alcuno.	*Życzyć komu dobrze, źle.*

3. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego szóstym (48).

Allontanare uno da un luogo.	*Oddalić kogo z jakiego miejsca.*
Assólvere uno da qualche pena.	*Uwolnić kogo od kary.*
Cavar vino dalla botte.	*Toczyć wino z beczki.*
Derivare l' origine d' una cosa da un' altra.	*Wyprowadzać początek jakiej rzeczy z czego.*
Divíder una cosa da un' altra.	*Oddzielać co od czego.*
Dio mi guardi da questa cosa.	*Niech mnie Bóg od tego strzeże.*
Levar una cosa dalle mani.	*Wyjąć co z rąk.*
Mettere da banda ogni scherzo.	*Odłożyć żart na stronę.*
Ricominciar una cosa da capo.	*Zacząć co znowu z początku.*
Tirare, attígnere l' acqua dal pozzo.	*Ciągnąć wodę ze studni.*

4. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego rzeczownikiem z przyimkiem *in* (53).

Chiamare uno in giudizio.	*Pozywać kogo do sądu.*
Convertire gli effetti in danaro.	*Spieniężyć co.*
Immergere uno nell' acqua.	*Zanurzyć kogo w wodzie.*
Lasciare uno in pace.	*Dać komu pokój.*
Legar una pietra in oro.	*Oprawić kamień w złoto.*
Mandare uno in rovina.	*Przywieść kogo do zguby.*
Mettere la corona in capo ad uno.	*Włożyć komu wieniec na głowę.*
Mettere una cosa in vista.	*Wystawić co na widok.*
Mettere in fuga il nemico.	*Przymusić nieprzyjaciela do ucieczki.*
Mettere in ópera una cosa.	*Przywieść co do skutku.*
Mettere una cosa in non cale.	*Nie dbać, nie stać o co.*
Mettere in campo una questione.	*Wszcząć, rzucić pytanie.*
Mettere in órdine le cose sue.	*Uporządkować swe rzeczy.*
Mettere in carta q. c.	*Ułożyć co na piśmie.*
Pigliar uno in parola.	*Uchwycić kogo za słowo.*
Portar uno in palma di mano.	*Na ręku kogo nosić.*
Prénder una cosa in sul serio.	*Brać co serio.*
Rimettere q. c. in arbitrio d' alcuno.	*Zdać co na kogo.*
Stríuger alcuno nelle sue braccia.	*Objąć kogo za szyję.*
Trascórrere un libro in poco tempo.	*Przebiedz xiążkę w krótkim czasie.*
Tener le mani in croce.	*Założyć ręce na krzyż.*

5. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego rzeczownikiem z przyimkiem *con* (56).

Cambiare una cosa con un'altra.	*Zamieniać co za co.*
Concertare una cosa con uno.	*Ułożyć co z kim.*
Condire la conversazione con qualche sale.	*Zaprawiać rozmowę dowcipem.*
Cucir coll' ago q. c.	*Szyć co igłą.*
Te lo dico colle buone.	*Mówię ci to dobrym sposobem.*
Lo feci colla migliór intenzione.	*Uczyniłem to z najlepszą chęcią.*
Mescolar l' acqua col vino.	*Mieszać wodę z winem.*
Paragonare una cosa con un' altra.	*Porównywać co z czem.*
Passar uno colla spada da banda a banda.	*Przeszyć kogo szpadą na wylot.*
Non mi rómpere il capo con tante chiacchiere, con tante fandonie.	*Nie zawracaj mi głowy takiemi baśniami, andronami.*
Sfogar la sua cóllera, il suo sdegno con uno.	*Wywrzeć swój gniew przed kim.*
Studiar con piacére la lezione.	*Uczyć się z przyjemnością lekcyi.*
Tagliar il legno colla scure.	*Rąbać drzewo siekierą.*
Ùccidere uno con una pugnalata.	*Zabić kogo puginałem.*

6. Słowa czynne rządzące obok przypadku czwartego rzeczownikiem z przyimkiem *per* (57).

Lo spettano per questa sera.	*Czekają go na ten wieczor.*
Chiamar uno per nome.	*Wołać kogo po imieniu.*
Per riguardo dell'amico vi farò questa grazia.	*Przez wzgląd na przyjaciela, uczynię wam tę łaskę.*
Impiccare uno per ladro.	*Powiesić kogo jako złodzieja.*
Lasciar uno per morto.	*Zostawić kogo jako zabitego.*
Mandar uno pel medico.	*Posłać kogo po lekarza.*
Prender una cosa per un' altra.	*Wziąść jedno za drugie.*
Prender una cosa per ischerzo.	*Wziąść co za żart.*
L' ha presa per moglie.	*Pojął ją za żonę.*
Prender una cosa pel suo verso.	*Brać się do czego z dobrej strony.*
Lo prese per un matto.	*Wziął go za waryata.*
Render bene per male.	*Oddawać dobre za złe.*
Render pan per focaccia.	*Oddać wet za wet.*
Tirar uno per i capelli.	*Ciągnąć kogo za włosy.*

II. O SŁOWACH NIEJAKICH.

291. Słowa niejakie czyli nieprzechodne znacząc czynność zawartą w podmiocie, który ją wykonywa (255), mogą wyrazić dokładne zdanie bez pomocy żadnego innego przypadku oprócz

podmiotowego czyli pierwszego, z którym zgadzają się w liczbie.

Il cane dorme; l'uccello vola.	*Pies spi; ptak lata.*
I serpenti físchiano; grácchiano i corvi; le rane gracídano.	*Węże syczą; krakają kruki; żaby skrzeczą.*

292. Niektóre słowa niejakie znaczące czynność, czyli których imiesłów czasu przeszłego zgodzić się nie może z rzeczownikiem, posiłkują się słowem *avere : il bambino non ha dormito*, dziecko nie spało; *gli uccelli hanno cantato*, ptaki śpiewały; *le donne hanno sospirato*, kobiety wzdychały; bo nie można powiedzieć *un bambino dormito, un uccello cantato.*

Inne zaś znaczące stan, czyli których imiesłów może się zgodzić z rzeczownikiem, posiłkują się słowem *essere : io sono caduto*, upadłem; *ella è morta*, umarła; *il padre è ritornato*, ojciec powrócił; bo można powiedzieć *un uomo caduto, una danna morta.* Mówi się jednak, *ella m' è piaciuta*, podobała mi się, chociaż nie można powiedzieć, *una donna piaciuta.*

Niuna cosa è mancata a questo convito. *Bocc.*	*Niczego nie brakowało na tej biesiadzie.*
Fu sperperato in pochi dì quello, che sarebbe bastato molto tempo alla necessità. *Manz.*	*Strwoniono w kilku dniach, coby było wystarczyło potrzebie przez długi czas.*

Niektóre w małej liczbie z jednem lub drugiem słowem posiłkowem czasować się mogą : *sono corso* albo *ho corso,* pobiegłem; *egli è vissuto* albo *ha vissuto fino all' età di cent' anni*, żył aż do stu lat.

293. Słowa niejakie rządzą wszystkiemi przypadkami oprócz czwartego, tudzież rzeczownikami z poprzedzającym przyimkiem *in*, *con*, *per*.

1. Słowa niejakie rządzące przypadkiem drugim.

Abbisognare di tutto.	*Potrzebować wszystkiego.*
Abbondare di tutto.	*Obfitować we wszystko.*
Ardere di desidério, d'amore, di sdegno.	*Pałać żądzą, miłością, gniewem.*
Cambiare di nome.	*Odmienić imię.*

Cascar di fame.	*Upadać z głodu.*
Calare, scemare di prezzo.	*Spadać z ceny.*
Discórrere d'una cosa con uno.	*Rozmawiać z kim o czem.*
Disperare di q. c.	*Rozpaczać o czem.*
Disputare di q. c.	*Kłócić się o co.*
Domandare di qualcheduno.	*Pytać o kogo.*
Dubitare di q. c.	*Wątpić o czem.*
Gioire di q. c.	*Radować się z czego.*
Godere di una cosa.	*Używać czego.*
Mancar di parola, di fede.	*Nie dotrzymać słowa, wiary.*
Mancar di speranza, d'animo.	*Stracić nadzieję, odwagę.*
Morir di fame, sete.	*Umierać z głodu, z pragnienia.*
Morir di suo male.	*Umrzeć naturalną śmiercią.*
Náscere di stirpe nóbile.	*Urodzić się z familii szlacheckiej.*
Parlare ad uno di qualche affare.	*Mówić z kim o jakim interesie.*
Partir di (da) Parigi.	*Wyjechać z Paryża.*
Piangere di dolore, d' allegrezza.	*Płakać z bólu, z radości.*
Ragionare di suoi affari.	*Rozmawiać o swych interesach.*
Ricercare di qualcheduno.	*Szukać kogo.*
Scrívere, trattare di q. c.	*Pisać, traktować o czem.*
Servire di scusa, di pretesto, di régola.	*Służyć za wymówkę, za pozór, za prawidło.*
Supplicare di q. c. per qualcheduno.	*Prosić o co dla kogo.*
Si tratta dell'onore, della vita.	*Idzie o honor, o życie.*
Di che si tratta?	*O czem mowa?*
Tremar di paura.	*Drzeć ze strachu.*
Vìvere di rapina, di limósina, del suo.	*Żyć z łupieży, z jałmużny, ze swego.*
Vivere di speranza.	*Żyć nadzieją.*

2. Słowa niejakie rządzące przypadkiem trzecim.

Abitare a canto, a pian terreno.	*Mieszkać obok, na dole.*
Accórrere a un luogo.	*Przybiedz dokąd.*
Accudire a' fatti suoi.	*Pilnować swych interesów.*
Aderire a q. c.	*Przystać, przystąpić do czego.*
Andare a un luogo.	*Iść dokąd.*
Approdare a un luogo.	*Wylądować gdzie.*
Ascéndere a un luogo.	*Wstąpić na wyższe miejsce.*
Aspirare ad una carica.	*Wzdychać, piąć się do urzędu.*
Assistere ad alcuno.	*Pomagać komu.*
Atténdere a q. c.	*Doglądać, pilnować czego.*
Badare a' fatti suoi.	*Pilnować swych interesów.*
Comandare agli altri.	*Rozkazywać drugim.*
Si conosce all' aria.	*Znać to zminy, z postawy.*
Consentire, acconsentire a q. c.	*Zezwolić na co.*
Cooperare a q. c.	*Przykładać się, przyczynić się do czego.*
Córrer dietro ad uno.	*Biedz za kim.*

Correr a rotta di collo, a rompicollo, a precipizio.	*Lecieć na złamanie karku, na łeb, na szyję.*
Correre a gara, a prova.	*Biedz w zawody.*
Corrispóndere ad alcuno, a q. c.	*Odpowiadać komu, czemu.*
La fine non ha corrisposto al princípio.	*Koniec nie odpowiedział początkowi.*
Cédere a q. c.	*Uledz, ustąpić czemu.*
Crédere ad alcuno.	*Wierzyć komu.*
Il tempo si dispone alla pioggia.	*Zanosi się na deszcz.*
Giovare ad alcuno.	*Pomagać komu.*
Giúgnere, arrivare a un luogo.	*Przybyć dokąd.*
Giuocare alle carte, al bigliardo.	*Grać w karty, w bilard.*
Incitare alla cóllera.	*Pobudzać do gniewu.*
Inclinare a q. c.	*Skłaniać się do czego.*
Incréscere ad alcuno.	*Przykro być komu.*
Insístere a q. c.	*Nastawać na co.*
Intervenire alla prédica.	*Znajdować się na kazaniu.*
Nuocere ad alcuno.	*Szkodzić komu.*
Parlar ad uno di q. c.	*Mówić z kim o czem.*
Pensare ad alcuno, a q. c.	*Myśleć o kim, o czem.*
Piacére ad alcuno.	*Podobać się komu.*
Pregare a mani giunte.	*Prosić ze złożonemi rękami.*
Rassomigliare ad alcuno.	*Być podobnym do kogo.*
Réggere alla fatica, al tormento.	*Wytrzymać trud, torturę.*
Resístere ad uno.	*Opierać się komu.*
Ricórrere ad alcuno.	*Uciekać się, udawać się do kogo.*
È ridotto alle strette.	*Jest przywiedziony do ostatniej biedy.*
A che termine siamo ridotti!	*Do jakiego kresu jesteśmy przywiedzeni!*
Rifléttere a q. c.	*Zastanawiać się nad czem.*
Rimediare, riparare a q. c.	*Zapobiegać czemu.*
Rinunziare a q. c.	*Zrzec się czego.*
Rispóndere ad alcuno.	*Odpowiedzieć komu.*
Scrívere ad alcuno.	*Pisać do kogo.*
Soggiacére al più potente.	*Uledz mocniejszemu.*
Soprainténdere a q. c.	*Mieć nadzór nad czem.*
Sovvenire alle necessità altrui.	*Przyjść w pomoc czyim potrzebom.*
Soprastare ad alcuno.	*Przewyższać kogo.*
Spacciarla alla grande.	*Udawać wielkiego pana.*
Sopravívere ad alcuno.	*Przeżyć kogo.*
Spiacére ad alcuno.	*Nie podobać się komu.*
Stare ad altrui decisione.	*Przestać na czyjej decyzyi.*
Supplire al difetto.	*Dopełnić co brakuje.*
Téndere a q. c.	*Zmierzać do czego.*
Tenér dietro a uno.	*Iść za kim.*
Tirare a un luogo.	*Dążyć dokąd, ciągnąć dokąd.*
Tirare ad un uccello.	*Strzelić do ptaka.*

Tirare a segno.	*Strzelać do celu.*
Toccare una cosa ad uno.	*Dostać się komu.*
Toccare in sorte ad uno.	*Dostać się komu losem.*
Tocca a me, a te, a lui.	*Do mnie, do ciebie do niego należy.*
Tocca a me, a te, a voi.	*Na mnie, na ciebie, na was kolej.*
Tornare, ritornare a un luogo.	*Powrócić dokąd.*
Tornare ad onore, a vergogna.	*Wyjść na sławę, na hańbę.*
Ubbidire (ad) alcuno.	*Być posłusznym komu.*
Venire, pervenire a un luogo.	*Przyjść dokąd.*
Venir a capo d'una cosa.	*Przyjść z czem do końca, potrafić co.*
Viaggiár a piedi, a cavallo.	*Podróżować pieszo, konno.*

3. Słowa niejakie rządzące przypadkiem szóstym.

Cadére dalla memoria, dalla mente.	*Wypaść z pamięci.*
Egli non può più camminare dalla stanchezza.	*Nie może już iść dla znużenia.*
Comincerò da te.	*Zacznę od ciebie.*
Ciò dipende da lui.	*To zależy od niego.*
Dalla qual cosa nacquero diverse liti, quistioni.	*Z czego powstały różne sprawy, kłótnie.*
Degenerare dal padre.	*Odrodzić się od ojca.*
Egli è partito dall'Inghilterra.	*Wyjechał z Anglii.*
Proviéne da questa causa.	*Pochodzi z tej przyczyny.*
Ritornare dal bosco, dalla chiesa.	*Powrócić z lasu, z kościoła.*
Scoppiar dalle risa.	*Pękać ze śmiechu.*
Egli tien dalla mia parte, è dal mio canto.	*Trzyma moję stronę, jest z mojej strony.*
Io vengo da Roma.	*Przychodzę z Rzymu.*

4. Słowa niejakie rządzące rzeczownikiem z przyimkiem *in*.

Abitare in questi contorni.	*Mieszkać w tych okolicach.*
Alloggiare in casa di qualcheduno.	*Mieszkać u kogo.*
Gli cade in pensiero.	*Wpada mu na myśl.*
Crédere in Dio.	*Wierzyć w Boga.*
Eccédere in una cosa.	*Zbytkować w czem.*
Entrare in se stesso.	*Wejść w siebie samego.*
Entrare in camera.	*Wejść do pokoju.*
Giacére in terra.	*Leżeć na ziemi.*
Incórrere in un errore.	*Popaść w błąd.*
Il fiume mette in mare.	*Rzeka wpada do morza.*
Montare, saltare in cóllera.	*Wpaść w gniew.*
Pernottare in qualche luogo.	*Przenocować gdzie.*
Persístere nella sua opinione.	*Obstawać przy swem zdaniu.*
Pescar nel tórbido.	*W mętnej wodzie ryby łowić.*
Ridondare in vantaggio, in pregiudizio d'alcuno.	*Wyjść komu na pożytek, na szkodę.*

Sedére in capo alla tavola.	*Siedzieć na starszem miejscu u stołu.*
Tornar in niente.	*W nic się obrócić.*
Tornare in cervello.	*Przyjść do rozumu, upamiętać się.*

5. Słowa niejakie rządzące rzeczownikiem z przyimkiem *con.*

Attaccarla con uno.	*Szukać do kogo zaczepki, przyczepić się do kogo.*
Dormire con uno, andare con uno, *ec.*	*Spać z kim, iść z kim,* i t. d.
Navigare con vento contrario.	*Płynąć z przeciwnym wiatrem.*
Parlare col cuore sulle labbra, venir col cuore in mano.	*Mówić co się ma w sercu, mówić szczerze, otwarcie.*
Star colla bocca aperta.	*Stać z otwartą gębą, gapić się.*
Restate con noi.	*Zostańcie z nami.*
Tornare, venire colle trombe nel sacco.	*Wrócić z niczem, wrócić nic nie wskórawszy.*

6. Słowa niejakie rządzące rzeczownikiem z przyimkiem *per.*

Andate per vino, andate per un médico.	*Idź po wino, idź po doktora.*
Córrer per la strada.	*Biedz drogą.*
Correr per l'ánimo, per la mente.	*Przyjść na myśl, snuć się po głowie.*
Divenir rosso per vergogna.	*Zaczerwienić się ze wstydu.*
Lavorar per mercede, per denaro.	*Pracować za zapłatę, za pieniądze.*
Levarsi per tempo, a buón ora.	*Wstawać wcześnie, rano.*
Passar per la strada.	*Przechodzić przez ulicę.*
Passar per un uomo dabbene.	*Uchodzić za uczciwego człowieka.*
Passeggiare per la cámara, per il giardino.	*Przechadzać się po pokoju, po ogrodzie.*
Pigliarla per uno.	*Ująć się za kogo.*
Riguardar per le inferriate, per i cancelli.	*Patrzeć przez kratę.*
Soffrire per cagione d'un altro.	*Cierpieć z czyjej przyczyny.*
Sollecitar per un impiego.	*Prosić o urząd.*

III. O SŁOWACH BIERNYCH.

294. Dla wyrażenia biernego stanu podmiotu dodaje się do wszystkich czasów słowa *essere* imiesłów bierny słowa czynnego (254. 269), który zgadza się w rodzaju i liczbie z podmiotem czyli przypadkiem pierwszym, a przed imieniem przedmiotu przez który działanie wywarte zostało na podmiot, kładzie się przyimek *da* (48. 3.).

Cartágine fu distrútta da Scipióne.	*Kartagina została zburzona przez Scipiona.*

I Romani furon più volte sconfítti da Anníbale. — *Rzymianie byli kilka razy pobici przez Annibala.*

295. Zamiast *essere* używają się ozdobniej przed imiesłowem biernym słowa *venire*, *andare*, *restare*, *rimanere* w swych czasach prostych, dla dobitniejszego wyrażenia odebranego przez podmiot działania, lub do oznaczenia jego ciągłego trwania (363).

Vien lodato da tutti. — *Jest chwalony od wszystkich.*
Verranno biasimate. — *Zostaną zganione.*
Questa voce va posta prima. — *Ten wyraz naprzód się kładzie.*
Ne restai *albo* rimasi maravigliato. — *Zostałem tem zdziwiony.*
I cavalli stanno attaccati alla carrozza. — *Konie stoją zaprzężone.*

La Volpe astuta il Cane allor sostiene,
E re il Leone proclamato viene. *Casti.*
La battaglia
Ferve, e rimane il principino estinto. *Casti.*

296. Po trzecim przypadku zaimka osobistego *mi*, *ti*, *gli*, *ci*, słowo *venire* pięknie się używa z imiesłowami *veduto*, *trovato*, *fatto*, ale takie wyrażenia tłumacząc na polskie trzeba zamienić na czynne : *mi venne veduto*, zdarzyło mi się zobaczyć, zobaczyłem ; *mi venne trovato*, zdarzyło mi się znaleść, znalazłem ; *mi venne fatto*, udało mi się.

Gli venne veduta una giovinetta. *Bocc.* Súbito gli venne veduto il ladrone, ch' egli andava cercando. *Fir.* Mi venne veduto intorno all' úscio tre grandi e grossi uomini. *Fir.* Per avventura gli venne trovato un buon uomo. *Bocc.* Infino a tanto che fatto mi verrà di potérne sicuramente mandare a Roma. *Bocc.*

297. Można także wyrazić stan bierny podmiotu w trzeciej osobie liczby pojedynczej i mnogiej przez słowo czynne, położywszy tuż przed niem zaimek *si*, i zgodziwszy słowo czynne w liczbie z przypadkiem pierwszym.

La virtù è stimata, *albo* si stima, stimasi la virtù. — *Cnota jest szanowana, szanuje się cnota.*
Le ricchezze sono cercate, *albo* si cércano le ricchezze. — *Bogactwa są szukane, szuka się bagactw.*

Takowe częścią bierne częścią nieosobiste wyrażenia rozmaicie się na polski język tłumaczą.

1. Przez SIĘ.

Di dì e di notte ci si lavora. *Bocc.* — *We dnie i w nocy tu się pracuje.*

Fra gli amici non si tratta così. *Gold.* — *Między przyjaciołmi tak się nie postępuje.*

Sino alla mezza notte si lavora, e all' alba si salta in piedi. *Gold.* Non si mangia, non si beve, e si muor dalla fame. *Gold.* Il caffè si è bevuto. *Gold.* Non si guadagna più un soldo, ogni giorno si spende, e si va in rovina. *Gold.*

Ma spesso nella fronte il cor si legge. *Petr.*
E si mangia, e si beve, e batte e canta. *Fort.*
Spesso si sogna ciò, che si desia. *Casti.*
Credevasi allor, si crede anch' oggi,
Che la Fenice nell' Arabia alloggi. *Casti.*

2. Przez MOŻNA.

Quando si può sperare di avere la sentenza? *Gold.* Con lei non si può scherzare. *Gold.* In questa casa non si può più vivere. *Gold.*

3. Przez SŁYCHAĆ, WIDAĆ, SŁYSZEĆ, WIDZIEĆ, z domyślnym wyrazem MOŻNA.

Quivi s' odono gli uccelletti cantare. *Bocc.* — *Tam słychać ptaszęta spiewające.*

Ancor si veggono ne' Germani boschi le insegne Romane. *Davanz.* — *Widzieć dotąd jeszcze w gajach niemieckich rzymskie znaki.*

Non si séntono che strilli, pianti, disperazioni. *Gold.* Si dice che le notti vi si sentono spiriti. *Fosc.*

Ben s' ode il ragionar, si vede il volto,
Ma dentro il petto mal giudicar puossi. *Ariosto.*
Là suon di cetre, e qua di flauti s' ode. *Fort.*
Non s' odono per quelle amene spiagge,
Furti, veleni, e sporchi tradimenti. *Fort.*

4. Przez czas przeszły nieosobisty zakończony na NO, TO, WIDZIANO, ŚCIĘTO.

In tutte le terre si piantarono ed i già piantati si chiamarono ad esempio di quel di Boston, alberi della libertà. *Botta.* — *We wszystkich miastach sadzono, a już posadzone nazywano, na wzór Bostońskiego, drzewami wolności.*

E si vedevan teste coronate,
Che dall'aratro venivano allora,
Ed infule e cappelli
Vedeansi dati ad uomini tristi e felli. *Fort.*
E appena in trono il Lioncin montò,
Più del defunto re non si parlò. *Casti.*

5. Przez pierwszą lub trzecią osobę liczby mnogiej domyślając się LUDZIE.

Il vero amico si conosce nelle occasioni, nei travagli. *Gold.* — *Poznajemy prawdziwego przyjaciela w przygodach, w utrapieniach.*

S' oggi si ride, si piange domani. *Fort.*
Si teme in corte la virtù, non s' ama. *Casti.*

6. Przez IDZIE, CHODZI, jest o czem mowa, mówi się.

Del mio destino si tratta. — *Idzie tu o mój los.*

Si tratta di un matrimonio, si tratta della quiete di due famiglie. *Gold.*

298. Z zaimkiem osobistym w trzecim przypadku nie używa się *si* ze słowem czynnem w formach nieosobistych, ale najczęściej mówi się biernie.

Mi è stato detto (*a nie* mi si è detto). — *Powiedziano mi.*
Mi è stato rubato il mio danaro. — *Ukradziono mi moje pieniądze.*
Gliene fu mandato. — *Posłano mu trochę tego.*

299. Zaimek nieosobisty *si* nie mogąc nigdy być użyty przed słowami zaimkowemi, dla tego że spotkałby się z drugim *si*, i byłoby ich dwa, *si si sbaglia*, *si s' inganna*, *si si lusinga*, zastąpiony bywa przez jeden z wyrazów, *uomo*, *altri*, *uno*, *taluno*, *noi : uno si sbaglia*, *altri s' inganna*, mylimy się, mylą się; *l' uomo si lusinga*, człek sobie pochlebia; *taluno si lusinga*, jaki taki sobie pochlebia; *noi ci lusinghiamo*, pochlebiamy sobie.

Ma non se ne dee l'uomo tanto maravigliare. *Bocc.* Non si deve intromettere uom mai in quelle cose, che a lui non toccano. *Fir.*
Capitan della guardia altri si faccia. *Casti.*

IV. O SŁOWACH ZWROTNYCH CZYLI ZAIMKOWYCH.

300. Słowa zaimkowe równie jak bierne czasują się ze słowem *essere*, a ich imiesłów zgadza się także w rodzaju i liczbie

z przypadkiem pierwszym : *mi sono doluto*, żaliłem się; *egli s' era fatto coronare*, koronował się; *ella non s' è ferita*, nie skaleczyła się; *ci siamo rallegrati*, rozweseliliśmy się; *esse si sono dirette a lui*, udały się do niego.

301. Ale jeżeli słowo zaimkowe rządzi zarazem następującym przypadkiem czwartym, imiesłów pozostaje nieodmienny.

Ella si è stracciato il viso (*to jest*: ella ha stracciato il viso a se stessa).	*Podarła sobie twarz.*
Voi vi sareste reso la vita amara.	*Zrobilibyście gorzkiem życie wasze.*

302. W trybie rozkazującym z przeczeniem zaimek osobisty kładzie się zawsze przed słowem (155.273.): *non ti maravigliáre*, nie dziw się; *non se ne maravígli*, niech się temu nie dziwi; *non vi maravigliáte*, nie dziwcie się; *non si maravíglino*, niech się nie dziwią.

303. Chociaż tryb bezokoliczny kładzie się bezwzględnie z zaimkiem *si*, gdy jednak ściąga się do jakiej osoby, przybiera zaimek osobisty tej osobie właściwy, na co równie jak na powyższe prawidła Polacy baczność dawać powinni, gdyż w ich języku słowa zaimkowe zawsze mają przy sobie SIĘ, we wszystkich bez różnicy osobach.

La necessità non m' insegnerà mai a scordarmi del mio dovere. *Gold.* Vorrai partire senza lasciarti vedere dalla padrona? *Gold.* Come avete fatto a innamorarvi sì presto della signora Rosaura? *Gold.* Giacchè siete disposta a maritarvi, se mio figlio non vi dispiace, ve lo offerisco. *Gold.* Vi è venuto il grillo di maritarvi. *Manz.*

304. Słowa zaimkowe rządzą przypadkiem drugim, trzecim, szóstym, tudzież rzeczownikiem z przyimkiem *con*, *in*.

1. Słowa zaimkowe rządzące przypadkiem drugim.

Avvedérsi di qualche cosa.	*Postrzedz co.*
Beffarsi, farsi beffe, burlarsi di alcuno, di q. c.	*Drwić, szydzić, żartować, z kogo, z czego.*
Cavarsi d' addosso un vestito.	*Zdjąć z siebie suknię.*
Dilettarsi d' alcuna cosa.	*Mieć w czem upodobanie.*

Dolérsi di uno.	*Żalić się na kogo.*
Fidarsi di (in) uno.	*Ufać komu.*
Imbéversi di mássime cattive.	*Napoić się złemi maxymami.*
Impadronirsi di q. c.	*Opanować co.*
Incaricarsi di q. c.	*Podjąć się czego.*
Indispettirsi di q. c.	*Złościć się na co.*
Innamorarsi, invaghirsi d'uno.	*Zakochać się w kim.*
Inténdersi d' alcuna cosa.	*Znać się na czem.*
Insuperbirsi di q. c.	*Pysznić się czem.*
Lagnarsi di q. c.	*Żalić się, skarzyć się na co.*
Occuparsi di q. c.	*Zatrudniać się czem.*
Posso passarmene di questa cosa.	*Mogę obejść się bez tego.*
Pérdersi d' animo.	*Stracić odwagę.*
Rallegrarsi di q. c.	*Weselić się z czego.*
Réggersi d' accatto.	*Utrzymywać się z żebraniny.*
Ricordarsi di uno, di q. c.	*Przypomnieć sobie kogo, co.*
Rídersi di q. c.	*Śmiać się z czego.*
Risentirsi dell' ingiuria.	*Uczuć obelgę.*
S' è sbagliato di venti fiorini.	*Pomylił się o 20 złotych.*
Si tratta d'una cosa d' importanza.	*Idzie o rzecz ważną.*

2. Słowa zaimkowe rządzące przypadkiem trzecim.

Abbandonarsi, arréndersi ad alcuno.	*Oddać się komu.*
Abituarsi, accostumarsi, assuefarsi, avvezzarsi a q. c.	*Przyzwyczaić się do czego.*
Accostarsi ad uno.	*Przystąpić, zbliżyć się do kogo.*
Addattarsi agli usi, alle circostanze.	*Stosować się do zwyczajów, do okoliczności.*
Affacciarsi alla finestra.	*Stanąć w oknie.*
Appigliarsi a q. c.	*Chwycić się za co.*
Appigliarsi a qualche partito.	*Chwycić się czego.*
Applicarsi a q. c.	*Przykładać się do czego.*
Appoggiarsi a q. c.	*Opierać się o co.*
Approssimarsi, avviarsi, avvicinarsi alla città.	*Zbliżyć się do miasta.*
Associarsi ad unó.	*Stowarzyszyć się z kim.*
Attenérsi ad alcuno.	*Trzymać się kogo.*
Conformarsi alla volontà di uno.	*Stosować się do czyjej woli.*
Darsi a q. c.	*Oddać się czemu.*
Esporsi a q. c.	*Wystawić się na co.*
S'incaminò a quella volta.	*Udał się w tamtą stronę.*
Obbligarsi a q. c.	*Obowiązać się.*
Offrirsi ad alcuno.	*Ofiarować się komu.*
Opporsi ad alcuno.	*Opierać się komu.*
Prepararsi a q. c.	*Przygotować się do czego.*
Presentarsi ad uno.	*Przedstawić się komu.*
Raccomandarsi ad uno.	*Polecać się komu.*

Rapportarsi ad uno.	*Powoływać się, odnosić się do kogo.*
Recarsi q. c. a mente, a memoria.	*Przywodzić co sobie na pamięć.*
Recarsi una cosa a gloria.	*Mieć, poczytywać co sobie za sławę.*
Recarsi a vergogna.	*Mieć sobie za wstyd, za hańbę.*
Réndersi a patti.	*Poddać się pod warunkami.*
Rendersi a Roma.	*Udać się do Rzymu.*
Ribellarsi ad alcuno.	*Zbuntować się przeciw komu.*
Ridursi alla sgocciolatura.	*Wycieńczyć się, gonić ostatkami.*
Esser ridotto allo stillato, al verde.	*Dogorywać, konać.*
Riferirsi ad alcuno.	*Odnosić się do kogo.*
Rivólgersi ad alcuno.	*Obrócić się do kogo.*
Sottométtersi, sottopórsi ad uno.	*Poddać się komu.*
Essere, mettersi alle strette.	*Być w cieśni.*
Vestirsi alla francese.	*Ubierać się po francuzku.*
Volgersi, voltarsi, rivoltarsi ad uno, ad un luogo.	*Obrócić się do kogo, dokąd.*

3. Słowa zaimkowe rządzące przydadkiem szóstym.

Allontanatevi dalla città.	*Oddalcie się z miasta.*
Astenérsi da' cibi proibiti.	*Wstrzymywać się od zakazanych pokarmów.*
Dipartirsi da uno.	*Oddalić się od kogo.*
Difendersi dal freddo.	*Bronić się od zimna.*
Garantirsi dal sole.	*Chronić się od słońca.*
Guardarsi dagli adulatori.	*Strzedz się pochlebców.*
Liberarsi dal giogo.	*Uwolnić się z jarzma.*
Sbrigarsi da uno.	*Odczepić się od kogo.*
Sciógliersi dall' obbligo.	*Uwolnić się od obowiązku.*
Separatevi gli uni dagli altri.	*Rozłączcie się jedni od drugich.*
Staccarsi da uno.	*Rozstać się z kim, odłączyć się od kogo.*

4. Słowa zaimkowe rządzące rzeczownikiem z przyimkiem *in*.

Abbáttersi, imbattersi in uno.	*Natknąć się na kogo.*
Cacciarsi in testa.	*Wbić co sobie w głowę.*
Confidarsi in uno.	*Ufać komu.*
Darsi in preda alle passîoni.	*Poddać się namiętnościom.*
Immergersi nel sonno.	*Pogrążyć się we śnie.*
Mettersi in viaggio.	*Puścić się w drogę.*
Mettersi in dosso un abito.	*Wdziać suknię.*
Portarsela in pace.	*Cierpliwie co znosić.*
Darsi l' animo in pace.	*Uspokoić się, nie myśleć już o czem.*
Recarsi in ispalla, in braccio, in mano.	*Wziąć co na plecy, w rękę.*
Non potér réggersi in piedi.	*Nie módz utrzymać się na nogach.*
Rimettersi in carne, in forze.	*Nabrać ciała, sił.*

5. Słowa zaimkowe rządzące rzeczownikiem z przyimkiem *con*:

Abboccarsi con uno.	*Rozmówić się z kim.*
Addimesticarsi con uno.	*Spoufalić się z kim.*
Affratellarsi con uno.	*Pobratać się z kim.*
Ammogliarsi con una.	*Ożenić się z kim.*
Associarsi con un mercante.	*Wejść w spółkę z kupcem.*
Confederarsi con uno.	*Skonfederować się z kim.*
Si è disimpegnato con bel termine.	*Gładko się z tego wywinął.*
Guadagnarsi con istento il vitto.	*Z biedą zarabiać na życie.*
Sfogarsi coll' amico.	*Wynurzyć się przed przyjacielem.*

V. O SŁOWACH NIEOSOBISTYCH.

305. Słowa nieosobiste są te, które nie wskazując wyraźnie podmiotu (257), mają tylko trzecią osobę liczby pojedynczej we wszystkich czasach, oprócz trybu rozkazującego. Są trojakie.

1. Te które nie wyrażają żadnej osobistości, i które są słowami nieosobistemi we właściwem znaczeniu.

Fa caldo, *ciepło.*	Fa freddo, *zimno.*
Piove, *deszcz pada.*	Névica, *śnieg pada.*
Grandina, *grad pada.*	Tuóna, *grzmi.*
Lampéggia, *błyska.*	Gela, *marznie.*
Accade, avviéne, *zdarza się.*	Conviéne, *trzeba, przystoi, należy, wypada.*
Bisogna, *potrzeba, trzeba.*	Non occórre, *nie potrzeba.*
Basta, *dosyć.*	Pare, *zdaje się.*
Fa d' uópo, fa di mestieri, *trzeba.*	Importa, *wiele na tem zależy.*

Jeżeli po trzeba następuje w polskim języku słowo w trybie bezokolicznym lub łączącym, we włoskim po *bisogna* takież same kładną się tryby: trzeba mieć cierpliwość, *bisogna aver pazienza;* trzeba żebym ci prawdę powiedział, *bisogna ch' io ti dica la verità.* Jeżeli zaś po nim następuje rzeczownik w przypadku drugim, we włoskim trzeba użyć słowa *aver bisogno* z tymże przypadkiem: trzeba mi sukni, *ho bisogno d' un vestito.*

Conviene tłumaczy się także przez trzeba, ale znaczy więcej stosowność, przyzwoitość.

Tacére mi conviene.	*Milczeć mi trzeba.*
Domattina mi conviene partire. *Gold.*	*Jutro rano trzeba mi wyjechać.*

Per mettere insieme ventimila scudi mi converrà vendere tuttó quello che ho al mondo. *Gold.* Mi converrà duplicare le serrature, accrescere i chiavistelli, metterci delle stanghe. *Gold.*

Ad un partito conviene pure appigliarsi. *Gold.*

Do wyrażenia potrzeby, stosowności, przyzwoitości służy także słowo *volere* z partykułami *ci*, *vi*, *si*, lecz tem różni się od dwóch poprzedzających, że się zgadza z rzeczownikiem w obu liczbach.

In tutte le cose ci vuol prudenza. *Gold.* — *We wszystkiem trzeba roztropności.*

Ci vorranno per l'appunto venti scudi. *Gold.* — *Potrzeba będzie na to rychtyk* 20 *talarów.*

Le quali sconce maniere si voglion fuggire, come noiose all'udire, e al vedere. *Casa.* Vogliono essere ancora le veste assettate, e che bene stiano alle persone. *Casa.* Non si vuole essere nè rustico, nè strano, ma piacevole e domestico. *Casa.* Queste cose si volevan pensare innanzi tratto. *Bocc.* Sì, ci vuol coraggio, bisogna fare un'eroica risoluzione. *Gold.* Ci vuol pazienza. *Gold.* Possibile che ci voglia tanto? *Gold.*

La moderazione in ogni cosa
Ci vuole. *Fort.*
Ci vuol braccio, e vuolci ingegno e core. *Fort.*
Fa assai mal chi ciancia
Quando ci voglion l'opere. *Fort.*
Per governar gli stati, altro si vuole
Che sistemi chimerici ed astratti,
Sonore frasi e tumide parole;
Sperienza si vuol, si voglion fatti. *Casti.*

2. Te które ze słów czynnych lub niejakich przez zaimek nieosobisty *si* na słowa nieosobiste są zamienione: *si dice*, mówi się, mówią; *si crede*, wierzy się, wierzą; *si mangia*, *si beve*, je się, pije się; *si va*, idzie się; *si discorreva*, rozmawiano; *si è detto*, powiedziało się, powiedziano; *si dirà*, powie się, powiedzą, a o których wyżej pod słowami biernemi (297) była mowa.

3. Te które ze słów niejakich dobierają stosowny do osoby zaimek.

Mi accade, mi avviene, *zdarza mi się.*
Mi cale, *dbam*, *stoję o to.*
Mi piace, *podoba mi się.*
Mi rincresce, *przykro mi*, *żal mi.*
Mi aggrada, *miło mi.*
Che ti occorre? *czego ci potrzeba?*
Mi sovviene, *przychodzi mi na myśl.*
Ci rincresce, *przykro nam.*

Ti rincresce, *przykro ci.* Vi rincresce, *przykro wam.*
Gli rincresce, *przykro mu.* Rincresce loro, *przykro im.*

I tak dalej przez wszystkie czasy.

ROZDZIAŁ XVIII.

O UŻYCIU CZASÓW.

306. *Presente.* Czas teraźniejszy wyraża czynność odbywającą się w chwili w której się mówi.

Che fate voi qui? — Sto come vedete riposando. *Fosc.* — *Co tu robisz? — Odpoczywam, jak widzisz.*

Così parli a tua madre? *Gold.* — *Czy tak mówisz do swej matki.*

Oprócz tego służy : 1. Do wyrażenia czynności często się odbywającej bez ścisłego oznaczenia czasu.

Il fúlmine ove passa,
Ciò cho tocca arde, abbatte, apre, e fracassa. *Ariosto.*
Amano per le selve
Le mostruose fere; aman per l' onde
I veloci delfini e l' orche gravi.
Quel augellín che canta
Sì dolcemente, e lascivétto vola
Or dall' abéte al fággio,
Ed or dal faggio al mirto,
S' avesse umano spirto,
Direbbe : ardo d' amore, ardo d' amore! *Guar.*

2. Do wyrażenia czynności lub stanu, które nie tylko w pewnej danej chwili lecz zawsze i wszędzie mogą mieć miejsce, są lub nie są.

Gli animali non sono ragionevoli. — *Zwierzęta nie są istoty rozumne.*

Gli uomini sono mortali. — *Ludzie są śmiertelni.*

Oh! quanto è sottíle e invisibile quasi la differenza che passa fra il seme delle nostre virtù e dei nostri vizj! *Alf.* Il pentimento, per chi aspira alla saviezza, è sempre tardo. *Fosc.*

3. W żywem opowiadaniu używamy go zamiast czasu przeszłego, dla nadania większej mocy wyrażeniu przez uobecnienie przeszłych wypadków.

Sálgono in Campidóglio allegri, ringráziano gl' Idii, ab- — *Wstępują na Kapitol weseli, dziękują Bogom, obalają posa-*

báttono le statue di Poppea, in sulle spalle pórtano quelle d' Ottávia, spárgono fiori. *Dav.*

gi Poppei, niosą na ramionach Oktawii, rozsypują kwiaty.

Tóglie ad Ettor la vita Achille invitto. *Casti.*

4. Tudzież do wyrażenia przyszłej czynności, co ją także w żywszych kolorach maluje.

Domani parto verso Francia. *Fosc.*

Jutro wyjeżdżam do Francyi.

In due parole glielo dico, mi licenzio, li ringrazio, e parto. *Gold.*
Se la vedi, dille ch'io la riverisco. *Gold.*

307. *Imperfetto.* Czas przeszły niedokonany używa się :

1. Bezwzględnie do wyrażenia przeszłej, niedokonanej, długo trwającej, często powtarzanej czynności.

A migliaia il giorno infermávano, e quasi senza alcuna redenzione tutti morívano. *Bocc.*

Tysiącami na dzień zapadali w chorobę, i prawie bez żadnego ratunku wszyscy umierali.

Era, non è ancora lungo tempo passato, un Tedesco a Trivigi, il quale póvero uomo essendo di portar pesi a prezzo serviva chi il richiedeva, e con questo uomo di santissima vita e di buona era tenuto da tutti. *Bocc.* I Vitelliani alloggiati a discrezione per le terre spogliávano, rapívano, svergognávano, taglieggiávano, vendévano con ogni avidezza il sagro e 'l profano. *Davanz.* I soldati guardavano di mal occhio i cittadini, i cittadini detestavano i soldati. *Botta.*

2. Względnie do innego czasu lub danej jakiej okoliczności, przez ten czas wyraża się czynność przeszła wprawdzie ale obecna owemu czasowi lub owym danym okolicznościom.

Io parláva italiano nella mia gioventù, dieci anni sono, prima di venire in Italia.

Mówiłem po włosku w mojej młodości, przed dziesięciu laty, wprzód nim do Włoch przybyłem.

Non la vedéva in casa sua, perchè allora le Dame Inglesi non usávano ricévere vísite, e principalmente di forestieri. *Alf.* I fiori e le piante esalávano in quel momento un odore soave, le aure erano tutte armonia; i rivi risuonávano da lontano; e tutte le cose s' abbellívano allo splendore della luna che era tutta piena della luce infinita della divinità. *Fosc.*

3. Względnie także wyraża czynność która się odbywała obok drugiej już teraz przeszłej, tak iż w takim razie dwa te czasy położyć trzeba.

Mentre quelle stragi conta-

Podczas gdy te rzezie plamiły

minávano Roma, Silla combattéva in Asia contro Mitridate. *Verri.*	*Rzym, Silla walczył w Azyi przeciw Mitridatesowi.*

Quando tu errávi fuor di te stessa per le romíte spiagge del mare, io seguíva furtivamente i tuoi passi. *Fosc.* Salíva in cielo la luna, e tu guardándola cantávi pietosamente *Fosc.* Mentre queste cose si facévano intorno e dentro di Baston, le altre provincie s' apparecchiávano alla guerra. *Botta.*

4. Jeżeli zaś w ciągu jednej czynności, druga zjawia się jakby niespodzianie i jej ciąg przerywa, ta ostatnia wyraża się przez czas przeszły dokonany.

Mio fratello giúnse nello stesso tempo ch' io gli scrivéva.	*Mój brat przybył w tej samej chwili kiedym pisał do niego.*

Mentre ella così dicéa, strínse con affetto la destra di lui. *Verri.* Andándolo a visitare, lo incontrai su la porta delle sue stanze mentre egli strascinávasi per uscire. *Fosc.*

308. *Passato perfetto indeterminato* albo *remoto.* Czas przeszły dokonany służy do wyrażenia czynności dokonanej w czasie zupełnie upłynionym, jakby odciętym od terazniejszości, i do niej już nienależącym, np. wczoraj, przeszłego tygodnia, miesiąca, roku, wieku.

Son coloro che l' anno passato coperti dalla notte assálsero questa legione. *Davanz.*	*Sąto ci którzy roku przeszłego okryci nocą napadli na tę legią.*
La settimána addietro ti scríssi una léttera lunghissima. *Fos.*	*Przeszłego tygodnia napisałem do ciebie bardzo długi list.*

Or sappi che jersera accostando la sua sédia alla mia, mi parlò d' alcuni miei versi, e innoltrando di mano in mano a ciarlare di poesia, non so come nominai certo libro di cui ella mi richiese. *Fosc.* Una doménica intési il párroco che sgridava i villani perchè si ubbriacávano. *Fosc.*

Dla tego używa się w opowiadaniach przeszłych wypadków, i ztąd historycznym bywa nazywany.

Alessandro rovesciò l' impero di Babilonia, gli Spartani tre volte smantellárono Messene e tre volte cacciárono dalla Grecia i Messeni. *Fosc.*	*Alexander obalił państwo Babilonii, Spartanie trzy razy zburzyli Messenę, i trzy razy wypędzili z Grecyi Messeńczyków.*
Qui cáddero i Legati, qua	*Tu polegli Legaci, tu były*

furon l'áquile tolte, là Varo ebbe la prima feríta, colà si finì con la sua infelice destra. *Davanz.*

orły zabrane, tam Warus pierwszą ranę odebrał, tam się sam nieszczęsną ręką dobił.

Questi è colui il quale nel corso di tre lune purgò il mare da' pirati; questi combattè contro ventidue monarchi, vinse più di due millioni di guerrieri, prese ottocento quarantasei navi, e mille cinquecento trentotto città, soggiogò tutti i pópoli che giáciono tra la palúde Meótide ed il Mar Rosso, e pure quando gli fu affidata la difesa della patria, evitò l' aspetto di Césare. *Verri.*

309. *Passato perfetto determinato* albo *próssimo.* Jeżeli chcemy wyrazić czynność dokonaną w czasie przeszłym ale jeszcze nie zupełnie upłynionym, bez względu na jego dawność, naprzykład w ciągu tego dnia, tego tygodnia, tego miesiąca, tego roku, tego wieku, w czasie który ma związek z terazniejszością, i który sobie obecnym w chwili mówienia wyobrażamy, w takim razie użyjemy drugiego czasu przeszłego dokonanego. Podług tego powie się : *sono oggi venticinque anni che ho abbandonato la Polonia*, jest dziś lat 25 jak opuściłem Polskę; bo tu okres upłynionych lat przez wyraz *oggi*, dziś, jest połączony z terazniejszością, chociaż zdarzenie o którem mowa stało się przed 25 laty. Powie się przeciwnie przez czas poprzedzający : *jeri fúrono venticinque anni che abbandonái la Polonia*, wczoraj upłynęło lat 25 jak opuściłem Polskę; bo tu wyraz *jeri*, wczoraj, odciął zupełnie okres tych lat od terazniejszości.

Ho avuto in questa guerra quattro fratelli e due nipoti. *Bent.*

Miałem w tej wojnie czterech braci i dwóch synowców.

Oggi venendo da Albenga v' ho scontrato lungo la marina. *Fosc.*

Dziś idąc z Albenga spotkałem was wzdłuż brzegu morza.

Ho accompagnato stamattína per tempo Teresa e la sua sorellina in casa di una lor conoscente. *Fosc.*

Towarzyszyłem tego rana wcześnie Teresie i jej siostrzycce do domu jednej z ich znajomych.

Se il Padre degli uomini mi chiamasse a rendimento di conti, io gli dirò : non ho rapito il pane agli orfani ed alle védove, non ho perseguitato l'infelice, non ho tradíto, non ho abbandonato l' amico, non ho turbata la felicità degli amanti... Ho partíto il mio pane con l'indigénte, ho confuse le mie lágrime con le lagrime dell' afflitto. *Fosc.*

Non era ancor giorno quando mi sono alzato,
Chiamato ho il servitore, ho preso il cioccolato,
Ho scritto quattro léttere. *Gold.*
Sarà obbligata
Dichiarar ciò che in tutta la giornata
Ha udito, ha letto, ha visto, ha detto, ha fatto,
O dai felici stati avrà lo sfratto. *Casti.*

UWAGI NAD UŻYCIEM DWÓCH OSTATNICH CZASÓW.

1. Przez czas poprzedzający można wyrazić każdą przeszłość, daleką lub blizką, jeżeli w niej upatrujemy jakąkolwiek styczność z terazniejszością, i dla tego dobrze się powie : *egli ha vivuto nel sécolo in cui siamo*, żył w wieku w którym jesteśmy; *nel princípio dell' era cristiana sono vissuti in Roma dottissimi uomini*, na początku ery chrześciańskiej żyli w Rzymie bardzo uczeni ludzie. Jeżeli zaś uważamy początek ery chrześciańskiej za oddzielny period, nie mający żadnego związku z terazniejszością, to równie dobrze powiemy przez czas przedostatni : *nel princípio dell' era cristiana víssero in Roma dottissimi uomini.* Tak iż jednego lub drugiego użyć można, podług tego jak przeciąg czasu o którym mowa w związku z terazniejszością lub od niej odrębnie uważamy.

2. W ogólności *passato indeterminato* albo *remoto* służy do wyrażenia dalszego, do terazniejszości nie należącego periodu, *passato determinato* albo *prossimo* do wyrażenia bliższego zdarzenia, mającego związek z chwilą obecną. Gdy jest tedy mowa o dwóch bardzo blizkich wypadkach, dalszy przez pierwszy, bliższy przez drugi wyrazić potrzeba : *questa mattina lo vidi in buona salute, e adesso l' ho trovato ammalato*, tego rana widziałem go w dobrem zdrowiu, a teraz znalazłem go chorego. Błędnie byłoby, *e adesso lo trovai ammalato*, a zupełnie niedorzecznie, gdybyśmy powiedzieli : *questa mattina l' ho trovato in buona salute, e adesso lo trovai ammalato*, bo byśmy tak mówiąc wyrazili dalsze zdarzenie przez czas bliższości, a bliższe przez czas większej odległości. Chcąc jednak wyrazić dawniejsze zdarzenie przez czas bliższości, musielibyśmy bliższe przenieść do terazniejszości i powiedzieć : *questa mattina l' ho veduto in buona salute, e adesso lo trovo ammalato,* ..... a teraz znajduję go chorym.

310. *Primo passato perfetto anteriore.* Czas pierwszy zaprzeszły może się tylko względnie używać do wyrażenia czynności lub zdarzenia dokonanego przed inną czynnością, lub innem równie dokonanem zdarzeniem.

Temístocle fu esigliato da quella patria medesima, che egli aveva salvata col suo valóre e colla sua avvedutezza.

Temistokles był wygnany z tej samej ojczyzny, którą był ocalił swem męztwem i swoją przezornością.

Prima che Tito arrivasse, l'uno e l'altro esército aveva giurato per Otone. *Davanz.*

Nim Tytus przybył, jedno i drugie wojsko już było przysięgło Otonowi.

Così fece, come fatto avea il suo predecessore. *Bocc.* A Parigi, donde a piè partito s' èra, ritornò a cavallo. *Bocc.* A Nerone cresceva la voglia ogni dì più del cantare a tutte le commédie, perchè sin' allora aveva cantato in casa. *Davanz.*

311. *Secondo passato perfetto anteriore.* Czas drugi zaprzeszły tem się tylko różni od pierwszego, że go poprzedza jeden ze spójników, *che*, *poichè*, *allorchè*, *appena*, *come*, *quando*, *subitochè*, *tostochè*, a czas *perfetto indeterminato* wyrażający czynność tuż po pierwszej następującą, po nim następuje.

E come cenato ébbero, fattol montare a cavallo, a Firenze il ne menò. *Bocc.*

A gdy zjedli wieczerzę, wsadziwszy go na konia, poprowadził go do Florencyi.

Quando il frate ebbe serrato l'uscio dietro a se, vide un uomo. *Manz.*

Gdy zakonnik zamknął drzwi za sobą, postrzegł człowieka.

La donna, poichè in questa guisa ebbe tre volte incantata la fantásima, al letto se ne tornò col marito. *Bocc.* Poscia ch' egli ebbe picchiato parecchie e parecchie volte, e che dentro non si sentiva romore alcuno, ei si deliberò di rómper l' uscio. *Fir.* Come ebbe mangiato molto bene, cominciò affogar di sete. *Fir.* Quand' egli ebbe fatti pochi passi fuor dell' ostería, si guardò indietro. *Manz.*

Czasem w takich wyrażeniach imiesłów występuje przed spójnik *che.*

Udito ch' ebbe il Carpigna le parole del cugino, così disse. *Fir.* E compiuto ch' ell' ebbero la bisogna, tutte alle lor buche prestamente se ne ritornarono. *Fir.* Finito ch' ebbe di leggere, stette alquanto pensoso. *Manz.*

Chiusa ch' ebbe la lettera, chiuse anco
Gli occhi sul letto, e ritrovò quiete. *Ariosto.*

312. *Condizionale presente* i *passato*. Oba te czasy wyrażają pewien warunek spójnikiem *se*, gdyby, jeżeliby, jeźliby, oznaczony.

Po pierwszym z nich następuje odpowiedni mu *Correlativo presente*, który wyraża że cośby nastąpiło, cośby się stało, gdyby warunek wskazany przez pierwszy był dopełniony, i dla tego oba te czasy we wzajemnej od siebie zostają zależności : *se avessi danari, comprerei questa casa*, gdybym miał pieniądze, kupiłbym ten dom; albo na odwrót : *comprerei questa casa, se avessi danari*, kupiłbym ten dom, gdybym miał pieniądze.

Se tu non fossi padre e marito, io ti darei forse un consiglio. *Fosc.*

Gdybyś nie był ojcem i mężem, dałbym ci może jednę radę.

Se non fosse così pállida, e non avesse quelle poche lenti sul volto, potrebbe passare per bella. *Pell.*

Gdyby nie była tak blada, i gdyby nie miała tych kilka pieg na twarzy, mogłaby uchodzić za piękną.

Se questo luogo avesse fontane, sarebbe forse il più delizioso di Francia, e potrebbe quasi superar San Germanio. *Bent.* Che bella cosa sarebbe, se si trovasse un medico, che sapesse curare l' infermità della maldicenza. *Gold.* Vi maritereste voi volentieri? — Perchè no. Se mio padre vi acconsentisse, e se mi si presentasse una buona occasione, certamente, che lo farei. *Gold.* Se Lelio mi odiasse, mi odiereste anche voi? *Gold.* Sarei un impostore, se attribuissi a saviezza il non essérmene innamorato. *Pell.* Se il tiranno fosse un solo, e i servi fóssero meno stúpidi, la mia mano basterebbe. *Fosc.*

313. Jeżeli warunek i dopełnienie onego odnoszą się do przeszłości, używa się *Condizionale passato* z odpowiednym sobie *Correlativo passato.*

Sarébbero stati più cauti, se fossero stati avvertiti.

Byliby byli ostrożniejsi, gdyby byli ostrzeżeni.

Mia figlia ha qualche inclinazione per lei, e se ella non mi avesse fatto uno sgarbo, forse l' avrebbe presa. *Gold.* Se avessi voluto entrare in colloquio, avrei potuto. *Pell.*

314. Ponieważ w słowie położonem w *Correlativo presente* zawarte jest życzenie, czas ten wyrazić go sam przez się może, bez wyrażenia warunku od którego to życzenie zawisło, a którego wtenczas domyślić się trzeba.

Bramerei con esso lui favellare. *Gold.*

Życzyłbym sobie z nim pomówić.

Ghedini vi ringrazia per i vostri saluti, e Fabri il farebbe anch' egli, ma è a Castel Bolognese. *Zan.* — *Ghedini dziękuje wam za wasze ukłony, i Fabri też tosamo by uczynił, ale jest w Castel Bolognese.*

W pierwszym z tych przykładów po *favellare* domyślić się trzeba warunku : *se egli vi acconsentisse;* w drugim po *il farebbe anch' egli* podobnegoż warunku : *se fosse qui. Chi l' avrebbe mai detto!* Fosc. Ktoby to był powiedział! domyślając się całego zdania : *che ciò fosse accaduto*, że toby się było stało.

Quanto vorrei poter essere col nostro Signor Bono! *Bent.* Quanto cambierei volentieri questo gran palazzo con una delle vostre capanne! *Gold.* So che mi ama, e che morrebbe piuttosto che commettere un' azione indegna. *Gold.* Mi vorrei sotterrar vivo, anzichè domandarvi vostra figlia in isposa. *Fosc.* Esser vi piacerebbe dal poeta lodata. *Gold.*

315. Toż samo ma miejsce w *Condizionale presente*, z tą różnicą, że się przezeń życzenie najczęściej w kształcie wykrzyknienia wyraża, a warunek do domyślenia się pozostawia.

S' io fossi pittore! *Fosc.* — *Gdybym był malarzem!*

Ah, se tu mi amassi come io t' amo! *Fosc.* — *Ach, gdybyś mnie kochał, jak ja ciebie kocham!*

Domyślając się : *quanto sarei felice*, albo *come sarei contento*, jak byłbym szczęśliwy, jak byłbym kontent.

Volesse il cielo che fosse così! *Gold.* Volesse il cielo, che non v' avessi mai conosciuto! *Gold.* Fosse questa una malattía mortale, che abbreviasse i miei martíri! *Pell.*

316. Używa się samego tylko *Correlativo passato,* chcąc czynność lub zdarzenie co innego poprzedzić mające, jako wątpliwe wystawić.

Ha promesso di mandarmi le mercanzie súbito che le avrebbe ricevuto. — *Obiecał przysłać mi towary, skoroby je odebrał.*

Ha promesso di scrívermi subito che sarebbe arrivato in Londra. — *Obiecał mi pisać, skoroby przybył do Londynu.*

317. *Futuro.* Czas przyszły wyraża czynność, która w przyszłości odbywać się będzie.

Avrai questa lettera quando io sarò esangue sotterra; e da quel momento tutti forse incominceranno ad obbliarmi, finchè niuno più si ricorderà del mio nome. *Fosc.*

Będziesz miał ten list kiedy ja będę nieżywy pod ziemią; i od tej chwili wszyscy może zaczną zapominać o mnie, aż póki nareszcie nikt nie przypomni sobie mego imienia.

Voi udirete novelle, che vi piaceranno. *Gold.* Sagrificherò il cuore, trionferà l'amicizia. *Gold.* Quando sarò padrona, quando sarò ricca, sarò io contenta. *Gold.* Mia madre mi assisterà, mi difenderà. *Gold.*

318. *Futuro anteriore.* Czas przyszły poprzedni względnie się używa, i oznacza że z dwóch czynności w przyszłości dokonać się mających, jedna poprzedzi drugą.

Costui, quando tu gli sarai rincresciuto, ti caccerà via. *Bocc.* — *Ten, jak mu się naprzykrzysz, wypędzi cię precz.*

Vi andrò, quando avrò finito. *Gold.* — *Pójdę tam, kiedy skończę.*

Quando l'avrò bevuto, ragioneremo poi. *Gold.* — *Kiedy to wypiję, rozmawiać będziemy potem.*

Andrò via, andrò in rovina, e voi, signora, sarete stata la causa del mio precipízio. *Gold.* Quando avrai conosciuto il mondo quanto io, vedrai che non son cose da farsene maraviglia. *Manz.* Quando avrai dette due parole, ti conoscerò. *Manz.* Tre giorni ancora, e Odoardo sarà partito. *Fosc.*

319. Niekiedy oba czasy przyszłe nic przyszłego nie wyrażają, i znaczą tylko domysł, że tak być musi jak sobie wyobrażamy.

Voi sarete assai stanco, andate a riposare. *Gold.* — *Musicie być bardzo strudzeni, idźcie spocząć.*

Dunque vi avrà fatto qualche dispiacere la signora Rosaura. *Gold.* — *To zapewne panna Rasaura uczyniła wam jaką nieprzyjemność.*

Sapete che cosa sarà? Sarà che a Rímini avranno avuto bisogno d'un buon predicatore. *Manz.* — *Wiecie co to jest? Oto że w Rimini muszą potrzebować dobrego kaznodzieję.*

Dunque piangerà d'allegrezza. *Gold.* Se egli ad essa mi niega, avrà ragione di farlo. *Gold.*

ROZDZIAŁ XIX.

O UŻYCIU TRYBÓW.

320. Słowo ma cztery tryby według czworakiego sposobu jakim użyte być może, to jest: oznajmujący, łączący, rozkazujący i bezokoliczny.

A. UŻYCIE TRYBU OZNAJMUJĄCEGO.

321. Trybu oznajmującego używamy na oznaczenie, że to co o podmiocie twierdzimy, jest prawdziwe, niezawodne i rzeczywiste: *Pietro è venuto questa mattina*, Piotr przyszedł dziś rano; *tuo fratello non verrà*, twój brat nie przyjdzie; *la cosa è successa come io la predissi*, tak się stało jakem przepowiedział.

322. Tryb oznajmujący kładzie się zawsze po spójniku *che*, że, ile razy w poprzedzającem zdaniu o czem z pewnością się twierdzi.

Io so che voi vi ricordate del vostro consiglio. *Fir.*	*Wiem że przypominacie sobie waszę radę.*
Signore, vi assicuro, che sono innocente. *Gold.*	*Panie, upewniam cię, że jestem niewinny.*
Mi è stato detto per certo, ch'egli va in casa sua a tutte l'ore. *Gold.*	*Powiedziano mi za rzecz pewną, że on chodzi do jej domu o każdej godzinie.*

323. Kładzie sie podobnież po takich spójnikach, które towarzyszą zazwyczaj słowu niewątpliwą czynność wyrażającemu, a które są następujące:

Allorchè, *wtenczas, gdy.*
Chè, perchè, *dla tego że, bo, gdyż.*
Dacchè *odkąd.*
Dimodochè, *tak iż.*
Finchè, infinchè, Intantochè, } *póki, dopóki, dokąd.*
Giacchè, *ponieważ, gdy.*
Non pertanto, *nie przeto jednak.*
Perciò, Però, } *dla tego, przeto.*
Mentrechè, Frattantochè, } *podczas, gdy.*
Perchè? *dla czego? czemu?*
Poichè, *gdy, ponieważ.*
Quando, *kiedy.*
Se, *jeżeli.*
Sebbene, *chociaż.*
Sicchè, *tak iż.*
Siccome, come, *jak, jako.*
Stantechè, *gdy, ponieważ.*

Però, *atoli, jednak.*
Perchè, *dla tego że, bo, gdyż.*
Tostochè, *skoro tylko, jak tylko.*
Tuttavia, *atoli, jednak, wszelako.*

Fúggiti, mentre che i ladroni sono assenti. *Fir* — *Uciekaj, podczas gdy zbójcy są nieprzytomni.*

Ma che stravaganza afflígersi perchè non si trova fra gli uomini la virtù. *Fosc.* — *Lecz co za nierozsądek trapić się dla tego że nie masz cnoty między ludźmi.*

Sdraiatevi su i vostri prati, se ne avete. *Fosc.* — *Rozciągaj się po swoich łąkach, jeżeli je masz.*

Infin che viverai,
Ramínga e sola per il mare andrai. *Fort.*
Chè chi di spírito e di talento è pieno,
Dómina ognór su quei che n' hanno meno. *Casti.*
Giacchè servir si debbe, a un sol si serva. *Casti.*
Ma giacchè il fatto non si può disfare,
Almen si cerchi in parte rimediare. *Casti.*
Siccome la cieca opinione
Tuttór vénera ciò, che non intende. *Casti.*

B. UŻYCIE TRYBU ŁĄCZĄCEGO.

324. Tryb łączący tak nazwany, iż tylko w połączeniu z innem zdaniem stanowi myśl zupełną, używa się kiedy o czem z niepewnością, z powątpiewaniem lub warunkowo mówimy, gdy wyrażamy cel, zamiar, wolą, rozkaz, przepuszczenie, i t. d. i zazwyczaj wtenczas słowo w tym trybie użyte kładzie się po jednym z następujących spójników :

Acciocchè, Affinchè, } *aby, ażeby.*
Ancorachè, Avvegnachè, Benchè, } *chociaż.*
Che, perchè, *aby, ażeby.*
Che che, *cokolwiekbądź by.*
Come che, *jakkolwiek.*
Come se, *jak gdyby.*
Finchè, Fintantochè, Sinattantochè, } *aż póki, dopóki.*
Per quanto, Quantunque, } *jakkolwiek, chociaż.*
Purchè, *byle, byle tylko.*
Prima che, *nim, wprzód nim.*

Il buon pastore leva dal gregge la rognosa pécora, e ammázzala acciocch' ella non corrompa tutto l' ovíle. *Fir.* Sopra tutto ti ricordo il fare in modo, ch' egli non si sappia, ch' io abbia scoperto questo embríce. *Fir.* Gli dissero, ch' egli vi si nascondesse per parecchi giorni, acciocchè non si scoprisse questa sua gran codardía, e non si sapesse che da un villano disarmato gli fosse stata tolta la spada così vilmente. *Fir.* I físici soglion bene spesso tagliare un membro guasto, perchè l' infermo non si guasti tutto. *Fir.* Quantunque le cose molto piácciano, avéndone soverchia copia, rincrescono. *Bocc.* Prese per par-

tito che che avvenire ne dovesse, di rapir Cassandra. *Bocc.* Augusto gli donò venticinque mila fiorini d'oro perch' ei togliesse moglie, avesse figliuoli, e questa chiarissima famiglia non si spegnesse. *Davanz.* Nè d'alcuna bruttura si dee favellare, come che piacévole cosa paresse ad udire. *Casa.* Parlátemi con libertà, come s' io fossi vostra madre. *Gold.* Acciò non crediate che finga, acciò non crediate ch' io mi possa pentire, osservate, che sicurezza vi do del mio amore, della mia fedeltà. *Gold.* I discendenti di Caino e d'Abele, quantunque imítino i lor primitivi parenti, e si trucídino perpetuamente l'un l'altro, vívono e si propágano. *Fosc.* Sarà meglio che tu non mi scriva, finchè tu non abbia mie lettere. *Fosc.* Talora fingo d'essere lieto, affinchè i póveri prigionieri sorrídano anch'essi. *Pell.* Per quanto io la pregassi di sfogare il suo cuore, non potei sapere ciò che a tal segno l'addolorasse. *Pell.* Bench' io avessi assai patito in quel cárcere, mi dolse di lasciarlo. *Pell.* Avrei volentieri sofferto qualunque castígo, purchè gli perdonassero. *Pell.* Egli ti farà da padre, ti troverà lavoro, fin tanto che tu possa tornare a viver qui tranquillamente. *Manz.*

Tudzież po jednem z następnych spójnikowych wyrażeń :

Bisogna che,	*potrzeba żeby.*	Dato che,	*dawszy, przypuściwszy że.*
Dio faccia che,	*dałbyto Bóg.*	Posto che,	
Voglia Iddio che,		Prima che,	*wprzód nim.*
In caso che,	*w przypadku gdyby.*	Avanti che,	

Bisognerà che tu faccia come il porco, che ti dia alle ghiande. *Fir.* Prima che Tito arrivasse, l'uno e l'altro esército aveva giurato per Otone. *Davanz.* Voglio andare a Venezia avanti che muoja. *Gold.* Prima che nessuno vi vegga, tornate di dove siete venuto. *Manz.* Faccia Dio, che la buona causa preválga. *Bent.*

Caso che abbiate voglia d'ir lassuso,
Io vi dirò quel, che dovete fare. *Fort.*

Ponieważ tryb łączący ważne bardzo w języku włoskim zajmuje miejsce, przytoczymy jeszcze kilka przykładów, z których się lepiej okaże, co on znaczy, i kiedy się używa. Kładzie się tedy ile razy wyrazić chcemy :

1. Niepewność, przypuszczenie, domysł, przywidzenie.

Chiamatolo a se, con lui cominciò piacevolmente ragionare, e domandar chi fosse, donde venisse, e dove andasse. *Bocc.* Che gente prima abitasse la Britannia, se quivi nata o navigátavi, non si sa. *Davanz.* Chi sa, potrebbe darsi, che qualcun altro fosse il ladro, e Lelio fosse innocente. *Gold.* Mi è stato detto, ma può essere che non sia vero. *Gold.* Non siete stati in casa del signor Geronio? — Non so nemmeno dove stia. *Gold.* Io non so nè cosa sia il mondo, nè cosa io stesso mi sia. *Fosc.* Chi sa se quel fanciullo non cresca sotto a' miei occhi. *Pell.* Mi pareva che la distanza fosse sparita, che fossimo insieme. *Pell.* E se non vi fosse alcuna frode? e se l'incógnito fosse un uomo degnissimo della mia amicizia? *Pell.* Se è vero che Democrito ridesse sempre, egli era un buffone. *Pell.* Stando al tavolino, or pareami che alcuno mi tirasse pel vestito, or che fosse data una spinta ad un libro, il quale cadeva a terra, or che una persona dietro mi

soffiasse il lume per ispégnerlo. *Pell.* Pensava che m'avessero avvelenato, mi sembrava che mi strangolassero. *Pell.* Quando per un supposto, tu ne avessi ammazzati due, tre, quattro, verrebbe poi quegli che ammazzerebbe te. *Manz.*

2. Wolą, żądanie, rozkaz, zakaz, pozwolenie.

Il re mi manda a te, acciocchè subito te ne venga alla corte. *Fir.* La divina giustizia, le leggi naturali, e le civili non perméttono che alcuno sia castigato, senza che alle sue difensioni si ponga orecchio. *Fir.* Ordinò che al buon uomo fosse dato tutto il tesoro. *Fir.* Il primo voleva, che la fanciulla si abbruciasse viva, l' altro che ella si desse a mangiare alle fiere, il terzo ch' ella s' appiccasse per la gola. *Fir.* Voglio, che libero sia a ciascuno di quella materia ragionare, che più gli sarà a grado. *Bocc.* Non soffrirò mai che diate la mano a mia zia per un capriccio, per un puntiglio. *Gold.* Perchè volete che la ragazza sia sempre di un umore? *Gold.* Perchè volete che rida, mentre avrà qualche cosa, che la disturba? *Gold.*

3. Prożbę, życzenie, zaklęcie, przekleństwo, złorzeczenie.

Prima muoja io ben mille volte, che io mai perda la tua compagnía. *Fir.* Prego e scongiuro voi, che questi d' Augusto bisnipoti prendiate, reggiate, e 'l débito vostro, e 'l mio adempiate. *Davanz.* Possa tu ispirare, in ognuno che ti vegga, la pazienza, la dolcezza, la brama della virtù, la fiducia in Dio. *Pell.*

Letta non avess' io tua trista istoria,
O almen mi fosse uscita di memoria. *Fort.*

325. Oprócz tego tryb łączący kładzie się po zaimku względnym *che*, następującym po stopniu najwyższym (129).

Egli era il peggiore uomo, che forse mai nascesse. *Bocc.* S' accorsero ch' io andava scegliendo qui e qua i miglior bocconi, che vi fossero. *Fir.* Lelio è il più caro amico ch' io m' abbia. *Gold.*

Questa è la più bella
Donna, che in Spagna mai si sia veduta. *Fort.*

326. Kładzie się także po tymże zaimku względnym *che*, *il quale*, następującym po przeczeniu.

Egli non sarà alcuno, che veggendoci non ci faccia luogo, e lascici entrare. *Bocc.* Egli non ve n' era alcuno, che non ismascellasse delle risa. *Fir.* Non vi era tetto e luogo alcuno, che non fosse stivato di gente. *Fir.* Ella non è donna al mondo, che sia più felice di lei. *Fir.* I Romani non hanno le mogli che li accéndano, non i padri che i fuggenti svergógnino. *Davanz.* In casa non ho niuno, che mi consoli. *Gold.* Non vi è altra chiave, che apra quella porta, che questa. *Gold.* Niuno è qui il quale non sappia la tua virtù nella guerra, ma niuno è pure il quale non si rammenti de' tuoi vizi in pace. *Verri.*

327. Często się także używa po wyrazach *quanto*, ile; *quale*, jaki.

Io sapeva quant' egli amasse sua madre, suo fratello, le sue sorelle, quanto fosse riamato da tutti quei cari oggetti. *Pell.* È facile immaginarsi quanto questa separazione fosse dolorosa. *Pell.* Indi in poche parole mi narrò qual fosse il suo paese, quale l' orígine, le guerre vedute, e le feríte riportate. *Pell.*

Ale jeżeli w zdaniu poprzedzającem *quanto* z pewnością o czem się twierdzi, użyć trzeba po *quanto* trzybu oznajmującego.

Sa ognun di noi quanto la specie umana
Sensatamente opra, ragiona e pensa. *Casti.*

328. W ogólności powiedzieć można, że tryb łączący nietylko wyraża niepewność, powątpiewanie, stanowczą wolą, i t. d., lecz jest oprócz tego tłumaczem uczuć wzruszonego umysłu, gdy przeciwnie tryb oznajmujący oprócz pewności, rzeczywistości, i t. d., wyraża pojęcia spokojnego umysłu. Co mając na uwadze, łatwo poznamy odcienia myśli i ich różnicę w następująch przykładach.

ŁĄCZĄCY.	OZNAJMUIĄCY.
Voglio leggere un libro che mi piaccia.	Voglio leggere un libro che mi piace.
Dimmi com' ei si chiami.	Dimmi com' ei si chiama.
Luigi non sa quel che si voglia.	Luigi non sa quel che si vuole.
Chi non sa quant' ei sia bugiardo!	Ognun sa ch' egli è un bugiardo.
Non sapeva che Luigi mi volesse bene.	Lo sapeva che Luigi mi voleva bene.
Non ha mai creduto, che questo mestiero gli convenisse.	Egli credeva, che questo mestiero gli conveniva.
Che monta, ch' io ritorni a casa un' ora prima o dopo?	Che monta, se io ritorno a casa un' ora prima o dopo?
Io non dico che gli píaccia.	Io non dico che gli piace.

C. UŻYCIE TRYBU ROZKAZUJĄCEGO.

329. Tryb rozkazujący służy do wyrażenia rozkazu, ale tylko właściwie w swej drugiej osobie, i to więcej od tonu mówiącego niżeli od formy grammatycznéj tej osoby zależy.

Lévati tosto dagli occhi miei, parti súbito da questa casa. *Gold.*	*Ustąp mi zaraz z oczu, wynoś się zaraz z tego domu.*

Apri gli occhi dell' intelletto, e te medesimo, o misero, riconosci; dà luogo alla ragione, raffrena il concupiscíbile appetito, témpera i desiderii non sani, e ad altro dirizza i tuoi pensieri. *Bocc.* Ricórdati dello spaventévole orácolo d' Apolline. *Fir.* Metti insieme la mia roba, va alla posta, e órdina un calesse per mezzo giorno. *Gold.* Ritira quel tavolino, avanza quella sedia, porta via il telaio, sbrígati. *Gold.*

Chi li bestemmia, chi lor dietro freme,
Chi grida : impicca, abbrucia, squarta, ammazza. *Ariosto.*

Trzecie osoby liczby pojedynczej i mnogiej wyrażają prożbę, życzenie, przestrogę, napomnienie, i t. d., do czego właściwie służy tryb łączący, i dla tego te osoby we wszystkich słowach są zupełnie podobne do tychże osób trybu łączącego. Mówiąc *venga*, *véngano con me; mangi*, *beva*, *senta; mángino*, *bévano*, *séntano*, domyślić się trzeba, *prego*, *bramo*, *vorrei che venga*, ec.

Chi ha orecchie intenda, chi ha giudizio, l' adoperi. *Gold.*	*Kto ma uszy niech słucha*, *kto ma rozum niech go używa.*

Quelli che sono tornati nell' antico vigore, díano un braccio fraterno ai fiacchi. *Manz.*

Il ciel t' incenerisca, il mar t' ingoi,
E il baratro infernal t' apra l' avello,
E tutti péran teco i pari tuoi,
O ! d' infami ministri émpio modello. *Casti.*

Pierwsza osoba liczby mnogiej wyraża zachęcenie jednej lub wielu osób do czynienia czego wspólnie z osobą mówiącą : *andiamo*, chodźmy; *leggiamo*, czytajmy.

Ma parliamo prima delle cose púbbliche, e poi parleremo delle private. *Bent.*	*Ale mówmy naprzód o sprawach publicznych*, *a potem mówić będziemy o prywatnych.*

Przez drugą osobę liczby mnogiej mówią Włosi do jednej lub kilku osób (173), chociaż im wcale nie rozkazują.

Cercate di vincere la tristezza, giacchè avete vinto il dolore; e sperate di star bene per l' avvenire. *Zan.* Vi solleverà il pensare a Dio; fátelo dunque. *Zan.*

D. UŻYCIE TRYBU BEZOKOLICZNEGO.

330. Tryb bezokoliczny wyrażając byt, stan lub działanie bez względu na okoliczności czasu, osoby, liczby, jest zarazem imieniem tego bytu, stanu lub działania, i dla tego łatwo go zamienić na rzeczownik przez dodanie mu określnika *il*, *lo*, *un* (85). Ztąd powstaje tyle rzeczowników słownych, byt, stan lub czynność oznaczających, ile jest słów we włoskim języku, a które odpowiadają polskim tož samo znaczącym na *anie*, *enie*, *cie*, zakończonym : *amare*, kochać, *l' amare*, kochanie; *invidiare*, zazdrościć, *l' invidiare*, zazdroszczenie; *mangiare*, jeść, *il mangiare*, jedzenie; *bere*, pić, *il bere*, picie, i t. d. Między

niemi a właściwemi rzeczownikami ta zachodzi różnica, że tamte byt, stan lub czynność, te wyobrażenie bytu, stanu lub czynności, czasem jej skutek wyrażają : *l'amare*, kochanie, *l'amore*, miłość; *l'invidiare*, zazdroszczenie, *l'invidia*, zazdrość; *il perdere*, tracenie, *la perdita*, strata; *il predare*, łupienie, *la preda* łup; *l'esser povero*, stan ubóztwa, *povertà*, ubóztwo; *il fiutare*, wąchanie, *il fiuto*, węch, i t. d.

Rzeczownik słowowy użyty być może jako podmiot w przypadku pierwszym, i jako przedmiot w czwartym.

Non solamente il parlare, e l'usare con gl'infermi dava a' sani infermità, ma ancora il toccare i panni. *Bocc.*

Nie tylko mówienie i obcowanie z chorymi udzielało zdrowym chorobę, ale nawet dotykanie ich sukień.

Il solo spégnerli tutti finirà questa guerra. *Davanz.*

Samo tylko wytępienie ich wszystkich ukończy tę wojnę.

Non è dicévol costume il pórgere altrui a fiutare alcuna cosa puzzolente. *Casa.*

Nie jest przyzwoitym obyczajem podawanie drugiemu do wąchania jakiej rzeczy śmierdzącej.

Egli è troppo gran seccággine il sentirgli. *Casa.* Lo sprezzar la gloria, e l' onore, che cotanto è dagli altri stimato, è un gloriarsi, o onorarsi sopra tutti gli altri. *Casa.* L'esser povero stimava il maggiore di tutti i mali. *Davanz.* Era un bisbiglio, uno strépito, un bussare e un aprir di porte, un apparire e un sparir di lucerne, un interrogare di donne dalle finestre, un rispóndere dalla via. *Manz.*

331. Tryb bezokoliczny jako rzeczownik może być użyty we wszystkich przypadkach, i ze wszystkiemi prawie przyimkami.

Nel suo arbitrio rimise l'andare e lo stare. *Bocc.*

Do jego woli oddał odejść lub zostać.

Il vívere líbero è assai più bello del vivere in cárcere. *Pell.*

Życie wolne daleko jest piękniejsze od życia w więzieniu.

Ne lasciasti dubbiosi qual fosse di voi più esperto, l'uno nel fíngere, l'altro nell' adulare. *Verri.* Vedi quel che mi tocca pel tuo non saper parlare. *Manz.* Il perder lui più del morir le duole. *Fort.*

Położony z przyimkiem *in*, *con*, często znaczy to samo co gerundium i tłumaczy się na polskie przez imiesłów nieodmienny na *ąc* (356).

Tiberio nell' uscire di senato usava dire in greco: o gente nata a servire. *Davanz.*

Tyberiusz wychodząc z senatu mawiał po grecku: o ludzie do niewoli zrodzeni.

M'era deliberato o col non mangiare niente, o col gittarmi giù per qualche balza, tormi dal mondo da me. *Fir.*

Postanowiłem albo nic nie jedząc, albo rzucając się z jakiego urwiska, zejść dobrowolnie ze świata.

Nel predare ed uccídere trovò l'Aquila della legione diciannovésima, che Varo perdè. *Davanz.* Nel leggere tai versi vi siete a me rivolto. *Gold.*

332. Dwa zdania połączone spójnikiem *che*, że, można ściągnąć w jedno, wyrzucając łacińskim sposobem spójnik, i kładąc słowo drugiego zdania w trybie bezokolicznym.

Il che Fineo vedendo certissimamente conobbe, lui essere il figliuolo che perduto avea. *Bocc.*

Co Fineusz widząc poznał z największą pewnością, że on jest synem którego był stracił.

Gridossi intanto il fuoco essere appiccato alla città. *Botta.*

Wołano tymczasem że ogień zajął się w mieście.

Senza interrogare ombra alcuna, da me stesso conobbi essere quella del matricída Nerone. *Verri.*

Un bisbiglio fu tosto in corte inteso
Esservi grandi affari in sul tappeto. *Casti.*

Takie bezokoliczne sposoby mówienia często bywały używane przez dawniejszych autorów, szczególnie gdy przytaczali w treści cudze słowa.

Ognun gridava, dicendo, questo sì grave peccato doversi pubblicamente punire. *Fir.*

Każdy krzyczał mówiąc, że tak ciężki występek powinien być publicznie ukarany.

Uccise Coti, e lui essersi da sè ucciso falsamente affermò. *Davanz.*

Zabił Kotysa, i fałszywie twierdził że on sam się zabił.

Dicévano tra loro i Batavi: non doversi cercare maggior rovina, non potere una sola nazione trarre di servitù tutto il mondo. *Davanz.*

Można je łatwo zamienić na okoliczne przywracając na swoje miejsce wyrzucony spójnik *che*, i kładąc słowo w trybie okolicznym. I tak pierwszy przykład przerobić można tym sposobem: *il che Fineo vedendo certissimamente conobbe, ch' egli era il figliuolo, che perduto avea*, i następnie wszystkie inne.

333. Powiedzieliśmy już wyżej (275), że się używa trybu bezokolicznego z przeczeniem *non*, zakazując drugiej osobie liczby pojedynczej, i jakich wyrazów w takich sposobach mówienia domyślić się trzeba.

Non aver pensier di nulla. *Fir.*	*Nie troszcz się o nic.*
Se questa lettera ti trova ancora a' miei colli, non la mostrare a Teresa, non le parlare di me. *Fosc.*	*Jeżeli ten list zastanie cię jeszcze wśród moich pagórków, nie pokazuj go Teresie, nie mów jej o mnie.*

Non cercare altro amico fuor di te stesso. *Fosc.* Non sperar niente dopo la mia morte. *Gold.*

334. Czas przeszły trybu bezokolicznego, którego polskie słowa nie mają, tłumaczy się wyrażając osobę do której się on odnosi.

Ricórdomi aver udito da' vecchi, che a Pisone fu veduta più volte in mano una lettera, la quale egli non mostrò. *Davanz.*	*Przypominam sobię że słyszałem od starych, iż widziano kilka razy w ręku Pisona list, którego on nie pokazał.*
Chi dona, e fa sapere d'avere donato, mostra d'averlo fatto per ambizione, e non per zelo, e per buon cuore. *Gold.*	*Kto co daruje, i powiada że podarował, dowodzi że to uczynił przez ambicyą, a nie z gorliwości lub dobrego serca.*

Molto bene comprese l'abate avere potuto conoscere quella giovane essere nella sua cella. *Bocc.* I capelli, che alla moglie tagliati aver credeva, lor pose in mano. *Bocc.* Altri che tu non può aver fatto una bricconata di questa sorta. *Gold.* Donde può aver avuto questo danaro? *Gold.*

Nárrano quanti amici l' han finor conosciuto
A rider giammai non averlo veduto. *Gold.*
Ma quei che per invidia cércano il di lui danno,
Forse d'averlo offeso un dì si pentiránno. *Gold.*

Czasem użyty zamiast gerundium czasu przeszłego tłumaczy się przez imiesłów nieodmienny na WSZY.

Il dopo molto averlo ammaestrato e pregato, che più a questo non attendesse e egli avéndogliele promesso, il licenziò. *Bocc.* *Dawszy mu wiele nauk*, i t. d.

335. Jeżeli w jednem zdaniu są dwa słowa, a drugie jest w trybie bezokolicznym, ten albo stoi sam jeden, albo ma przed sobą jeden z przyimków *di*, *a*, *da*, *per*, *in*, *senza*.

Di.

336. W wyrażeniu, *desidero véder nei gióvani un' onesta emulazione*, życzę sobie widzieć w młodzieńcach szlachetną emulacyą, tryb bezokoliczny *vedere* wraz z rządzonemi przez się rzeczownikami może być uważany jako przedmiot (przypadek czwarty) mego życzenia, albowiem zapytać mogę, co życzę sobie? — widzieć, i t. d.

Można jednak powiedzieć, *desidero di vedere, ec.* W takiem znowu wyrażeniu mamy tryb bezokoliczny z przyimkiem *di* (czyli przypadek drugi), i w niem przedmiotem mego życzenia nie jest już tryb bezokoliczny *vedere*, ale domyślny jakiś rzeczownik, którego *vedere* z przyimkiem *di* jest tylko dopełnieniem: *desidero* (*la fortuna, o il piacere, o la consolazione*) *di vedere nei giovani un' onesta emulazione*, życzę sobie szczęścia widzenia, i t. d.

Przyimek *di* kładzie się zazwyczaj przed trybem bezokolicznym pò słowach znaczących proźbę, życzenie, nadzieję, bojaźń, upodobanie, rozkaz, zakaz, pozwolenie, radę, obietnicę, radość, zadziwienie, zapewnienie, zaprzestanie.

Vi prego di non dirlo a nessuno.	*Proszę was nikomu tego ien mówić.*
Spero di ritornar domani.	*Spodziewam się powrócić jutro.*
Temo di offenderlo.	*Boję się go obrazić.*
Mi piace di averlo veduto.	*Rad jestem żem go widział.*
Vi comando di restituirgli subito la sua roba.	*Rozkazuję wam zwrócić mu zaraz jego rzeczy.*
Mi ha proibíto di toccárlo.	*Zakazał mi dotykać go.*
Permettetemi di dirvi.	*Pozwólcie mi powiedzieć sobie.*
Vi consiglio di stare in casa.	*Radzę wam zostać w domu.*
Ha cessato di pióvere.	*Przestał deszcz padać.*

Bramo di pórgerti aiuto. *Fir.* Prometto e giuro di sposare la signora Rosaura. *Gold.* Mi ha incaricato d' assístervi, di soccórrervi, di non allontanármi da voi. *Gold.* Per quello ch' io sento, vostra sorella ha intenzione di maritarsi. *Gold.*

Słowa po których tryb bezokoliczny stoi bez przyimka wymienione będą poniżej (348).

A.

337. Tryb bezokoliczny z przyimkiem *a* kładzie się po sło-

wach znaczących ruch, dążenie, zbliżanie się we właściwem znaczeniu, a w przenośnem cel, początek, zdatność, uczenie się, uczenie, pobudkę (43), i t. d.

I vicini, ognun per tema delle cose sue proprie, córsero a dargli aiuto. *Fir.* — *Sąsiedzi, każdy z bojaźni o własne rzeczy, pobiegli dać mu pomoc.*

S' impara più facilmente a parlare che a tacere. *Gold.* — *Uczymy się łatwiej mówić niż milczeć.*

Andate a chiamare mia figlia, e conducételа qui. *Gold.* Ho sentito dire che sia andato a far vedere un anello alla signora Rosaura. *Gold.* Andiamo in questo punto a vederla. *Gold.* Qui nessuno mi verrà a rómpere il capo. *Gold.* La curiosità mi spinge a saperlo. *Gold.* Voi siete il maestro, che m' insegna a giuocare, e a scrívere le lettere amorose. *Gold.*

338. Po słowach *essere* i *stare*, tryb bezokoliczny dostaje zawsze przyimek *a*, kiedy znaczy spoczynek lub pobyt.

Sta a sedere, sta a udire. — *Siedzi, słucha.*

Sono tutti a divertirsi. — *Wszyscy się bawią.*

Io credo, che sian tutte a dormire. — *Sądzę, że wszystkie śpią.*

Quando egli parlava, il padre, la madre, il fratello, tutti stávano ad ascoltárlo a bocca aperta. *Gold.* È stato tutto il giorno, e tutta la sera a studiare nella mia camera. *Gold.*

339. Po słowie *avere* tryb bezokoliczny z przyimkiem *a* kładzie się czasem zamiast tegoż trybu z przyimkiem *da* (341).

Egli non dubitava ch' esso avesse a riuscir un san Panuzio novello. *Fir.* — *Nie wątpił aby on nie miał zostać nowym świętym Pafnucym.*

Quei che a venir han son già venuti. *Ariosto.*

Da.

340. Przyimek *da* kładzie się przed trybem bezokolicznym dla wyrażenia stosowności, przyzwoitości, lub przeznaczenia na jaki cel (50. 51. 267).

Or conosco che il tuo consiglio era buono e da pigliare. *Fir.* — *Teraz poznaję że twoja rada była dobra, i że potrzeba jej chwycić się.*

Quando ciascuno è per ire a — *Kiedy każdy ma iść do stołu,*

távola, essi chieggono, che loro sia portato da scrivere. *Casa.* — *oni żądają, aby im przyniesiono do pisania.*

Non sono da fare in presenza degli uomini le cose laide, o fétide, o schife. *Casa.* — *Nie należy czynić w przytomności ludzi rzeczy brzydkich smierdzących, albo obrzydliwych.*

341. Słowo *avere* przed trybem bezokolicznym z przyimkiem *da*, tłumaczy się po polsku przez *mieć* w znaczeniu musu, powinności: *hai da farlo così*, masz to tak zrobić, to jest *devi farlo così*, musisz, powinieneś to tak zrobić.

Quanto al mio onore, ella ha da sapere che il custode ne sono io. *Manz.* — *Co do mego honoru, masz pan wiedzieć, że jego stróżem jestem ja.*

Questo matrimonio non s' ha da fare, nè domani, nè mai. *Manz.* — *Ten ślub nie ma być danym ani jutro, ani nigdy.*

342. Czasem powyższym sposobem mówienia nie wyraża się żadna powinność, tylko że się ma co do zrobienia, do powiedzenia, i t. d., lub że co ma nastąpić.

Come ho da fare senza quell' uomo? era quello che ci faceva da padre. *Manz.* — *Jak mam zrobić bez tego człowieka? on to zastępował nam miejsce ojca.*

Udíte ciò che v' ho da dire. *Manz.* — *Posłuchajcie co mam wam do powiedzenia.*

Giacchè la cosa s' ha da fare, si farà presto. *Manz.* — *Ponieważ to ma się zrobić, zrobi się prędko.*

Che cosa avete da comandarmi? *Gold.* Se non avessi da essere la sposa di Lelio, non mi amereste più. *Gold.*

Per.

343. Przyimek *per* kładzie się przed trybem bezokolicznym dla wyrażenia celu dla którego się co robi (58. 2.), i tłumaczy przez *aby*, *ażeby*.

Prendo moglie per esser capo di famiglia, per uscire della soggezione del padre, per maneggiare la mia dote, per prender la mia porzione della easa paterna, per divídermi dal fratello, per fare a modo mio, e per vivere a modo mio. *Gold.*

344. Kładzie się także przed trybem bezokolicznym dla wyrażenia zdolności, możności, sposobności.

Egli non è uomo per (da) fare un' azione cattiva. — *On nie jest człowiekiem mogącym popełnić zły uczynek.*

Siete troppo vecchio per potérvi andar a piedi. — *Jesteście zbyt starzy abyście mogli zajść tam piechoto.*

345. Po słowach *essere*, *stare*, tryb bezokoliczny z przyimkiem *per* znaczy czynność lub zdarzenie wkrótce nastąpić mające.

Io sto per pormi in viaggio. *Manz.* — *Mam wkrótce wyruszyć w drogę.*

Trova il vecchio, che sta per morire
Dalla paura. *Fort.*

In.

346. Przyimek *in* kładzie się przed trybem bezokolicznym po słowach *spéndere*, *consumare*, i znaczy na co się wydają pieniądze, na co się obraca lub jak się czas przepędza.

In niuna altra cosa il suo tempo spendéva che in uccellare, ed in cacciare. *Bocc.* — *Na nic innego nie obracał swego czasu tylko na łapanie ptaków i na polowanie.*

Quella state consumava in veder paesi. *Davanz.* — *Przepędzał to lato na zwiedzaniu krajów.*

Già fu di questa
Terra un Anselmo di famiglia degna,
Che la sua gioventù con lunga vesta
Spese in saper ciò ch' Ulpiano insegna. *Ariosto.*

Tryb bezokoliczny z przyimkiem *in* zastępuje miejsce gerundium : *in fare*, *nel fare*, zamiast *facendo*, robiąc; *nell' uscire*, zamiast *uscendo*, wychodząc; *in vedere*, zamiast *vedendo*, widząc, i t. d., o czem niżej (356).

Senza.

347. *Senza*, bez, przed trybem bezokolicznym jest przeczeniem, i znaczy *nie*.

A che venirci senza poterci créscer paghe, scemar fatiche, — *Po co tu przychodzić nie mogąc powiększyć nam żołdu,*

far ben veruno? *Davanz.* — *zmniejszyć trudów, nic dobrego uczynić?*

Vado correndo come un pazzo senza sapér dove, e perchè. *Fosc.* — *Biegam jak waryat nie wiedząc dokąd i po co.*

Così senza mangiare e senza bere
Passár la notte ed il giorno seguente. *Fort.*

348. Po słowach *vedere, sentire, udire*, następujący tryb bezokoliczny będąc przedmiotem czyli przypadkiem czwartym, kładzie się bez żadnego przyimka (336), i tłumaczy się przez czwarty przypadek imiesłowu na *ący*.

Io vidi un vecchione assai grande starsi in su un petrone. *Fir.* — *Widziałem starca bardzo wielkiego stojącego na dużym kamieniu.*

Parévagli vedere Quintilio Varo uscir su di quelle paludi grondante di sangue. *Davanz.* — *Zdawało mu się widzieć Kwintiliusza Wara wychodzącego z owych bagnisk, zbroczonego krwią.*

Io ho udito più volte il príncipe nostro dolérsi del non aver potuto graziare alcuni ammazzátisi troppo presto. *Davanz.* Appena ha veduto entrare in camera mio figlio, subito è fuggita. *Gold.*

Troppo stanco
Son d'udir lagrimare or questi or quelli. *Fort.*
Così vediamo risanar l'infermo
Che medico non volle a verún patto. *Fort.*
Là si vedéva l'Ignoranza in sedia
Cibi gustare e vini saporiti,
E qua Virtù morirsi d'inédia
Ed esser giuoco degli scimuníti. *Fort.*
E veder parmi nelle storie umáne
L'ásino primeggiár, la volpe e il cane. *Casti.*
Veggio Achille infierir contro l'estinto. *Casti.*

349. Podobnież po słowach *dovere, lasciare, osare, potere, sapere, solere, sembrare, usare, volere*, następujący tryb bezokoliczny stoi bez przyimka, ale tłumaczy się także przez tryb bezokoliczny.

Dovreste saperlo. — *Powinnibyście to wiedzieć.*
Lásciami stare. — *Daj mi pokój.*
Lasciátelo vinire. — *Pozwólcie mu przyjść.*
Potete vederlo. — *Możecie go widzieć.*

Sembra maravigliarsi. — *Zdaje się dziwić się.*
Volete mangiare. — *Chcecie jeść.*
Bisogna ritornare. — *Potrzeba powrócić.*
Non occorre andarvi. — *Nie trzeba tam chodzić.*

Suol lagrimosi effetti produr malinconía. *Gold.* O Cocceo Nerva! tu almeno sapevi morire incontaminato. *Fosc.* Tiberio nell' uscire di senato usava dire in greco: o gente nata a servire. *Davanz.*

ROZDZIAŁ XX.

O UŻYCIU GERUNDIUM CZYLI IMIESŁOWU NIEODMIENNEGO.

350. Imiesłów nieodmienny jest tak nazwany, że się nie odmiennia przez liczby ani przez rodzaje : *vedendo*, widząc (ja, ty, on, ona, my, wy, oni, one) ; *essendo egli ritornato*, powróciwszy (on), *essendo ella ritornata*, powróciwszy (ona), *essendo essi ritornati*, powróciwszy (oni), *essendo esse ritornate*, powróciwszy (one).

351. Imiesłów nieodmienny we włoskim równie jak w polskim języku jednym wyrazem całą myśl maluje, a mając w sobie ukryty spójnik, ściślej spaja zdania niżeli wszelkie inne spójnikowe omówienia, przez co wyrażeniom obu języków wiele zwięzłości nadaje.

Sapendo io, ch' egli era a casa, andai da lui. — *Wiedząc że on był w domu, poszedłem do niego.*

Avendo aspettato due ore, tornai a casa. — *Poczekawszy dwie godziny, wróciłem do domu.*

Egli ricordandosi della lettera, mi disse. — *Przypominając sobie list, rzekł do mnie.*

Bez użycia imiesłowu powyższe wyrażenia byłyby rozwleklejsze : *siccome io sapeva, ch' egli era a casa*, ec.; *dopo ch' ebbi aspettato* albo *dopo aver aspettato due ore*, ec.; *egli allorchè si ricordò della lettera*, *mi disse.*

Menándogli un gran colpo sulla appiccatura della spalla, gli spiccammo il braccio. *Fir.* Trovándovisi presente un' audace e famoso ladrone, disse fra sè. *Fir.* Avendo il re dunque attentamente ascoltato questo discorso, e considerándolo e rumினándolo infra sè, stette una mezz' ora o più sospeso. *Fir.* Un giorno egli mi portò il Galateo del Casa, raccomandándomi di ben meditarlo. *Alf.* Vol-

tando la testa mi sono avveduto di un contadíno cha guardávami bruscamente. *Fosc.* La ragazzina intanto ci aveva lasciati, saltando su e giù, cogliendo fioretti e gittandogli dietro le lúcciole che veniano aleggiando. *Fosc.*

Páscomi di dolor, piangendo rido. *Petr.*

352. Dla uniknienia wszelkiej dwuznaczności, zgodzono się na to, że ten imiesłów ściąga się tylko do podmiotu zdania, bo gdy ten jest nieodmienny, nie byłoby wiadomo czy go do podmiotu czy do przedmiotu odnieść należy : *egli disse a me partendo*, rzekł do mnie odjeżdżając ; *io lo vidi passando per la strada*, widziałem go przechodząc przez ulicę.

353. Chcąc go odnieść do przedmiotu to jest do przypadku czwartego, lepiej jest użyć jego słowa z dodanym jakim spójnikiem, i tak, zamiast *lo ammazzò dormendo*, powiedzieć : *lo ammazzò quando* albo *mentre dormiva*, zabił go śpiącego.

354. Aby jednak usunąć wszelką wątpliwość, lepiej jest dodawać zawsze podmiot to jest przypadek pierwszy do imiesłowu nieodmiennego.

Jeżeli jego podmiot jest oraz podmiotem następnego zdania, można go przed lub po imiesłowie umieścić.

Egli vedendo suo fratello ferito, disse, *albo*, vedendo egli suo fratello ferito, disse.	*Widząc swego brata ranionego*, *rzekł.*

La donna udendo che desso era, piangendo forte gli si gettò con le braccia al collo. *Bocc.* I soldati di Vitellio volendo passare all'altra parte, scésero nel piano di Narni a bandiere spiegate. *Davanz.* Voi, seducendo la plebe con la impossíbile eguaglianza delle fortune, eccitaste perniziosi tumulti non che in Roma, in Italia tutta. *Verri.*

W tych przykładach możnaby podobnież położyć podmiot pierwszego *la donna* po imiesłowie *udendo*, podmiot drugiego *i soldati di Vitellio* po *volendo*, podmiot trzeciego *voi* po imiesłowie *seducendo.*

355. Jeżeli zaś w następnem zdaniu jest inny podmiot, w takim razie podmiot pierwszego koniecznie po jego imiesłowie kłaść potrzeba. .

Camminando adunque il novello abate ora avanti e ora	*Gdy tedy nowy opat jechał raz przed*, *drugi raz za swemi*

appresso alla sua famiglia, gli venne nel cammino presso di sè veduto Alessandro. *Bocc.*

sługami, został przez niego postrzeżony blizko drogą jadący Alexander.

Gridando il pópolo, muoia il Cónsolo, Vitellio nol consentì. *Davanz.*

Gdy lud krzyczał, niech zginie Konsul, Witelliusz na to nie zezwolił.

Vivendo Cesare, e governando l'Oriente, la prática di Tiberio non parea sicura. *Davanz.*

Gdy żył Cezar, i rządził Wschodem, obcowanie z Tyberiuszem nie zdawało się bezpiecznem.

Spendendo adunque Federigo, oltr' ad ogni suo potére, molto, le ricchezze mancárono. *Bocc.* Volando Antonio co' vessillarii tratti delle coorte, e con parte de' cavalli alla volta d'Italia, gli fu compagno Ario Varro. *Davanz.* Avendo tu dissipate le sostanze, i creditori ti rattenévano. *Verri.* Non essendo in Parigi l'ambasciatore di Sardegna, io non vi conosceva ánima al mondo. *Alf.*
Parlando il cane, brontolava l'orso. *Casti.*

356. Zamiast gerundium używają często Włosi trybu bezokolicznego z przyimkiem *in*, *con*, *per*, *a*, *dopo* (331. 346).

Vedéndolo egli in tale stato, ne sentì compassione.

Widząc go w takim stanie, uczuł litość nad nim.

Non credo d'averlo offeso dicendo questo.

Nie sądzę abym go obraził mówiąc to.

Insegnando s'impara.

Ucząc człowiek się uczy.

Essendo venuto tardi, fu escluso.

Przyszedłszy pożno, został wyłączony.

Avendo detto questo partì.

Powiedziawszy to, wyszedł.

Viaggiando avete imparato qualche cosa di buono.

Podróżując nauczyłeś się czegoś dobrego.

Równie dobrze powiedzieć można: *nel vederlo in tale stato, ne sentì compassione; non credo d'averlo offeso nel dir questo; coll' insegnare s' impara; per essere venuto tardi, fu escluso; dopo aver detto questo partì; a viaggiare avete imparato qualche cosa di buono.* Gold.

Nel resto qui gli Ugonotti stanno tuttavia pertinaci in voler ch'il Re dia loro risposta e soddisfazione, innanzi che s'abbiano a separare. *Bent.* Pádova ancora m'è piaciuta assai, nel vederla m'ha fatto ricordare Bologna. *Zan.* Molte volte ingannai me medésimo col figurarmi innanzi agli occhi la dolcissima conversazione dell'autore. *Bent.* Volli tentare d'indebolirne il dolore, col cangiare e luogo ed oggetti. *Alf.*

357. W stylu wyższym dodają jeszcze przyimek *in* do gerundium.

Arnaldo, un de' più cari al prence estinto
Narra, e 'l caso in narrando aggrava molto. *Tasso.*

358. Słowa *andare*, *stare*, z następnem gerundium stanowią sposoby mówienia właściwe językowi włoskiemu, przez które pięknie się wyraża ciągłe trwanie albo częste odbywanie czynności przez gerundium wskazanej. Ta tylko między niemi zachodzi różnica, że *andare* wraz z gerundium znaczy właściwie czynność odbywającą się w ruchu : *vo leggendo* czyli *vo e leggo*, chodzę i czytam, chodzę czytając.

Gli venne veduta una giovinetta, la quale andava per i campi certe erbe cogliendo. *Bocc.*

Wpadła mu w oko młoda dziewczyna, która chodziła po polach pewne zioła zbierając.

Che vai tu a questa ora per questo bosco cercando? *Bocc.*

Czego chodzisz o tej porze po tym lesie szukając?

Son poche sere che egli non si vada inebriando per le taverne. *Bocc.*

Jest kilka wieczorów jak nie chodzi upijając się po karczmach.

Dammi quello che io vo cercando con grandissimo desiderio. *Fir.* Le tue sorelle ti vanno ricercando per ogni contrada. *Fir.* Va raccogliendo da terra tutte le minute cose, che trova. *Gold.*

Często jednak takie sposoby mówienia znaczą tylko ciągłą, stopniową czynność, bez żadnego względu na ruch fizyczny.

I miseri genitori in questo mezzo nel continuo pianto e nella lunga doglia s' andávano invecchiando. *Fir.*

Biedni rodzice tym czasem w ciągłym płaczu i w długim żalu coraz się bardziej starzeli.

Le consolazioni umane ci andavano mancando una dopo l' altra. *Pell.*

Pociechy ludzkie ubywały nam jedna po drugiej.

Il cuore nella solitúdine va a poco a poco obbliando i suoi affanni. *Fosc.*

Serce w samotności zapomina pomału swoje strapienia.

Chi va profferendo, e seminando il suo consiglio, mostra di portar opinione, che l' senno a lui avanzi, e ad altri manchi. *Casa.*

Mille sciocchi maestri ha il principino,
E va crescendo re scemo e leggiero. *Casti.*

Stare wraz z gerundium znaczy właściwie czynność odbywającą się w spoczynku : *sto aspettando* czyli *sto e aspetto*, stoję i czekam, stoję czekając.

Signore, vi stava aspettando. *Fosc.* — *Panie, czekałem na ciebie.*

Domenica mi s' erano affollati intorno tutti i contadíni che, quantunque non comprendéssero affatto, stávano ascoltándomi a bocca aperta. *Fosc.* — *W niedzielę skupili się koło mnie wszyscy wieśniacy, którzy chociaż nie rozumieli zupełnie, stali słuchając mnie z otwartą gębą.*

Curiosamente stava riguardando che fine dovesse aver questa faccenda. *Fir.* Si può saper che cosa state scrivendo? *Gold.* Ei diceva che mi stava apparecchiando una lunga risposta. *Pell.*

Ze słowem *stare* kładzie się tryb bezokoliczny wielu słów z przyimkiem *a*, zkąd powstają różne wyrażenia znaczące zwróconą na co baczność, pilną uwagę: *stare a vedere*, *stare a riguardare*, przypatrywać się; *stare a considerare*, pilnie rozważać, namyślać się; *stare ad osservare*, pilnie uważać; *stare ad ascoltare*, przysłuchiwać się, i t. d.

Chcąc wyrazić właściwe siedzenie, można położyć po *stare* imiesłów czasu przeszłego *seduto* : *star seduto*, siedzieć.

L' oste stava seduto sur una panchetta. *Manz.* — *Gospodarz siedział na ławeczce.*

Stávano seduti, e si alzarono. *Pell.* — *Siedzieli i powstali.*

359. Gerundium słów posiłkowych *avendo*, *essendo*, często się opuszcza przed imiesłowem czasu przeszłego innych słów, tak iż ten tylko w zdaniu pozostaje : *e detto questo se n' andò*, zamiast *ed avendo detto questo se n' andò*, i powiedziawszy to, odszedł; *mossi da questi argomenti si ritirárono*, zamiast *essendo mossi*, ec.

La donna vedútolo e uditolo, lietamente il ricevette. *Bocc.* — *Kobieta zobaczywszy go i wysłuchawszy go, wesoło go przyjęła.*

Nel giardino entrato, e su per l'álbero salito, e trovata la finestra aperta se n' entrò nella cámera. *Bocc.* — *Wszedłszy do ogrodu, i wlazłszy na drzewo, i znalazłszy okno otwarte, wszedł do pokoju.*

Preso il suo coltello, se lo ficcò nel mezzo del petto. *Fir.*	*Wziąwszy swój nóż, utkwił go sobie w środek piersi.*
Venuta la notte se n' andò a dormire. *Fir.*	*Gdy noc nadeszła, poszedł spać.*

Serrátala nella sua cella, alla sua cámera se ne tornò. *Bocc.* Detto questo, póstole celatamente in mano un bellissimo anello la licenziò. *Bocc.* Udita la tua fama, gli è entrato gran desiderio di conoscerti. *Fir.* Abbandonato la mia casa, e la mia patria, e présomi un volontario esilio, mi sto ora in Bologna. *Fir.*

W pierwszym przykładzie przed *veduto*, *udito*, domyślić się trzeba opuszczonego *avendo*, w drugim przed *entrato*, *salito*, domyślić trzeba *essendo*, przed *trovata*, domyślić się trzeba *avendo*, i tak następnie we wszystkich innych.

Jeżeli przy mającym się opuścić gerundium znajduje się *si*, *gli*, *lo*, *la*, przyczepia się do pozostałego imiesłowu, jak to widać co do *lo* w przykładzie pierwszym: *unítisi agli altri s' oppósero*, zamiast *essendosi uniti*, ec.; *chiúsagli la strada per poter ritornare*, zamiast *avendogli chiusa la strada*, ec.

ROZDZIAŁ XXI.

O UŻYCIU IMIESŁOWÓW.

360. Dwa są imiesłowy, jeden czasu teraźniejszego, *amante*, kochający; *cantante*, śpiewający; *lodante*, chwalący; drugi czasu przeszłego czyli bierny, *amato*, kochany; *cantato*, śpiewany; *lodato*, chwalony.

I. O IMIESŁOWIE CZASU TERAŹNIEJSZEGO.

361. Imiesłów czasu teraźniejszego mało jest używany we włoskim języku, i tylko w niektórych wyrażeniach zatrzymany.

Durante la guerra.	*Podczas wojny.*
Vivente mio padre.	*Za życia mego ojca.*
Dio permettente.	*Za dozwoleniem Boga.*
Una donna dormente.	*Kobieta spiąca.*
Una pianta provegnente dall' America.	*Roślina pochodząca z Ameryki.*
Regnante il re Erode.	*Za panowania króla Heroda.*

Które można inaczej przerobić i powiedzieć : *mentre durava la guerra ; mentre viveva mio padre ; se Dio permette ; una donna che dorme.* Dziś zamiast tego imiesłowu używa się częściej gerundium : *vivendo mio padre ; permettendo Dio.*

II. O IMIESŁOWIE CZASU PRZESZŁEGO.

362. Imiesłów czasu przeszłego czyli imiesłów bierny obok słowa posiłkowego *essere* uważany jest za prawdziwy przymiotnik, i jako taki zgadza się zawsze w rodzaju i liczbie ze swym podmiotem czyli przypadkiem pierwszym.

Il padre è amato.	*Ojciec jest kochany.*
La madre è amata.	*Matka jest kochana.*
I figli sono amati.	*Synowie są kochani.*
Le figlie sono amate.	*Córki są kochane.*

Essi eran tutti di frondi di quercia inghirlandati. *Bocc.*

363. Zgadza się podobnież gdy zamiast słowa *essere* użyte jest jedno ze słów : *venire*, *rimanere*, *restare*, *andare*, *stare* (295).

Ecco, qual sarà il mio coraggio, se scampato dal fuoco, io verrò condotto a morte. *Pell.*	*Oto, jaka będzie moja odwaga, kiedy uszedłszy ognia, będę prowadzony na śmierć.*
Via di questa casa, e quanto prima andrai esiliata dalla città. *Gold.*	*Precz z tego domu, i jak najprędzej będziesz wygnana z miasta.*
Sono pochi sediziosi che per mio comando vengono castigati. *Verri.*	*Jestto kilku buntowników, którzy z mego rozkazu są karani.*

Il sapere umano non può impedire quello, che sta dal cielo ordinato. *Fir.* Quello che noi diciamo degli altri, probabilmente verrà detto anche di noi. *Gold.* Grida che gli venga aperto. *Manz.*

Che a donna non si fa maggior dispetto,
Che quando o vecchia o brutta le vien detto. *Ariosto.*

364. Trudniej jest powiedzieć kiedy ten imiesłów zgadza się, a kiedy nie zgadza się z przedmiotem to jest z przypadkiem czwartym, w czasach złożonych ze słowa posiłkowego *avere*. Dwa następujące prawidła posłużyć mogą do ułatwienia tej największej w języku włoskim trudności.

365. PRAWIDŁO PIERWSZE. Jeżeli słowo *avere* jest tylko po-

siłkowem, służącem do utworzenia czasu złożonego, to jest kiedy nie przywiązuje się do niego znaczenie mienia, posiadania, czyli inaczej ile razy imie rządzone przez słowo jest przedmiotem obu członków czasu złożonego, tyle razy imiesłów nie zgadza się z tem imieniem czyli z przypadkiem czwartym: *ho trovato una scátola*, znalazłem szkatułkę.

Ella ha ricevuto le vostre lettere. — *Odebrała wasze listy.*

Egli mi ha promesso una risposta. — *Obiecał mi odpowiedź.*

A questo fine ha offerto prieghi a Dio. *Bent.* — *Na ten koniec ofiarował modły Bogu.*

Sei tu dunque, Licinia, la quale in vano io sempre ho ricercato in questa eterna peregrinazione. *Verri.* — *Ty więc to jesteś, Licinio, której na próżno zawsze szukałem w tej wiecznej pielgrzymce.*

Rimembranza della felicità ch' io avea goduto presso genitori, fratelli e sorelle così amanti. *Pell.* Una sera, effondendo nel mio cuore una grande afflizione ch' ella aveva provato, l' infelice mi gettò le braccia al collo. *Pell.*
Cercato ho sempre solitaria vita. *Petr.*

366. Prawidło drugie. Jeżeli zaś do słowa posiłkowego *avere* przywiązujemy zarazem znaczenie mienia, posiadania, czyli ile razy imie rządzone przez słowo jest podmiotem samego tylko słowa *avere*, tyle razy imiesłów uważany jako prawdziwy przymiotnik zgadza się w rodzaju i liczbie z przedmiotem to jest z przypadkiem czwartym: *ho trovata una scatola* (mam znalezioną szkatułkę), znalazłem szkatułkę.

E poi ch' ebber li visi a me eretti. *Dante.* — *A gdy (mieli podniesione) podnieśli ku mnie twarze.*

Io ho trovata una gióvane, secondo il cuor mio, la quale io intendo di tor per moglie. *Bocc.* — *(Mam znalezioną) znalazłem dziewczynę, podług mego serca, którą myślę pojąć za żonę.*

Cavati fuori mille ducati, i quali egli aveva cuciti entro ad una sua veste, e secondochè egli medesimo disse, eran danari, che egli aveva rubati a più viandanti... *Fir.* — *Wyjąwszy tysiąc dukatów, które on (miał zaszyte) zaszył był w swej sukni, a które, jak sam mówił, były pieniądze, które on (miał ukradzione) ukradł był wielu podróżnym...*

Vespasiano aveva finita la guerra Giudáica. *Davanz.* — *Wespazyan* (*miał ukończoną*) *ukończył był wojnę żydowską.*

Quel Mario che aveva salvata più volte Roma e la Italia dai bárbari. *Verri.* — *Ow Maryusz, który* (*miał ocalony*) *ocalił kilka razy Rzym i Italią od barbarzyńców.*

Lodovico aveva contratte abitúdini signorili. *Manz.* — *Ludwik* (*miał zaciągnięte*) *zaciągnął był zwyczaje pańskie.*

Abbiamo spenta una favilla, che poteva destare un grande incendio. *Manz.* — (*Mamy zagaszoną*) *zagasiliśmy iskrę, która mogła wzniecić wielki pożar.*

Già t' abbiamo apparecchiata la stanza. *Pell.* — *Już* (*mamy przygotowaną*) *przygotowaliśmy dla ciebie stancyą.*

Uwaga. Pomimo tych dwóch prawideł wyznać trzeba, że co do zgody imiesłowu nie mała w języku włoskim panuje dowolność, do której możność uważania słowa *avere* tylko za posiłkowe, lub za czynne znaczące mienie, posiadanie, obszerne otwiera pole.

367. Imiesłów najczęściej się zgadza z przypadkiem czwartym, czy to rzeczownikiem, czy zaimkiem osobistym, jeżeli ten go poprzedza.

Tu ti potrai cavar la voglia di rimirar quelle cose maraviugliose, che hai così gran tempo desiderate. *Fir.* — *Będziesz mógł zaspokoić chęć widzenia tych dziwnych rzeczy, którycheś od tak dawna pożądał.*

Ringraziate il Signore, che vi ha scampati da un gran pericolo. *Manz.* — *Podziękujcie Panu Bogu, który was uratował z wielkiego niebezpieczeństwa.*

Vi domando perdono, se v' ho sgridata a torto. *Pell.* — *Proszę o przebaczenie, jeżelim cię* (*kobietę*) *niesłusznie wyłajał.*

Quella lettera, a chi l' hai data? *Gold.* La legge, non l' ho fatta io. *Manz.* Queste ingiurie, non le ho meritate. *Pell.* Dio vi ha visitate (*kobiety*). *Manz.* Chi ci ha custodite (*kobiety*) finora, ci custodirà anche adesso. *Manz.* Potrò io vedere dinanzi agli occhi coloro che ci hanno spogliati, derisi, venduti, e non pianger d' ira? *Fosc.* Il padre e la madre erano ladroni, e la legge li aveva colpiti. *Pell.* Lessi e rilessi quella lettera, e benedissi cento volte chi l' avea scritta. *Pell.*

368. Do zgody imiesłowu nie tylko potrzeba aby przypadek czwarty, lecz aby także przypadek pierwszy go poprzedzał, jak to ma miejsce we wszystkich poprzedzających przykładach; bo gdy ten po nim następuje, imiesłów pozostaje nieodmienny, chociaż go przypadek czwarty poprzedza.

Le fatiche che hanno sofferto i soldati. — *Trudy które wycierpieli żołnierze.*

I regni che ha conquistato Alessandro. — *Królestwa które zdobył Alexander.*

369. Imiesłów opuszczony przez gerundium (359) zgadza się zawsze w rodzaju i liczbie ze swym rzeczownikiem.

Giunto dunque il famigliare a Genova, date le léttere, e fatta l'ambasciáta, fu dalla donna con gran festa ricevúto. *Bocc.* — *Przybywszy więc sługa do Genui, oddawszy listy i dopełniwszy swe polecenie, był z wielką radością przez swą panię przyjęty.*

Udita la tua fama, gli è entrato gran desidério di conóscerti. *Fir.* — *Usłyszawszy o twej sławie, zapragnął bardzo poznać cię.*

370. Imiesłowy niektórych słów zakończonych na *are*, dają się skrócić przez wyrzucenie zgłoski *at*, i tak skrócone z imiesłowów stają się przymiotnikami.

Acconciáto,	*przyrządzony,*	accóncio.
Adornato,	*przyozdobiony,*	adórno.
Asciugato,	*wysuszony,*	asciútto.
Avvezzato,	*przyzwyczajony,*	avvézzo.
Caricato,	*obładowany,*	cárico.
Colmato,	*napełniony,*	cólmo.
Comprato,	*kupiony,*	cómpro.
Destato,	*obudzony,*	désto.
Dimenticato,	*zapomniany,*	diméntico.
Dimostrato,	*okazany,*	dimóstro.
Fermato,	*zatrzymany.*	férmo.
Gonfiato,	*nadęty,*	gónfio.
Guastato,	*zepsuty,*	guásto.
Inchinato,	*nachylony,*	inchíno.
Ingombrato,	*zawalony,*	ingómbro.
Lacerato,	*podarty,*	lácero.
Liberato,	*uwolniony,*	líbero.
Logorato,	*zużyty,*	lógoro.
Macerato,	*wymoczony,*	mácero.

Manifestáto,	*objawiony*,	manifésto.
Mostrato,	*pokazany*,	móstro.
Mozzato,	*ucięty*,	mózzo.
Nettato,	*oczyszczony*,	nétto.
Pagato,	*zapłacony*,	págo.
Pestato,	*stłuczony*,	pésto.
Privato,	*pozbawiony*,	prívo.
Sanato,	*uzdrowiony*,	sáno.
Saziato,	*nasycony*,	sázio.
Scaricato,	*rozładowany*,	scárico.
Scemato,	*zmniejszony*,	scémo.
Sconciato,	*zeszpecony*,	scóncio.
Seccato,	*wysuszony*,	sécco.
Stancato,	*strudzony*,	stánco.
Sgombrato,	*wyprzątniony*,	sgómbro.
Sporcato,	*zbrudzony*,	spórco.
Toccato,	*dotknięty*,	tócco.
Troncato,	*ucięty*,	trónco.
Vuotato,	*wypróżniony*,	vuóto.

371. Tak skrócone przestając być imiesłowami, mają tylko znaczenie przymiotników.

La tovaglia è sporca, *obrus jest brudny.*
La tovaglia è sporcata, *obrus jest zbrudzony.*
Il sacco è vuotato, *worek jest wypróżniony.*
Il sacco è vuoto, *worek jest próżny.*

Przy słowie *avere* niknie ta w ich znaczeniu różnica, tak iż *l' ho dimentico* i *l' ho dimenticato*, są zupełnie jednoznaczne wyrażenia, z których pierwsze i jemu podobne rzadko się w prozie przytrafiają.

ROZDZIAŁ XXII.

O SZYKU WYRAZÓW.

372. Dwojaki jest szyk wyrazów we włoskim języku, prosty czyli regularny, i nieregularny przekładnią zwany.

I. O SZYKU PROSTYM.

373. W szyku prostym szykują się wyrazy podług tego prawidła, że wyraz albo członek zdania rządzący zajmuje miejsce przed wyrazem albo członkiem zdania rządzonym.

374. Stosownie do tego prawidła, podmiot czyli przypadek pierwszy ze swem dopełnieniem staje na czele zdania, po nim następuje słowo z przysłówkami, po słowie bezpośredni przedmiot czyli przypadek czwarty, po nim przedmiot pośredni to jest przypadek drugi, trzeci lub szósty, nakoniec dodatkowy członek zdania, którym może być przyimek z rządzonym przez siebie wyrazem i pozostałym przydatkiem, który zawiera bliższe określenia słowa, i szereg tych wszystkich wyrazów słowem zamyka.

Ogni uomo ben instruito debbe un omaggio a questo paese tanto rinomato, e tanto degno d' esserlo.

Il cuoco mandava de' buoni piatti ad una vedova che conesceva nel vicinato.

Caligola amava tanto il suo cavallo che gli assegnò una casa riccamente addobbata con molti uffiziali per servirlo, e che voleva ancora farlo consolo.

II. O SZYKU NIEREGULARNYM CZYLI O PRZEKŁADNI.

375. Szyk nieregularny jest ten który zbacza od porządku szyku regularnego, i który inaczej nazywa się przekładnią.

Biancheggiávano per la campagna le ossa ammonticellate o sparse, secondo fuggiti si erano o arrestati; per terra erano pezzi d' arme, membra di cavalli, o a tronconi di álberi teste infilzate, e per le selve orrendi altari, ove furon sacrificati i tribuni e i centurioni de' primi órdini. Gli scampati dalla rotta, o di prigionia contávano: qui caddero i Legati, qui furon l' áquile tolte, là Varo ebbe la prima feríta, colà si finì con la sua infelíce destra, in quel seggio Arminio orò, quante croci, quali fosse per li prigioni, che scherni all' aquile, et all' insegne feo l' orgoglioso. *Davanz.*

Wpośrodku pola bielały zbutwiałe kości, albo rozsypką, gdy uciekających pojedynczo bito, albo w kupach, gdy się społem odcinając, jeden na drugiego padali; podle leżały ułomki skruszonej broni, i końskie gnaty: stały do pniaków przybite głowy, a w blizkich krzakach barbarzyńskie ołtarze, przy których Trybunów i przednich setników porznięto. Ci którzy z placu podczas potyczki, lub z kajdan po klęsce uszli, ukazywali dowodnie: kędy polegli Legatowie, gdzie wydarte orły, gdzie Warus pierwszą ranę odebrał, gdzie się sam nieszczęsną ręką dobił, z którego miejsca mówił do swoich Arminiusz, wiele szubienic dla pojmańców wystawić, wiele

dołów wykopać rozkazał, i jako się zuchwale z chorągwi i orłów rzymskich natrząsał. Naruszewicz.

To opisanie pobojowiska, na którem wycięte zostały legie Warusa, piękniej brzmi, niżeli gdyby było ułożone podług prawideł szyku prostego, następującym sposobem. *Le ossa ammonticellate o sparse biancheggiavano per la campagna*, i t. d.

W następnym przykładzie wyjętym z Bokacyusza, kobieta żegnająca kochanka w ostatnich chwilach jego życia, te wprzód wymawia wyrazy, które jej żal do ust podaje.

O molto amato cuore, ogni mio ufficio verso te è fornito, nè più altro mi resta a fare, se non di venire con la mia ánima a fare alla tua compagnia.

Te same ułożone podług prawideł szyku prostego, *o cuore, molto amato, ogni mio ufficio è fornito verso te, nè mi resta più altro a far, se non di venire a fare compagnia con la mia anima alla tua*, przestawszy być tłumaczami zbolałego serca, malowałyby tylko zimne oświadczenie i pożegnanie spokojnego umysłu.

376. Główna zatem przyczyna przekładni jest w stanie umysłu mówiącego, który o tem naprzód wspomina, co go więcej obchodzi, co go więcej porusza, lub co większe na słuchaczach sprawić może wrażenie. Jest ona źródłem wielu piękności stylu w językach, które nie są zniewolone trzymać się prawideł szyku prostego. Ze wszystkich zaś narodów Włosi i Polacy mają największą wolność w szykowaniu wyrazów, co jedni i drudzy winni są językowi łacińskiemu, z którego powstał włoski, a na którym wykształcił się polski.

377. Dzieła włoskie pisane stylem ozdobniejszym, a mianowicie poezye są nieprzerwanym pasmem różnych gatunków przekładni, dla poznania których przytoczymy główniejsze.

1. Słowo na miejscu przypadku pierwszego.

Perseguitáva una valente áquila una lepre. *Fir.* Stavasi un uccel d'acqua entro a un lago molto grande. *Fir.* Rinverdíscono le piante e le erbe illanguidíte. *Verri.* Tacca omai la cicala stridente, e in vece garrívano lieti gli uccelli. *Verri.* Scintillávano tutte le stelle. *Fosc.* Cántano flebilmente gli uccelli, múgghiano le giovenche. *Fosc.*

2. Rząd słowa na miejscu przypadku pierwszego.

I nomi delle quali io racconterei in propria forma. *Bocc.*
Mense fra tanto sontuose e belle
Apparécchian le gióvani gioconde. *Fort.*
Una superba gioia
Legata in un anello egli mi diede. *Fort.*

3. Słowo posiłkowe odłączone od imiesłowu na miejscu przypadku pierwszego.

Nè erano perciò questi da alcuna lágrima, o lume, o compagnía onorati. *Bocc.* Avevano in questo mezzo trovato Carlo in Aversa gli Ambasciatori Napoletani mandati a dargli quella città. *Guicciardini.*

4. Dopełnienie czyli przypadek drugi przed przypadkiem pierwszym.

Delle quali ninna il venti ed ottesimo anno passato avea. *Bocc.*
Hai di stelle immortali áurea corona. *Tasso.*

5. Słowo ruszone ze swego miejsca, i przeniesione na koniec zdania.

Felice te, o Trajano, che congiunti non hai, che figli, parenti, ogni più cara cosa nella repubblica conti. *Alfieri.*

Są jeszcze oprócz tych różne inne gatunki przekładni, zależące na przeniesieniu nie już pojedynczych części mowy, ale całych zdań z jednego miejsca na drugie, które będąc tak rozliczne jak są rozliczne poruszenia myśli i uczuć ludzkich, pod żadne prawidła podciągnąć się nie dają, i tylko z czytania dzieł dobrze pisanych poznane być mogą.

ROZDZIAŁ XXIII.

O FIGURACH GRAMMATYCZNYCH.

I. O WYRZUTNI.

378. Jeżeli w języku włoskim można przekładać wyrazy dla nadania mowie większej gładkości, ozdoby lub dobitności, można także wyrzucać niektóre wyrazy, przez co mowa staje się krótszą i zwięźlejszą, nie przestając być równie zrozumiałą, bo tych wyrzuconych wyrazów łatwo każdy domyślić się może. Zdając sprawę z niektórych skróconych wyrażeń, mówiliśmy już kilka razy o wyrzutni, i o wyrazach któremi każde z nich dopełnionem być może; tu tylko powtórzymy i zbierzemy

w jedno co jest rozrzucone po różnych rozdziałach tej Grammatyki. Wyrazy zawarte w nawiasach są te których domyślić się trzeba.

1. Wyrzutnia rzeczownika.

Partì di Firenze (dalla città di Firenze).

Parlate alto (in tuono alto).

Parla dolce (in tuono dolce).

Si tratta di pace (un negozio di pace).

Presso di voi, contro di voi (presso alla persona di voi, *ec.*).

Cader da alto, scendere al basso (luogo).

Essere da molto (merito, pregio).

Essere da poco (merito, *ec.*).

Durar molto, poco (tempo).

Di giorno, di notte (in tempo di giorno, *ec.*).

Di estate (nella stagione di estate).

Ma già innalzando il sole, parve a tutti (tempo) di ritornare. *Bocc.* Tosto dichiaratosi dalla (parte) sua. *Davanz.* Or teme (l'ira) del popolo. *Davanz.* Dícono che punì (con pena) di morte due soldati. *Davanz.* Per aver sino a quello (momento) sperato. *Davanz.* Tutto 'l popolo a una (voce) chiedeva per capitano Agricola. *Davanz.*

2. Wyrzutnia słowa.

A che tanti pensieri? (pensieri tanti a che cosa gióvano essi)?

Via di qua (va via di qua).

Non lo amare (non lo devi amare).

Maraviglia (è) che sei stato una volta savio.

(Desídero) che maladétta sia l'ora che io prima la vidi. *Bocc.* Nel suo mortório fécero i soldati per lo duólo nuova sedizione, e non v'era chi (potesse) quietarla. *Davanz.*

3. Wyrzutnia trybu bezokolicznego lub imiesłowu.

Mandare per (prendere) una cosa.

Sono due ore (passate); è un anno (passato).

Io andrò per (chiamare) i tuoi fratelli. *Bocc.* Avvenne, che Calandrino quivi venne per (prendere) acqua. *Bocc.*

4. Wyrzutnia przyimka.

Ha viaggiato (per) un anno.

Nel tempo (in) che.

5. Wyrzutnia spójnika.

Temeva (che) non gli avvenisse alcun male.

Quantunque fosse circondato da ogni parte (pure), se ne fuggì.

Siccome temeva di qualche mala ventura (così), non volle restare.

Il tempo minaccia (perciò), convien affrettarci.

Ordinossi non si mangiasse in oro massiccio. *Davanz.* Scríssero una léttera al generale Gage, pregándolo, cessasse i preparamenti ostíli, discontinuasse le fortificazioni di Boston, protegesse le proprietà, frenasse la licenza militare, e la libera comunicazione ristorasse tra la città, ed il contado. *Botta.*

II. O PRZEPEŁNI (*ripieni*).

379. Niektóre wyrazy uważane jako stanowiące przepełnią, są istotnie potrzebne do nadania większej mocy wyrażeniu. Inne kładzione tylko dla ozdoby, są prawdziwemi pleonazmami, i jako takie w każdym razie opuszczone być mogą.

1. Wyrazy służące do nadania większej mocy wyrażeniu.

Bello, piękny. *Io lo rilessi di bel nuovo*, odczytałem to znowu. *Io me ne accorsi sul bel principio*, postrzegłem to zaraz z początku.

Czasem daje ton żartobliwy wyrażeniu. *Le portò cinquanta bei fiorini d' oro*. Bocc. *Per bella paura*. Bocc.

Bene, dobrze. *L' un dall' altro lontano ben dieci miglia*. Bocc. jeden od drugiego odległy na dobrych dziesięć mil. *Ben tremila cittadini giácquero nel conflitto di quel giorno*. Verri. *La donna allora disse al suo amante, ben che dirai?* Bocc... no i cóż na to powiesz?

Ecco, oto. Zastępuje miejsce podniesienia ręki, ukazania palcem, lub innego ruchu służącego do zwrócenia uwagi słuchacza na to co się mu ma powiedzieć. *Mentr' ei tuttora parlava, ecco, arrivò Giuda uno de' dodici*. Mat. XXVII. 47. *Ed ecco entrare ivi tre gióvani*. Bocc.

Già, już. *Già Dio non voglia*. Bocc. już nie daj Boże. *Caddi non già come persona viva*. Petr.

Io, ja; *tu*, ty, czasem bywają powtarzane na końcu zdania, dla nadania większej dobitności wyrażeniu. *Io il so ben io, quel che farò*, wiem ja dobrze, co zrobię.

Alfieri zbyt często powtarza w tym celu te zaimki w swoich tragedyach.

Mai, nigdy. Obok *sempre* i *sì* dodaje więcej mocy twierdzeniu, obok *no* wzmacnia przeczenie. *Vi amerò sempre mai*, zawsze cię kochać będę, i nigdy nie przestanę. *Disse mai sì, che io lo conosco*. Bocc. rzekł tak jest, znam go dobrze. *Tu hai errato?* możeś się pomylił? *Maino*, wcale nie.

Znaczy także kiedy. *Se mai degno ne fui, lo sono adesso*. Met.

Oprócz tego mówi się : *come mai?* jak to? *quandomai*? kiedyż tedy? *che mai?* cóż tedy? *perchè mai*? dla czegoż tedy? *quanto mai?* ileż tedy? *oramai*, już.

Mica, okruszyna, krzta; *punto*, punkt, wzmacniają przeczenie. *Io non voglío mica*, nie chcę bynajmniej. *Non mica idiota, nè materiale*, wcale nie głupi. *Son novelle e vere, non son mica fávole*, są to powieści prawdziwe, nie są bynajmniej bajki. *Io non dúbito punto*, nie wątpię bynajmniej. *Tebaldo non è punto morto, ma è vivo e sano.* Bocc.

Ora, teraz. *Ora che vuol dir questo?* no, cóż to znaczy? to jest: *dimmi ora*, ec., powiedz mi teraz, i t. d.

Czasem obudza uwagę na to co się ma powiedzieć. *Ora aveva costui una sua moglie assai bella femmina*, owoż miał ten człowiek żonę, bardzo piękną kobietę, to jest: *ora udite*, ec., teraz słuchajcie, i t. d.

Pure, jednak. *Ma se pure avvenisse*, lecz gdyby się jednak zdarzyło. *Egli è pur desso*, to jednak on. *Pure finalmente egli è arrivato*, nakoniec tedy przybył. *Andate pure*, pójdźcie tedy. *Tornate pure a casa.* Manz.

Su, znaczy ruch w górę, i toż samo znaczenie dodaje do słów z któremi się łączy. *Levatevi su*, wstań, podnieś się. *Dì su*, nuż mów.

Tutto, cały, wszystek. *Tremava tutta*, cała drzała. *Tutta sola nella sua cámera si stava*, samiuteńka przebywała w swoim pokoju. *Il letto con tutto Messer Torello fu tolto via.* Bocc.

Uno, jeden. W wyrażeniach *quest' uno*, *quell' uno*, wyłącza jednostkę, której się daje pierwszeństwo, z rzędu wszystkich innych. *E caramente accolse a se quell' una.* Petr. i zmiłością przyjął do siebie tę tylko jednę.

Via, droga, dodaje wyobrażenie oddalenia do słów z któremi się łączy: *andar via*, odejść; *fuggir via*, uciec; *gittar via*, rzucić precz, odrzucić. *Gittata via la spada, la qual già per ferirlo aveva tirata fuori, corse a' piè di Natan.* Bocc.

2. Wyrazy kładzione tylko dla ozdoby, które jako zbyteczne z każdego wyrażenia wyrzucić można, bez naruszenia jego dokładności.

Con, z. *Con meco, con teco*, ze mną, z tobą. *Stassi con meco.* Bocc.

Egli, ella, a w potocznej mowie *gli, la. Egli è il vero ch' io ho amato ed amo Guiscardo.* Bocc. to prawda żem kochała i kocham Giskarda. *Egli non sono ancora molti anni passati.* Bocc. nie

upłynęło jeszcze wiele lat. *Egli non è donna al mondo, che sia più felice di lei.* Fir. nie masz kobiety na świecie, któraby była szczęśliwszą od niej. *Ella non andrà così, ch' io non te ne paghi.* Bocc. nie ujdzie ci to tak, zapłacę ci za to.

Esso, on, w połączeniu z *me*, *lui*, *lei*, *noi*, *voi*, *loro* : *esso lui*, on ; *esso lei*, ona. *Mescolati con esso noi.* Davanz.

Mi, *ti*, *si*, *ci*, *vi*, *ne*. *Io mi credo, che così sia, come tu mi favelli.* Bocc. ja sobie myślę, że tak jest, jak mi mówisz. *Io non so dirti, mio caro, in quale stato allora io mi fossi.* Fosc. *Io ti porrò chetamente una coltricetta, e dormiviti.* Bocc... i spij sobie tam. *Egli non sapeva quasi dove fosse, nè che si facesse.* Manz.

Il pazzo non si sa mai quel, che vuole. *Fort.*

Tacete, che non sapete quel, che vi diciate. *Manz.* Seco nella sua cella ne la menò. *Bocc.* Quella a guisa d' un corpo santo nella Chiesa maggiore ne portárono. *Bocc.* Súpplico dunque la tua Maestà, che di due gran mali ne scelga il minore. *Fir.* A capo basso tutti a casa se ne tornárono. *Fir.* Essendo già l' ora assai ben tarda, Psiche se n' andò a dormire. *Fir.*

Qual sorta di bene
Da questa impiccatura a voi ne viene? *Fort.*

CZĘŚĆ TRZECIA

PRAKTYCZNA.

I. ĆWICZENIA NA KAŻDE W SZCZEGÓLNOŚCI PRAWIDŁO.

Przestroga. Wyrazów zamkniętych nawiasem tłumaczyć nie trzeba. Liczba położona obok wyrazu w słowniczku odsyła do prawidła nienależącego do ćwiczenia. Składnię wyrazów drukowanych kursywą odmienić trzeba stosownie do składni języka włoskiego. Dla ułatwienia początkującym szykowania wyrazów, następne ćwiczenia ułożone zostały podług szyku właściwego językowi włoskiemu, z ubliżeniem gdzieniegdzie szykowi polskiemu, dla tego też trzymać się go ściśle wypada; gdzie zaś nie podobna było nagiąć szyku polskiego do włoskiego, tam porządek wyrazów w słowniczku wskazany.

38—41.

1. Łopata piekarza. Warsztat tkacza. Szydło szewca. Litery drukarza. Lekarstwa aptekarza. Żona kapelusznika. Dłuto snycerza. Zwierciadło siostry. Psy i konie brata. Farby malarza. Roboty złotnika. Narzędzia szklarza. Grzeczność gospodarza domu.

Łopata, *pala;* piekarz, *fornajo;* warsztat, *telajo;* tkacz, *tessitore;* szydło, *lesina;* szewc, *calzolajo;* litera, *carattere, tipo;* drukarz, *stampatore;* lekarstwo, *medicina;* aptekarz, *speziale;* żona, *moglie;* kapelusznik, *cappellaro;* dłuto, *scalpello;* snycerz, *scultore;* zwierciadło, *specchio;* siostra, *sorella;* pies, *cane;* koń, *cavallo;* brat, *fratello;* farba, *colore;* malarz, *pittore;* robota, *lavoro;* złotnik, *orefice;* narzędzie, *strumento;* szklarz, *vetrajo;* grzeczność, *compiacenza;* gospodarz domu, *padrone di casa.*

2. Wschód słońca. Powrót wiosny. Ciepło powietrza. Piękność kwiatu. Ciemność nocy. Żyzność pól. Kolory tęczy. Zmysły człowieka. Blask złota. Wyśmienitość potraw. Łagodność i umiarkowanie umysłu. Dopełnienie powinności. Miłość prawdy. Sprawa religii, ojczyzny, wolności. Nierówność majątków

jest nieuchronna. Cnoty domowe są podstawą cnót obywatelskich.

Wschód, *levar;* słońce, *sole;* powrót, *ritorno;* wiosna, *primavera;* ciepło, *calore;* powietrze, *aria;* piękność, *bellezza;* kwiat, *fiore;* ciemność, *oscurità;* noc, *notte;* żyzność, *fertilità;* pole, *campo;* kolor, *colore;* tęcza, *arcobaleno;* zmysł, *senso;* człowiek, *uomo;* blask, *splendore;* złoto, *oro;* wyśmienitość, *squisitezza;* potrawa, *cibo;* łagodność, *clemenza;* umiarkowanie, *moderazione;* umysł, *animo;* dopełnienie, *adempimento;* powinność, *dovere;* miłość, *amore;* prawda, *verità;* sprawa, *causa;* religia, *religione;* ojczyzna, *patria;* wolność, *libertà;* nierówność, *ineguaglianza;* majątek, *fortuna;* jest, *è;* nieuchronny, *inevitabile;* cnota, *virtù;* domowy, *domestico;* są, *sono;* podstawa, *base;* obywatelski, *civile.*

3. Gwiazdy nieba, ptaki powietrza, ryby morza, rośliny, zwierzęta są dziełem Stwórcy. Porządek i piękność świata są jawne dowody bytu najwyższej istoty. Zwyczaj jest prawodawcą języków. Twarz jest zwierciadłem duszy. Spokojność umysłu jest najwyższym stopniem szczęścia. Umiarkowanie jest skarbem mędrca. Prawdziwą ozdobą żołnierza jest odwaga. Mądrość Sokratesa i męztwo Achillesa są sławne w dziełach poetów i historyków. Religia jest wierną towarzyszką, niezmordowaną przyjaciólką nieszczęśliwego.

Gwiazda, *stella;* niebo, *cielo;* ptak, *uccello;* ryba, *pesce;* morze, *mare;* roślina, *pianta;* zwierze, *animale;* dzieło, *opera;* stwórca, *creatore;* porządek, *ordine;* świat, *mondo;* jawny dowód, *pruova manifesta;* byt, *esistenza;* istota, *essere, ente;* najwyższy, *supremo;* zwyczaj, *uso;* prawodawca, *legislatore;* język, *lingua;* twarz, *fisonomia;* dusza, *anima;* spokojność, *quiete;* najwyższy stopień, *colmo;* szczęście, *felicità;* umiarkowanie, *temperanza;* skarb, *tesoro;* mędrzec, *savio;* prawdziwy, *vero;* ozdoba, *ornamento;* żołnierz, *soldato;* odwaga, *coraggio;* mądrość, *saviezza;* sławny, *celebre;* towarzyszka, *compagna;* wierny, *fedele;* niezmordowany, *infatigabile;* przyjacióka, *amica;* nieszczęśliwy, *sfortunato.*

4. Słońce dobroczynne, jasne strumienie spadające z niedalekich Apeninów, świeżość miejsc w cieniu drzew pomarańczowych, morwowych, cytrynowych, figowych, granatów, winorośli okrytej gęstemi liśćami (to) czynią, że tam są może najrozkoszniejsze miejsca ziemi. Ale (to) są ogrody Alcyny; natura tam była zarazem matką i macochą. O ogrodach pomarańczowych i cytrynowych, o gajach oliwnych, laurowych i mirtowych, o zielonych pastwiskach, o dolinkach przyjemnych, o odzianych pagórkach, o strumieniach, źródłach, nie oczekujcie abym wam powiedział co innego.

Dobroczynny, *benefico;* jasny, *chiaro;* strumień, *rivo;* spadający, *scendente;* z niedalekich Apeninów, *dai poco lontani Appennini;* świeżość, *freschezza;* miejsce, *sito;* w cieniu, *all' ombra;* drzewo pomarańczowe, *arancio;* drzewo morwowe, *gelso;* drzewo cytrynowe, *limone, cedro;* drzewo figowe, *fico;* granat, *granato;* winorośl okryta gęstemi liściami, *pampinosa vite;* czynią, *fanno;* że tam są, *che quivi siano;* może, *forse;* miejsce, *luogo;* rozkoszny, *dilettevole* (127); ziemia, *terra;* ogród, *giardino;* tam była, *vi fu;* zarazem, *ad un tempo;* matka, *madre;* macocha, *madrigna;* pomarańczowy, *d' aranci* (42. 3); gaj, *bosco;* oliwny, *d'ulivi* (42. 3); zielony, *verde;* pastwisko, *pascolo;* dolinka, *valletta;* przyjemny, *ameno;* odziany, *vestito;* pagórek, *colle;* źródło, *fonte;* nie oczekujcie, *non aspettate;* abym wam powiedział, *ch' io vi dica;* co innego, *altro.*

5. Dałem wczoraj pieniądze piekarzowi, przędzę tkaczowi, skórę szewcowi, sukno krawcowi, papier drukarzowi, a worek młynarzowi. Pan N. powiedział pozawczoraj lekarzowi, aptekarzowi, kupcowi i kapelusznikowi, że nie będzie mógł zapłacić im tego roku. Dionizyusz Syrakuzańczyk kazał odjąć bożkowi Eskulapiuszowi brodę złotą, przywodząc za przyczynę, że nie przystało synowi mieć brodę, *kiedy jej ojciec nie ma.*

Dałem, *io diedi;* wczoraj, *jeri;* pieniądze, *danaro;* przędza, *filato;* skóra, *pelle;* sukno, *panno;* krawiec, *sarto;* papier, *carta;* a, *e;* worek, *sacco;* młynarz, *molinaro, mugnajo;* powiedział, *disse;* pozawczoraj, *l' altro jeri;* kupiec, *mercante;* że nie będzie mógł, *ch' egli non potrebbe;* zapłacić im, *pagarli;* tego roku, *quest' anno;* kazał odjąć, *fece levare;* bożek, *il Dio;* broda, *barba;* złoty, *d' oro* (42. 3); przywodząc za przyczynę, *adducendo per ragione;* że nie przystało, *ch' era disdicevole;* syn, *figlio;* mieć, *avere;* nie mając jej (155. 2); ojciec, *padre.*

6. Piekarz piecze chleb. Tkacz tka płótno. Szewc robi trzewiki. Drukarz drukuje xiążki. Młynarz miele zboże. Lekarz leczy chorego. Aptekarz przygotowuje lekarstwa. Kupiec kupuje i przedaje towary. Kapelusznik farbuje kapelusze. Malarz maluje obrazy. Rzeźnik rznie bydło. Żołnierz zabija nieprzyjaciela. Rolnik uprawia pole. Rybak łapie ryby. Uczeń uczy się lekcyi, nauczyciel karze ucznia.

Piecze, *cuoce;* chleb, *pane;* tka, *tesse;* płótno, *tela;* robi, *fa;* trzewik, *scarpa;* drukuje, *stampa;* xiążka, *libro;* miele, *macina;* zboże, *grano;* lekarz, *medico;* leczy, *cura;* chory, *ammalato;* przygotowuje, *prepara;* kupuje i przedaje, *compra e vende;* towar, *mercanzia;* farbuje, *tinge;* kapelusz, *cappello;* maluje, *dipinge;* obraz, *quadro;* rzeźnik, *beccaio;* rznie, *macella;* bydło, *bestiame;* zabija, *uccide;* nieprzyjaciel, *nemico;* rolnik, *agricoltore;* uprawia, *coltiva;* rybak, *pescatore;* łapie, *piglia;* uczeń, *scolare;* uczy się, *impara;* lekcya, *lezione;* nauczyciel, *precettore, maestro;* karze, *punisce, castiga.*

7. Prądy wód, lot ptaków, porosty morskie, drzewa pływające na falach, powietrze cieplejsze, wiatr nierówny dawały Kolumbowi nadzieję blizkiego brzegu. Wielkie drzewa dają więcej cienia niż owoców. Niewstrzemięźliwość osłabia siły człowieka i niszczy jego zdrowie. Wino wzmacnia żołądek. Unikaj zarówno skąpstwa i rozrzutności.

Prąd, *corrente;* woda, *acqua;* lot, *volo;* porost morski, *alga;* drzewo, *albero;* pływający, *galleggiante;* na, *su;* fala, *flutto;* ciepły, *tiepido* (119); wiatr, *vento;* nierówny, *disuguale;* dawały, *davano;* nadzieja, *speranza;* blizki, *vicino;* brzeg, *lido;* wielki, *grande;* dają, *danno;* więcej, *più;* niż, *che;* owoc, *frutto;* niewstrzemięźliwość, *incontinenza;* osłabia, *indebolisce;* siła, *forza;* niszczy, *rovina;* jego zdrowie, *la sua salute;* wino, *vino;* wzmacnia, *conforta;* żołądek, *stomaco;* unikaj, *fuggi;* zarówno, *egualmente;* skąpstwo, *avarizia;* rozrzutność, *prodigalità.*

Di, a, da, in, con, per, su, ec.

42. — 63.

8. Krawiec żąda dziewięć łokci sukna, dwa tuziny guzików, łót jedwabiu. Poszlijcie po głowę cukru, i dwa funty kawy. Wypijcie tę szklankę wina, i zjedzcie tę skórkę chleba. Nasze miasto ma most kamienny, dwa posągi marmurowe, i sto domów drewnianych. Mój synowiec Józef podarował mojej córce tuzin rękawiczek skórzanych, naszyjnik złoty, parę bransoletek stalowych, grzebień szyldkretowy, kapelusz słomiany; a mojej żonie filiżankę z porcelany chińskiej, trzy naparstki srebrne, i dwie suknie jedwabne. Daniel stawił się królowi Nabuchodonozorowi, aby mu objaśnić jaki był jego sen, i powiedział mu, że widział posąg nadzwyczajnej wielkości, którego głowa była złota, piersi i ręce srebrne, brzuch i uda bronzowe, a nogi żelazne.

Żąda, *domanda;* dziewięć, *nove;* łokieć, *braccio;* dwa, *due;* tuzin, *dozzina;* guzik, *bottone;* łót; *mezza oncia;* jedwab, *seta;* poszlijcie po, *mandate a prendere;* głowa, *pane;* cukier, *zucchero;* funt, *libbra;* kawa, *caffè;* wypijcie, *finite di bere;* ten, *questo;* szklanka, *bicchiere;* zjedzcie, *mangiate;* skórka, *crostino;* nasze miasto, *la nostra città;* ma, *ha;* most, *ponte;* kamień, *pietra;* posąg, *statua;* marmur, *marmo;* sto, *cento;* dom, *casa;* drzewo, *legno;* mój synowiec, *mio nipote;* podarował, *ha regalato;* córka, *figlia;* rękawiczka, *guanto;* skóra, *pelle;* naszyjnik, *collana;* para, *pajo;* bransoletka, *smaniglio;* stal, *acciaio;* grzebień, *pettine;* szyldkret, *tartaruga;* słoma, *paglia;* żona, *moglie;* filiżanka, *tazza;* porcelana chińska, *porcellana della Cina;* trzy, *tre;* naparstek, *ditale;* srebro, *argento;* suknia, *veste;* stawił się, *presentossi;* król, *re;* objaśnić mu, *dichiarare* (155. 2);

jaki był jego sen, *qual fosse stato il di lui sogno;* i powiedział mu, *e gli disse;* że widział posąg, *d'aver egli veduta una statua;* której głowa, *la cui testa;* była, *era;* piersi, *petto;* ręka, *braccio;* brzuch, *ventre;* udo, *coscia;* bronz, *bronzo;* noga, *gamba;* żelazo, *ferro.*

9. Wielki kosz pełen mięsa, drobiu i zwierzyny. Te są łzy słodyczy, łzy miłości i czułości, które mi napełniają duszę rozkoszą. Podarowane mu były dzieła Krasickiego, i komedye Fredra. Mój ojciec pije zawsze wino burgundzkie u stołu.

Kosz, *sporta*; pełen, *ripieno;* mięso, *carne;* drób, *pollame;* zwierzyna, *salvaggiume;* łza, *lagrima;* słodycz, *dolcezza;* czułość, *tenerezza;* które mi napełniają, *che m' empiono;* rozkosz, *diletto;* podarowane mu były dzieła, *gli sono state regalate le opere;* komedya, *commedia;* pije, *beve;* zawsze, *sempce;* Burgundya, *Borgogna;* stół, *tavola.*

10. Możecie powrócić do domu. Pan N. poszedł do kościoła. Chodźmy na koncert. On jest na balu, a brat na teatrze. Oddaliśmy wizytę sąsiadowi; on mieszka na drugiem piętrze, a syn na dole. Siedzimy teraz u stołu. Skąpi są podobni do koni, które wiozą wino, a piją wodę, i do osłów, które niosą złoto, a jedzą oset. Mieszka pod czarnym orłem a nie pod złotym lwem. Mówiłem z nim w kawiarni.

Możecie, *voi potete*; powrócić, *tornare;* poszedł, *è andato;* kościoł, *chiesa;* chodźmy, *andiamo;* koncert, *concerto;* bal, *ballo;* oddaliśmy, *abbiamo fatto;* sąsiad, *vicino;* on mieszka, *egli abita, alloggia, sta;* drugie piętro, *secondo piano;* dół, *pian terreno;* siedzimy, *noi sediamo;* teraz, *ora*; skąpy, *avaro;* są podobni, *rassomigliano,* które, *che;* wiozą, *menano;* piją, *bevono;* osioł, *asino;* niosą, *portano;* jedzą, *mangiano;* oset, *cardo;* czarny orzeł, *aquila nera;* a nie, *e non;* lew, *leone;* mówiłem z nim, *io gli ho parlato;* kawiarnia, *caffè.*

11. Polecam cię Bogu, i temu kawalerowi, którego sama ręka Wszechmocnego przyprowadziła do tej chaty. Skłonność do gniewu, do podejrzenia, do zazdrości, do niecierpliwości. Natura ludzka przyzwyczaja się nawet do niebezpieczeństw, do boleści, do frasunków, i do nieszczęść życia, równie jak do zimna i do gorąca, do głodu i do pragnienia.

Polecam cię, *io ti raccomando;* kawaler, *cavaliere;* którego, *che;* sama ręka, *la mano stessa;* Wszechmocny, *Onnipotente;* przyprowadziła, *guidò;* chata, *capanna;* skłonność, *inclinazione;* gniew, *ira;* podejrzenie, *sospetto;* zazdrość, *gelosia;* niecierpliwość, *impazienza;* przyzwyczaja się, *s'avvezza;* nawet, *ancora;* niebezpieczeństwo, *pericolo;* boleść, *dolore;* frasunek, *affanno;* nieszczęście, *infortunio;* życie, *vita;* równie jak, *come pure;* zimno, *freddo;* gorąco, *caldo;* głód, *fame;* pragnienie, *sete.*

12. Ktokolwiek oddaje się płochym zajęciom, staje się niezdolnym do wielkich zamiarów. Cisza namiętności daje często miejsce lepszym uwagom. Alexander mawiał często: nie jestem więcej obowiązany Filipowi memu ojcu, jak Aristotelesowi memu nauczycielowi; jeżeli winienem jednemu życie, winienem drugiemu cnotę.

Ktokolwiek, *chiunque;* oddaje się, *s' abbandona;* zajęcie płoche, *occupazione frivole;* staje się, *diviene;* niezdolny, *incapace;* zamiar, *impresa;* cisza, *calma;* namiętność, *passione;* daje często miejsce, *dà spesso luogo;* lepszy, *migliore;* uwaga, *riflessione;* mawiał, *diceva;* obowiązany, *tenuto;* jeżeli winienem, *se debbo;* drugi, *altro.*

13. Zagramy w karty, w billar albo w szachy. Ten pan chce grać ze mną w kręgle, ale ja miałbym ochotę grać w ślepą babkę. Przegrał swe pieniądze w Faraona, a ja wygrałem pięć złotych w pikietę. Czy nie ma nikogo coby chciał grać ze mną w warcaby?

Grasz (na) fortepianie; czy grasz także (na) flecie? Słyszałem że wasz brat gra (na) skrzypcach. Czy gra wasza siostra (na) jakim instrumencie? (Na) jakim instrumencie uczyła się grać? Grała kiedyś (na) gitarze, ale teraz nie gra (na) niej więcej. Capponi rzekł do króla Karola VIII: wy zatrąbicie w wasze trąby, a my zadzwonimy (w) nasze dzwony.

Zagramy, *noi vogliamo giuocare;* karty, *carte;* billar, *billardo;* albo, *ovvero;* szachy, *scacchi;* chce, *vuole;* ze mną, *meco;* kręgle, *birilli;* ale ja miałbym ochotę, *ma io avrei voglia;* ślepa babka, *mosca cieca;* przegrał, *egli ha perduto;* Faraon, *Faraone;* a ja wygrałem, *ed io ho vinto;* pięć złotych, *cinque fiorini;* czy nie ma nikogo, *non c' è nessuno;* coby chciał, *che voglia;* warcaby, *dame.*

Grasz, *tu suoni;* także, *anche;* flet, *flauto;* słyszałem, *ho sentito;* że, *che;* wasz, *vostro;* gra, *suoni;* skrzypce, *violino;* jaki instrument, *qualche strumento;* jaki, *quale;* uczyła się grać, *ha ella imparato a...;* grała, *ella suonava;* kiedyś, *una volta;* gitara, *chitarra;* ale teraz, *adesso però;* rzekł, *disse;* wy zatrąbicie w wasze trąby, *voi darete fiato alle vostre trombe;* dzwon, *campana.*

14. Signa, miejsce od Florencyi siedm mil włoskich odległe, na drodze która z Livorno prowadzi do tego miasta. Nazajutrz wyjechałem z Burgos do Madrydu. Czy może potrzebować koni czarownica, kiedy miotła jest dostateczną (aby) ją zanieść z Padwy do Beneweutu w kilku godzinach, i sprowadzić ją z Beneweutu do Padwy w tym samym króciuchnym przeciągu czasu? Z Paryża do Orleanu jest 30 mil francuzkich.

Siedm, *sette;* mila, *miglio;* odległy, *distante;* droga, *strada;* prowadzi, *guida;* nazajutrz, *il giorno seguente;* wyjechałem, *partii;* do, *per andare a;* czy może potrzebować, *che bisogno può avere;* czarownica, *strega;* kiedy, *quando;* miotła, *scopa;* jest dostateczną, *basta a;* zanieść ją, *portare* (155. 2.); w kilku godzinach, *in poche ore;* sprowadzić ją, *ricondurre* (155. 2.); sam, *stesso;* króciuchny, *brevissimo;* przeciąg, *spazio;* jest, *sono;* francuzki, *francese.*

15. Magowie przybyli ze Wschodu do Jeruzalem. Przychodzi z ogrodu a nie z kościoła. Czy powróciła twoja siostra z teatru? Jedni powracają z polowania, drudzy z przechadzki, a ci ostatni z rybołówstwa. Listy które odebrałem z Francyi, mówią o wielkiej kradzieży. Ten kupiec sprowadza towary z Anglii, z Holandyi, i z Ameryki.

Mag, *mago;* przybyli, *arrivarono;* Wschód, *Oriente;* przychodzi, *viene;* czy powróciła, *è ritornata;* powracają, *ritornano;* polowanie, *caccia;* drugi, *altro;* przechadzka, *passeggio;* ostatni, *ultimo;* rybołówstwo, *pesca, pescare;* list, *lettera;* które odebrałem, *che ho ricevute* (366. 367.); mówią, *parlano;* kradzież, *ladrocinio;* sprowadza, *fa venire.*

16. Bóg wypędził Adama i Ewę z raju ziemskiego, i postawił u wrót Cherubina z mieczem ognistym, aby strzedz drzewa życia. Druga połowa życia człowieka jest łożona (na to aby) uwolnić się od szałów, od przesądów i od fałszywych mniemań, które zaciągnął w pierwszej. Strzeżcie się fałszywych proroków, którzy przychodzą do was w odzieniu owczem, ale wewnątrz są wilki drapieżne. Jestem daleki od tego sposobu postępowania.

Wypędził, *cacciò;* raj ziemski, *paradiso terrestre;* postawił, *pose;* u wrót, *alla porta;* miecz, *spada;* ogień, *fuoco;* strzedz, *guardare;* połowa, *metà;* jest łożona, *è impiegata a;* uwolnić się, *liberarsi;* szał, *pazzia;* przesąd, *pregiudizio;* mniemanie, *opinione;* które zaciągnął, *che ha contratte* (366. 367.); strzeżcie się, *guardatevi;* fałszywy, *falso;* prorok, *profeta;* którzy przychodzą, *che vengono;* wy, *voi* (49); w odzieniu owczem, *vestiti da pecore;* ale wewnątrz, *ma al di dentro;* wilk, *lupo;* drapieżny, *rapace;* daleki, *lontano;* sposób, *modo;* postępowanie, *procedere.*

17. Jak tydzień dzieli się na siedm dni, tak cały czas od stworzenia świata aż do końca dzieli się podług chronologii Pisma świętego na siedm wieków, z których pierwszy jest od stworzenia świata do potopu, drugi od potopu do powołania Abrahama, trzeci od powołania Abrahama do uwolnienia ludu żydowskiego z Egiptu, czwarty od wyjścia ludu żydowskiego

z Egiptu do założenia kościoła Salomona, piąty od założenia kościoła do końca niewoli Żydów w Babilonie, szósty od wyjścia z niewoli babilońskiej do narodzenia Jesusa Chrystusa, siódmy od narodzenia Jezusa Chrystusa do końca świata.

Jak, *siccome;* tydzień, *settimana;* dzieli się, *si divide;* dzień, *giorno;* tak, *così;* cały czas, *tutto il tempo* (104); stworzenie, *creazione;* świat, *mondo;* aż do, *sino a;* koniec jego, *fine di esso;* podług, *secondo*; chronologia, *cronologia;* Pismo Ś., *sacra Scrittura;* wiek, *età;* pierwszy, *primo;* potop, *diluvio;* powołanie, *vocazione;* trzeci, *terzo;* uwolnienie, *liberazione*; lud, *popolo;* żydowski, *Ebreo;* czwarty, *quarto;* wyjście, *uscita;* założenie, *fondazione;* kościoł, *tempio;* piąty, *quinto;* niewola, *schiavitù;* Żyd, *Giudeo*, *Ebreo;* szósty, *sesto;* narodzenie, *nascita;* Jezus Chrystus, *Gesù Cristo.*

18. Wziął mnie do swego domu od mego dzieciństwa. Była wychowana od maleńkiej (dziewczyny) w ciągłych trudach. Starożytni mniemali że fenix odradzał się ze swych popiołów. Bierzcie przykład z mrówek w waszem życiu, obmyślając dzisiaj na potrzebę jutrzejszą. Nie należy nigdy pochlebiać sobie aby z rzeczy złej mogła wyniknąć dobra. Rozłączać męża od żony, jest (to) czyn przeciwny wszystkim prawom.

Wziął mnie, *mi prese;* do, *in;* swój, *suo;* mój, *mio;* dzieciństwo, *fanciullezza;* była wychowana, *era stata allevata;* maleńki, *piccolino*; ciągły, *continuo;* trud, *fatica;* starożytny, *antico;* mniemali, *credevano;* że, *che;* fenix, *fenice;* odradzał się, *rinasceva;* popioł, *cenere;* bierzcie przykład, *pigliate esempio;* mrówka, *formica;* życie, *vivere;* obmyślając, *provedendo;* dzisiaj, *oggi*; na, *per;* potrzeba, *bisogno;* jutro, *domane;* nie należy nigdy pochlebiać sobie, *non s' ha mai da lusingarsi;* aby, *che;* rzecz, *cosa;* zły, *cattivo;* mogła, *ne possa;* wyniknąć, *derivare;* dobry, *buono*; rozłączać, *separare;* mąż, *marito;* czyn, *opera;* prawo, *legge.*

19. Natan przypomniał Dawidowi dobrodziejstwa od Boga odebrane, i niebezpieczeństwa z których go był uwolnił, wyjmując go z rąk Saula. Odebraliśmy pieniądze od naszego dzierżawcy, ale zostaliśmy oszukani przez drukarza. Sprzęty tego rozrzutnego młodzieńca zostały przedane przez jego wierzycieli. Prześladowany przez gniew nieba, ścigany przez zemstę matek którym smiał porwać i pozabijać synów, tuła się po świecie.

Przypomniał, *rammentò;* dobrodziejstwo, *benefizio;* odebrany, *ricevuto;* który, *quale;* go był uwolnił, *egli l' aveva liberato;* wyjmując go, *cavando* (155. 2.); odebraliśmy, *abbiamo ricevuto;* dzierżawca, *fittaiuolo;* zostaliśmy oszukani, *fummo ingannati;* sprzęty, *i mobili;* młodzieniec rozrzutny, *giovane prodigo;* zostały przedane, *sono stati venduti;* jego *suo;* wierzyciel, *cre-*

ditore; prześladowany, *perseguitato*; gniew, *ira*; ścigany, *incalzato*; zemsta, *vendetta*; który, *quale*; śmiał, *osò*; porwać, *rapire*; pozabijać, *trucidare*; tuła się, *va ramingo*; po (57. 2.).

20. Rozróżniajcie potrzeby istotne od sztucznych, prawdziwe straty od pozornych, godne przyjemności od głupich, prawdę od fałszu, dobre od złego. Ona zależy od stryja, który jest jej opiekunem. Od dobroci praw, od uczciwości władz, od posłuszeństwa poddanych, od waleczności żołnierzy, i nakoniec od pracowitości rolnika zależą siła i dobry byt państwa.

Rozróżniajcie, *distinguete*; istotny, *reale*; sztuczny, *fattizio*; strata, *perdita*; pozorny, *apparente*; godny, *dignitoso*; przyjemność, *piacere*; głupi, *sciocco*; prawda, *il vero*; fałsz, *il falso*; dobre, *il bene*; złe, *il male*; ona zależy, *ella dipende*; stryj, *zio*; jej opiekun, *il di lei tutore*; dobroć, *bontà*; uczciwość, *probità*; władza, *magistrato*; posłuszeństwo, *ubbidienza*; poddany, *suddito*; waleczność, *valore*; nakoniec, *finalmente*; pracowitość, *laboriosità*; zależą, *dipendono*; siła, *vigore*; dobry byt, *prosperità*; państwo, *stato*.

21. Chociaż mój dziad jest człowiekiem (mającym) około siedmdziesiąt lat, chodzi jednak jeszcze tak prędko, jak ten (co ma) około trzydziestu. Pan N. zyskal ostatnią razą na pewnej przedaży około 50,000 złotych. Jestto młodzieniec (mający) od dwudziestu do dwudziestu pięciu lat.

Chociaż, *benchè*; dziad, *avolo*; jest, *sia*; siedmdziesiąt, *settanta*; rok, *anno*; chodzi, *egli cammina*; jednak, *però*; jeszcze, *ancora*; tak prędko, *così presto*; jak ten, *come uno*; zyskał, *guadagnò*; ostatnią razą, *ultimamente*; pewny, *uno*; przedaż, *vendita*; 50,000, *cinquantamila*; złoty, *fiorino*; jestto, *questi è*; 20, *venti*; 25, *venticinque*.

22. Chodzę codzień do pana Wilka, bo u niego (wszystko) widzę, słyszę i uczę się wszystkiego. Xiąże N był dzisiaj u cesarza, a jutro pójdzie do króla. Pójdźcie do generała i powiedźcie mu aby przyszedł dziś w wieczór do nas. Służący poszedł do krawca i do szewca, a gdy powróci poszlę go do stolarza i do lekarza, który mieszka u aptekarza.

Chodzę, *io vado*; codzień, *ogni giorno*; bo, *perchè*; niego, *lui*; widzę, *vedo*; słyszę, *intendo*; uczę się, *imparo*; wszystko, *ogni sorta di cose*; xiąże, *il principe*; był, *è stato*; cesarz, *imperatore*; pójdzie, *andrà*; pójdźcie, *andate*; generał, *generale*; powiedźcie mu, *dite* (155. 1.); aby przyszedł, *che venga*; dziś w wieczór, *stasera*; my, *noi*; służący, *servitore*; poszedł, *è andato*; poszlę go, *lo manderò*; stolarz, *falegname*; mieszka, *sta*, *alloggia*.

23. Dla braku gotowych pieniędzy, kazał teraz przedać wielką liczbę koni pociągowych i wierzchowych, kilka beczek wina starego wraz z beczkami od wina, dwa młyny wodne, i dziesięć wiatraków. Przed swoim wyjazdem chce kupić sobie tu wiele pięknych rzeczy, między innemi : kilka tuzinów kieliszków od wina, i filiżanek od herbaty, dwie kołdry, szlafrok, i mocną karetę do podróży. Gdzieście położyli papier listowy, i flaszeczkę od atramentu? Zanieście jej klejnoty damskie, bo ona już jest w wieku zamęźcia.

Brak, *mancanza;* gotowe pieniądze, *contanti;* kazał przedać, *ha fatto vendere;* liczba, *numero;* pociąg, *tiro;* wierzchowy, *da sella*, *da cavalcare;* kilka beczek, *parecchie botti;* stary, *vecchio;* wraz, *insieme con;* młyn, *mulino;* woda, *acqua;* wiatrak, *mulino da vento;* przed swoim wyjazdem, *prima della sua partenza;* chce kupić sobie, *vuol comprarsi;* tu, *qui;* wiele, *una quantità;* między innemi, *fra altre;* kieliszek, *bicchiere;* herbata, *tè;* szlafrok, *veste da camera;* kareta, *carrozza;* podróż, *viaggio;* gdzieście położyli, *dove avete messo;* papier, *carta;* list, *lettera:* flaszeczka, *fiaschetta;* atrament, *inchiostro;* zanieście jej, *portate* (155. 2.); już, *già;* wiek zamęścia, *età da marito.*

24. Przebrał za pasterzów i za pasterki dziesięciu chłopców i tyleż dziewcząt. Aurora zdjęła swą perukę, ubrała się po kobiecemu, i zdawało się że była daleko wyższą w stroju kobiecym niżeli w męzkim.

Przebrał, *vestì;* pasterz, *pastore;* pasterka, *pastorella;* chłopiec, *giovanetto;* tyleż, *altrettanto;* dziewczyna, *fanciulla;* zdjęła, *levossi;* peruka, *parrucca;* ubrała się, *vestissi;* kobieta, *donna;* zdawało się, *pareva;* że była, *che fosse;* daleko wyższy, *molto più grande;* strój, *abito;* męzki, *da uomo.*

25. Eumeniusz, król Pergamu, zwykł mawiać do swych braci : jeżeli wy mnie traktujecie jak króla, ja was traktować będę jak braci, i przeciwnie, jeżeli mnie traktujecie jak brata, ja was traktować będę jak król. Ja cię traktuję raczej jak towarzysza niż jak sługę. Ja ci odpowiadam jak przyjaciel, a nie jak nieprzyjaciel. Ateńczykowie nie sądzili aby Milcyades mógł żyć jak prywatna osoba, sprawowawszy pierwsze urzędy rzeczypospolitej. Dopełnił interes polecony mu jak człowiek przezorny. On zawsze postępował ze wszystkimi nie tylko jak człowiek uczciwy, ale jak prawdziwy przyjaciel i ojciec, dla tego też jest tak kochany i szanowany od każdego.

Zwykł mawiać, *soleva dire;* jeżeli wy mnie traktujecie, *se voi altri mi trattate*, ja was traktować będę, *io vi tratterò;* i przeciwnie, *e all' incontro;* ra-

czej, *piuttosto;* towarzysz, *compagno;* ja ci odpowiadam, *io ti rispondo;* Ateńczykowie, *gli Ateniesi;* nie sądzili, *non credevano;* aby Milcyades mógł, *che Milziade potesse;* żyć, *menare una vita;* prywatna osoba, *semplice privato;* sprawowawszy, *dopo aver sostenuto;* urząd, *carica;* dopełnił, *egli ha compiuto;* interes polecony mu, *affare commesso* (155. 2.); przezorny, *accorto;* on zawsze postępował ze wszystkimi, *egli ha sempre trattato con tutti;* nie tylko, *non già;* człowiek uczciwy, *galantuomo;* ale, *ma bensì;* dla tego też, *perciò;* tak, *cotanto;* kochany i szanowany, *amato e stimato;* każdy, *ognuno.*

26. Homer nazwał Minerwę boginią błękitnooką, Junonę boginią białoręką, a Marsa bogiem od łuku srebrnego.

Nazwał, *chiamò;* boginia, *dea;* oko, *occhio;* błękitny, *azzurro;* ręka, *braccio;* biały, *bianco;* łuk, *arco;* srebrny, *argenteo.*

27. W legowisku bardzo blizkiem traktu wilk, lis i kruk mieszkali razem. Żyli w górach i w lasach. Maria mieszka w stancyjce obok. W kałamarzu nie ma atramentu, w kieszeni niema pieniędzy. Pokazał mi duży rubin, który miał na palcu. Zupa jest na stole. W nadziei lepszej przyszłości, i w xiążkach znajduje swą pociechę i swą spokojność.

Legowisko, *tana;* trakt, *strada maestra;* lis, *volpe;* kruk, *corvo;* mieszkali, *abitavano;* razem, *di compagnia;* żyli, *vivevano;* góra, *montagna;* las, *bosco;* mieszka, *sta, dimora;* stancyjka, *stanzino;* obok, *accanto;* kałamarz, *calamajo;* nie ma, *non v' è;* kieszeń, *tasca;* pokazał mi, *mostrò* (157); duży, *grosso;* palec, *dito;* zupa, *minestra;* lepszy, *migliore;* przyszłość, *avvenire;* znajduje, *rinviene,* pociecha, *consolazione.*

28. Ojciec poszedł z synem i z córką generała na obiad do lasku. Człowiek powinien przepędzać pierwszą część swojego życia z umarłymi, drugą z żywymi, a ostatnią z sobą samym. Magowie przyszli z bogatemi darami do Judei, aby oddać hołd Jezusowi Chrystusowi. Ona ze swoją żywością, a ja z moją łagodnością będziemy oboje nieszczęśliwi.

Poszedł... na obiad, *è andato... a pranzare;* powinien, *deve;* przepędzać, *passare;* część, *parte;* umarły, *morto;* żywy, *vivo;* sobą samym, *se stesso;* przyszli, *vennero;* bogaty, *ricco;* dar, *donativo;* oddać, *rendere;* hołd, *omaggio;* żywość, *vivacità;* łagodność, *placidezza;* będziemy, *saremo;* oboje, *entrambi;* nieszczęśliwy, *infelice.*

29. Abdolonim chociaż pochodzący z rodu królewskiego, był przywiedziony przez swe ubóstwo (do tego że musiał) uprawiać własnemi rękami maleńki ogródek blizko miasta Sidonu. Czy

myślicie że Antoni robi narzędziami? gdzie tam; robi wszystko rękami. To bawić się będziemy polowaniem, to rybołówstwem, a jeżeli podobać się wam będzie przechadzać się, mamy lasy i ogrody rozkoszne. Widziałem go własnemi oczyma, i wzruszyłem go mojemi prośbami. Nie obraziłem go nigdy żadnem słowem. Z czasem i z cierpliwością nauczy się (człowiek) wszystkiego. Torino zachwyci was regularnością gmachów, pięknością placów, prostością swych ulic, dowcipem swych mieszkańców.

Pochodzący, *disceso;* ród, *stirpe;* królewski, *reale;* był przywiedziony, *era ridotto;* ubóstwo, *povertà;* własny, *proprio;* maleńki ogródek, *piccolo orticello;* blizko, *vicino;* czy myślicie, *credete;* robi, *lavori;* narzędzie, *instrumento;* gdzie tam, *oibò*; robi, *egli fa*; wszystko, *tutto;* to... to, *ora... ora;* bawić się będziemy, *ci divertiremo;* a jeżeli podobać się wam będzie, *e se piacerà* (157); przechadzać się, *passeggiare;* mamy, *abbiamo;* las, *bosco*; ogród, *giardino* (86); rozkoszny, *delizioso;* widziałem go, *io l' ho visto;* i wzruszyłem go, *e l' ho toccato;* prośba, *preghiera;* nie obraziłem go nigdy, *io non l' offesi mai*; żaden (228); słowo, *parola;* nauczy się, *s' impara;* wszystko, *ogni cosa;* zachwyci was, *v' incanterà;* gmach, *edifizio;* plac, *piazza;* prostość, *dirittura;* ulica, *strada*; dowcip, *spirito*, mieszkaniec, *abitante.*

30. Szli ci nieszczęśliwi jeden za drugim z odkrytą głową i boso, ze świecą w ręku. Jedni mieli duży szkaplerz z żółtego płótna z krzyżami malowanemi czerwono, inni nieśli na głowie kołpaki z papieru klejonego wznoszące się nakształt głowy cukru.

Szli, *andavano;* ci nieszczęśliwi, *quei disgraziati;* jeden za drugim, *un dopo l' altro;* głowa odkryta, *capo scoperto;* boso, *co' piedi scalzi;* świeca, *candela;* jedni, *gli uni;* mieli, *avevano;* duży *grande;* szkaplerz, *scapolare;* żółte płótno, *tela gialla;* krzyż, *croce;* malowany czerwono, *dipinto di color rosso;* inni, *gli altri;* nieśli, *portavano*; na (55); kołpak, *berrettone;* papier klejony, *cartone;* wznoszący się, *sollevato;* nakształt, *in forma.*

31. Jezus Chrystus przechodząc przez Samaryą, nawrócił tam kobietę tego miasta. Przyszła ona podług swego zwyczaju czerpać wodę ze studni, gdzie Jezus siedząc, prosił ją (o) trochę wody, aby zaspokoił pragnienie *które mu sprawił* trud długiej podróży. Kobieta okazała zadziwienie, że Żyd żądał pić od Samarytanów, mianych u Żydów w obrzydzeniu. Ale Chrystus jej odpowiedział, że gdyby znała dar boży, i kto był ten który prosił ją (aby mu dała) pić, pewnieby go o ten (dar) prosiła. Wyszedłszy Jezus Chrystus z Samaryi, zaczął nauczać publi-

cznie po całej Galilei, powołując, jak to był czynił Chrzciciel, ludzi do pokuty.

Przechodząc, *passando;* nawrócił tam, *vi convertì;* przyszła ona, *ella era venuta* (43. 2.); czerpać, *cavare;* studnia, *pozzo;* gdzie, *ove;* siedząc, *stando a sedere;* prosił ją, *le chiese;* trochę, *alquanto* (103); zaspokoić pragnienie, *cavarsi la sete;* sprawione mu, *cagionata* (155. 2.); okazała zadziwienie, *mostrò di maravigliarsi;* żądał, *dimandasse* (50); pić, *bere;* miany, *avuto;* obrzydzenie, *orrore;* jej odpowiedział, *le rispose;* że gdyby znała, *che se essa conoscesse;* dar boży, *il dono di Dio;* i kto był ten który prosił ją, *e chi era quegli, che le chiedeva* (50); pewnieby go o ten (dar) prosiła, *a lui senza fallo ne avrebbe fatta istanza;* wyszedłszy, *uscito* (359); zaczął nauczać, *cominciò a predicare;* publicznie, *palesamente;* powołując, *esortando;* Chrzciciel, *il Battista;* pokuta, *penitenza.*

32. Neapol był celem jego podróży, chociaż musiał przejechać wprzód przez Wenecyą. Przeszedł przez las a nie przez wieś. Jest dwie godzin jak biegam tam i sam po całem mieście.

Cel, *scopo;* chociaż musiał, *quantunque fosse obbligato;* przejechać, *passare;* wprzód, *prima;* przeszedł, *egli è passato;* wieś, *villaggio;* jest dwie godzin, *sono due ore;* jak biegiem, *che corro;* tam i sam, *di qua e di là.*

33. Judasz Iskariota przedał haniebnie swego mistrza za trzydzieści srebrników. Daje mi w zastaw te kulczyki za dziesięć dukatów, a nie są warte nawet ani sześć. Mieliście za nauczyciela poetę i filozofa. Miałem tego kupca za uczciwego człowieka. Diogenes, filozof, nazwany cynikiem dla swej uszczypliwości w mówieniu, mieszkał w beczce, którą przetaczał z jednego miejsca na drugie. Dla kogo są te podarunki? dla mnie, czy dla Katarzyny? Przeciwności są dla duszy (tem) czem jest burza dla powietrza. Zgrzeszyłeś przez niewiadomość. Na miłość Boga, ocalcie mi życie. Sługa zapalony gniewem, porwał jednych za włosy, drugich za kark i za rękę. Kochany synu, aby się nauczyć dobrze, potrzeba uczyć się wiele, ale mi się zdaje że ty uczysz się tylko z musu.

Przedał, *vendè;* haniebnie, *infamemente;* mistrz, *maestro;* srebrnik, *denaro;* daje mi, *egli mi dà;* zastaw, *pegno;* kulczyk, *orecchino;* dukat, *zecchino;* a nie są warte, *e non vagliono;* nawet ani, *nemmeno;* mieliście, *voi avete avuto;* miałem, *io tenni;* uczciwy człowiek, *galantuomo;* nazwany, *chiamato;* cynik, *cinico;* uszczypliwość, *mordacità;* mówienie, *il dire;* mieszkał, *abitava;* którą przetaczał, *che rotolava;* kto, *chi;* podarunek, *regalo;* przeciwność, *avversità;* czem jest, *ciò che è;* burza, *temporale;* zgrzeszyłeś, *tu hai peccato;*

niewiadomość, *ignoranza;* ocalcie mi, *scampate* (155. 1.); zapalony, *acceso;* gniew, *ira;* porwał, *prese;* włos, *capello;* kark, *collo;* ręka, *braccio;* kochany, *caro;* nauczyć się, *imparare;* potrzeba, *bisogna;* uczyć się, *studiare;* wiele *molto;* ale mi się zdaje, *ma a me pare;* tylko, *solamente;* mus, *forza.*

34. To co szukasz, znajdziesz na stole. Na okładce xiążki jest plama. Oprzyj głowę na tej poduszce. Ptak był raz na dachu, drugi raz na drzewie. Wstąpmy razem na ten pagórek.

To co szukasz, *quel che cerchi;* znajdziesz, *lo troverai;* okładka, *copertina;* jest plama, *v' è una macchia;* oprzyj, *appoggia;* poduszka, *cuscino;* raz... raz, *ora... ora;* dach, *tetto;* wstąpmy, *sagliamo;* razem, *insieme;* pagórek, *collina.*

O OKREŚLNIKU.

65.

35. Ten dom jest zbudowany na miejscu wyniosłem; ma ogrody, ma lasy, ma równiny i pagórki. Posiadałem ludzi, konie, broń i bogactwa. Lokaje niosą obrus, serwety, talerze, noże, łyżki, widelce, wino, chleb, szklanki. Ku stronie obróconej na północ są góry wysokie, przykre, strome, zwiesiste i groźne, z jaskiniami i pieczarami strasznemi, mieszkaniem dziwnych zwierząt i pustelników. Na wierzchołku widać czasem błyski ognia i mgły w postaci olbrzymów, i gdyby nie to że nie chcę mieszać bajek do prawdy, powiedziałbym że bitwa olbrzymów, którą Olimp, Pelion i Ossa słyną, była tu, bo widać jeszcze wyraźne ich kształty.

Zbudowany, *fabbricato;* miejsce, *sito;* wyniosły, *eminente;* równina, *pianura;* posiadałem, *ho posseduto;* lokaj, *cameriere;* niosą, *portano;* obrus, *tovaglia;* serweta, *tovagliuolo;* talerz, *tondino;* nóż, *coltello;* łyżka, *cucchiaio;* widelec, *forchetta;* ku, *verso;* strona, *parte;* obrócony, *che guarda;* północ, *settentrione;* góra, *monte;* wysoki, *alto;* przykry, *arduo;* stromy, *erto;* zwiesisty, *pendente;* groźny, *minaccioso;* jaskinia, *spelonca;* pieczara, *caverna;* straszny, *fiero;* mieszkanie, *albergo;* dziwny, *strano;* pustelnik, *eremita;* na (55) ; widać (297. 3.); czasem, *alcuna volta;* błysk, *lampo;* mgła, *nebbia;* postać, *forma;* olbrzym, *gigante;* i gdyby nie to że nie chcę, *e se non ch' io non voglio;* mieszać, *mescolare;* bajka, *favola;* prawda, *il vero;* powiedziałbym, *io direi;* bitwa, *pugna;* którą, *onde;* słyną *sono famosi;* była tu, *fosse stata qui;* wyraźny, *espresso;* kształt, *figura;* ich, *loro.*

66 — 68.

36. Sprawiedliwość jest podstawą wszystkich cnót. Niewdzięczność jest bardzo dawnym grzechem ludów. Zrywajcie

róże a zostawcie kolce. Człowiek który zamieszkuje dzisiaj miasta, żył niegdyś w lasach; łąki i doliny były (miejscem) jego przechadzek; miał za pokarm owoce ziemi; śpiew ptaków rozweselał jego uszy.

Sprawiedliwość, *giustizia;* podstawa, *base;* niewdzięczność, *ingratitudine;* bardzo dawny, *antichissimo;* grzech, *peccato;* zrywajcie, *cogliete;* zostawcie, *lasciate stare;* kolec, *spina;* zamieszkuje, *abita;* żył, *viveva;* niegdyś, *altre volte;* las, *selva;* łąka, *prato;* dolina, *valle;* pokarm, *cibo;* śpiew, *canto;* rozweselał, *dilettava.*

37. Zgryzoty sumienia są towarzyszami występku. Ludzie mylą się jeżeli szukają szczęścia tylko w uciechach i zabawach, bo te są tylko cieniem szczęścia. Jedynie w cnocie znajduje mądry zaspokojenie, ona jest tarczą przeciwko tylu nieszczęściom, i łagodzi niedole życia.

Zgryzota, *rimorso;* sumienie, *coscienza;* towarzysz, *compagno;* występek, *vizio;* mylą się, *s' ingannano;* jeżeli szukają, *se cercano;* szczęście, *felicità;* tylko, *solamente;* uciecha, *piacere;* zabawa, *divertimento;* bo, *poichè;* jedynie, *solo;* mądry, *savio;* zaspokojenie, *contentezza;* ona, *essa;* tarcza, *scudo;* tyle, *tanto;* nieszczęście, *male;* łagodzi, *ammollisce;* niedola, *calamità.*

38. Zatrudnienie Grenlandczyków jest rybołówstwo i polowanie. Kobiety w tem pomagają swym mężom, kiedy nie mają nic do czynienia wewnątrz domu. Daniele, zające, psy morskie, ptaki i ryby są ich głównem pożywieniem, woda i tran ich napojem. Odzież Grenlandczyków składa się z kaftana opiętego, zrobionego ze skóry psa morskiego. Spodnie i pończochy są zrobione z tej samej skóry. Koszule, które noszą pod odzieniem, są zrobione z kiszek rybich.

Zatrudnienie, *occupazione;* Grenlandczyk, *Gronlandese;* w tem, *vi;* pomagają, *prestano aiuto a;* mąż, *marito;* kiedy nie mają nic do czynienia, *quando non hanno da far nulla;* wewnątrz, *nell' interno;* daniel, *daino;* zając, *lepre;* pies morski, *cane di mare;* ich, *loro;* główny, *principale;* pożywienie, *alimento;* tran, *olio di balena;* napój, *bevanda;* odzież, *vestimento, abito;* składa się z, *consiste in;* kaftan, *giubbone;* opięty, *stretto;* zrobiony, *fatto;* z (42. 3.); skóra, *pelle;* spodnie, *calzoni;* pończochy, *calze;* ten sam, *stesso;* koszula, *camicia;* pod, *sotto;* kiszka, *budello* (33); ryba, *pesce.*

39. Mieszkania dzikich nie mają wytworności i gustu jak domy Europejczyków; służą im tylko za schronienie przeciw ostrym porom roku. Wchód jest zwyczajnie pod ziemią, jak nora królika. Życie dzikich jest proste, nie znają chorób, i zdrowie kwitnie na ich licach.

Mieszkanie, *abitazione;* dziki, *selvaggio;* wytworność, *eleganza;* Europejczyk, *Europeo;* służą im, *esse servono loro;* za, *di;* schronienie, *difesa;* ostre pory roku, *le ingiurie del tempo;* wchód, *ingresso;* zwyczajnie, *ordinariamente;* nora, *buca;* królik, *coniglio;* prosty, *semplice;* nie znają, *essi non conoscono;* choroba, *malattia;* kwitnie, *fiorisce;* lice, *guancia.*

40. Skromność i pokora są środki zjednania sobie miłości, przychylności i przyjaźni ludzi. Skromny mówi mało o swych własnych zaletach, rad jednak chwali dobre przymioty bliźniego. Dla tego cieszy się szacunkiem innych. Jeżeli dopełnia powinności swego stanu, jeżeli posiada dobroć serca, zyska pewnie pochwałę tych, którzy go znają.

Skromność, *modestia;* pokora, *umiltà;* środek, *mezzo;* zjednać sobie, *procacciarsi;* przychylność, *affetto;* przyjaźń, *amicizia;* skromny, *discreto* (85. 109.); mówi mało o, *parla poco di;* zaleta, *pregio;* rad jednak chwali, *esalta però volentieri*; przymiot, *qualità;* bliźni, *prossimo* (85. 109.); dla tego cieszy się szacunkiem, *quindi gode egli la stima;* innych, *altrui;* jeżeli dopełnia powinności, *se fa il dovere;* stan, *stato;* jeżeli posiada, *se possiede;* zyska, *otterrà;* pewnie, *sicuramente;* pochwała, *lode;* tych którzy go znają, *di quelli che lo conoscono.*

41. Cztery rzeczy są najpotrzebniejsze do szczęśliwości życia: zdrowie, spokojność duszy, majątek i przyjaciele, którzy kochają szczerość. Powołaniem człowieka na ziemi jest poznać prawdę, kochać (co jest) pięknem, chcieć (co jest) dobrem, i robić (co jest) najlepszem. Człowiek który kocha prawdę i szczerość, brzydzi się kłamstwem, które jest początkiem występku. Każdy człowiek mu ufa, kłamca przeciwnie traci szacunek, miłość i zaufanie innych.

Szczęśliwość, *felicità;* majątek, *i beni della fortuna;* szczerość, *sincerità;* poznać, *riconoscere;* prawda; *verità;* piękny, *bello* (85. 109.); dobre, *il bene;* najlepszy, *ottimo* (85. 109.); brzydzi się, *abborrisce;* kłamstwo, *bugia;* początek, *principio;* mu ufa, *si fida di lui;* kłamca, *bugiardo;* przeciwnie, *per lo contrario;* traci, *perde;* szacunek, *stima;* zaufanie, *confidenza.*

42. Mądry przenosi (to co jest) pożytecznem nad (to co jest) przyjemnem, i (co jest) potrzebnem nad (to co jest) pożytecznem. Młodzież przeciwnie lubi więcej przyjemność niż zdrowie i porządek, jest także zazwyczaj jedynie troskliwa o teraźniejszość a nie o przyszłość. Młodzi nie myślą że za niedbalstwem i lenistwem następują ubóstwo i znudzenie, za czem idzie, że nie mają żadnej chęci czytania dobrych xiążek dla ulepszenia serca i oświecenia umysłu, czego zazwyczaj żałują

w starości. W młodym wieku potrzeba mieć na celu rozszerzyć swe wiadomości i pamiętać że wszyscy ci, którzy przepędzili swe młode lata w próżnowaniu, mieli starość smutną i uprzykrzoną.

Przenosi, *preferisce;* pożyteczny, *utile;* przyjemny, *dilettevole:* potrzebny, *necessario* (85. 109.); młodzież, *giuventù;* lubi, *ama;* więcej, *più;* przyjemność, *piacere;* niż, *che;* jest także, *ella è anchè;* zazwyczaj, *per l' ordinario;* troskliwy o, *sollecito di;* teraźniejszość, *il presente;* przyszłość, *l' avvenire;* młody, *giovane;* nie myślą, *non pensano;* niedbalstwo, *negligenza;* lenistwo, *poltroneria;* następują, *seguono;* znudzenie, *noia;* za czem idzie, *quindi avviene;* że nie mają żadnej chęci, *che non hanno alcuna voglia;* czytać, *leggere;* ulepszyć, *migliorare;* oświecić, *rischiarare;* umysł, *intelletto;* czego zazwyczaj żałują, *del che ordinariamente si pentono;* starość, *vecchiaia;* młody wiek, *gioventù;* potrzeba, *bisogna;* mieć na celu, *aver in mira;* rozszerzyć, *estendere;* wiadomość, *cognizione;* pamiętać, *pensare;* że wszyscy ci którzy przepędzili, *che tutti quelli che passarono;* swe młode lata, *i loro anni giovanili;* próżnowanie, *ozio;* mieli, *ebbero;* smutny, *tristo;* uprzykrzony, *penoso.*

70.

43. Bogowie pagańscy wybrali (sobie) różne drzewa. Jowiszowi podobał się dąb, Marsowi jesion, Cybelli sosna, Herkulesowi topola, Apollinowi wawrzyn. Minerwa czyli Pallas zapytała, dla czego pobrali drzewa nieowocowe? Dla honoru, odpowiedział Jowisz. Mówcie co chcecie, dodała Pallas, mnie się podoba drzewo oliwne dla owocu.

Poganin, *pagano;* wybrali, *avevano scelto;* różny, *diverso;* podobał się, *piacque;* dąb, *quercia;* jesion, *frassino;* sosna, *pino;* topola, *pioppo;* wawrzyn, *alloro;* zapytała, *chiese;* dla czego pobrali, *perchè prendessero;* nieowocowy, *infruttuoso;* dla, *a cagione;* odpowiedział, *rispose;* mówcie co chcecie, *dite quel che volete;* dodała, *soggiunse;* mnie się podoba, *a me piace.*

71. — 72.

44. Dzieła (ciosane) z kamienia i (lane) z kruszcu przechowały nam historyą, imiona, rysy twarzy i dzieła wielkich ludzi. Spiż i najtwardszy marmur przybierają pod dłutem snycerza postać Alexandra, Sokratesa, Cezara lub Wirgiliusza, Karola V lub Erazma, Ludwika Wielkiego lub Kartezyusza. Jowisz Fidiasza, Wenera Praxitelesa, prorok Izajasz Rafaela, popiersie Zbawiciela, i sąd ostateczny Michała Anioła, Magdalena i piękny obraz Archanioł, zwycięzca szatana, Guida; Ś. Agnieszka Algarda, popiersia Maryusza, Silli i Scypiona Afrykańskiego Berniniego, będą zawsze podziwiane jako arcydzieła.

Dzieło, *opera;* kruszec, *metallo;* przechowały nam, *ci hanno conservato;* rysy twarzy, *fisonomie;* dzieła, *gesta;* spiż, *bronzo;* przybierają, *assumono;* postać, *sembianze;* popiersie, *busto;* Zbawiciel, *Salvatore;* sąd ostateczny, *giudizio universale;* Archanioł, *Arcangelo;* zwycięzca, *vincitore;* szatan, *satanasso;* będą zawsze podziwiane, *saranno sempre ammirati;* arcydzieło, *capo d' opera.*

45. Między portretami Alexandra malowanemi przez Apellesa, najsławniejszy był Alexander piorunujący umieszczony w świątyni Diany Efezyjskiej. Alexander tak się chlubił tem dziełem, że zwykł był mawiać (iż) dwaj są Alexandrowie: jeden Filipa, niezwyciężony, drugi Apellesa, niepodobny do naśladowania.

Między, *fra;* portret, *ritratto;* najsławniejszy, *il più famoso;* piorunujący, *fulminante;* umieszczony, *posto;* świątynia, *tempio;* tak się chlubił, *si pregiava talmente;* że zwykł był mawiać, *ch' era solito dire;* iż dwaj są, *due essere* (332); niezwyciężony, *invincibile,* drugi, *l' altro;* niepodobny do naśladowania, *inimitabile.*

46. U Rzymian żołnierze byli rolnikami, i domy sławne zachowywały zawsze przezwiska od tych owoców i jarzyn, które przez ich przodków były przed innemi uprawiane. Takimi byli Lentulowie, Fabiusze i Pizonowie. Cezarowie i Alexandrowie nie będą nigdy zapomnieni, póki nie zostaną przewyższeni przez większych bohaterów. Cyceronowie, Demostenesy, Homerowie i Wirgiliusze będą zawsze rzadcy. Tassowie i Ariości byli bardzo sławni poeci. Guarini jest autorem *Postor fido.* Jeżeli mnie nie myli kształt zewnętrzny xiążki, którą masz w ręku, czytałaś Petrarka.

U, *presso;* sławny, *illustre;* zachowywały, *conservavano;* przezwisko, *soprannome;* jarzyna, *civaia, legume;* były przed innemi uprawiane, *venivano a preferenza coltivati;* takimi byli, *tali furono;* nie będą nigdy zapomnieni, *non saranno mai dimenticati;* póki nie zostaną pzewyższeni, *finchè non verrànno superati;* większy bohater, *maggiore eroe;* rzadki, *raro;* byli *erano;* bardzo sławny, *assai celebre;* jeżeli mnie nie myli, *se non m' inganna;* kształt zewnętrzny, *forma esteriore;* czytałaś, *voi leggevate.*

47. Panowanie cesarza Tytusa było zbyt krótkie dla dobra wielu ludów. Pod panowaniem króla Jana Kazimierza Polska poniosła wiele strat i wielkie szkody, których czyny sławne króla Jana III nie mogły wynagrodzić.

Panowanie, *regno;* było zbyt krótkie, *era troppo corto, breve;* dobro, *il bene;* wiele, *molto* (102); poniosła, *toccò;* strata, *perdita;* szkoda, *danno;* czyny sławne, *gesta;* wynagrodzić, *rifare, risarcire.*

73. — 74.

48. Miasto Rzym jest nazwane święte, Neapol ładny, Florencya piękna, Genua pyszna, Medyolan wielki, Rawenna starożytna, Wenecya bogata, Padwa uczona, a Bononia tłusta, dla tego że (jej) okolice są żyzne.

Miasto, *città* (42. 4.); nazwany, *soprannominato;* ładny, *gentile;* pyszny, *superbo;* starożytny, *antico;* uczony, *dotto;* tłusty, *grasso;* dla tego że są, *per esservi;* okolice, *il paese d' intorno;* żyzny, *fertile.*

49. Niderlandy zostały połączone z Niemcami przez małżeństwo Maximiliana Austryackiego z Maryą, jedyną dziedziczką Karola śmiałego, xięcia Burgundzkiego. Filipowi dobremu, xięciu Burgundzkiemu przypisać potrzeba ustanowienie orderu złotego runa. Ten order przeszedł potem do panujących domu Austryackiego, jako potomków Maryi Burgundzkiej, córki Karola śmiałego.

Niderlandy, *i paesi bassi;* zostały połączone z, *furono uniti a;* małżeństwo, *matrimonio;* jedyna dziedziczka, *unica erede;* śmiały, *ardito;* przypisać potrzeba, *è da attribuirsi;* ustanowienie, *instituzione;* order złotego runa, *ordine cavalleresco del Toson d' oro;* przeszedł potem, *è pervenuto poi;* panujący, *principe regnante;* potomek, *discendente.*

50. Karol Wielki, król francuzki, był koronowany (na) cesarza roku ośmsetnego. Znajduje się wiele listów w których mówiono Wasza Wysokość do Henryka II i do Karola IX. Pierwszy jednak król francuzki, któremu królowie zagraniczni dali tytuł Królwskiej Mości, był Ludwik XI. Franciszek I prowadził wojnę z Karolem V. Po śmierci Karola VI zapaliła się wojna bardzo zacięta.

Francuzki, *di Francia;* roku ośmsetnego, *nell' anno otto cento;* znajduje się jeszcze wiele listów, *si trovano ancora molte lettere;* który, *quale;* mówiono, *dicevasi;* Wasza Wysokość, *Vostra Altezza;* któremu, *a cui;* królowie zagraniczni, *i principi stranieri;* dali tytuł, *hanno dato il titolo;* Królewska Mość, *Maestà;* był, *era;* prowadził wojnę z, *faceva guerra a;* po śmierci, *dopo la morte;* zapaliła się, *s' accese;* zacięty, *ostinato* (130).

75 i 106. 2.

51. W żywocie Ariosta, skreślonym przez Jana Chrzciciela Pigna, pisarza bardzo sławnego wieku szesnastego, znajdujemy następny obraz jego powierzchowności. Ariosto, co do kształtu i postawy ciała, miał wzrost wysoki, głowę łysą, włosy czarne

i kędzierzawe, czoło szerokie, brwi wysokie i szczupłe, oczy wklęsłe, żywe i wesołe, nos wielki, zagięty i orli, usta ściśnione, zęby białe i równe, policzki chude koloru prawie oliwkowego, brodę nieco rzadką, która nie zarastała aż do uszu, szyję kształtną, barki szerokie, nieco zgięte, jakie zwykli mieć prawie ci wszyscy, którzy od dziecięcia zaczeli siedzieć nad xiążkami, ręce suche, boki szczupłe. Malowany ręką doskonałego Ticiana, zdaje się że jeszcze żyje.

Żywot, *vita;* skreślony, *esteso* (48. 3.); Jan Chrzciciel, *Giambattista;* pisarz, *scrittore;* sławny, *rinomato* (130); wiek, *secolo;* szesnasty, *sestodecimo;* znajdujemy, *troviamo;* następny, *seguente;* obraz, *ritratto;* powierzchowność, *esteriore;* co do kształtu i postawy ciała, *in quanto alla forma e all' aspetto del corpo;* miał, *ebbe;* wzrost, *statura;* łysy, *calvo;* czarny, *nero;* kędzierzawy, *crespo;* czoło, *fronte;* szeroki, *spazioso;* brew, *ciglio* (33); szczupły, *sottile;* wklęsły, *in dentro;* żywy, *vivace;* wesoły, *giocondo;* nos, *naso;* zagięty, *curvo;* orli, *aquilino;* usta, *labbro* (33); ściśniony, *raccolto;* ząb, *dente;* biały, *bianco;* równy, *uguale;* policzek, *guancia;* chudy, *scarno;* prawie, *quasi;* oliwkowy, *olivastro;* nieco rzadki, *un poco raro;* która nie zarastała aż do uszu, *che non cingea il mento infino agli orecchi;* szyja, *collo;* kształtny, *ben proporzionato;* bark, *spalla;* szeroki, *largo;* nieco zgięty, *piegato alquanto;* jakie zwykli mieć, *quali sogliono aver;* ci wszyscy którzy, *tutti quelli che;* od (48. 5.); dziecię, *fanciullo;* zaczęli siedzieć nad xiążkami, *hanno cominciato a stare in sui libri;* suchy, *asciutto;* bok, *fianco;* szczupły, *stretto;* doskonały, *eccellentissimo;* zdaje się że jeszcze żyje, *pare che ancor sia vivo.*

52. Japończykowie są ludzie małego wzrostu. Mają głowę dużą, twarz szeroką i płaską, nos spłaszczony, oczy małe, gębę szeroką, a gęsta broda wisi im aż po piersi. Chińczykowie sądzą że jest pięknością płci żeńskiej mieć nogę bardzo małą. Tę zaletę dodają oni swoim córkom każąc im nosić trzewiki żelazne niezmiernie ciasne.

Japończyk, *Giapponese;* ludzie, *genti;* małego wzrostu, *piccolo di statura;* duży, *grosso;* twarz, *viso;* płaski, *piatto;* spłaszczony, *schiacciato;* gęba, *bocca;* gęsty, *folto;* wisi im, *pende loro;* po, *sino a;* pierś, *petto;* Chińczyk, *Chinese;* sądzą że jest, *credono che sia;* płeć żeńska, *sesso femminile;* mały, *piccolo* (130); zaleta, *vantaggio;* dodają, *procurano;* kazać nosić, *far portare* (356); trzewik, *scarpa;* niezmiernie ciasny, *stretto fuor di modo.*

76.

53. Milciades, syn Cimona, był Ateńczykiem. Temistokles, syn Neoklesa, był człowiekiem świetnego urodzenia. Arystydes był spółczesnym Temistoklesa. Ja jestem Niemcem, a ten jegomość Anglikiem. Wielu miało go (za) Holendra. Ten (człowiek)

jest strzelcem xięcia N. Został zaprowadzony do Turcyi. Udaje się za Polaka. Był z rodu Turkiem, umarł jednak katolikiem. Daje sobie tytuł hrabiego. Pan N. otrzymał miejsce sekretarza. Ten młodzieniec nauczył się rzemiosła stolarskiego. Tintoretto malarz włoski, rodem z Wenecyi, był uczniem Ticiana.

Ateńczyk, *Ateniese;* świetny, *illustre;* urodzenie, *nascita;* spółczesny, *contemporaneo;* Niemiec, *Tedesco;* Anglik, *Inglese;* miało go, *lo credevano;* Holender, *Olandese;* ten, *colui;* strzelec, *cacciatore;* został zaprowadzony, *fu condotto;* niewolnik, *schiavo;* do (54); udaje się, *egli si spaccia;* Polak, *Polacco;* z rodu, *di nascita, nacque;* umarł, *è morto;* daje sobie, *egli si dà;* otrzymał, *ha ottenuto;* miejsce, *posto;* nauczył się, *ha imparato;* rzemiosło, *mestiere;* rodem, *nativo;* uczeń, *discepolo.*

77. — 82.

54. Zofia, cesarzowa Wschodu, dała powód Narsesowi sprowadzenia Longobardów do Italii. Paweł Emiliusz przeniósł do Rzymu złoto i srebro królów Macedonii. Gotowie napadli (na) Hiszpanią pod dowództwem Attolfa, swego króla. Polska, Dania, Egipt i Sycylia były, pod koniec wieku XVII, publicznemi szpiechlerzami Europy. Większa część towarów, które posyłano do Ameryki, pochodziły z Francyi. W czasie pokoju prowadzili Francuzi towary do Kadyxu, a okręty hiszpańskie przewoziły je do Ameryki.

Cesarzowa, *imperatrice;* dała powód, *diede motivo;* Narses, *Narsete;* sprowadzić, *far venire;* do (54); przeniósł, *trasportò;* napadli, *invasero;* dowództwo, *condotta;* pod koniec, *verso la fine;* siedmnasty, *decimo settimo;* szpiechlerz, *granaio;* większa część, *la maggior parte;* które posyłano, *che si spedivano;* pochodziły, *venivano;* pokój, *pace;* prowadzili, *conducevano;* Kadyx, *Cadice;* okręt, *nave;* hiszpański, *spagnuolo;* przewoziły je, *le trasportavano.*

55. Luciusz Liciniusz Lukullus, ów konsul sławny, który z garstką żołnierzy zabrał Tygranesowi sto tysięcy niewolników, i powrócił do Rzymu obładowany skarbami Armenii. Żony w Indyach Wschodnich rzucały się z krzykiem rozpaczy w dół napełniony drzewem kosztownem, i to był ich stos po śmierci ich mężów. Wsiadł na okręt w Barcellonie, przeprawił się do Włoch, wszedł w służbę Wenecyanów, i stracił nakoniec życie w Morei, walcząc przeciw Turkom. Przybyło kilka pułków z Irlandyi, z Nowego Jorku, z Halifax, z Kwebek. Turcy liczą lata od ucieczki Mahometa z Mekki.

Garstka, *pugno;* zabrał, *prese;* sto tysięcy, *cento mila;* niewolnik, *prigioniero;* powrócił, *ritornò;* do (43. 1.); obładowany, *carico;* rzucały się, *si gettavano;* krzyk, *grido* (33); rozpacz, *disperazione;* dół, *fossa;* napełniony, *pieno;* drzewo, *legno;* kosztowny, *prezioso;* to, *quello;* ich stos, *il loro rogo;* wsiadł na okręt, *s' imbarcò;* w (43. 3.); przeprawił stę, *passò;* wszedł w służbę, *si mise al servizio;* stracił, *perdè;* nakoniec, *finalmente;* walcząc, *combattendo;* przybyło, *arrivarono;* kilka pułków, *parecchi reggimenti;* liczą, *contano*, ucieczka, *fuga*.

56. Prusy są teraz wielkiem królestwem. Ren, Dunaj i Elba są trzy wielkie rzeki w Niemczech, jak Wisła w Polsce. Bieg Dunaju jest przeciwny biegowi innych rzek świata, bo jego wody płyną z zachodu na wschód. Ale są także: Pad we Włoszech, Tamiza w Anglii, które na wschód płyną. Józef pojechał do Francyi, a ztamtąd jedzie do Holandyi, z Holandyi udaje się do Peru, do Mexyku i do Wirginii. Złoto pochodzi po największej części z Peru, z Kalifornii i z Australii. Dwa okręty wypłynąwszy z Brazylii, rozbiły się. Wojska wróciły teraz z Francyi i z Włoch. Nieprzyjaciele cofnęli się z Mantuańskiego (kraju) w Medyolański. W Czechach, w Szlązku, w Saxonii życie jest tańsze niż we Francyi i w Anglii.

Teraz, *adesso;* rzeka, *fiume;* bieg, *corso;* przeciwny, *contrario;* płyną, *scorrono;* zachód, *Ponente* (84); na, *verso;* Pad, *il Po;* Tamiza, *il Tamigi;* pojechał, *è andato;* a ztamtąd, *e quindi;* jedzie, *parte;* udaje się, *va*, *si reca;* pochodzi, *viene;* po największej części, *per lo più;* wypłynąwszy, *partito;* rozbiły się, *hanno fatto naufragio;* wojska, *le truppe;* życie, *li vivere;* jest tańsze, *è meno caro;* niż, *che*.

OKREŚLNIK PODZIELNY.

86.

57. Teraz chciałbym napisać (kilka) listów. Kup mi (trochę) papieru. Gdybyś mógł pożyczyć mi także kilka piór, byłbym ci za to bardzo obowiązany. Kupiłem (trochę) śliwek; czy chcesz z nich trochę? Kupiliśmy (trochę) płótna na koszule. Przed dwoma dniami widziałem (kilku) ludzi, z których każdemu brakowało lewego ucha.

Teraz, *ora;* chciałbym, *vorrei;* napisać, *scrivere;* kup mi, *compra* (155. 1.); gdybyś mógł, *se tu potessi;* pożyczyć mi, *prestare* (155. 2.); kilka, *alcuno;* pióro, *penna;* byłbym, i t. d., *te ne sarei molto obbligato;* kupiłem, *io ho comprato;* śliwka, *prugna;* czy chcesz z nich trochę? *ne volete un po'?* przed dwoma dniami, *due giorni sono;* widziałem, *vidi;* każdemu z których, *a ognuno de' quali;* brakowało *mancava;* lewy, *sinistro*.

58. I przystąpiła do niego wielka rzesza ludzi, która prowadziła z sobą niemych, ślepych, kulawych i kaleków. Kupiłem bieliznę, kapelusz, pończochy jedwabne, trzewiki i szpadę. Przyszliśmy do kuchni, gdzie stara (kobieta) piekła mięso na żarze. W niektórych stancyach były sztuki płótna, w innych materye wełniane i jedwabne, w innej widziałem złoto i srebro.

I przystąpiła do niego, *e se gli accostò;* rzesza, *turba;* która prowadziła z sobą, *che conduceva seco;* niemy, *muto;* ślepy, *cieco;* kulawy, *zoppo;* kaleka, *stroppiato;* bielizna, *biancheria;* przyszliśmy, *giungemmo;* kuchnia, *cucina;* piekła, *faceva arrostire;* żar, *brace;* niektóry, *alcuno;* stancya, *stanza,* były, *vi erano;* sztuka, *pezza;* inny, *altro;* materya, *drappo;* wełna, *lana;* widziałem, *vidi.*

59. Ta xiążka zawiera wielkie prawdy. Nia jestem więcej zadowolony z twojej prozy jak z twoich wierszów. Twój sonet nie jest czem innem tylko napuszystą igraszką słów, a w twojej przemowie są wyrażenia zbyt naciągane, wyrazy które nie znajdują się w dobrych słownikach.

Zawiera, *contiene;* zadowolony z, *soddisfatto di;* twój sonet, *il tuo sonetto;* co innego, *altro;* tylko, *che;* napuszysty *ampolloso;* igraszka słów, *bisticcio;* przemowa, *prefazione;* są, *vi sono;* wyrażenie, *espressione;* zbyt, *troppo;* naciągany, *stiracchiato;* wyraz, *parola;* które nie znajdują się, *che non si trovano.*

87.

60. Nie mam ani srebra, ani złota; ale co mam, to ci daję. Chleb, jarzyny, woda były jedynym pokarmem pustelników. Dajcie mu chleba, wina i mięsa, a będzie kontent. Wczoraj w wieczor na wieczerzę kazał sobie dać piwa, sera i orzechów. Czy macie dobre wino? Teraz chciałbym pisać listy, przynieś mi atrament, pióra, papier i lak. Póki był bogatym, miał karety, konie, sługi; teraz nie ma ani posiadłości, ani domów.

Ani... ani, *nè... nè;* ale co mam, *ma quel che ho;* to ci daję, *te lo do;* jedyny, *solo;* dajcie mu, *date* (155. 1.); na wieczerzę, *a cena;* kazał sobie dać, *si fece dare;* orzech, *noce;* przynieście mi, *portate* (155. 1.); lak, *cera di Spagna;* póki był bogatym, *finchè era ricco;* miał, *aveva;* posiadłość, *possessione.*

61. Telemak mówiąc o Egipcie wyraża się jak następuje: nie mogliśmy rzucić wroku na dwa brzegi żeby nie widzieć na nich miast bogatych, domów wiejskich przyjemnie położonych, gruntów które się okrywają co roku żniwem, nie wypoczywając

nigdy, łąk napełnionych trzodami, rolników zgiętych pod ciężarem plonów które ziemia wydaje ze swego łona, pasterzów którzy rozbrzmiewają słodkie głosy swoich piszczałek po wszystkich dolinach okolicznych.

Mówiąc o, *parlando di;* wyraża się, *si esprime;* jak następuje, *come segue;* nie mogliśmy, *noi non potevamo;* rzucić wzroku, *gettare, sospingere gli sguardi;* brzeg, *riva;* żeby nie widzieć na nich, *senza scorgervi;* bogaty, *dovizioso;* wieś, *campagna;* przyjemnie położony, *piacevolmente situato;* grunt, *terra;* które się okrywają, *che si cuoprono;* coroku, *ogni anno;* żniwo, *messe;* nie wypoczywając nigdy, *senza riposarsi giammai;* łąka, *prateria;* trzoda, *armento;* zgięty pod ciężarem, *oppresso sotto il peso;* plon, *frutto;* które ziemia wydaje, *che la terra versa;* łono, *seno;* rozbrzmiewają po, *fanno risuonare a;* głos, *suono;* piszczałka, *zampogna;* okoliczny, *circonvicino.*

62. Na ziemi są wysokie góry, głębokie doliny, pagórki wzniosłe, jaskinie zaklęsłe, pola równe i lasy cieniste. Będziemy mieli wiatr i śnieg. Jest bardzo zimno, każcie rozpalić ogień i przynieść wiązek chróstu i drew. Chciałbym jeść śniadanie; panie gospodarzu, czy macie jaja świeże, masło, dobrą kawę, czokoladę lub herbatę? Jakie owoce macie? Mamy gruszki, brzoskwinie, jabłka, winogrony, daktyle, orzechy i pomarańcze. Czy jest woda w pokoju? Idę zaraz po świeżą. Czy są dobre austerye na drodze? Są dobre i złe.

Są, *vi sono;* głęboki, *profondo;* wzniosły, *elevato;* zaklęsły, *concavo;* pole, *campo;* równy, *piano;* cienisty, *ombroso;* będziemy mieli, *avremo;* śnieg, *neve;* jest bardzo zimno, *fa molto freddo;* każcie rozpalić ogień, *fate far fuoco;* wiązka chróstu, *fascina;* drwa, *legno* (33); jeść śniadanie, *far colazione;* gospodarz, *oste;* jajo, *uovo* (34); masło, *butirro;* owoc, *frutto* (33); gruszka, *pera;* brzoskwinia, *pesca;* jabłko, *mela, pomo;* winogron, *uva;* daktyl, *dattero;* orzech, *noce;* idę zaraz po, *vado tosto a prenderne;* austerya, *osteria;* są, *ce ne sono;* zły, *cattivo.*

63. W milczeniu i w spokojności doznaje często mądry chwil bardzo słodkich. Diogenes mawiał, że aby dobrze żyć potrzeba mieć albo przyjaciół wiernych albo nieprzyjaciół zawziętych. Rzadko aby nieszczęśliwy miał przyjaciół, ale jeszcze rzadziej aby miał krewnych. Prawda i róża są bardzo piękne, ale jedna i druga mają kolce.

Milczenie, *silenzio;* doznaje, *gode;* często, *spesso;* chwila, *momento;* słodki, *soave* (130); mawiał, *diceva;* albo... albo, *o... o;* zawzięty, *inasprito;* rzadko, *egli è raro;* aby miał, *che abbia;* ale jeszcze rzadziej, *ma ancora più raro;* krewny, *parente.*

O PRZYMIOTNIKACH.

98.

64. Macie dobry czas do podróży. Teraz mamy ciągle piękne dni. Miał przeszłego roku piękny ogród za miastem, w którym były piękne kwiaty i piękne drzewa owocowe. Tamta xiążka traktuje o życiu ś. Stefana i ś. Kazimierza, a w tej są objaśnienia niektórych miejsc listów ś. Pawła i ś. Piotra. Teodoziusz Wielki umarł w Medyolanie na rękach ś. Ambrożego.

Ciągle, *continuamente;* dzień, *giornata;* przeszłego roku, *l' anno scorso;* za miastem, *fuori della città;* owoc, *frutto* (51); objaśnienie, *spiegazione;* miejsce, *passo;* list, *epistola;* umarł, *mori;* ręka, *braccio* (33).

65. Tamto pismo zawiera piękną myśl o wielkim pożytku handlu. W tej sprawie trzeba mieć wielką oględność i wielką odwagę. Rzym i Kartagina miały między sobą wielkie wojny. Demostenes był wielkim mowcą greckim. Miał on w swoim domu wielkie zwierciadło, i stojąc przed niem powtarzał swe mowy.

Pismo, *scritto;* myśl, *pensiero;* pożytek, *avvantaggio;* handel, *commercio;* sprawa, *affare;* oględność, *circonspezione;* miały między sobą, *avevano fra di loro;* mowca, *oratore;* grecki, *greco;* stojąc przed niem, *stando dinanzi ad esso;* powtarzał swe mowy, *recitava le sue composizioni.*

102. — 104.

66. Wielu jest wezwanych, ale mało wybranych. Wiele wiadomości są dobre, ale to co nareszcie więcej jest warte w człowieku jest cnota. Jest nie mało (takich) którzy czynią sobie igraszkę z kłótni innych (osób). Wydał zanadto pieniędzy. Kto umie wyrzec się ambicyi, uwalnia się w jednej chwili od wielu cierpień, a czasem od wielu występków. Pewien filozof grecki zapytany pod jakim rządem ludzie mogli żyć z większem bezpieczeństwem, odpowiedział : pod tym w którym cnota znajduje wielu przyjaciół, i gdzie występek znajduje mało naśladowców, albo nie ma żadnego. Ile razy obiecał mi odmienić życie! Ile rzeczy dziwnych zostanie ci do widzenia! Ile cnót jest potrzebnych w nieszczęściu! Czytaliście dosyć prozy, czytajcie trochę poezyi. Nie dziwię się, że tylu zacnych ludzi ginie w jego ręku. Wszyscy ludzie, wszystkie zwierzęta ziemskie, wszystkie ptaki powietrzne wyginęły w tym powszechnym zatopie.

Wezwany, *chiamato,* wybrany, *eletto;* wiadomość, *cognizione;* to co więcej jest werte, *ciò che più vale;* którzy czynią sobie igraszkę, *i quali pigliansi giuoco;* kłótnia, *contesa;* innych, *altrui;* wydał, *ha spesi;* kto umie wyrzec się ambicyi, *chi sa rinunziare all' ambizione;* uwalnia się, *si libera;* cierpienie, *pena;* czasem, *qualche volta;* występek, *delitto;* pewien filozof, *un filosofo;* zapytany, *interrogato;* pod jakim rządem, *sotto qual governo;* większe bezpieczeństwo, *più sicurezza;* odpowiedział, *rispose;* pod tym w którym, *sotto quello in cui;* znajduje, *trova;* gdzie, *dove;* występek, *vizio;* naśladowca, *seguace;* albo nie ma żadnego, *o non ne ha alcuno;* raz, *volta;* obiecał mi, *mi ha promesso;* odmienić, *mutar;* dziwny, *mirabile;* zostanie ci, *ti risteranno;* nieszczęście, *sventura;* czytaliście, *voi avete letto;* czytajcie, *leggete;* nie dziwię się, *non mi maraviglio;* ginie, *periscono;* ziemia, *terra;* powietrze, *aria;* wyginęły, *perirono;* powszechny, *universale;* zatop, *inondazione.*

106. — 109.

67. Źli ojcowie byli wszyscy synami niewdzięcznymi i mężami niecnymi. Sędzia nieskazitelny, światły i bezinteresowny, kobieta piekna, młoda, cnotliwa i miła, przyjaciel dyskretny, szczery i wierny są (to) skarby drogie. Czuwania długie czynią ludzi bladymi. Jest (to) piękna kobieta, ale dumna. Jest (to) panna mądra, ładna i powabna. Strapienia nie mogą być długie w starości, bo starość sama nie jest długa. Czytam z przyjemnością wiersze, które powabna Laura natchnęła czułemu Petrarkowi. Ręka dobroczynna bogatego jest dla ubogich jak rosa dla kwiatów.

Byli, *furono;* niewdzięczny, *ingrato;* niecny, *ignobile;* sędzia, *giudice;* nieskazitelny, *integro;* światły, *instrutto;* bezinteresowny, *disinteressato;* miły, *gentile;* dyskretny, *discreto;* drogi, *prezioso;* czuwanie, *vigilia;* czynią, *rendono;* blady, *pallido;* dumny, *orgoglioso;* panna, *damigella;* mądry, *saggio;* ładny, *leggiadro;* powabny, *grazioso, vezzoso;* strapienie, *tribolazione;* nie mogą być, *non possono essere;* starość, *vecchiezza;* czytam, *leggo;* przyjemność, *piacere;* wiersze, *i versi;* natchnęła, *inspirava;* czuły, *tenero;* rosa, *rugiada.*

68. Karol VIII, król francuzki, od dzieciństwa był (co do) komplexyi bardzo słabowity, ciała niezdrowego, wzrostu małego, bardzo brzydki na twarzy, i (miał) inne członki tak ukształcone, że zdawał się prawie podobniejszy do potworu niż do człowieka. Ten kawaler nie ma więcej jak lat dwadzieścia, ma włosy długie i czarne, ma piękny wzrost, nos orli, i jeździ (na) koniu ciemno gniadym. Jego włosy były czarne, twarz pociągła i koloru oliwkowego, gęba zapadła, podbródek ostry i bardzo zadarty.

Od, *insino da;* dzieciństwo, *puerizia;* był, *fu;* komplexya, *complessione;* bardzo słabowity, *molto debole;* ciała niezdrowego, *di corpo non sano;* wzrostu małego, *di statura piccolo;* bardzo brzydki na twarzy, *d' aspetto bruttissimo;* członek, *membro* (33); ukształcony, *proporzionato;* tak iż, *in modo che;* zdawał się, *pareva;* prawie, *quasi;* podobniejszy, *più simile;* potwor, *mostro;* kawaler, *cavaliere;* nie ma więcej, *non ha più di;* jeździ, *cavalca;* ciemno gniady, *baio oscuro;* pociągły, *lungo;* zapadły, *affossato;* podbródek, *mento;* ostry, *aguzzo;* bardzo zadarty, *molto rilevato.*

69. Drogie kamienie są ciała przezroczyste, takiemi są: rubin czerwony, szafir błękitny, szmaragd zielony, hiacynt żółty, dyament biały. Iskrzą się gdy są szlifowane. Perły małe i wielkie rosną w muszlach, i korale w morzu w kształcie małych drzewek.

Drogi kamień, *gemma;* przezroczysty, *diafano, trasparente;* taki, *tale;* rubin, *rubino;* czerwony, *rosso;* szafir, *saffiro;* błękitny, *turchino;* szmaragd, *smeraldo;* hiacynt, *giacinto;* żółty, *giallo;* dyament, *diamante;* biały, *bianco;* iskrzą się, *scintillano, sfavillano;* szlifowany, *arruotato;* perła, *perla;* wielki, *grosso;* rosną, *crescono;* muszla, *conchiglia;* koral, *corallo;* w kształcie, *in forma;* drzewko, *arboscello.*

O STOPNIACH PORÓWNANIA.

116. — 118.

70. Lis rzekł do kruka: jak jesteś śliczny! jeżeli twój śpiew jest tak piękny jak są piękne twe pióra, jesteś królem mieszkańców tych lasów. Mój sługa jest tak wierny jak wasz. Bądźcie przeto roztropni jak węże, i niewinni jak gołębie. Mam tylu przyjaciół ilu ich mogę żądać. Ma tyle pięknych koni ile wy. W wojnach najsprawiedliwszych zwycięztwa ciągną za sobą tyle wielkich klęsk dla państwa, ile najkrwawsze przegrane.

Lis, *volpe;* rzekł, *disse;* kruk, *corvo;* śliczny, *leggiadro;* bądźcie, *siate;* przeto, *dunque;* wąż, *serpente;* niewinny, *semplice;* gołąb, *colomba;* ich, *ne;* mogę żądać, *posso desiderare;* sprawiedliwy, *giusto;* zwycięztwo, *vittoria;* ciągną za sobą, *traggono seco;* klęska, *calamità;* krwawy, *sanguinoso;* przegrana, *sconfitta.*

71. Nie masz nic coby się dawało tak hojnie i z większą łatwością jak rady. Nic innego (nie) zhańbiło tyle pamięci Alexandra, ile śmierć niesprawiedliwa Kallistenesa. Alexander zwyciężywszy Daryusza, wyprawił posłów do Porusa, króla części Indyi, aby mu zapowiedzieć żeby się przygotował ustąpić mu

swych państw. Król indyjski, równie rozgniewany jak zadziwiony takiem żądaniem, odpowiedział że przyjdzie sam na granicę swego królestwa, aby go przyjąć z orężem w ręku.

Nie masz nic, *non v' è cosa;* coby się dawało, *che si dia;* hojnie, *liberal mente;* rada, *consiglio;* nic innego, *niun' altra cosa;* hańbić, *disonorare;* śmierć, *morte;* niesprawiedliwy, *ingiusto;* zwyciężywszy, *dopo aver vinto;* wyprawił, *mandò;* poseł, *ambasciatore;* część, *parte;* aby mu zapowiedzieć, *per intimare* (155. 2.); żeby się przygotował, *che si disponesse a;* ustąpić mu, *cedere* (155. 2.); rozgniewany, *sdegnato;* zadziwiony, *sorpreso di;* takie żądanie, *tale proposta;* że przyjdzie sam, *che anderebbe egli stesso;* granica, *frontiera;* królestwo, *regno;* aby go przyjąć, *per ricevere* (155. 2.); oręż, *armi;* w, *a.*

72. Powietrze w miastach nie jest tak zdrowe jak powietrze (na) wsi. Dobre przymioty są tyle szanowane ile złe pogardzane. Moja siostra ma tyle pierścieni ile ich ma wasza. Moja suknia jest tak piękna jak jego. Afryka nie jest tak ludna jak Europa. Nie ma tyle rozsądku ile jego brat, ale też nie ma tyle próżności. Nie ma tyle pięknych obrazów ile jego ojciec; to prawda, nie ma ich tyle. Nie należy obawiać się tyle o życie ile o honor. Historya jest równie pożyteczna jak przyjemna. Tylu żołnierzy widziałem ile gwiazd na niebie. On zrobił tak jak ja robię. Tyle razy pisałem do was z Rzymu, ile razy wy z Londynu.

Wieś, *campagna;* szanowany, *stimato;* pogardzany, *sprezzato;* pierścień, *anello;* ludny, *popolato;* rozsądek, *giudizio;* ale też nie ma, *ma non ha neppure;* próżność, *vanità;* to prawda, *questo è vero;* ich, *ne;* nie należy obawiać się o, *non si deve temere per;* przyjemny, *grato;* widziałem, *vidi;* na, *in;* on zrobił, *egli fece;* robię ja, *faccio io;* pisałem do was, *io vi scrissi.*

119. — 126.

73. Francya podoba mi się więcej niż Hiszpania. Dla Francyi nie mógł zajaśnieć dzień szczęśliwszy od tego. Nie masz nic przyjemniejszego dla umysłu nad światło prawdy. Jego broda bielsza od śniegu sięgała mu aż po pas. Pewien lekarz chce utrzymywać że woda ciepła jest zdrowsza od wody zimnej. Nie masz dla nieszczęśliwych nic słodszego nad samotność i zapomnienie ich przeszłego szczęścia. Pierwsze łaski wielkich panów zwykły być słodsze od miodu, ale potem daleko gorzczejsze od piołunu, i jadowitsze od trucizny.

Nie mógł zajaśnieć, *non poteva risplendere;* szczęśliwy, *felice;* ten, *questo;* przyjemny, *piacevole;* umysł, *spirito;* światło, *lume;* sięgała mu, *arrivava*

(156.); aż po pas, *sino alla cintola;* chce utrzymywać, *vuol sostenere;* że... jest, *che... sia;* zdrowy, *sano;* nie masz... nic, *non v' è... cosa;* nieszczęśliwy, *miserabile;* słodki *dolce;* samotność, *solitudine;* zapomnienie, *dimenticanza;* łaska, *favore;* zwykły być, *sogliono essere;* miód, *mele;* potem, *poi;* daleko (125); gorzki, *amaro;* piołun, *assenzio;* trucizna, *tossico;* jadowity, *velenoso.*

74. Ziemia jest mniejsza od słońca, a gwiazdy są nierównie odleglejsze niż xiężyc. Wirgiliusz więcej mi się podoba niż Owidiusz, a Ariosto więcej niż Tasso. Ten papier jest bielszy od śniegu. Neapol jest większy od Rzymu, a Florencya piękniejsza od Parmy. Miasto Kanton w Chinach jest większe od Paryża. Jeżeli jesteś uczeńszy odemnie, ja jestem roztropniejszy od ciebie. Byliśmy bogatsi niż jesteśmy teraz. Są autorowie którzy piszą lepiej niż mówią, a są (znowu) inni którzy mówią lepiej niż piszą. On jest gorszy niż się zdaje być. Rozmaitość jest przyjemniejsza od jednostajności.

Nierównie (125); odległy, *lontano;* xiężyc, *luna;* miasto, *città* (42. 4.); uczony, *dotto;* roztropny, *prudente;* byliśmy, *siamo stati;* bogaty, *ricco;* są, *vi sono;* zły, *cattivo;* zdaje się, *sembra;* rozmaitość, *varietà;* przyjemny, *aggradevole;* jednostajność, *uniformità.*

75. Alexander Wielki miał mniej roztropności niż odwagi. Pewna dama która zdawała mi się więcej piękną niż młodą. Znajduje się więcej miedzi niż srebra, a więcej żelaza niż cyny. To płótno jest więcej żółte niż białe. Twój stryj jest więcej uczony niż bogaty, pisze lepiej niż mówi. Ta dziewczyna gada więcej niż pracuje. Kto jest bogaty chciałby jeszcze zostać bogatszym, a nawet najbogatszy nie jest kontent z tego co posiada. Katon, cenzor, widząc taryfę zbytku rzekł : że było trudno ocalić miasto w którem ryba przedawała się drożej niż wół.

Roztropność, *prudenza;* która zdawała mi się, *che mi pareva;* znajduje się, *si trova;* cyna, *stagno;* stryj, *zio;* dziewczyna, *ragazza;* gada, *ciarla;* pracuje; *lavora;* kto jest, *chi è;* chciałby, *vorrebbe;* zostać, *diventare;* a nawet, *e persino;* kontent z, *contento di;* to, *quel che;* posiada, *possiede;* cenzor, *censore;* widząc, *vedendo;* taryfa zbytku, *tavola di lusso;* ocalić, *salvare;* przedaje sie, *si vende;* wół, *bue.*

76. Droga stała się daleko nierówniejsza i trudniejsza, a odwaga daleko mniejsza od tej którą wprzód mieliśmy. Stan tego który kocha, jest daleko szczęśliwszy od stanu tego który jest kochanym. Wy tem mniej potrzebujecie świadectw innych

(osób) im nań więcej zasługujecie. Oklask cichy, lecz tem szczerszy, im mniej dobrowolny, i dla tego ze wszystkich najpochlebniejszy.

Stała się, *divenne;* nierówny, *scabroso;* ta, *quella;* stan, *condizione;* tego który kocha, *di colui che ama;* stan, *quella;* potrzebujecie, *abbisognate;* świadectwo, *testimonianza;* innych, *altrui;* nań zasługujecie, *le meritate;* oklask cichy, *applauso muto;* dobrowolny, *volontario;* i dla tego, *e però;* pochlebny, *lusinghiero.*

127. — 129.

77. Czart dla zwiedzenia Ewy użył węża, najchytrzejszego ze wszystkich zwierząt. Był Krezus, król Lidii, dla obszerności kraju, dla obfitości złota i rzeczy kosztownych które posiadał, uważany przez gmin za najszczęśliwszego z ludzi. Kallistenes odpowiedział Kleontowi, który chciał skłonić Macedończyków do oddania Alexandrowi czci boskiej na wzór Persów: Alexander jest bez wątpienia wyższym od innych ludzi, jest największym z królów, jest najsławniejszym ze zdobywców, ale jest człowiekiem, a nie Bogiem.

Czart, *demonio;* dla zwiedzenia, *per sedurre;* użył, *si servì di;* chytry, *scaltro;* był... uważany, *era... considerato;* obszerność, *estensione;* kraj, *paese;* obfitość, *abbondanza;* które posiadał, *che possedeva;* gmin, *volgo;* który chciał skłonić do, *che voleva indurre a;* oddawać, *rendere;* cześć bozka, *gli onori divini;* na wzór Persów, *all'esempio de' Persiani;* bez wątpienia, *senza dubbio;* wyższy od, *superiore a;* sławny, *glorioso;* zdobywca, *conquistatore.*

78. Pies jest ze zwierząt najprzywiązańszy i najwierniejszy człowiekowi. Najpożyteczniejsze z nich są psy myśliwskie, i te które strzegą naszych domów w nocy. Pudle zdają się być najpojętniejsze ze wszystkich. Zwierz najgrubszy ze wszystkich czworonożnych jest nosorożec.

Z, *fra;* przywiązany, *affezionato;* z nich, *fra loro;* myśliwstwo, *caccia* (51); te które strzegą, *quelli che fanno la guardia a;* w nocy, *in tempo di notte;* pudel, *barbone;* zdają się być, *sembrano d' essere;* pojętny, *docile;* gruby *grosso;* czworonożny, *quadrupede;* nosorożec, *rinoceronte.*

79. Rubiny Pegu są najpiękniejsze (na) Wschodzie. Biblioteka Watykańska była przez kilka wieków, a mianowicie przed wynalezieniem druku, najsławniejsza (na) świecie. Były (to) najpiękniejsze i najpowabniejsze dzieci (w) świecie. Czy wiecie jaka jest najpiękniejsza powieść jaka (tylko) jest w Biblii? Pałac

złoty zbudowany w Rzymie przez Nerona był największy i najbogatszy gmach, jaki kiedy świat widział. Tomasz Moor, przyjaciel Byrona, i największy poeta, który pozostał Anglii po nim. Był (to) najpiękniejszy widok, jaki kiedy widziano, i każdy mu się dziwił, i każdy śmiał się z niego.

Była przez kilka wieków, *è stata per più secoli;* a mianowicie, *e principalmente;* przed, *innanzi;* wynalezienie, *invenzione;* druk, *stampa;* sławny, *celebre*, *famoso;* czy wiecie, *sapete voi;* jaka jest, *qual è;* powieść, *storia;* jaka jest (129. 325.); kiedy, *mai;* który pozostał, *che sia rimasto;* po nim, *dopo lui;* był, *era;* widok, *spettacolo;* jaki kiedy widziano, *che mai si vedesse;* i każdy mu się dziwił, *e ognun se ne faceva maraviglia;* i każdy śmiał się z niego, *e ognun se ne rideva.*

130. — 133.

80. Śledź, ryba bardzo znana, a jego mięso jest bardzo smaczne. Neapol jest miasto bardzo starożytne. Sklepy były pełne bardzo dobrych win. Franciszek kupił bardzo piękny dom z bardzo wielkim ogrodem nie daleko od miasta. Jak się wam podoba miasto? jak najlepiej; jest bardzo dobrze zbudowane, i ma okolice bardzo wesołe. Owoce tego drzewa są bardzo dojrzałe i bardzo smaczne. Ta góra jest bardzo przykra, a droga która do niej prowadzi bardzo zła.

Śledź, *aringa;* znany, *noto;* smaczny, *saporito;* sklep, *volta;* kupił, *ha comprato;* niedaleko, *poco lontano;* dobrze, *bene;* okolice, *contorni;* wesoły, *ameno;* dojrzały, *maturo;* przykry, *erto;* a droga która do niej prowadzi, *e la strada che vi conduce;* zły, *cattivo.*

81. Żyło się w domu jego z bardzo wielką oszczędnością: co innego zazwyczaj nie jadło się jak groch, bób, jabłka pieczone i ser. Sumienie jest bardzo silnym biczem tego który źle czyni. Ta biedna kobieta zasługuje (na) litość, jest bardzo zacna, a jej mąż jest łotr. Matka Dariusza zniosła swe nieszczęście bardzo statecznie.

Żyło się, *vivevasi;* oszczędność, *frugalità;* co innego, *altro;* nie jadło się, *non si mangiava;* groch, *piselli;* bób, *fava*, jabłka pieczone, *mele cotte;* ser, *cacio* (86); silny, *potente;* bicz, *flagello;* tego który źle czyni, *di chi fa male;* zasługuje, *merita;* litość, *compassione;* zacny, *onesto;* łotr, *briccone;* zniosła swe nieszczęście, *sostenne la sua disgrazia;* statecznie, *costantemente.*

134. — 135.

82. To sukno jest dobre, ale tamto lepsze. Sukno tego kupca jest najlepsze ze wszystkich. Droga pierwsza była zła, ale ta tu

jest jeszcze gorsza. Jan zrobił swe zadania bardzo źle, zróbcie je lepiej od niego. Jak się mają pan N. i jego żona? On ma się trochę lepiej, ale jego żona gorzej niż kiedy; a co gorsza że jej krewni ją opuścili. Karol przegrał więcej niż czterdzieści złotych. Tyle pieniędzy w tak krótkim czasie! On ma wiele wody a mało wina. Dajcie mu więcej chleba, a mniej mięsa. Kto żądał najwięcej? Najstarszy z tych trzech braci jest najlepszym uczniem jakiego mam. Prędzej lub poźniej źli zostaną ukarani. Często poznajemy (co jest) lepsze, a pomimo to jednak idziemy za (tem co jest) gorszem. W Londynie jest daleko większa łatwość dla cudzoziemców być wprowadzonymi do domów, niżeli w Paryżu. Przeszkoda stawała się większą, ale jednak daleko mniejsze było niebezpieczeństwo.

Sukno, *panno;* droga pierwsza, *la strada di prima;* zrobił swe zadania, *ha fatto i suoi temi;* zróbcie je, *fateli;* jak się mają, *come stanno;* on ma się, *egli sta;* jej krewni, *i di lei parenti;* ją opuścili, *l' hanno abbandonata* (367); przegrał, *ha perduto... al giuoco;* krótki czas, *poco tempo;* dajcie mu, *date* (155. 1.); kto żądał, *chi ha domandato;* jakiego mam (129. 325.); prędzej lub poźniej, *tosto o tardi;* zostaną ukarani, *saranno puniti;* poznajemy często, *noi riconosciamo spesso;* a pomimo to jednak, *e ciò non ostante;* być wprowadzonymi, *di essere introdotti;* niż, *di quel che non sia;* stawała się, *veniva ad essere;* ale jednak, *ma però.*

83. Wasz zegarek jest mniejszy od mego. Moja stancya jest większa od waszej. Nie mają ludzie większego nieprzyjaciela nad zbytnią pomyślność. Jakkolwiek jestem winny, moje nieszczęście jest większe od mojej winy. Owoce są wszystkie tu smaczniejsze niż gdzieindziej, i wszystkie rzeczy które rodzą się z ziemi lepsze. Winniśmy panu Lelewelowi najkrótszą i najlepszą historyą Polski. Eschiles był uważany (za) jednego z najlepszych tragików swego czasu. Nikt lepiej od niego (nie) zna powinności syna posłusznego. Nie masz słodyczy jak być litościwym, i starać się sprawić ulgę nieszczęściu innych.

Zegarek, *oriuolo;* stancya, *stanza;* pomyślność, *prosperità;* jakkolwiek, *quantunque;* jestem (324); winny, *colpevole;* nieszczęście, *disgrazia;* wina, *colpa;* gdzieindziej, *altrove;* które rodzą się, *che nascono;* winniśmy, *si deve;* krótki, *breve, corto;* był uważany, *fu riputato;* tragik, *tragico;* nikt, *nessuno;* zna, *conosce;* posłuszny, *ubbidiente;* nie masz słodyczy, *non v'è dolcezza;* być, *nell' essere;* litościwy, *misericorde;* starać się, *procacciare;* sprawić ulgę, *sollevare.*

O IMIONACH ZGRUBIAŁYCH I ZDROBNIAŁYCH.

136. — 142.

84. Kapeluszysko na głowie, xiążczysko pod pachą, para okularzysków na nosie, i para trzewiczysków na nogach, oto obraz pedanta. Jeden z największych słoniów szedł niosąc wielki ciężar na grzbiecie. Pewna sławna sułtanka z psem, z kotem, z małpą, z papugą, ze swą starą (ochmistrzynią) i z całym swym orszakiem, jechała na miejsce święte na tym (ogromnym) zwierzu. Mówią że pójdzie za mąż za tego lekarzynę, który jest zwany przez każdego próżniaczyskiem, (dla tego że) nic innego nie robi tylko siedzi rozciągnięty na swem krześlisku, kurząc tytunisko.

Pod pachą, *sotto il braccio;* okulary, *occhiali;* trzewiki, *scarpe;* na, *a;* noga, *piede;* oto, *ecco;* obraz, *ritratto;* pedant, *pedante;* słoń, *elefante;* szedł, *camminava;* niosąc, *portando;* ciężar, *carico;* grzbiet, *dorso;* kot, *gatto;* małpa, *scimia;* papuga, *pappagallo;* orszak, *seguito;* jechała na miejsce święte, *se n' andava in pellegrinaggio;* ten, *quel;* zwierz, *bestia;* mówią że pójdzie za mąż za, *si dice ch' ella si mariterà con;* który jest zwany, *che vien chiamato;* każdy, *ognuno;* próżniak, *poltrone;* nic innego nie robi tylko, *non facendo altro che;* siedzi rozciągnięty, *stare sdraiato;* krzesło, *seggiola;* kurząc, *a fumare;* tytuń, *tabacco.*

85. Konik polny śpiewał całe lato; lecz gdy nadeszło zimno, znalazł się bez niczego, nie mając w zapasie ani nawet kawałeczka muchy ani robaczka. Poleciał więc błagać pomocy od mrówki swej sąsiadki, i prosił ją aby mu pożyczyła jakie ziareczko zboża. Jagniątko gasiło pragnienie w wodzie bardzo czystej strumyczka. Każdy lichy mieszczanin chciałby udawać wielkiego pana; każde xiążątko chciałoby mieć posłów. Nikt (nie) jest godniejszy wsparcia bogatych ludzi nad biednego staruszka i biedną staruszkę, a jednak (obrzydły) skąpiec jest dla nich nieużyty. O wy młode pastereczki, jak jesteście szczęśliwe! Niewinne jak kwiatki polne, nie macie innych (przedmiotów) miłości jak wasze jagniątka. Moja siotra ma pieska, z którym się bawi zawsze jej córeczka, która ma ładną buzię.

Konik polny, *cicala;* śpiewał, *aveva cantato;* lato, *state;* lecz gdy nadeszło zimno, *ma venuto il freddo;* znalazł się bez niczego, *ella si trovò senza nulla;* nie mając w zapasie, *senza aver in serbo;* ani nawet, *nemmeno;* kawał, *pezzo;* mucha, *mosca;* robak, *verme;* poleciał... błagać, *volò... ad implorare;* pomoc, *soccorso;* sąsiadka, *vicina;* i prosił ją, *e la pregò;* aby mu pożyczyła,

di prestare (155. 2.); jakie, *qualche;* ziarno, *grano;* zboże, *frumento;* jagnię, *agnello;* gasiło pragnienie, *si stava dissetando;* woda, *onda;* czysty, *limpido;* strumień, *ruscello;* mieszczanin, *cittadino;* chciałby, *vorrebbe;* udawać wielkiego pana, *farla da gran signore;* nikt, *nessuno;* godny, *degno di;* wsparcie, *aiuto;* stary, *vecchio;* a jednak, *ciò non ostante;* skąpy, *avaro;* jest dla nich nieużyty, *vi resta inesorabile;* jak, *quanto;* niewinny, *semplice, innocente;* kwiat, *fiore;* pole, *campo;* pies, *cane;* z którym bawi się, *col quale si diverte;* zawsze, *sempre;* córka, *figliuola;* ładny, *leggiadro;* gęba, *bocca.*

86. Co za piękna dziewczynka jest ta Antosia! Twarzyczka śliczna jak Amorek, usteczka koralowe, talijka którą można objąć garścią, a co powiem o jej ramionach okrągluchnych i tłuściuchnych; a potem rączka, do zachwycenia; a te paluszki! Jak jest znowu śliczna w tym swoim kapeluszyku słomianym na głowie, z koszykiem pod ręką pełnym kwiatuszków pachnących, które zbiera na łączkach dokoła.

Co za, *che;* dziewczyna, *ragazza;* Antosia, *Ninetta;* twarz, *viso;* usta, *labbra;* talia, *vita;* ktorą można objąć, *da stringere;* garść, *pugno;* a co powiem, *e che dirò;* ramię, *braccio* (33); okrągły, *rotondo;* tłusty, *grasso;* ręka, *mano;* potem, *poi;* do zachwycenia, *da incanto;* ten, *quello;* palec, *dito;* znowu, *poi;* śliczny, *grazioso;* kosz, *canestro;* pod ręką, *sotto il braccio;* pachnący, *olezzante;* które zbiera, *che raccoglie;* na, *in;* łąka, *prato;* dokoła, *d' intorno.*

87. Zaprzyjaźniwszy się z kilką dorosłymi młodzieniaszkami, którzy mieszkali z guwernerem, widywaliśmy się codzień, i odbywały się wielkie kawalkaty na lichych konikach najętych. Strzelec xięcia N. zastrzelił, rok temu, orła i dwoje sporych orląt, jelenia i dwa jelonki. Osły są mniej piękne niż osiołki. Ona śpiewała pieśń a nie piosneczkę. Nie żądam od was abyście mi opowiedzieli długą powieść, ale jaką powiastkę. Pod tą skórą jest skóreczka cieniuchna.

Zaprzyjaźniwszy się, *essendomi stretto d'amicizia;* kilka, *parecchi;* młodzieniec, *giovane;* którzy mieszkali z guwernerem, *che stavano sotto l'aio;* widywaliśmy się codzień, *ci vedevamo ogni giorno;* i odbywały się, *e si facevano;* kawalkata, *cavalcata* (86); na, *su;* najęty, *d' affitto;* zastrzelił, *stese a terra;* rok temu, *un anno fa;* orzeł, *aquila;* jeleń, *cervo;* osioł, *asino;* ona śpiewała, *ella cantò;* pieśń, *canzone;* nie żądam od was abyście mi opowiedzieli, *non vi richiedo di raccontarmi;* powieść, *storia;* jaki, *qualche;* skóra, *pelle,* cienki, *sottile* (132).

O IMIONACH LICZEBNYCH.

143. — 149.

88. Uranus, planeta najodleglejszy od słońca po nowo odkrytym Neptunie, odbywa swój obrot około niego w (przeciągu)

84 lat, 7 dni; Saturn, w przeciągu 29 lat, 167 dni; Jowisz, w przeciągu 11 lat, 314 dni; Mars, w przeciągu 1 roku, 321 dni; ziemia, w przeciągu 1 roku; Wenus, w przeciągu 224 dni; Merkuriusz, najbliższy słońca, w przeciągu 87 dni.

Odległy, *distante;* nowo odkryty, *novellamente scoperto;* odbywa swój obrot, *finisce il suo giro;* około niego, *intorno ad esso.*

89. Milciades nie miał na (polach) Maratońskich jak 2,000 ludzi; Cezar nie użył jak tylko 22,000 na (polach) Farsalskich; a Epaminondas, tylko 6,000 (pod) Leuktrami. Temistokles odznaczył się szczególnie w sławnej bitwie (pod) Salaminą, w której z 300 galerami zniszczył wielką flottę Xerxesa, króla Perskiego, złożoną z 1,200 okrętów wojennych a z 2,000 przewozowych.

Nie miał... jak, *non aveva a Maratona che;* nie użył, *non ne impiegò;* pod, *a;* odznaczył się, *si distinse;* szczególnie, *principalmente;* bitwa, *battaglia;* zniszczył, *distrusse;* flotta, *armata;* złożony z, *composto di;* wojna, *guerra* (51); przewóz, *trasporto* (51).

90. W roku 1797 było w Kairze trzysta osób mających więcej niż sto lat. Widziano w Kompostelli, w Hiszpanii, trzynastu starców, z których najmniej podeszły miał 110 lat, a najstarszy 127. Składali oni razem 499 lat. Były w Irlandyi na ludności (wynoszącej) 47,000 mieszkańców pewne osoby w liczbie 41, które miały od 95 do 104 lat. W Węgrzech jedna rodzina dała przykład najgodniejszej uwagi długoletności: ojciec żył 171 lat; jego żona 164; a najmłodszy z ich synów 115.

Było, *v' erano;* osoba, *individuo;* mających, *che avevano;* widziano, *si videro;* podeszły, *attempato;* z których, *de' quali;* składali, *formavano;* razem, *insieme;* były, *v' erano;* liczba, *numero;* od... do (48. 6.); rodzina, *famiglia;* dała przykład, *ha somministrato l' esempio;* godny uwagi, *osservabile;* długoletność, *longevità;* żył, *ha vissuto.*

91. Juliusz Kapitolinus opowiada, że cesarz Klaudiusz Albinus, największy żarłok na świecie, zjadł na jedno śniadanie 100 brzoskwiń, 10 melonów, 20 funtów winogron, 100 figojadek, i 33 tuziny ostryg. Kondor jest ptak drapieżny Peru, wysoki 16 stóp, 5 calów; jego skrzydła rozpostarte są szerokie 32 stóp, 7 calów.

Opowiada, *racconta;* żarłok, *ghiottone;* zjadł, *mangiò;* na, *a;* jeden, *solo;* melon, *popone;* funt, *libbra;* figojadka, *beccafico;* ostryga, *ostrica;* drapież, *rapina;* wysoki, *alto;* stopa, *piede;* cal, *pollice;* skrzydło, *ala;* rozpostarty, *disteso.*

92. Pierwszym królem rzymskim był Romulus; drugim Numa Pompiliusz; trzecim Tullus Hostiliusz; czwartym Ankus Marcius; piątym Tarkwiniusz Priskus; szóstym Serwiusz Tullius; siódmym i ostatim Tarkwiniusz Pyszny. Od pierwszej wojny punickiej aż do zburzenia Kartaginy upłynęło 118 lat, Od pierwszej do drugiej wojny punickiej liczy się 48 lat, a od drugiej do końca 70.

Rzym, *Roma;* Pyszny, *Superbo;* zburzenie, *distruzione;* upłynęło, *erano passati;* liczy się, *si contano.*

93. Zapłacę w piętnastu dniach naprzód 75 złotych memu odźwiernemu, powtóre 80 złotych memu lokajowi, potrzecie 99 memu kucharzowi.

Zapłacę, *io pagherò;* odźwierny, *portinaio;* kucharz, *cuoco.*

94. Która godzina na waszym zegarku? Sądzę że jeszcze nie ma drugiej. Jest pół do dwunastej. Nie, tylko co wybiła dwunasta. O której godzinie pójdziecie na przechadzkę? O trzeciej po południu, a o piątej wrócimy do domu. Czekać was będę do szóstej lub pół do siódmej. Pójdziemy do waszego brata o pierwszej, i zostaniemy tam do pół do czwartej. Zatrzymajcie się u mnie do ósmej, wkrotce przyniosą nam jeść; zjemy tu wieczerzę wszyscy trzej.

Na, *a;* sądzę, *credo;* wybiła tylko co, *hanno suonato* albo *sono suonate in questo punto;* pójdziecie na przechadzkę, *andrete a passeggiare;* po, *dopo;* południe, *mezzo giorno;* wrócimy, *torneremo;* czekać was będę, *io vi aspetterò;* pójdziemy, *andremo;* i zostaniemy tam, *e ci staremo;* zatrzymajcie się, *fermatevi;* wkrótce, *or ora;* przyniosą nam, *ci porteranno;* jeść (50); zjemy tu wieczerzę, *ceneremo qui.*

95. Tytuń jest roślina amerykańska; sprowadzona była roku 1520 do Lisbony, a pan Nicot, poseł francuzki w Portugalii, posłał ją ztamtąd do Francyi. Roku 1714 był w Konstantynopolu wielki pożar. Gdy powstał wiatr północny, ogień tak szybko się rozszerzył, że w przeciągu 30 godzin spłonęło około 15,000 domów. Zatrzymał się Karol VIII w Rzymie blizko miesiąc, a dnia 27 stycznia 1495 wyruszył ku Neapolowi. Nil w Egipcie zaczyna zwyczajnie wzbierać przy końcu maja, i przybywa aż do 10 lub 20 sierpnia, czasem aż do września, po którym zawsze ubywa. Sieją zazwyczaj w październiku lub listopadzie, a w marcu lub kwietniu żną.

Roślina, *pianta;* sprowadzona była, *essa fu portata;* posłał ją ztamtąd, *la mandò di là;* pożar, *incendio;* gdy powstał, *essendosi levato;* wiatr północny, *aquilone, vento settentrionale;* tak szybko się rozszerzył, *fece de' progressi così rapidi;* przeciąg, *spazio;* spłonęło, *vi restarono abbruciate;* zatrzymał się, *dimcrò;* blisko, *circa;* miesiąc, *mese;* wyruszył, *se ne partì;* ku, *alla volta di;* zaczyna... wzbierać, *comincia... a crescere;* i przybywa, *e continua così;* czasem, *qualche volta;* po którym zawsze ubywa, *dopo il quale sempre ne va calando;* sieją, *vi si semina, vien seminato;* żną, *se ne fa la messe.*

O ZAIMKACH OSOBISTYCH.

150. — 172.

96. Pewna wielka królowa mówiła o jednym historyku : mówiąc nam o błędach naszych poprzedników, on nam okazuje nasze powinności; ci którzy nas otaczają kryją nam prawdę, tylko historycy nam ją mówią. Natura dała nam dwa uszy a jednę gębę, abyśmy słuchali wiele a mówili mało. Chcecie oddalić natręta, którego towarzystwo jest wam przykre, żądajcie od niego usługi, którą wam może uczynić. Cesarz Tytus mawiał : jeżeli kto mówi źle o mnie, nie trzeba go karać; jeżeli mówił z lekkości, trzeba nim pogardzić; jeżeli przez głupstwo, trzeba litować się (nad) nim; jeżeli (to) jest obelga, trzeba mu przebaczyć.

Królowa, *regina;* mówiła, *diceva;* o, *a proposito di;* historyk, *storico;* mówiąc, *parlando;* błąd, *sbaglio;* poprzednik, *predecessore;* okazuje, *mostra;* ci którzy, *coloro che;* otaczają, *stanno intorno;* kryją, *nascondono;* mówią, *dicono;* dała, *ha dato;* abyśmy słuchali, *affinchè noi ascoltiamo;* mówili, *parliamo;* chcecie, *volete voi;* oddalić, *allontanare;* natręt, *importuno;* którego towatrzystwo, *la di cui società;* przykry, *molesto;* żądajcie, *domandate;* usługa, *servizio;* którąby mógł uczynić, *che possa fare;* jeżeli kto mówi źle o, *se alcuno parla male di;* nie trzeba karać, *bisogna guardarsi di punire;* jeżeli mówił, *se ha parlato;* lekkość, *leggerezza;* gardzić, *sprezzare;* głupstwo, *pazzia;* litować się, *compatire;* obelga, *ingiuria;* przebaczyć, *perdonare.*

97. Powiadają że gdy spisywano imiona dla wygnania Aristidesa, pewien wieśniak, który go nie znał i który nie umiał pisać, podał swój kawałek naczynia stłuczonego samemu Aristidesowi, prosząc go aby napisał na nim imię Aristidesa. Czemu dziwiąc się on, i pytając go, czy ten Aristides zrobił mu kiedy co złego : nic, rzekł ten, owszem nie znam go nawet, ale nie podoba mi się słyszeć, że go wszędzie głoszą za sprawiedliwego. Co słysząc Aristides, nic mu nie odpowiedział, napisał na tym czerepie imię swoje, i oddał mu go.

Powiadają, *narrasi;* że gdy spisywano, *che mentre si scrivevano;* imię, *nome;* dla wygnania, *per bandire;* wieśniak, *uomo del contado;* który znał, *che conosceva;* nie umiał pisać, *non sapeva scrivere;* podał, *presentò;* naczynie stłuczone, *vaso rotto;* sam, *medisimo;* prosząc, *pregando;* aby napisał na nim, *di scrivervi sopra;* czemu dziwiąc się on, *del che maravigliandosi egli;* pytając, *interrogando;* czy ten Aristides zrobił mu kiedy co złego, *se quest' Aristide... avesse mai fatto nulla di male;* nic, *nulla;* rzekł ten, *disse colui;* owszem nie znam go nawet, *anzi io non... conosco neppure;* nie podoba się, *dispiace;* słyszeć, *il sentire;* że wszędzie głoszą, *da per tutto decantare;* to słysząc, *ciò udendo;* nic mu nie odpowiedział, *non... rispose cosa alcuna;* napisał, *scrisse;* czerep, *coccio;* i oddał mu go, *e... restituì.*

98. Herod pokrywając powzięty zamiar zabicia dziecięcia nowo narodzonego *zmyśloną chęcią* uznania go za Boga i oddania mu pokłonu, rzekł Magom, aby poszli go poszukać, i aby znalazłszy go, przyszli zdać mu o nim sprawę.

Pokrywając, *coprendo;* powzięty zamiar, *concepito disegno;* zabić, *ammazzare;* dziecię nowo narodzone, *fanciullo novellamente nato;* zmyślając chęć, *col finger di volere...*; uznać, *riconoscere;* oddać pokłon, *adorare;* aby poszli go poszukać, *che andassero pure a cercare...*; znalazłszy, *trovato;* przyszli zdać mu o nim sprawę,... *venissero a render conto.*

99. Wiesz dla czego chwalisz zawsze mnie, a nigdy jego? jedynie dla tego że kochasz więcej mnie niż jego. Zrób mi przyjemność napisać do mojej siostry i powiedz jej że ją zawsze kocham, i że poszlę jej xiążki którem jej obiecał. Nie możecie mi tego zaprzeczeć. Rozwiążcie mi tę wątpliwość. Odsłaniam wam tajemnicę, którąbym wam zawsze zamilczał, gdybyście mnie nie zmusili objawić wam ją. Nie wiem o tem, a choćbym nawet o tem wiedział, nie powiedziałbym wam tego. Jeżeli ci się zdarzyło obrazić kogo, miej szlachetną pokorę prosić go za to o przebaczenie.

Wiesz, *sai;* dla czego chwalisz, *perchè tu lodi;* jedynie dla tego, *solo perchè;* zrób, *fa;* powiedz, *di';* poszlę, *manderò;* którem jej obiecał, *che... aveva promesso;* nie możecie, *voi non potete;* mi tego zaprzeczeć, *negare...*; rozwiążcie, *sciogliete;* wątpliwość, *dubbio;* odsłaniam, *svelo;* tajemnica, *mistero;* którąbym wam zawsze zamilczał, *che... avrei sempre taciuto;* gdybyście mnie nie zmusili, *se non... aveste ridotto alla necessità di;* objawić, *palesare;* nie wiem o tem, *non... so;* a choćbym nawet o tem wiedział, *e quando anche... sapessi;* nie powiedziałbym wam tego, *non... direi;* jeżeli ci się zdarzyło, *se... avenne;* obrazić kogo, *offendere alcuno;* prosić go za to o przebaczenie, *di chiedere... scusa.*

100. Kto przyjmuje was, przyjmuje mnie, a kto mnie przyjmuje, przyjmuje tego który mnie posłał. On kocha tych wszy-

stkich których ja kocham, a nienawidzi tych wszystkich którzy mnie się nie podobają. Może wam dał do zrozumienia, że był nieżonaty; mnie mało obchodzi czy nim jest, czy nie jest. Nie mogę znieść widoku ani jego, ani jej. Mnie wykradł córkę, wam siostrę. Słysząc że zabił dwóch ludzi, rzekł sam w sobie, mnie ty nie zabijesz. Jemu staranie całej mojej rodziny poruczam. Jeżeli mój nowy pan przypatrywał mi się dobrze w domu swego przyjaciela, ja nawzajem przypatrzyłem mu się z wielką uwagą. Ja się karmię trawą a on mięsem; ja jestem zwierzęciem łagodnem i niewolniczem, on silnem i pysznem; ja zwykłem znosić trud, on nigdy nie pracować; on jest przyzwyczajony żyć rozbojem, ja jeść kiedy mi dadzą.

Kto przyjmuje, *chi riceve;* tego który, *colui che;* posłał, *ha mandato;* tych wszystkich, *tutti quelli;* nienawidzi, *odia;* nie podobają się, *dispiaciono;* może dał do zrozumienia, *forse ha dato ad intendere;* żonaty, *ammogliato;* mało obchodzi, *poco preme;* nie mogę znieść, *non posso tollerare;* widok, *vista;* wykradł, *rubò;* słysząc że zabił, *udendo ch' egli aveva ucciso;* sam w sobie, *fra se medesimo;* nie zabijesz, *non ucciderai;* staranie, *cura;* poruczam, *commetto;* pan, *padrone;* dobrze się przypatrywał, *aveva ben esaminato;* nawzajem, *a vicenda;* przypatrzyłem się, *esaminai;* ja się karmię, *io mi pasco di;* łagodny, *mansueto;* niewolniczy, *servile;* silny, *robusto;* zwykłem znosić trud, *uso a durar fatica;* pracować, *lavorare;* przyzwyczajony, *avvezzo a;* żyć rozbojem, *viver di rapina;* kiedy mi dadzą, *quando me n' è dato.*

Ne.

177. — 178.

101. Kupiłem jabłek, zjadłem z nich dwa, czy chcecie z nich kilka? Miał roku przeszłego wielu sług, teraz nie sądzę aby miał z nich więcej jak jednego. Lubię wołowinę, dajcie mi z niej dobry kawałek. Eleazar postąpiwszy naprzeciwko Rebece, prosił ją o trochę wody do picia, i ona bardzo chętnie mu jej dała, i oprócz tego ofiarowała mu jej dla wielbładów. Jadłem tam wczoraj wieczerzę, i wyszedłem ztamtąd dziś rano między piątą a szóstą. Uczyńcie mi łaskę wiadomą, proszę was o to, będę wam za to wdzięczny na wieki.

Nie sądzę, *non credo;* lubię, *mangio volentieri;* wołowina, *manzo;* postąpiwszy naprzeciwko, *facendosi incontro;* i oprócz tego, *ed inoltre;* ofiarowała, *offrì;* wielbląd, *camello;* jadłem wieczerzę, *cenai;* wyszedłem, *sono uscito;* dziś rano, *questa mattina;* uczyńcie łaskę, *fate il favore;* wiadomy, *consaputo;* proszę, *prego;* wdzięczny, *grato;* na wieki, *eternamente.*

Ci, vi.

179. — 182.

102. Czy jest pan w domu? nie wiem tego, sądzę że jeszcze tam jest. Czy jest jeszcze w swym gabinecie? nie, nie masz go już tam. Czy nie byliście nigdy w Wenecyi i w Mediolanie? nie, nigdyśmy tam nie byli. Kupiłbym te wszystkie towary, byleby było co na nich do zarobienia. Przejrzałem mały rachunek, i nie znalazłem w nim najmniejszego błędu. Właśnie dla tego że mi powiedział abym tam nie chodził, jestem ciekawy pójść tam. Czy przychodzicie często tu? Przychodzę tu tylko kilka razy w tygodniu. Nie będę już więcej myślał o tem. Nim co przedsięweźmiecie, namyślcie się dobrze nad tem.

Sądzę że jest, *credo che sia;* nie masz go już, *non è più;* kupiłbym, *comprerei;* byleby było, *purchè fosse;* co do zarobienia, *a guadagnare qualche cosa;* przejrzałem, *ho riveduto;* najmniejszy, *menomo;* właśnie dla tego, *appunto perchè;* abym nie chodził, *che non vada;* nie będę już więcej myślał, *non penserò più;* nim co przedsięwezmiecie, *prima di prendere una risoluzione;* namyślcie się dobrze, *riflettete bene.*

O ZAIMKACH DZIERŻAWCZYCH.

183. — 194.

103. Abraham poszedł do Lota i rzekł mu : niech nie będzie sporu między wami i między waszymi pasterzami a moimi, albowiem jesteśmy wszyscy braćmi. Cała ziemia jest do waszego wyboru; proszę was tedy rozłączyć się ze mną; jeżeli pójdziecie w lewo, udam się w prawo, a jeżeli wy w prawo, ja w lewo.

Poszedł do, *andò a trovar;* niech nie będzie sporu, *non vi sia contesa;* albowiem, *perchè;* wybor, *elezione;* tedy, *per tanto;* rozłączyć się, *a separarvi;* jeżeli pójdziecie, *se voi andrete;* w lewo, *alla sinistra;* ja udam się w prawo, *io mi terrò alla destra.*

104. Kornelia, córka wielkiego Scypiona, a żona konsula Semproniusza, była w towarzystwie dam rzymskich, które pokazywały swe drogie kamienie, swe klejnoty i swoje stroje. Proszono Kornelią aby także pokazała swoje. Ta mądra Rzymianka kazała zaraz zbliżyć się swym dzieciom, które pilnie wychowywała dla sławy ojczyzny, i rzekła pokazując je : oto moje stroje, oto moje ozdoby. Cicero pisząc o tej samej Kornelii mówi, że jej synowie uczyli się od matki czystości mowy łacińskiej.

Towarzystwo, *conversazione;* dama rzymska, *dama romana;* które pokazywały, *che facevano vedere;* drogi kamień, *gemma;* proszono, *venne domandata;* aby także pokazała, *di mostrare anch' essa;* mądry, *saggio;* kazała zaraz zbliżyć się, *fece subito avvicinare;* dziecię, *figliuolo;* które wychowywała, *che aveva educati;* pokazując, *mostrando;* strój, *acconciamento;* pisząc, *scrivendo;* mówi, *dice;* uczyli się, *imparavano;* czystość, *candidezza;* mowa, *il parlare.*

105. Wszyscy naturalnie życzymy (sobie) przedłużyć nasze życie. Róża ma swą piękność, swą świeżość i swój zapach, ale ona ma także swe kolce. Jedni podziwiali żywość jej pięknych oczu, drudzy byli zachwyceni słodyczą jej głosu. Czy podobna aby jego łzy nie zmiękczyły jej serca? Są w życiu sławnych ludzi niektóre słowa, które dają lepiej poznać ich charakter, niżeli ich najsławniejsze czyny. Persowie padali na ziemię przed swymi królami, i czcili ich jak Bogów.

Życzymy, *desideriamo;* przedłużyć, *prolungare;* jedni... drudzy, *gli uni... gli altri;* podziwiali, *ammiravano;* byli zachwyceni, *restarono incantati;* czy podobna, *è possibile;* aby nie zmiękczyły, *che non inteneriscano;* niektóre słowa, *alcune parole;* które dają poznać, *che fanno conoscere;* sławne czyny, *gloriose intraprese;* padali na ziemię, *si prostravano a terra;* przed, *davanti a;* czcili, *adoravano.*

106. Wiesz że to coś stracił nie było twoje. Jeden z moich stryjów podarował mi ten rubin. Moja siostra pojechała na mieszkanie do jednej ze swych bardzo pięknych posiadłości na wsi. Przed wyjazdem uściskałem moję kochaną matkę i moję starą ciotkę, zapewniłem potem mego szanownego ojca, że będę z powrotem za kilka dni. Racz wasza xiążęca mość mieć litość nademną. Proszę Boga aby dał WKMości jak najdłuższe lata.

Wiesz, *tu sai;* to coś stracił, *ciò che tu hai perduto;* podarował, *ha donato;* pojechała na mieszkanie, *andò a stare;* posiadłość, *possessione;* wieś, *contado;* przed wyjazdem, *prima di partire;* uściskałem, *ho abbracciata;* zapewniłem potem, *ho poi assicurato;* szanowny, *venerabile;* że będę z powrotem, *che sarò di ritorno;* racz, *si degni;* mieć litość, *d'aver compassione di;* aby dał, *che conceda;* jak najdłuższe lata, *un lunghissimo corso di vita.*

O ZAIMKACH OKAZUJĄCYCH.

195. — 208.

107. Pewien wieśniak ścinał drzewo nad brzegiem rzeki; na nieszczęście jego siekiera upadła w wodę, i nie mógł jej znaleść. Merkuriusz mu się ukazał i rzekł: « czy ta twoja siekiera, dobry

człeku? pokazując mu złotą. — Nie, ta siekiera nie jest moja. — Może jest ta? podając mu srebrną. — Nie, nie jest jeszcze ta która do mnie należy. — Więc jest ta? pokazując mu żelazną, która była prawdziwie ta którą był zgubił. — Oto prawdziwie ta siekiera której zguba mnie zasmuca. — Weź tę i jeszcze dwie pierwsze którem ci pokazał; przyjm je w nagrodę twojej szczerości. » Uczciwość jest najlepszą polityką.

Ścinał, *tagliava;* brzeg, *riva;* na nieszczęście, *disgraziatamente;* siekiera, *scure;* upadła, *cadde;* nie mógł, *non potè;* znaleść, *ritrovare;* ukazał się, *apparve;* dobry człek, *galantuomo;* pokazując, *mostrando* (dodać *ne* a potem *una*); podając, *presentando;* która do mnie należy, *che m' appartiene;* więc, *dunque;* prawdziwie, *veramente;* którą był zgubił, *ch' egli aveva perduta;* której zguba, *la cui perdita;* mnie zasmuca, *m' affligge;* weź, *prendi;* przyjm, *ricevi;* w nagrodę, *per premio.*

108. Czyńcie dobrze tym, którzy was nienawidzą, i módlcie się za tych, którzy was prześladują. Nie mam nic do czynienia z tymi lichwiarzami. Jestem prawdziwie ten którego szukacie. Ci którzy upośledzają sami siebie słowy nad miarę, i którzy odrzucają zaszczyty, które widocznie im się należą, okazują w tem większą pychę, niż ci którzy te rzeczy nie zupełnie sobie należne przywłaszczają. Nie chcę czynić jak ci, którzy gdy napomnieli swego przyjaciela bez żadnej korzyści, zwykli mu wyrzucać swe rady; bo nie zdaje mi się aby tacy mieli na celu co innego, jak chwalić siebie samych, a ganić tych którzy nie chcieli dać wiary ich upomnieniom.

Czyńcie dobrze, *fate del bene;* nienawidzą, *odiano;* módlcie się, *orate;* prześladują, *perseguitano;* lichwiarz, *usuriere;* którego szukacie, *che voi cercate;* upośledzają siebie samych, *avviliscono se stessi;* nad miarę, *fuori di misura;* którzy odrzucają, *che rifiutano;* widocznie, *manifestamente;* im się należą, *loro s' appartengono;* okazują, *mostrano;* nie zupełnie należne, *non ben bene dovute;* przywłaszczają, *usurpano;* nie chcę czynić, *io non voglio far;* którzy, *i quali;* kiedy napomnieli, *quando hanno ammonito;* bez żadnej korzyści, *senza aver fatto profitto alcuno;* zwykli wyrzucać, *sogliono rimproverare;* bo nie zdaje mi się, *perciocchè non mi pare;* aby tacy mieli na celu co innego, *che questi cotali cerchino altro;* chwalić, *lodare;* ganić, *biasimare;* którzy nie chcieli, *che non hanno voluto;* dać wiarę, *dar fede;* upomnienie, *ricordo.*

109. Ten jest wolny od bojaźni i od nadziei, który mieszka w samotnej wsi. Ten (człowiek) jest jednym z moich krewnych. Będąc ta piękną kobietą, pewien kawaler bardzo się w niej za-

kochał. Starać się będę podobać się tej (kobiecie). Znaleźliśmy tego (człowieka) który zwodzi nasz naród, i zakazuje płacić podatek cesarzowi.

Wolny od, *libero da;* wieś, *villa;* bardzo się zakochał, *s' innamorò forte di;* starać się będę, *io procurerò di;* znaleźliśmy, *abbiamo trovato;* zwodzi *seduce;* zakazuje płacić, *proibisce il pagare;* podatek, *tributo.*

110. Mądry wprzód nim co powie, myśli o tem co ma powiedzieć; głupi mówi, a potem myśli o tem co powiedział. Głupio czyni kto opuszcza to co ma, dla zyskania tego czego nie ma. Ateńczykowie nie chcieli spalić floty Lacedemończyków, co jest wielkim przykładem sprawiedliwości.

Myśli, *pensa;* wprzód nim co powie, *prima di parlare;* ma powiedzieć, *deve dire;* głupi, *pazzo;* powiedział, *ha detto;* głupio czyni, *mattamente fa;* kto opuszcza, *chi lascia;* zyskać, *acquistare;* nie chcieli spalić, *ricusarono di bruciare;* sprawiedliwość, *equità.*

111. Urzędnik prawy i mężny żołnierz są zarówno godni szacunku: tamten toczy wojnę z nieprzyjaciołmi domowemi, ten zaś broni od zewnętrznych. Jak jesteście szczęśliwi! mówił pewien wieśniak mieszkańcom wsi poblizkiej: wy macie wiele świąt uroczystych: (święto) ś. Marka, (święto) ś. Jana, (święto) ś. Stefana, i dwa lub trzy inne jeszcze; gdy my w naszej parafii mamy tylko (święto) Pana Boga samo jedno.

Urzędnik, *magistrato;* prawy, *integro;* mężny, *bravo;* zarówno, *ugualmente;* godzien szacunku, *stimabile;* toczy wojnę z, *fa guerra a;* broni od, *protegge contro;* zewnętrzny, *esteriore;* poblizki, *vicino;* święto uroczyste, *festa solenne;* gdy, *mentre;* parafia, *parrocchia;* Pan Bóg, *nostro Signore;* sam jeden, *solo soletto.*

O ZAIMKACH WZGLĘDNYCH.

209. — 217.

112. Kto kocha swego ojca lub swą matkę więcej niż mnie, nie jest godzien mnie; i kto kocha syna lub córkę więcej niż mnie, nie jest godzien mnie. Kto słucha tylko jednej strony, nie słucha nic. Owo przysłowie jest bardzo prawdziwe: Kto nie znajduje pieniędzy w swojej kalecie, daleko mniej znajdzie je w cudzej. Kto z mądrymi przestaje, mądrym się staje. Bardzo niekorzystnie wojuje się z tym, kto nie ma co do stracenia.

Slucha, *ascolta;* tylko, *solamente;* strona, *parte;* nic, *niente;* przysłowie, *proverbio;* prawdziwy, *vero;* kaleta, *scarsella;* znajdzie, *troverà* (200); cudzy, *d' altri;* przestaje, *conversa;* staje się, *diventa;* bardzo niekorzystnie, *con disavvantaggio grande;* wojuje się, *si fa la guerra.*

113. Zbudujmy sobie miasto i wieżę, której szczyt wznosiłby się aż do nieba. Sokrates był ćwiczony w wymowie przez kobietę, której imię było Aspazia. Nie zapomnę nigdy człowieka szlachetnego, którego dobroci winienem moje szczęście. Ten więc jest ów kawaler, któremu moja siostra winna jest życie i honor. Ona nie jest z owych pań niespokojnych i złośliwych, które nie są nigdy kontente, które zawsze łają i dręczą swe sługi, których służba jest słowem piekłem. Nie ufajcie osobom których nie znacie.

Zbudujmy sobie, *fabbrichiamoci;* wieża, *torre;* szczyt, *altezza;* wznosiłby się, *s' innalzi;* aż do, *sino a;* ćwiczony, *istruito;* wymowa, *eloquenza;* nie zapomnę, *non dimenticherò;* szlachetny, *generoso;* winienem, *devo;* winna, *è debitrice di;* pani, *padrona;* niespokojny, *inquieto;* złośliwy, *collerico;* łają, *sgridano;* dręczą, *tormentano;* słowem, *in somma;* nie ufacie, *non vi fidate di.*

114. Filip rzekł do swego syna Alexandra, dając mu za nauczyciela Aristotelesa: naucz się, pod tak dobrym mistrzem, unikać błędów w które ja wpadłem. Krezus był zwyciężony w bitwie i wzięty w niewolą przez Cyrusa, który w pierwszym zapale gniewu postanowił odjąć mu życie, i *kazał go związać* na wysokim stosie, i *spalić* żywcem. Odebrałem wczora wasz list, na który odpowiedziałem natychmiast. Wręczyłem list panu N. który wam zań dziękuje. Sam oddałem mu tom, który był przeznaczony dla niego. Miałem zupełną wiadomość o stanie w którym są rzeczy. Ten radził wrócić do pałacu, ten wstąpić na Kapitol.

Dając, *dando;* naucz się, *imparate;* mistrz, *maestro;* unikać, *sfuggire;* błąd, *fallo;* wpadłem, *sono caduto;* zwyciężony, *vinto;* wzięty w niewolą, *fatto prigioniero;* zapał, *ardore;* gniew, *sdegno;* kazał aby był związany... i spalony żywcem, *comandò che fosse legato... e arso vivo;* odebrałem, *ricevei;* odpowiedziałem, *risposi;* natychmiast, *subitamente;* wręczyłem list, *ho consegnata la lettera;* dziękuje, *ringrazia;* sam oddałem, *io medesimo ho dato;* tom, *volume;* przeznaczony, *destinato;* zupełna wiadomość, *piena notizia;* stan, *stato;* radził, *consigliava;* wstąpić, *salire;* Kapitol, *Campidoglio.*

O ZAIMKACH PYTAJĄCYCH.

218. — 220.

115. Kto chce to kupić? Kto che to wiedzieć? O kim mówicie? Komu powiedzieliście to? Od kogoście to kupili? Kto ma więcej dumy a mniej ludzkości jak głupiec szczęśliwy? Sumienie jest głosem duszy, namiętności są głosem ciała: którego z nich trzeba słuchać? Kiedy widzę ptaki kształcące swe gniazda z taką sztuką, pytam sam siebie, jaki nauczyciel nauczył ich matematyki i architektury? Jaka jest jego zła skłonność? proszę was nie zamilczeć mi jej. Jaka jest przyczyna twej bladości? powiedz mi ją. Co to za hałas? Co to są za ludzie? Co za szczęśliwe spotkanie! podczas gdy was wszędzie szukam, przypadek przedstawia was teraz oczom moim. Jak jest trudno uniknąć miłości! Jak jest nieszczęśliwy los kobiet!

Kupić, *comprare;* widzieć, *vedere;* mówicie, *parlate;* powiedzieliście, *avete detto;* głupiec, *sciocco;* słuchać, *ascoltare;* kiedy widzę, *quando vedo;* kształcić, *formare* (348); gniazdo, *nido;* taki, *tanto;* sztuka, *arte;* pytam sam siebie, *mi domando;* nauczył, *ha insegnato;* przyczyna, *cagione;* bladość, *palidezza;* powiedz, *di';* skłonność, *inclinazione;* zły, *vizioso;* zamilczeć, *tacere;* hałas, *strepito;* szczęśliwy, *fortunato;* spotkanie, *incontro;* podczas gdy, *mentre che;* szukam, *vo cercando;* przypadek, *caso;* przedstawia, *presenta;* uniknąć, *sottrarsi a;* nieszczęśliwy, *misero;* los, *fortuna.*

O RÓŻNYCH INNYCH ZAIMKACH.

221. — 241.

116. Niektórzy inni taką mają żądzę mówieuia, że nie dają mówić drugim. Przerywanie mowy drugiemu jest uprzykrzonym zwyczajem, i nie podoba się *tak właśnie* jak gdy człowiek rozbiegnie się, a drugi go zatrzyma. Jakkolwiek jesteś ubogi, strzeż się brać rzecz cudzą. Ci którzy nie mają prostoty serca, poczytują zawsze podwójnem serce drugiego. Najlepszy sposób zniesienia własnej biedy, jest ukrywać ją przed oczyma drugich. Niektórzy są którzy więcej niż inni ludzie sądzą umieć, a umieją mniej. Są niektóre rzeczy, które zaszkodziłyby tym samym, którzy ich żądają, gdyby je otrzymali.

Żądza, *ingordigia;* mówić, *favellare;* że nie dają mówić, *che non lasciano dire;* przerywanie mowy, *il rompere le parole in bocca;* uprzykrzony, *noioso;* nie podoba się, *spiace;* nie inaczej jak, *non altrimenti che;* rozbiegnie się, *è mosso a correre;* zatrzyma, *retiene;* jakkolwiek ubogi jesteś, *per quanto po-*

vero tu sia; strzeż się brać, *guardati di torre;* poczytują, *stimano;* podwójny, *doppio;* sposób, *mezzo;* znieść, *tollerare;* bieda, *miseria;* jest, *si è;* ukrywać, *nascondere;* sądzą umieć, *credon sapere;* umieją, *sanno*; zaszkodziłyby, *nocerebbero;* żądają, *dimandano;* gdyby otrzymali, *se ottenessero.*

117. Nie jest pewną jak długo Zbawiciel przebywał w Egipcie; bo jedni mówią rok tylko, drudzy dwa, inni trzy, inni pięć, a inni nawet sześć. Jedni poszli spać, drudzy w ogrodzie zostali. Jedni polerowali broń, drudzy kładli rzędy na konie, inni siedząc posilali żołądek mocnemi trunkami, niektórzy ładowali wozy, niektórzy zwijali namioty. Tu gdziekolwiek się obrócimy, nie słyszymy co innego jak szlochy, krzyki, nie widzimy co innego jak niegodziwości i nędzę. Podoba się trochę nadto nam kobietom żyć bez pracy.

Jak długo przebywał, *quanto tempo stesse;* poszli spać, *andarono a dormire;* zostali, *rimasero;* polerowali, *forbivano;* kładli rzędy, *bardavano;* siedząc, *seduti;* posilali, *confortavano;* mocny trunek, *bevanda spiritosa;* ładowali, *caricavano;* wóz, *carretta da trasporto;* zwijali, *ripiegavano;* namiot, *tenda;* tu, *qui;* gdziekolwiek się obrócimy, *dovunque ci rivolgiamo;* nie słyszymy, *non udiamo;* szlochy, *singhiozzi;* krzyk, *strido* (33); nie widzimy, *non vediamo;* niegodziwość, *malvagità;* nędza, *miseria;* praca, *fatica.*

118. Ktokolwiek słucha tych moich słów, a ich nie wykonywa, będzie podobny do człowieka głupiego, który zbudował dom na piasku. Nikt nie może służyć dwom panom. To miejsce jest bardzo daleko ztąd, i nikt mnie tam nie zna. Ten któremu nikt się nie podoba, jest nieszczęśliwszy od tego, który nie podoba się nikomu. Podoba się jej być samą, nie chce widzieć nikogo. Nic nie może nasycić chciwych żądz zdobywcy. Chcę aby na ten pierwszy dzień było każdemu wolno o tem mówić co mu się najwięcej podoba. Każdy z nas ma swoję słabość. Każde miasto wzięte szturmem jest poddane wszystkim okropnościom wojny. Przychodźcie do mnie każdego dnia, każdego tygodnia, każdego miesiąca.

Nie wykonywa, *non pratica;* podobny, *simile a;* głupi, *stolto;* zbudował, *edificò;* piasek, *sabbia;* daleki, *lontano;* ztąd, *di qui;* zna, *conosce;* być sama, *star sola;* nasycić, *satollare;* chciwy, *ingordo;* żądza, *brama;* aby... było, *che... sia;* wolno, *libero;* mówić, *ragionare;* podoba się, *sarà a grado;* wzięty szturmem, *preso d' assalto;* poddany, *sottomesso;* okropność, *orrore.*

119. Czytajcie mi, lub opowiadajcie mi co. Co chcecie abym wam czytał lub opowiadał? xiążkę, romans, historyjkę jaką-

kolwiek. Jesteś bardzo zmieszany : czy ci się może zdarzyło jakie nieszczęście? Dla dobra ojczyzny wszyscy dobrzy obywatele powinni zrobić jaką ofiarę. Macie pewnie jakiś sekret, który wam cięży na sercu. Jesteś zdolny zająć jakikolwiek urząd. Ktoś mnie kradnie, został mi otworzony kufer, i brakuje mi kilka worków. Kilku mężczyzn i kilka kobiet zostało zabitych. Mieliście racyą powiedzieć mi że jesteście podobni do siebie; nie widziałem nigdy rysów twarzy podobniejszych : ten sam skład twarzy, te same oczy, usta te same, ten sam ton głosu.

Czytajcie, *leggete;* opowiadajcie, *raccontate;* co chcecie, *che volete;* abym czytał, lub opowiadał, *ch'io legga o che racconti;* zmieszany, *turbato;* czy się zdarzyło ? *è forse accaduta;* nieszczęście, *disgrazia;* obywatel, *cittadino;* powinni, *devono;* ofiara, *sagrifizio;* cięży na sercu, *pesa sul cuore;* zdolny, *capace;* zająć, *occupare;* urząd, *impiego;* kradnie, *ruba;* został otworzony, *è stato aperto;* kufer, *forziere;* brakuje, *mancano;* worek, *sacco;* zostało zabitych, *sono stati uccisi;* jesteście podobni do siebie, *vi rassomigliate;* rysy twarzy, *fattezze;* skład twarzy, *contorno di volto;* usta, *bocca.*

262. — 264.

120. Nie masz człowieka nieszczęśliwszego od tego, który nigdy nie doznał przeciwności. Był jednego razu mędrzec, który utrzymywał, że nie masz większego dobra jak zdrowy rozum w zdrowem ciele. Hugens utrzymywał, że są mieszkańcy na xiężycu. Aby nie nabrać brzydkiego nałogu kłamania, nie masz innego środka jak postanowić nigdy nie kłamać. Są ludzie krórzy dla zbytniej wolności jaką mają, stają się łatwo śmiałymi i zuchwałymi. Będą zawsze osoby, które się sprzeciwiają najwidoczniejszym prawdom ; ile ich jest dnia dzisiejszego! Są chwile w których należy więcej słuchać odwagi niżeli roztropności. W tej skrzyni jest 50,000 dukatów. Mówią mi że w Rzymie są piękne kobiety. Czy są w Rzymie mężczyzni niegrzeczni?

Doznał, *provò;* przeciwność, *avversità ;* utrzymywał, *sosteneva ;* zdrowy, *sano ;* rozum, *ragione;* nabrać, *prendere;* nałóg, *abitudine;* kłamać, *mentire;* postanowić, *stabilire;* stają się, *divengono;* śmiały, *audace;* zuchwały, *insolente;* sprzeciwiają się, *si oppongono;* widoczny, *evidente;* dnia dzisiejszego, *al dì d'oggi;* należy, *si dee;* słuchać, *ascoltare;* skrzynia, *cassa;* mówią, *dicono;* niegrzeczny, *incivile.*

297. — 299.

121. Bogactwa są zbyt wielkim ciężarem w zaciszu, gdzie czego innego nie szuka się tylko spokojności. Czasy najbardziej

zepsute są te w których się najwięcej kłamie. Kiedy kocha się (kogo), mówi się wszystko. Kiedy się przegrywa, (to) się płaci, ale kiedy nie ma z czego, nie można zapłacić. Nie podoba ci się aby wiedziano, że dobrze sobie życzymy. To co się ma w domu nie jest szkodliwem, ale to może zaszkodzić czego się nie ma. Nie można wyobrazić sobie krajów przyjemniejszych od tych.

Ciężar, *peso;* zacisze, *ritiro;* szukać, *cercare;* spokojność, *quiete;* zepsuty, *corrotto;* przegrywać, *perdere;* płacić, *pagare;* wiedzieć, *sapere;* że dobrze sobie życzymy, *che noi ci vogliamo bene;* szkodliwy, *nocevole;* zaszkodzić, *nuocere;* wyobrazić sobie, *immaginare;* przyjemny, *ameno.*

122. Jutro rano pokażę wam jak się to robi. Mocnym umysłem znosić należy szyderstwa głupców. Wiele tego przykładów znajduje się w Wirgiliuszu, a w szczególności w siódmej xiędze Eneidy. Kleopatra miała w swych kulczykach dwie perły, najpiękniejsze jakie kiedykolwiek widziano; każda z nich była ceniona więcej niż milion. W bagnach nad brzegiem Gangesu są krokodyle nadzwyczajnej wielkości: widziano tam takie które były długie (na) 50 stóp.

Jutro rano, *domattina;* umysł, *animo;* znosić, *portare*, *sopportare;* szyderstwo, *scherno;* przykład, *esempio;* w szczególności, *particolarmente;* kiedykolwiek, *mai;* widzieć, *vedere;* ceniony, *stimato;* bagno, *palude;* krokodyl, *cocodrillo;* nadzwyczajny, *straordinario;* wielkość, *grandezza.*

123. Należy litować się nad kłamcami, bo nie wierzy im się nawet kiedy mówią prawdę. Jeżeli kto się gani, drudzy wierzą więcej niż się mówi; jeżeli kto się chwali, nic nie wierzą. Gdy ktoś donosił drugiemu obelgi które o nim mówiono; nie mówionoby ich, odpowiedział, gdyby nie wiedziano, że ich rad słuchasz. Gdy ktoś pytał Katona, dla czego zasłużywszy się tak dobrze ojczyznie, nie wzniesiono mu posągów; wolę, odpowiedział, aby mi czyniono to pytanie, niżeli gdyby mnie zapytywano, dla czego mi je wzniesiono.

Litować się nad, *compiangere;* kłamca, *bugiardo;* bo, *poichè;* nawet, *neppure;* ganić, *biasimare;* mówić, *dire;* chwalić, *lodare;* donosił, *rapportando;* obelga, *ingiuria;* odpowiedzieć, *rispondere;* że ich rad słuchasz, *che tu le ascolti ben volentieri;* pytał, *domandando;* dla czego, *perchè;* zasłużyć się ojczyznie, *meritare della patria;* wznieść, *erigere;* wolę, *amo meglio;* pytanie, *domanda;* zapytywać, *domandare.*

O SŁOWACH ZAIMKOWYCH.

300 — 304.

124. Ja chociaż jestem twoim krewnym, nie mogę i nie chcę ufać ci więcej; strzedz się ciebie będę na przyszłość jak ognia. Idź bawić się z twymi towarzyszami, i przyjdź potem o północy po mnie do domu P. N. Zaprowadziłem go do pierwszej austeryi, gdzieśmy się bawili aż do północy. Ponieważ czułem się nieco strudzony, położyłem się na łóżku nie zdejmując bótów, i nieznacznie zasnąłem. O co możecie żalić się na mnie? Wiem że się żaliła bardzo na niego, i mówiła że jej ubliżył uszanowania. Żali się bogaty na ubogiego, ubogi na bogatego, sługa na pana, pan na sługę, i nikt nie żyje zupełnie kontent.

Chociaż, *ancorchè* (324); ufać, *fidarsi di;* strzedz, się, *guardarsi da;* na przyszłość, *per l' avvenire;* idź, *va* (43. 337.); bawić się, *divertirsi;* przyjdź po mnie, *vieni a prendermi;* zaprowadzić, *condurre;* ponieważ, *siccome;* czuć się, *sentirsi;* strudzony, *stanco;* położyć się, *porsi;* zdjąć bóty, *cavarsi gli stivali* (347); nieznacznie, *insensibilmente;* zasnąć, *addormentarsi;* żalić się, *dolersi di;* ubliżyć uszanowania, *perdere il rispetto;* zupełnie, *pienamente.*

125. Nie możemy uwolnić się od dotrzymania naszej obietnicy. Powinniśmy zawsze pomnieć na nasze błędy i żałować za nie. Nie powinien człowiek upadlać się, ani się nad miarę wynosić. Gdy jesteśmy zdrowi, żartujemy sobie z lekarzów, ale gdy jesteśmy chorzy, poddajemy się łatwo pod ich przepisy. Nie wtrącajcie się do tego co do was nie należy. Rozstańmy się jak dobrzy przyjaciele, i uwolńmy się oba, ty od cenzora twoich czynności, a ja od świeżo zbogaconego, który już nie zna się tem czem jest. Widząc że się noc zbliżała, rozłączyliśmy się obiecawszy sobie nawzajem, że dnia następnego po obiedzie znajdziemy się w tem samem miejscu. Mieliśmy czas wyszturchać się kułakami, i wytargać się za włosy, nim osoby przytomne mogły nas rozłączyć.

Uwolnić się, *esimersi;* dotrzymać, *mantenere* (330); pomnieć na, *por mente a;* błąd, *fallo;* żałować, *pentirsi;* upadlać się, *avvilirsi;* nad miarę, *fuori di modo;* wynosić się, *esaltarsi;* żartować sobie, *farsi beffe;* poddać się, *sommettersi a;* przepis, *ordinazione;* wtrącać się, *impacciarsi di;* rozstać się, rozłączyć się, *separarsi;* uwolnić się, *liberarsi;* zbogacony, *arricchito;* świeżo, *da fresco;* już, *più;* znać się, *riconoscersi;* zbliżać się, *avvicinarsi;* obiecać sobie,

promettersi; nawzajem, *scambievolmente;* wyszturchać się kułakami, *darsi de' pugni;* wytargać się za włosy, *strapparsi l' un l' altro i capelli;* nim, *prima che* (324).

126. Powiadają że pewnego dnia w którym Ateńczykowie zebrali się na zgromadzenie, Tymon wstąpił na mownicę, i nakazawszy wszystkim milczenie, zaczął tak mówić: mam, Ateńczykowie, podwórko gdzie wyrosło drzewo figowe, na którem powiesiło się już wielu obywateli; teraz chcąc budować na tem miejscu, osądziłem za rzecz stosowną uwiadomić was o tem publicznie, aby, jeżeliby niektórzy z was mieli ochotę powiesić się tam, uczynili to wprzód nim drzewo figowe będzie ścięte.

Powiadają, *si racconta;* zebrać się, *radunarsi;* zgromadzenie, *assemblea;* wstąpić, *salire;* mownica, *ringhiera;* nakazać wszystkim milczenie, *far stare tutti in silenzio;* zacząć mówić, *prendere a dire;* podwórko, *corticella;* wyrosło, *è nato;* powiesić się na, *impiccarsi a;* wiele, *assai;* teraz, *ora;* budować, *fabbricare;* osądzić za rzecz stosowną, *giudicare bene;* uwiadomić, *far sapere;* aby, *affinchè* (324); mieć ochotę, *aver voglia;* ścięty, *tagliato.*

O SŁOWACH NIEOSOBISTYCH.

305.

127. Nie potrzebują lekarza zdrowi, ale źle się mający. Ty jesteś mądry, i nie potrzebujesz moich rad. Jesteście nadto szczerzy ze mną, dla tego potrzeba abym był takim z wami. Potrzeba aby sługa służył swemu panu wiernie i gorliwie. Nie dosyć aby sługa podobał się panu, potrzeba aby zarazem pan podobał się słudze, inaczej nie zgodzą się nigdy z sobą. Byłoby głupstwem sprzeczać się z pewnymi ludźmi, wypadałoby stracić głowę. Potrzeba wiele dowcipu aby grać rolę żartownisia, a mało rozumu aby ją brać na siebie. Potrzeba będzie wiele czasu i wiele pieniędzy, i potrzeba będzie także wiele rąk aby skończyć tak obszerny gmach. Żadna twoja suknia nie ma być bardzo ładna, ani bardzo strojna; lecz jakakolwiek ona jest, powinna przystawać do ciała, i dobrze leżeć na tobie, aby nie zdawało się że masz na sobie suknie cudze.

Potrzebować, *aver bisogno;* źle się mający, *ammalato;* dla tego, *onde;* wiernie i gorliwie, *con fedeltà e zelo;* nie dosyć, *non basta;* podobać się, *piacere;* zarazem, *nello stesso tempo;* inaczej, *altrimenti;* zgodzić się, *accordarsi;* razem, *insieme;* głupstwo, *follia;* sprzeczać się, *disputare;* ludzie, *gente;* wypada, *conviene;* potrzeba, *ci vuole;* dowcip, *spirito;* grać rolę, *sostenere la parte;* żartowniś, *motteggiatore;* rozum, *senno;* brać na siebie,

intraprendere; także, *altresì;* obszerny, *ampio;* gmach, *mole;* bardzo, *molto* (132); ładny, *leggiadro;* strojny, *fregiato;* przystający do ciała, *assettato alla persona;* dobrze leżeć, *star bene;* aby, *acciocchè* (324); zdawać się, *parere;* mieć na sobie, *aver indosso;* suknie, *panni;* cudzy, *d' un altro.*

O UŻYCIU CZASÓW.

306. — 319.

128. Ślepi widzą, chromi chodzą, trędowaci są oczyszczeni, głusi słyszą, umarli z grobów powstają, opowiada się ubogim Ewangelia. Powiedz mi jak się nazywasz, i co robisz w Paryżu. Co się tyczy moich zatrudnień, chodzę na spacer, bywam na teatrach, i bawię się codzień wesoło z małą liczbą przyjaciół. Przybyłam w tej chwili do Wenecyi, nie wiem gdzie się udać, nie znam nikogo, nie mam pieniędzy, jestem w rozpaczy.

Ślepy, *cieco;* widzieć, *vedere;* chromy, *zoppo;* chodzić, *camminare;* trędowaty, *lebbroso;* oczyszczony, *mondato;* głuchy, *sordo;* słyszeć, *udire;* powstać z grobu, *risorgere;* opowiadać, *annunziare;* Ewangelia, *il Vangelo;* powiedzieć, *dire;* nazywać się, *chiamarsi;* co się tyczy, *riguardo a;* chodzić na spacer, *andare a spasso;* bywać na teatrach, *frequentare i teatri;* bawić się wesoło, *stare allegramente;* w tej chwili, *in questo punto;* wiedzieć, *sapere;* gdzie się udać, *dove andare;* znać, *conoscere.*

129. Ile razy Saul był przez czarta dręczony, Dawid koił go dźwiękiem arfy. Wzmagała się jednak odednia do dnia przeciw Dawidowi zazdrość Saula, (tak iż) ten wyglądał tylko pory aby go zabić. Ale Dawid, który to bardzo dobrze *zrozumiał*, z dziwną roztropnością bronił się od zasadzek tego króla, który pewnego dnia miotany swym zwykłym szałem, podczas gdy Dawid grał na arfie w jego przytomności, cisnął na niego włócznią którą trzymał w ręku, aby go przebić. Ale Dawid który ciągle czuwał nad sobą, umknął się od tego pocisku i uciekł.

Ile razy, *ogni volta che;* dręczony, *tormentato* (295); dźwięk, *suono;* arfa, *arpa;* koić, *quietare;* wzmagać się, *crescere;* zazdrość, *invidia;* tylko, *nè... che;* ten (205); pora, *occasione;* zabić, *uccidere;* postrzedz, *accorgersi di;* dziwny, *ammirabile;* bronić się, *schermirsi da;* zasadzka, *insidia;* miotany, *agitato;* szał, *furore;* podczas gdy, *mentre;* grać na arfie (50); trzymać, *tenere;* przebić, *trafiggere;* czuwać, *vegliare;* umknąć od, *scansare;* pocisk, *colpo;* uciec, *fuggire.*

130. Podczas gdy się ściskali, zsiadłem z konia i przywiązałem nasze konie do drzewa. Gdym się oddawał mojej boleści, wszedł do więzienia dozorca, który mi przynosił chleb i dzban

wody na cały dzień. Nadeszła tym czasem noc, i zaraz brzęk kluczów obudził moję uwagę. Gdym wchodził, przybył człowiek, który szedł był za mną. Gdym mu dawał te rozkazy, gospodarz wszedł do mego pokoju. Gdy kończyła te słowa, usłyszeliśmy hałas, i powiedziano nam zarazem, że ten pochodził z przybycia don Rafaela, ktory natychmiast zjawił się.

Ściskać się, *abbracciarsi*; zsiąść z konia, *smontare;* przywiązać, *legare;* gdy, *nel tempo;* oddawać się, *abbandonarsi;* boleść, *dolore;* wejść, *entrare;* dozorca, *carceriere*, *custode;* dzban, *brocca;* cały dzień, *giornata;* nadejść, przybyć, *giugnere;* tymczasem, *intanto;* zaraz, *tosto;* brzęk, *suono*, *strepito;* klucz, *chiave;* obudzić, *risvegliare;* iść za kim, *seguitare uno;* kończyć, *terminare;* usłyszeć, *sentire;* zarazem, *nel medesimo tempo;* pochodził, *era cagionato;* przybycie, *arrivo;* natychmiast, *subito;* zjawić się, *comparere*.

131. Cesarze Nerwa, Trajan, Antonin, Marek Aureliusz, którzy uświetnili tron, poczytywali sobie za chwałę mieć stół bardzo skromny. Przestawali będąc w polu na pokarmie pospolitym, który dawano żołnierzom. Żołnierze Alexandra nie mogli wątpić o umiarkowaniu w jedzeniu i piciu swego wodza, ponieważ podczas jedzenia kazał trzymać otwarty swój namiot. Nie miał żadnych naczyń złotych, a jego srebrne naczynia nie ważyły trzysta grzywien. Kiedy chciał częstować wiele osób, pożyczał ich u swych dworzan. Nie czynił tego z oszczędności, bo żaden król nie był hojniejszy od niego. Lecz był przekonany i często powtarzał, że ozdoba najwyższej władzy nie zależała na blasku lub na okazałości, ale na potędze państwa i na cnocie tych którzy niem rządzą.

Uświetnić, *dar lustro a;* tron, *soglio;* poczytywać sobie za chwałę, *riputarsi a gloria*, *recarsi ad onore;* mieć stół, *tenere una tavola;* skromny, *frugale;* przestawać na, *contentarsi di;* w polu, *all' armata;* pakarm pospolity, *cibo comune;* wątpić o, *dubitare di;* umiarkowanie w jedzeniu i piciu, *sobrietà*, *frugalità;* jedzenie, *pasto;* kazać trzymać, *far tenere;* namiot, *padiglione;* otwarty, *aperto;* naczynia, *vassellame;* ważyć, *montare a;* grzywna, *marca;* częstować, *trattare;* pożyczać, *prender in prestito;* oszczędność, *risparmio;* *economia;* bo, *poichè;* hojny, *liberale;* ozdoba *pregio;* najwyższa władza, *sovranità;* zależeć na, *consistere in;* okazałość, *magnificenza;* ale, *ma bensì*, potęga, *potenza;* państwo, *stato;* rządzić, *governare*.

132. W pierwszym akcie tego dramatu, król Marokański, dla zabawki, zabił stu niewolników murzyńskich strzałami; w drugim uciął głowę trzystu oficerom portugalskim, którzy wzięci byli w niewolą przez jednego z jego wodzów; w trzecim nako-

niec, ten monarcha syt swych kobiet, sam zapalił pałac na ustroniu stojący, w którym były zamknięte, i razem z niemi obrócił go w perzynę.

Marok, *Marocco;* zabawka, *divertimento;* murzyński, *moro;* strzałami, *a colpi di freccia;* uciąć, *tagliare;* oficer, *uffiziale;* portugalski, *portoghese;* wzięty w niewolą, *fatto prigioniere;* jeden z jego (193): wódz, *capitano;* syt, *sazio di;* zapalić, *dar fuoco a;* sam, *egli stesso;* na ustroniu stojący, *isolato;* obrócić w perzynę, *ridurre in cenere.*

133. Była prawie noc kiedy zerwałem się ze snu, i zaraz zawołałem Ambrożego. Nie było go w austeryi, ale nadszedł za chwilę. Zapytałem go zkąd przychodził, a on mi odpowiedział, że wychodził z kościoła, dokąd był poszedł podziękować niebu, które nas zachowało od wszelkiej złej przygody. Pochwaliłem ten jego postępek, a potem kazałem mu aby kazał upiec kurczę na moję wieczerzę.

Zerwać się ze snu, *scuotersi dal sonno;* zaraz, *subito;* zawołać, *chiamare;* za chwilę, *di lì a poco;* dokąd, *dove;* zachować, *preservare;* wszelki, *ogni;* zły, *sinistro;* przygoda, *accidente;* postępek, *azione;* potem, *dopo;* kazać, *ordinare* (324.2.); kazać upiec, *far arrostire;* kurczę, *pollastro;* wieczerza, *cena.*

134. Te wyrazy ciężko mię ubodły, i widząc że już dobył szpadę z pochwy, wyciągnąłem także moję, i biliśmy się z taką wściekłością, że bitwa nie trwała długo. Przeszyłem go pchnięciem śmiertelnem, i widziałem go chwiejącego się i upadającego na ziemię. Zabraliśmy wszystkie pieniądze które miał przy sobie, i prowadząc z sobą konie dwóch zabitych, przedaliśmy je z temi któreśmy prowadzili.

Ubość, *pungere;* ciężko, *gravemente;* dobyć szpadę, *sguainare la spada;* wyciągnąć, *tirare fuori;* także ja, *anch' io;* bić się, *battersi;* wściekłość, *furia;* bitwa, *zuffa;* trwać, *durare;* długo, *lungo tempo;* pchnięcie śmiertelne, *colpo mortale;* widzieć, *vedere* (348); chwiać się, *vacillare;* upaść na ziemię, *cadere in terra;* zabrać, *pigliare;* mieć pieniądze przy sobie, *aver danari addosso;* prowadzić, *menare, condurre;* zabity, *ucciso;* przedać, *vendere.*

135. Ledwieśmy tam weszli, upadł ulewny deszcz zmieszany z błyskawicami i grzmotami okropnemi. Gdy mnie zobaczył, nie mógł wstrzymać się od śmiechu. Zrewidowali nas wszędzie, i odebrali nam łańcuszek złoty, kulczyki i lichtarz srebrny. Odebrali mi także pierścień z rubinami wysp. Filipijskich, które na nieszczęście miałem w kieszeniach. Oczekując tedy wyroku pana sędziego, byliśmy zamknięci w więzieniu, gdzieśmy roz-

ciągnęli się na słomie. Skorośmy zostali uwolnieni, powróciliśmy do naszych panów, i doktor Sangrado rad mię przyjął.

Ledwie, *appena;* ulewny deszcz, *dirotta pioggia;* zmieszany z, *misto di;* błyskawica, *lampo;* grzmot, *tuono;* okropny, *orribile;* wstrzymać się od śmiechu, *trattenere le risa;* rewidować, *frugare;* wszędzie, *in ogni parte;* odebrać, *togliere, levare;* łańcuszek złoty, *vezzo;* lichtarz, *candelliere;* oczekiwać, *aspettare;* tedy, *dunque;* wyrok, *decisione;* zamknięty, *serrato;* skoro, *tosto che;* do (49); przyjąć, *accogliere;* rad, *volentieri.*

136. Po Numie Pompiliuszu panował Tulliusz Hostiliusz za czasu Manassesa, króla Judei. Po Anku Marciuszu panował Tarkwiniusz Stary w czasie kiedy Nabuchodonozor zburzył Jerozolimę i kościół Salomona. Po Serwiuszu Tulliuszu panował siódmy i ostatni król rzymski Tarkwiniusz Pyszny za czasu Cyrusa, króla Persyi. Przeniesienie stolicy państwa rzymskiego do Konstantynopola, było pierwszym początkiem potęgi papieżów. Longobardowie, naród bardzo dziki, wszedłszy do Włoch, zajęli Gallią Cisalpińską, Rawennę z całym Exarchatem, i wiele innych części Włoch.

Po, *appresso;* panować, *regnare;* za czasu, *al tempo;* w czasie kiedy, *al tempo che;* zburzyć, *distruggere;* przeniesienie, *traslazione;* stolica, *sedia;* państwo, *imperio;* początek, *origine;* papież, *pontefice;* naród, *gente;* dziki, *feroce;* zająć, *occupare.*

137. Jakób rzekł do Labana: cierpiałem zimno i gorąco pasąc waszę trzodę, nie odpoczywałem ani wednie, ani w nocy, i sen był daleki od moich oczu. Nie zgubiłem żadnej z waszych owiec, złodziej ich nie zabrał, zwierz chociaż dziki nie pożarł ich. Nie było między niemi jałowych, a w nagrodę dobrych usług, które oddałem ludziom, nie odniosłem tylko niewdzięczność.

Cierpieć, *patire;* paść trzodę, *guidare il gregge* (356); odpoczywać, *riposare;* sen, *sonno;* daleki, *lungi;* zgubić, *smarrire;* żaden, *veruno;* owca, *pecora;* złodziej, *ladro;* ich (178); zwierz, *bestia;* chociaż, *sebbene;* pożerać, *divorare;* między niemi (178); jałowy, *sterile;* oddać, *rendere;* odnieść, *riportare;* tylko, *se non.*

138. Zgodziłem sługę o którym mi mówił gospodarz. Odpowiedziano mi żeście odzyskali wolność, ale nie wiedziano co się stało z wami. Kiedy się naśmiał do woli, rzekł: jesteś dziwnie ubrany. Gdy nas rozłączyli, zapłacili mi wizytę, i zatrzymali mego przeciwnika, który zdawał im się bieglejszy odemnie.

Wstał nazajutrz rano między dziewiątą a dziesiątą, a gdym wytrzepał jego suknie, wyliczył mi moich sześć realów, i odprawił mię aż do wieczora. Gdyśmy weszli, ujrzeliśmy wielu ludzi krzątających się około przyrządzenia obiadu.

Zgodzić, *fermare;* odzyskać, *ricuperare;* co się stało z wami, *che cosa fosse di voi;* naśmiać się do woli, *ridere a sua voglia;* dziwnie, *bizzarramente;* gdy, *che* (311); zatrzymać, *ritenere;* zapewne, *probabilmente;* zdawać się, *parere;* biegły, *abile;* wstać, *levarsi, alzarsi;* gdy, *che* (311); wytrzepać, *spolverare;* wyliczyć, *contare;* odprawić, *licenziare;* gdy, *che* (311); krzątający się koło, *affaccendato per;* przyrządzić, *allestire.*

139. Gdyby gospodarz domu wiedział, o której godzinie ma przyjść złodziej, czuwałby pewnie, i nie pozwoliłby aby dom jego był odbity. Jestem leniwy z temparamentu i do takiego stopnia, że gdyby mi potrzeba było pracować aby żyć, sądzę że zamorzyłbym się głodem. Gdybym chciał naśladować pisarzów romansów, zrobiłbym szumne opisanie pałacu biskupiego w Granadzie; rozszerzyłbym się nad strukturą tej budowy; wychwalałbym bogactwo sprzętów; mówiłbym o posągach i obrazach, które tam były; nie oszczędziłbym czytelnikowi najmniejszej historyi, którą wyrażały; lecz przestanę tylko na powiedzeniu, że wyrównywał we wspaniałości pałacowi naszych królów.

Gospodarz domu, *padre di famiglia;* ma przyjść, *sia per venire;* pozwolić, *lasciare;* odbity, *sforzato;* leniwy, *pigro;* i do takiego stopnia, *e lo sono ad un tal punto;* potrzeba, *esser d'uopo;* sądzić, *credere;* zamorzyć się głodem, *lasciarsi morire di fame;* szumny, *pomposo;* biskupi, *vescovile;* rozszerzać się nad, *estendersi su;* wychwalać, *esaltare;* sprzęty, *mobili;* oszczędzać, *risparmiare;* czytelnik, *lettore;* najmniejszy (134. 135); wyrażać, *rappresentare;* wyrównywać, *uguagliare;* wspaniałość, *magnificenza.*

140. Skoro tylko Kleontes umilkł, Kallistenes widząc, że wszystkie oczy były zwrócone na niego, zaczął mówić w taki sposób: gdyby król był obecny tej mowie, nikt z nas nie potrzebowałby był odpowiadać ci; bo on sam byłby ci przerwał, i nie pozwoliłby był tak podłem pochlebstwem *podawać w ohydzenie* jego osobę i jego sławę; lecz że on nie jest obecny, odpowiem ci za niego.

Skoro tylko, *subito che;* umilknąć, *tacersi;* zwrócony, *fisso;* zacząć mówić, *prendere a favellare;* sposób, *guisa;* obecny, *presente;* mowa, *discorso;* potrzebować, *aver mestieri;* bo, *poichè;* przerwać, *interrompere;* pozwolić, *permettere;* podawać w ohydzenie — abyś czynił ohydną, *che tu rendessi odiosa;* że, *giacchè.*

141. Ruth rzekła do Noemi swej świekry : ja pójdę wszędzie dokąd wy pójdziecie, i mieszkać będę w tem samem miejscu, w którem wy mieszkać będziecie. Wasz lud będzie moim, i mój Bóg będzie waszym. Umrę w kraju w którym wy umrzecie, i sama tylko śmierć będzie mogła odłączyć mnie od was.

Świekra, *suocera;* wszędzie, *da per tutto;* mieszkać, *dimorare, stare;* kraj, *terra;* módz, *potere;* rozłączyć, *separare.*

142. Zaprowadzę cię do mego pana, skoro tylko pozbędę się tego chłopa. Tego samego dnia, jak tylko zjemy obiad, zaprowadzę was do mojej ciotki. Cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związano i w niebiesiech; a cokolwiek rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązano i w niebiesiech.

Pozbyć się, *sbrigare uno;* chłop, *villano;* jak tylko, *che;* zjeść obiad, *pranzare;* cokolwiek, *qualunque cosa;* związać, *legare;* na, *sopra;* i, *anche;* niebiosa, *cieli;* rozwiązać, *sciogliere.*

O UŻYCIU TRYBU ŁĄCZĄCEGO.

324. — 328.

143. Mój ojciec zostawił mi tak mały majątek, że byłam bardzo złą partyą, chociaż byłam jedynaczką. Gdym pomyślał że nie mógłem wymknąć się ze szponów sprawiedliwości, chociaż nie popełniłem najmniejszego występku, ta myśl wprawiała mnie w ostatnią rozpacz. Nie narzekam na sprawiedliwość, chiałbym tylko aby jej słudzy byli nieco uczciwszymi ludźmi. Ten interes nie jest tak pilny, abyście go nie mogli odłożyć do jutra. Zaczęła rzewnie płakać, i jej łzy rozczuliły mię do tego stopnia, że byłem niemniej strapiony od niej, chociaż nie wiedziałem jeszcze powodu jej zmartwienia. Panowie pogardzający i brutale są wszyscy nienawidzeni, aczkolwiek dobrze płacą sługi. Jakkolwiek ci jest drogi twój ojczysty majątek, honor i życie, bądź gotów zawsze poświęcić wszystko powinności, jeżeliby ta wymagała takiej ofiary.

Majątek, *sostanze;* jedynaczka, *figlia unica;* wymknąć się, *sottrarsi;* szpony, *artigli;* popełnić, *commettere;* wprawić w rozpacz, *mettere in disperazione;* narzekać, *lamentarsi di;* sługa, *ministro;* zacny człowiek, *galantuomo;* interes, *affare;* pilny, *premuroso;* odłożyć, *differire;* zacząć rzewnie płakać, *prorompere in un dirotto pianto;* rozczulić, *intenerire;* do tego stopnia, *a tal segno;* strapiony, *afflitto;* powód, *motivo;* zmartwienie, *afflizione;* pogardzający, *sprezzante;* brutal, *brutale;* ojczysty majątek, *patrimonio;* zawsze,

ognora; gotów, *pronto a;* poświęcić, *sacrificare;* powinność, *dovere;* wymagać, *esigere;* ofiara, *sacrifizio.*

144. Gdy Bóg zapytał Kaima gdzie był Abel, ten odpowiedział śmiało, że nie wiedział, nie będąc jego stróżem. Jezus rzekł Piotrowi : zaprawdę powiadam ci, że tej nocy pierwej niż kur zapieje, trzykroć się mnie zaprzesz. Piotr mu odpowiedział : chociażbym nawet miał umrzeć z tobą, nie zaprę się ciebie.

Śmiało, *arditamente;* jego (178); stróż, *custode;* pierwej niż, *prima che;* kur, *gallo;* zapiać, *cantare;* zaprzeć się, *rinnegare;* chociażby nawet, *quand' anche;* mieć umrzeć, *dover morire.*

145. Czyńcie więc ludziom to wszystko co chcecie aby wam czynili. Nie chce aby jego dzieła były drukowane za życia, i przestaje tylko na czytaniu ich swym przyjaciołom. Alexander nie przestając na tem że go zwano synem Jowisza, chiał jeszcze aby Macedończykowie uwierzyli *że nim był* (w istocie), i aby padali (twarzą) na ziemię dla oddania mu pokłonu na sposób Persów.

Za życia, *sino che vive;* że nim był — takim, *tale;* oddawać pokłon, *adorare.*

146. We wszystkich poezyach, jakiegokolwiek są gatunku, potrzeba aby był zdrowy rozsądek i jasność. Więc on utrzymuje że nie należy pozwalać napojów wodnistych chorym na wodną puchlinę? Eugenia, moja synowica, prosi was i błaga was abyście zaraz poszli do domu, abyście wzięli panią Kloryndę, waszę bratową, i abyście ją przyprowadzili tu na obiad z nami. Nie masz w całej Hiszpanii (nikogo) któryby umiał lepiej odemnie golić brodę, i zawijać wąs w papiloty dla ufryzowania go. Ta biedna, niewinna kobieta nie ma nikogo, któryby ją bronił. Sądzę że ten jegomość jest bardzo bogaty. Jakto bogaty! mówią że nie wie sam nawet dokąd dochodzą jego bogactwa. Przypuściwszy że wam każę dać sto tysięcy dukatów, ile mi z nich się dostanie? W przypadku gdybyś popadł w nędzę, nie trać odwagi.

Jakikolwiek, *qualunque;* potrzeba, *è necessario;* zdrowy rozsądek, *buon senso;* jasność, *chiarezza;* utrzymywać, *pretendere;* więc, *dunque;* należeć, *dovere;* wodnisty, *acquoso;* chory na wodną puchlinę, *idropico;* błagać, *supplicare;* bratowa, *cognata;* golić brodę, *far la barba;* zawijać w papiloty, *mettere in carta;* wąs, *baffo;* fryzować, *arricciare;* sam nawet, *neppur egli;* do-

kąd, *a qual segno;* dochodzić, *arrivare;* przypuściwszy, *supposto;* z nich (178); dostać się, *toccare a;* w przypadku gdyby, *nel caso che;* tracić, *perdere* (275. 333).

147. Bóg kazał Noemu zbudować arkę, aby, gdy przyjdzie czas potopu, wszedł do niej ze swą rodziną, i uratował w niej gatunki wszystkich zwierząt. Żył spokojnie Jakób w Egipcie siedmnaście lat, a widząc się blizkim śmierci, zawołał do siebie swego syna Józefa, i prosił go, aby po jego śmierci przeniosł go do grobu jego przodków. Faraon rozkazał całemu swemu ludowi, aby zabrawszy dzieci płci męzkiej Hebrajczyków, powrzucali je do Nilu. Kazawszy król Nabuchodonozor zrobić posąg złoty, rozkazał wszystkim swoim poddanym, aby mu się kłaniali. W dawnej Sparcie było prawo, aby młodzieńcy wstawali za nadejściem starca, aby milczeli gdy on mówił, aby mu ustępowali kroku spotykając go.

Kazać, rozkazać, *ordinare, comandare;* do niej, w niej (179); uratować, *salvare;* gatunek, *specie;* spokojnie, *pacificamente;* zawołać, *chiamare;* przenieść, *trasportare;* zabrać, *prendere* (359. 369); dzieci płci męzkiej, *figliuoli maschi;* powrzucać, *gettare;* do, *in;* kłaniać się, *adorare;* za nadejściem, *alla venuta;* ustąpić kroku, *cedere il passo;* spotykać, *incontrare.*

329.

148. Kiedy czynisz jałmużnę, niech nie wie twoja lewica to co czyni twoja prawica. Proście a otrzymacie; szukajcie a znajdziecie; kołaczcie a będzie wam otworzono. Kto chce iść za mną, niech się zaprze siebie samego, niech weźmie swój krzyż, i niech idzie za mną. Niech przeto człowiek nie rozłącza co Bóg złączył.

Jałmużna, *limosina;* lewica, *la sinistra;* prawica, *la destra;* prosić, *chiedere;* otrzymać, *ottenere;* szukać, *cercare;* znaleść, *trovare;* kołatać, *picchiare;* iść za, *venire dietro, seguire;* wziąć, *dar di mano a;* krzyż, *croce;* przeto, *pertanto;* rozłączać, *dividere;* złączyć, *congiugnere.*

O UŻYCIU TRYBU BEZOKOLICZNEGO.

330. — 334.

149. Śpiewanie rozwesela, żartowanie jest pozwolone, pochlebianie jest rzeczą podłą. Czytanie jest pożyteczne. Zawsze żalenie się i zwierzanie się przyjaciołom było ulgą utrapionych.

Twierdzi Platon, że w sporach naukowych jest pożyteczniej być zwyciężonym niż zwyciężyć. Kto nie zachowuje miary w wydatkowaniu, zazwyczaj prędko zubożeje. Jako zbytnie mówienie sprawia unudzenie, tak zbytnie milczenie sprawia nienawiść; bo *kto mówi, ten otwiera swój umysł temu który go słucha, a kto milczy, ten przeciwnie chce* pozostać nieznanym. Nie dosyć nie czynić źle, potrzeba dobrze czynić. Jest przykrą i straszną rzeczą rozłączyć się z tem wszystkiem co się ma najdroższego w świecie.

Śpiewać, *cantare;* rozweselać, *rallegrare;* żartować, *scherzare;* pochlebiać, *adulare;* zwierzać się komu, *discredersi con;* ulga, *alleggiamento;* utrapiony, *tribolato;* twierdzić, *affermare;* spór, *disputazione;* naukowy, *delle lettere;* zwyciężyć, *vincere;* zachowywać, *servare;* miara, *misura;* wydatkować, *spendere;* zazwyczaj zubożeje, *suole impoverire;* zbyteczny, *soverchio;* mówić, *dire;* sprawiać, *recare;* unudzenie, *fastidio;* nienawiść, *odio;* bo, *perchè;* kto mówi ten otwiera swój umysł — mówienie jest otwieranie twego umysłu, mówić, *favellare;* otwieranie, *aprire;* umysł, *animo;* który go słucha — który cię słucha, słuchać, *udire;* kto milczy ten chce — milczenie jest chcenie, milczeć, *tacere;* chcieć, *volere;* zostać, *dimorare;* nieznany, *sconosciuto;* nie dosyć, *non basta;* potrzeba, *è necessario;* przykry, *duro;* straszny, *terribile;* rozłączyć się, *staccarsi;* to wszystko, *quanto;* drogi, *caro.*

150. Wychodząc z domu pasztetnika spotkałem Fabrycyusza. Zepsuliście moje obyczaje chcąc je poprawić. Jak wielkiej doznałem przyjemności widząc się tak dobrze oporządzonym! Sądzę (że) nie narażam się na żadne niebezpieczeństwo odkrywając moje wnętrze człowiekowi jakim jesteście.

Wychodzić, *uscire;* pasztetnik, *pasticciere;* spotkać, *incontrare;* zepsuć, *corrompere;* obyczaje, *costumi;* poprawić, *corregere;* dobrze oporządzany, *bene in arnese;* narażać się, *esporsi;* odkrywać, *scoprire;* wnętrze, *interno.*

151. Jedz ze wszystkich drzew, które widzisz w tym raju, ale nie tykaj drzewa wiadomości dobrego i złego. Dla dostąpienia sławy mądrego, nie udawaj nigdy wiadomości których nie *posiadasz.*

Tykać, *toccare;* wiadomość, *scienza — cognizione;* dostąpić, *conseguire;* sława, *credito;* mądry, *sapiente;* udawać, *fingere;* których nie posiadasz — nie posiadałbyś, *possedere.*

152. Wyprowadziwszy Bóg z niczego niebo, ziemię i morze, i stworzywszy człowieka na obraz i podobieństwo swoje, i postanowiwszy go panem świata, umieścił go w raju rozkosznym,

który sam był zasadził. Powinno być wam przyjemnie żeście to usłyszeli, abyście od oszustów strzedz się umieli. Największa część ludzi świadczą dobrodziejstwa z pewnym sposobem mówienia i z taką dumą, że żałujemy żeśmy je otrzymali. O jak żałuję żem opuścił moje pierwsze rzemiosło! Mój ojciec strwoniwszy prawie cały swój majątek w wojsku, został zabity w Portugalii. Sądzisz może, żeś stracił wolność na zawsze; jesteś w błędzie, i śmiem cię zapewnić, że za kilka miesięcy wyjdziesz z więzienia.

Wyprowadzić z niczego, *cavar dal nulla;* stworzyć, *creare;* obraz, *immagine;* podobieństwo, *similitudine;* postanowić panem, *constituire padrone* (359. 369); umieścić, *collocare;* zasadzić, *piantare;* przyjemnie, *caro;* aby, *acciocchè;* oszust, *ingannatore;* świadczyć dobrodziejstwa, *fare i benefizii;* duma, *superbia;* żałować, *pentirsi;* rzemiosło, *mestiere;* strwonić, *consumare;* wojsko, *armata;* błąd, *errore;* śmieć, *ardire;* zapewnić, *assicurare;* wyjść z więzienia, *esser fuori di prigione.*

336. — 347.

153. Owego dnia potem Jezus wyszedłszy z domu siedział nad brzegiem morza. Herod posłał ściąć Jana w więzieniu, i poszli uczniowie jego po jego ciało, i pogrzebali go, i przyszli dać o tem wiadomość Jezusowi.

Siedzieć, *stare a sedere;* posłać, *mandare;* ściąć, *decapitare;* pójść po co, *andare a prendere;* pogrzebać, *seppellire;* wiadomość, *nuova.*

154. Nauczyłem się tańcować, śpiewać i grać na gitarze. Przyjdziecie wy także zjeść kęs z nami. Mamy ocalić się albo umrzeć razem. Gorąco zmusza nas szukać miejsca chłodnego, chodźmy więc do lasku. Póki miałem pieniądze do wydawania, gospodarz miał wielkie względy dla mnie, lecz skoro spostrzegł że ich więcej nie miałem, zaczął traktować mnie ozięble, i nazywając mnie hołyszem, prosił mnie pewnego poranku wyjś z jego domu. Podczas gdym słuchał mszy, pewien stary żebrak przyszedł prosić mnie jałmużny. Wyjąłem z kieszeni dwa lub trzy pieniążki i dałem mu je. Nie ma czasu do stracenia, chodźmy zaraz do tego dobrego ojca. Przystał na to ubogi, i zaprowadził mię zaraz do tego dobrego ojca Alexego, który pisał listy.

Tańcować, *ballare;* kęs, *boccone;* ocalić się, *campare;* zmuszać, *costringere;* chłodny, *fresco;* póki, *sintanto che;* względy, *riguardi;* skoro, *subito che;*

spostrzedz, *avvedersi;* ich (178); ozięble, *freddamente;* nazywać hołyszem, *dar dello spiantato;* prosić, *pregare;* podczas gdy, *nel tempo che*, *mentre;* żebrak, *mendico;* prosić, *domandare;* wyjąć z, *cavare di;* pieniążek, *piccola moneta;* pójść do kogo, *andare a vedere uno;* przystać, *acconsentire;* do (49); pisać (358).

155. Byłem głodny, i daliście mi jeść; miałem pragnienie, i daliście mi pić. Dam pić, jeżeli mi dadzą jeść. Prędko, spiesz się, przynieś nam (co) na śniadanie. Słonie, które są tak dzikie, stają się jak niewolniki względem tego, który im daje jeść. Jest czas do milczenia, i jest czas do mówienia. Jeżeli mam wierzyć temu co się mówi o niej, nie masz żadnej, którąby jej równała się w dowcipie i w piękności. Czy zawsze ma prowadzić takie życie? a ja mam cierpieć? To co ma się zrobić, niech się zrobi zaraz.

Być głodny, *aver fame;* prędko, *presto;* spieszyć się, *sbrigarsi;* dziki, *fiero;* stać się, *diventare;* względem, *a;* równać się, *pareggiare;* dowcip, *spirito;* prowadzić życie, *far la vita.*

156. Przybywacie właśnie w czas, rzekł mi jego sługa, mój pan jest na wychodnem z domu. Słuchaj uważnie co ci mam powiedzieć. W Kanie Jezus Chrystus uzdrowił syna pewnego królika, który już miał umrzeć. Nie umiałbym powiedzieć wam ile wydała na drwa, na świece, na wodę, na miotły.

Właśnie w czas, *appunto in tempo;* słuchać, *ascoltare;* uważnie, *attentamente;* uzdrowić, *risanare;* królik, *regolo;* wydać, *spendere;* miotła, *scopa.*

348. — 349.

157. Widziałem ją płaczącą. Póki (nie) wrócę, nie wpuszczajcie tam nikogo. Gdzie czyny są potrzebne, nie zwykli mądrzy używać wyrazów. Widział król we śnie siedm krów tłustych wychodzących z Nilu, i pasących się na bagnach. Widział potem innych siedm wychodzących podobnież z tejże rzeki, które chociaż były strasznie wychudzone, nie mniej jednak pożerały siedm pierwszych. Obudził się Faraon całkiem zajęty tym snem, a wkrótce potem usypiając, zdawało mu się widzieć siedm kłosów niezmiernie pięknych, i pełnych ziarna, które były pożerane przez siedm innych bardzo drobnych i wyschłych.

Póki, *finchè;* tam wewnątrz, *là dentro;* czyn, *fatto;* zwyknąć, *solere;* wyraz, *parola;* sen, *sogno;* paść się, *pascolare;* na, *in;* bagno, *palude;* podobnież, *parimente;* wychudzony, *estenuato;* niemniej jednak, *non pertanto;* obudzić

się, *destarsi;* a w krótce potem, *ed indi a poco;* usypiać, *raddomentarsi;* kłos, *spiga;* niezmiernie, *sommamente;* pożerany, *divorato* (295. 363); drobny, *minuto;* wyschły, *disseccato.*

O UŻYCIU GERUNDIUM CZYLI IMIESŁOWU NIEODMIENNEGO.

350. — 359.

158. Pewnego dnia kogut znalazł grzebiąc perłę. Mój pan wstawszy podług (swego) zwyczaju o południu, ubrał się i wyszedł z domu. Wstawszy i nie widząc już mojej walizy, miałem podejrzenie, że mój sługa tej nocy ją ukradł. Mnożąc się synowie Noego na ziemi, w niewielu latach tak się rozmnożyli, że nie mogąc potem mieszkać razem, umyślili rozdzielić się. Scypion Afrykański ocaliwszy Rzym od Annibala, pokonawszy i zburzywszy Kartaginę, musiał powiedzieć : niewdzięczna ojczyzno, nie będziesz miała kości moich.

Grzebać, *razzolare;* podług, *secondo;* zwyczaj, *solito;* ubrać się, *vestirsi;* już, *più;* waliza, *valigia;* mieć podejrzenie, *sospettare;* ukraść, *rubare* (324. 367); mnożyć się, *moltiplicarsi;* tak się rozmnożyć, *crescere in sì gran numero;* mieszkać, *stare;* rozdzielić się, *dividersi;* ocalić, *salvare* (366); pokonać, *superare* (366); zburzyć, *disfare* (366); musieć, *esser necessitato.*

159. Chcąc Zbawiciel wejść do miasta Naim, spotkał w bramie umarłego, który był niesiony do grobu, syna wdowy, która szła za nim gorzko płacząc. Poruszony Pan nasz najmiłościwszy do litości jej łzami, zbliżywszy się do niej rzekł jej, aby przestała płakać. Potem zatrzymawszy tych którzy nieśli umarłego, dotknął się trumny, i głosem wszechmocnym rozkazał zmarłemu młodzieńcowi aby wstał: co on zaraz uczynił, i Jezus oddał go stroskanej matce.

Do (54); umarły, *defonto;* grób, *sepoltura;* iść za kim, *andar dietro ad uno;* poruszyć do litości, *muovere alla compassione;* miłościwy, *benigno;* zbliżyć się, *avvicinarsi;* przestać płakać, *cessare dal pianto;* potem, *indi;* zatrzymać, *far fermare;* dotknąć się, *toccare;* trumna, *bara;* co (217) ; zaraz, *prontamente;* uczynić, *fare;* oddać, *consegnare;* stroskany, *afflitto.*

160. (Gdy) Mojżesz pędził jednego dnia swą trzodę w miejsce ustronniejsze nieopodal od góry Horebu, ukazał mu się Bóg wpośrodku krza gorejącego; a (gdy) chciał postąpić naprzód, aby przypatrzyć się z blizka tak wielkiemu cudowi, Bóg mu to

zabronił, i kazał mu się zatrzymać. Poczem mu rzekł, że usłyszawszy wołania Hebrajczyków, chciał uwolnić ich od tyranii i *użyć* go do tego dzieła. Z czego (gdy) Mojżesz zaraz się wymawiał, Bóg mu znowu nakazał.

Pędzić, *menare;* ustronny, *segregato;* nieopodal, *vicino;* ukazać się, *apparere;* w pośrodku, *in mezzo a;* gorejący, *ardente;* kierz, *roveto;* postąpić naprzód, *maggiormente appressarsi;* przypatrzyć się, *osservare;* z blizka, *più da vicino;* cud, *prodigio;* zabronić, *proibire;* poczem, *indi;* usłyszeć, *udire;* wołanie, *grido;* użyć — używając, *servirsi* (356); z czego (217); zaraz, *prontamente;* wymawiać się, *scusarsi di;* znowu, *di nuovo;* nakazać, *comandare.*

161. (Gdy) dworzanie Filipa, króla Macedońskiego, chcieli go skłonić do wypędzenia pewnego zacnego człowieka, który źle o nim mówił : zastanówmy się wprzód, odpowiedział król, czyliśmy przypadkiem nie dali mu do tego powodu, a dowiedziawszy się że ten człowiek żył w niedostatku, ani otrzymał od niego żadnej pomocy, rozkazał aby mu *dano* pewną summę pieniędzy.

Dworzanin, *cortigiano;* skłonić, *obbligare;* wypędzić, *scacciare;* zacny, *onesto;* zastanowić się, *esaminare;* wprzód, *prima;* czy, *se;* przypadkiem, *per avventura;* mu do tego (158. 178); dowiedzieć się, *supere;* w niedostatku, *a disagio*; dano — była dana (324. 2).

162. (Gdy) Diogenes mieszkał w swej beczce, Alexander poszedł go odwiedzieć, i grzecznie go powitawszy, zapytał go czy czego nie potrzebował. Czego innego nie żądam, rzekł mu Diogenes, tylko abyś się trochę usunął, i nie pozbawiał mię dobrodziejstwa słońca, którego dać mi nie możesz. Alexander był tak bardzo przejęty taką odpowiedzią, i wyniosłą postawą tego człowieka, że wracając rzekł do osób swego orszaku, które żartowały z Diogenesa : a jednak, gdybym nie był Alexandrem, chciałbym być Diogenesem.

Mieszkać, *stare;* grzecznie, *cortesamente;* powitać, *salutare;* co (235); co innego (226); żądać, *chiedere;* tylko aby, *se non che;* usunąć się, *scostarsi;* trochę, *alquanto;* pozbawiać dobrodziejstwa, *togliere il benefizio;* tak bardzo, *sì fattamente;* wyniosły, *altiero;* postawa, *contegno;* wracając, *nel ritorno;* orszak, *comitiva;* żartować, *burlarsi di;* a jednak, *eppure.*

163. (Gdy) Alexander zbliżał się do Tarsu, Persowie dla odjęcia zwycięzcy tak bogatej zdobyczy, zapalili (to miasto); ale

Parmenion wysłany z oddziałem jazdy, przybył w czas zgasić pożar, i przymusić nieprzyjaciół do ucieczki.

Zbliżać się, *avvicinarsi;* odjąć, *togliere;* zwycięzca, *vincitore;* zdobycz, *preda;* zapalić, *appiccare il fuoco* (179); wysłany, *spedito;* oddział, *squadra;* jazda, *cavalleria;* przybyć, *giugnere;* wczas, *opportunamente;* zgasić, *spegnere;* pożar, *incendio;* przymusić do ucieczki, *mettere in fuga.*

164. I obchodził Jezus wszystkie miasta i miasteczka, nauczając w bożnicach ich, i opowiadając Ewangelią królestwa, i uzdrawiając wszystkie niemocy i wszystkie choroby. Bo jako w dniach przed potopem ludzie jedli i pili, żenili się i wydawali za mąż swe córki, aż do dnia w którym Noe wszedł do arki, i nie troszczyli się o nic, aż póki przyszedł dzień potopu i wyniszczył wszystkich ; tak będzie w przejściu syna człowieczego.

Obchodzić, *andar girando per;* nauczać, *insegnare;* bożnica, *sinagoga;* opowiadać, *predicare;* uzdrawiać, *sanare;* niemoc, *languore;* bo, *imperocchè;* jako, *siccome;* przed, *avanti a;* jeść, pić, i t. d., *se ne stare mangiando, ec.;* nie troszczyć się, *non darsi pensiero;* aż póki, *sintanto che;* przyjście, *venuta.*

165. W takiem zamieszaniu szukali swych kobiet, które wszystkie trzy były w kościele. Wszyscy unikają tego, czego my staramy się uniknąć. Zobaczycie go za chwilę; on pisze w moim gabinecie. Czekaliśmy póki deszcz (nie) przestanie. Podczas gdy namyślali się co mieli robić owego dnia, przybyli dwaj drudzy kawalerowie. Handel wosku jest po największej części w ręku żydów, którzy chodzą zbierając po wsiach wosk jarzęcy, który potem przedają z wielkim zyskiem.

Zamieszanie, *turbazione;* wszystkie trzy (104. 145); unikać, *andar fuggendo;* starać się, *cercare;* za chwilę, *a momenti;* pisać, czekać, namyślać się, *stare scrivendo, ec.;* podczas gdy, *mentre;* handel, *negozio;* wosk, *cera;* wieś, *campagna;* wosk jarzęcy, *cera vergine.*

166. Matka Mojżesza zrobiła jakby małą kołyskę z sitowia plecionego, i położywszy go w nią zostawiła go na brzegu Nilu. (Gdy) urosł i zaniesiony był przez matkę do córki Faraona, ta przybrała go za syna, i (za) takiego zawsze go uważała, dając mu imię Mojżesza (dla tego) że go uratowała z wody.

Kołyska, *cuna;* sitowie, *giunco;* pleciony, *intrecciato;* położyć, *porre;* urość, *divenir grande;* przybrać, *addottare;* uważać, *considerare;* uratować, *salvare.*

167. Odbywało się w Kanie, mieście Galilei wesele, a (gdy) zabrakło niespodzianie wina, Jezus rozkazał aby napełniono wodą siedm wielkich naczyń, i przemienił ową wodę w wino. (Za) pierwszym cudem przez Jezusa Chrystusa zdziałanym w Kanie Galilejskiej, (gdy) nastąpiło wiele innych, zaczęła rozchodzić się o tem wszędzie pogłoska.

Odbywać się, *celebrarsi*; wesele, *nozze*; niespodzianie, *improvvisamente*; przemienić, *tramutare*; cud, *miracolo*; nastąpić, *seguire*; rozchodzić się, *spargersi*; pogłoska, *fama*.

168. (Gdy) pewien uczony w piśmie zapytał Chrystusa, kto był bliźnim którego kochać należało? Chrystus powiedział mu to w tej przypowieści. Odbywając pewien człowiek podróż, wpadł w ręce zbójców, którzy obdarłszy go, zranili go ciężko, i zostawili go na pół umarłego. Przechodząc tamtędy pewien kapłan, zobaczył go, i nie zatrzymując się wcale, poszedł dalej w swą drogę, i toż samo uczynił Lewita. Nakoniec przechodząc pewien Samarytanin, poruszył się do litości, i przystąpiwszy do zranionego, wlał do ran jego oliwy i wina, i zawiązawszy je, wsadził go na swego konia, zaprowadził go do mieszkania, polecił go gospodarzowi, któremu dał dwa pieniądze, aby miał o nim staranie, i obiecał mu dać wracając coby więcej potrzebował. Poczem zapytał Chrystus uczonego w piśmie, który z owych trzech ludzi był bliźnim tego, który był wpadł w ręce zbójców, na co tamten odpowiedział, że był ten który zlitował się nad nim: idź więc, odrzekł mu Zbawiciel, rób to samo.

Uczony w piśmie, *Dottore*; przypowieść, *parabola*; odbywać podróż, *far viaggio*; zbójca, *ladro*; obedrzeć, *spogliare*; ranić, *ferire*; przechodzić, *passare*; tamtędy, *per quel luogo*; kaplan, *sacerdote*; nie, *senza* (347); wcale, *punto*; zatrzymać się, *fermarsi*; pójść dalej w swą drogę, *continuare il suo cammino*; przystąpić, *accostarsi*; zawiązać, *fasciare*; wsadzić, *porre*; dać, *consegnare*; aby, *acciò*; staranie, *cura*; wracając, *al suo ritorno*; na co (217); odrzec, *replicare*; Zbawiciel, *Redentore*; to samo, *il medesimo*.

O IMIESŁOWIE CZASU PRZESZŁEGO.

362. — 368.

169. Odmalował w jednym ze swych pokojów bitwę szczurów i kotów. Jak on mnie kochał, tak ja jego będę kochała. Wszystkie rzeczy którem tylko co opowiedział, są prawdziwe. List który tylko co odebrałem, napełnia mi serce nadzieją. Bądź

dobrej myśli, o córko, wiara twoja cię uzdrowiła. Nigdym ją nie słyszał zrzędzącą ani razu. Przybyła tu tancerka, zobaczył ją, podobała mu się.

W jednym ze swoich (193); szczur, *topo;* kot, *gatto;* tylko co, *testè;* bądź dobrej myśli, *state di buon animo;* uzdrowić, *salvare;* zrzędzić, *garrire, brontolare* (348); przybyć, *capitare;* tancerka, *ballerina.*

170. Bóg zawołał Adama, i zapytawszy go gdzie był, Adam odpowiedział, że bał się stanąć przed nim (dla tego) że był nagi. A gdy mu Bóg wyrzucał jego nieposłuszeństwo, tłumaczył się mówiąc, że żona namówiła go do jedzenia owego owocu. Poczem Bóg zapytał kobiety, dla czego to uczyniła, a ta odpowiedziała, że wąż ją uwiodł. Lecz Bóg nie przyjmując ich tłumaczenia, przeklął węża, pierwszego sprawcę tak wielkiego złego, skazując go czołgać się na zawsze piersiami, i jeść ziemię, i przepowiadając mu, że jak on uwiodł był kobietę, tak również kobieta zetrze mu głowę.

Bać się, *temere;* stanąć przed kim, *comparire avanti ad uno;* nagi, *ignudo;* wyrzucać, *rimproverare;* tłumaczyć się, *scusarsi;* mówić, *dire* (356); namówić, *indurre a;* uwieść, *sedurre;* przyjmować, *accettare;* tłumaczenie, *scusa;* przekląć, *maledire;* sprawca, *autore;* tak wielki, *tanto;* skazać, *condannare a;* czołgać się, *strisciarsi;* nazawsze, *perpetuamente;* przepowiadać, *predire;* również, *parimenti;* zetrzeć, *schiacciare.*

171. (Gdy) Alexander przybył do Persepolu, wyszła naprzeciw niemu gromada ludzi, którzy przedstawiali najnędzniejszy widok. Byli to Grecy, jeńcy wojenni, w liczbie około czterech tysięcy, z którymi Persowie obeszli się byli z najszkaradniejszem i niesłychanem okrucieństwem. Wypiętnowawszy charaktery barbarzyńskie na ich twarzach, poucinali jednym ręce, drugim nogi, innym uszy, i tak oszpeconych i pokaleczonych zachowali przy życiu, aby im służyli za igraszkę i pośmiewisko.

Wyjść naprzeciw komu, *farsi incontro ad uno;* gromada, *frotta;* przedstawiać, *offrire;* nędzny, *miserando;* widok, *spettacolo;* w liczbie około, *intorno a;* Grek, *Greco;* jeniec wojenny, *prigioniere di guerra;* obejść się z kim, *trattare uno;* szkaradny, *mostruoso;* niesłychany, *inaudito;* wypiętnować, *imprimere col fuoco;* poucinać, *troncare, mozzare;* oszpecony, *sfigurato;* pokaleczony, *malconcio;* zachować przy życiu, *conservare in vita;* pośmiewisko, *scherno.*

172. Zaledwie doszła do Neapolu wiadomość, że Karol VIII, król francuzki, zajął był Rzym bez żadnego oporu, i że Ferdy-

nand z niego wyszedł ze swemi (wojskami), Alfons niepomny na ową sławę, którą sobie w tylu wojnach był zjednał we Włoszech, umyślił opuścić królestwo, i uciekł do Mazari, twierdzy w Sycylii.

Dojść, *giugnere;* wiadomość, *notizia;* niepomny na, *dimentico di;* zjednać sobie, *acquistarsi;* umyślić, *deliberare;* twierdza, *terra.*

369.

173. Złapawszy Sanson trzysta lisów i powiązawszy ich za ogony, przyczepił każdemu z nich pochodnię zapaloną, i potem puścił ich wszystkich na zasiewy Filistyńczyków, które zostały tym sposobem w krótkim czasie obrócone w popioł.

Złapać, *prendere;* powiązać za ogony, *legare per la coda l' una coll' altra;* przyczepić, *attaccare;* pochodnia, *fiaccola;* puścić, *lasciar andare;* na, *in;* zasiew, *seminato;* tym sposobem, *perciò;* obrócić w popioł, *ridurre in cenere.*

II. ĆWICZENIA NA WSZYSTKIE W OGÓLNOŚCI PRAWIDŁA.

174. Cały lud pewnego miasta zgromadził się był na wielkim placu dla widzenia widowiska pantomimów. Między tymi był jeden który co chwila bywał okryty oklaskami. Ten błazen na końcu komedyi chciał zamknąć teatr nowem widowiskiem. Wystąpił sam na scenę, schylił się, nakrył sobie głowę płaszczem, i zaczął udawać kwik prosięcia. Tak mu się to dobrze udało, iż wszyscy myśleli że miał żywe pod suknią, i głośno zawołali aby wstrząsnął płaszcz. Zrobił to, a gdy się nic nie znalazło pod spodem, odnowiły się z większym zapałem oklaski. Te okazy podziwienia nie podobały się niezmiernie jednemu wieśniakowi, który był w liczbie widzów. Mości panowie, rzekł, nie wiem jak możecie mieć upodobanie w tym błaźnie: nie jest on tak zręczny jak sądzicie; ja umiem lepiej od niego udawać prosię, a jeżeli temu nie wierzycie, dosyć abyście powrócili tu jutro o tej samej godzinie. Lud uprzedzony na stronę pantomima, zebrał się dnia następnego w większej jeszcze liczbie, bardziej dla wyświstania wieśniaka niż dla widzenia *jego umiejętności*. Okazali się dwaj współzawodnicy na teatrze. Błazen zaczął pierwszy, i odebrał jeszcze większe oklaski niż dnia poprzedzającego. Potem wieśniak schylił się i obwinął głowę pła-

szczem. Pociągnął za ucho prosię prawdziwe, które miał pod pachą, *tak iż głośno kwiknęło.* Mimo to jednak publiczność przyznała pierwszeństwo pantomimowi, i wyświstała wieśniaka, który znagła pokazując widzom prosię : mości panowie, rzekł, sądzicie żeście mnie wyświstali, a wyświstaliście samo prosię : patrzcie trochę jacy wyborni jesteście sędziowie.

Widowisko, *rappresentazione*, *spettacolo;* okryty oklaskami, *applaudito* (295) ; błazen, *buffone ;* zamknąć, *chiudere;* wystąpić, okazać się, *comparere;* schylić się, *abbassarsi;* nakryć sobie głowę, *coprirsi la testa;* płaszcz, *tabarro;* kwik prosięcia, *il grido d'un porchetto di latte;* głośno, *ad alta voce;* zawołać, *gridare;* wstrząsnąć, *scuotere;* nic (228) ; odnowić się, *rinnovarsi;* zapał, *calore;* oklask, *applauso;* okaz, *dimostrazione;* podziwienie, *maraviglia;* niezmiernie, *oltre modo;* zręczny, *bravo ;* uprzedzony na stronę, *prevenuto in favore di;* bardziej, *piuttosto ;* wyśmiać kogo, *far le fischiate ad uno;* jego umiejętności — tego co umiał zrobić; spółzawodnik, *rivale ;* odebrać oklaski, *riscuotere applausi;* obwinąć, *inviluppare ;* pociągnąć kogo za ucho, *tirare un orecchio ad uno;* tak iż głośno kwiknęło — i przymusił go do wydania wielkiego krzyku, *far mandare un gran grido ;* publiczność, *udienza;* przyznać pierwszeństwo, *dare il vanto ;* wyświstać, *caricare di fischiate;* pokazywać, *mostrare;* widz, *spettatore ;* znagła, *in un tratto;* wyborny, *bello.*

175. Panował jednego razu w Persyi dobry monarcha, który nie mając zdolności dostatecznej do rządzenia sam przez się swemi państwy, spuszczał się w tem zupełnie na swego wielkiego wizyra. Ten minister, zwany Atalmuk, miał umysł wzniosły, i dla tego znosił ciężar tej obszernej monarchii *nie czując go prawie*, i utrzymywał ją w głębokim pokoju. Posiadał także sztukę *zjednania miłości i poszanowania* dla władzy królewskiej, i poddani mieli czułego ojca w wizyrze wiernym swemu panu. Miał Atalmuk między swymi sekretarzami młodzieńca zwanego Zeangir, którego więcej od innych kochał. Lubił rozmawiać często z nim, wodził go z sobą na polowanie, i odkrywał mu swe najskrytsze myśli. Jednego dnia gdy byli razem na polowaniu w lesie, wizyr widząc dwa kruki które krakały na drzewie, rzekł do swego sekretarza : byłbym ciekawy wiedzieć o czem mówią między sobą te ptaki w swoim języku. Panie, odpowiedział sekretarz, wasze życzenia mogą być łatwo zaspokojone. A (to) jak? zapytał Atalmuk. Pewien mnich kabalista, dodał Zeangir, nauczył mię rozumieć mowę ptaków : przeto jeżeli tego żądacie, przysłucham się tym dwóm (krukom), i potrafię powiedzieć wam słowo w słowo wszystko co od nich usłyszę.

Wizyr zgodził się (na to), i Zeangir zbliżając się do dwóch kruków, udawał że słucha uważnie, a potem wróciwszy do swego pana: panie, rzekł mu, czybyście uwierzyli temu? My jesteśmy przedmiotem ich rozmowy. To nie podobna, rzekł mu minister perski, lecz co mówią o nas? Jeden z nich, odpowiedział sekretarz, mówił: oto tam ów wielki wizyr Atalmuk, ów orzeł opiekuńczy, który osłania swemi skrzydły całą Persyą jak swe gniazdo, i który czuwa zawsze nad jej bezpieczeństwem. Dla odpocznienia po swych pracowitych zatrudnieniach, bawi się w tym lesie polowaniem ze swym wiernym Zeangirem. Jak jest szczęśliwy ten sekretarz służąc panu, który jest tak dobrym dla niego! Powoli, przerwał drugi kruk, powoli: nie chwal tak szczęścia Zeangira; prawda że Atalmuk rozmawia z nim poufale, zaszczyca go swem zaufaniem, i jestem przekonany że ma zamiar dać mu urząd znaczny; lecz pierwej niż nadejdzie ten czas, Zeangir umrze z głodu. Ten biedny młodzieniec mieszka w lichej oberży, gdzie mu brakuje rzeczy najpotrzebniejszych. Słowem, prowadzi nędzne życie, a nikt nie domyśla się o tem na dworze. Wielki wizyr nie pomyśli dowiedzieć się czy mu dobrze, czy źle się dzieje, i przestając na dobrych chęciach ku niemu, zostawia go w ubóstwie.

Spuszczał się w tem zupełnie na, *ne lasciava tutto il pensiero a;* dla tego, *onde;* znosić, *sostenere;* nie czując go prawie — nie zostając nim przywalonym, *senza rimanerne oppresso;* także, *parimente;* sztukę zjednania, i t. d., *l'arte di rendere amabile l' autorità reale, facendola rispettare;* czuły, *affezionato;* lubić, *compiacersi di;* odkrywać, *palesare;* krakać, *gracchiare;* życzenie, *brama;* zaspokojony, *appagato;* dodać, *soggiugnere;* rozumieć, *intendere;* mowa, *linguaggio;* przeto, *onde;* przysłuchać się (358); potrafić, *sapere;* usłyszeć, *intendere;* zgodzić się, *contentarsi;* udawać, *mostrare di;* my, *noi* (225); osłaniać, *coprire;* bezpieczeństwo, *conservazione;* zatrudnienie, *faccenda;* który jest tak dobry — który ma tyle dobroci; powoli, *adagio;* nie chwal (333); lichy, *meschino;* oberża, *locanda;* nikt (228); domyślać się, *avvedersi;* dowiedzieć się, *informarsi;* dziać się źle lub dobrze, *passarsela bene o male;* przestając, i t. d., *contentandosi di aver per lui de' buoni sentimenti;* zostawia go w ubóstwie, *lo lascia in preda alla povertà.*

176. Pewien garbaty zobaczywszy że drugi garbaty, jego sąsiad, po jakiejś swojej podróży, powrócił do kraju, pięknym i prostym, (bo) mu ślicznie garb był odpiłowany: zapytał go kto był doktorem, i w jakim kraju otworzono szpital gdzie się odbywały tak piękne kuracye. Dobry garbaty, który nie był już garbatym, przyznał mu się szczerze i powiedział, że będąc w po-

dróży, zbłądził jednej nocy z drogi, i po długiem kołowaniu znalazł się szczęściem na Łysej Górze, na której wesoło pląsało mnóstwo czarownic z nieskończoną liczbą czarowników i diabłów; i że zatrzymawszy się ukradkiem dla przypatrzenia się tym pląsom, został odkrytym, nie wiedzieć jakim sposobem, przez jednę czarownicę, która zaprosiła go w taniec, w którym tak się pięknie i gracko popisał, że wszyscy się temu dziwowali, i tak go ztąd pokochali, że wziąwszy go śmiało między siebie, i kazawszy przynieść pewną piłę z masła, odpiłowali mu nią garb bez żadnego bolu; i przyłożywszy mu plaster z marcepana, zagoili mu prędziuchno ranę, i odesłali go do domu zupełnie uleczonego. Nasz dobry garbaty uslyszawszy to i udając głupiego, ani słówka nie pisnął; ale dnia następującego puścił się w drogę, i tyle szukał i tyle myszkował, że nareszcie dostał się w nocy na pożądaną Łysą Górę, gdzie przy odgłosie różnych szalonych instrumentów, owa szuja czarownic i czarowników pląsała jak zazwyczaj w towarzystwie diabłów i diablic. Jedna z tych mile mu się klaniając, zaprosiła go w taniec, lecz on tak niezgrabnie w nim się znalazł, że oburzył (na siebie) całe to nocne zbiegowisko. Obstąpiwszy go tedy dokoła, i kazawszy przynieść na misie ów garb upiłowany pierwszemu garbatemu, pewną bardzo lipką smołą piekielną przylepili go do piersi temu drugiemu garbatemu. I tak ten który tam przyszedł aby się pozbyć garbu z tyłu, powrócił ze wstydem do domu garbatym z przodu i z tyłu. Podobnie zdarzać się zwykło prawie zawsze pewnym hipokondrykom, którzy chcąc koniecznie i na przekorę światu wyleczyć się z jakiej nieuleczonej choroby, pochłaniają do rozpuku dziwne napoje jakiego łatwowiernego, ale głośnego lekarzyny; i z jednej często znośnej choroby, wpadają po największej części w trzy lub cztery boleśniejsze od pierwszej, które bardzo prędko posyłają ich na tamten świat.

Garbaty, *gobbo;* ślicznie, *gentilmente;* odpiłować, *segare;* garb, *gobba;* zapytać, *interrogare* (324. 1.); odbywać się, *farsi;* przyznać się szczerze, *confessarla giusta;* zbłądzić z drogi, *smarrir la strada;* kołowanie, *aggiramento;* szczęściem, *per fortuna;* Łysa Gora, *Noce di Benevento;* pląsać, *stare ballonzolando;* mnóstwo czarownic, *moltissime streghe;* nieskończona liczba, *infinità;* czarownik, *stregone;* zatrzymać się, *fermarsi* (369); ukradkiem, *di soppiatto;* przypatrywać się, *mirare;* pląsy, *tresca;* popisać się, *portarsi;* tak pięknie i gracko, *con tanta grazia e maestria*; i tak go ztąd pokochali, *e gli presero perciò così grande amore;* wziąć kogo między siebie, *mettersi uno*

in mezzo (369); kazać przynieść, *far portare* (369); piła, *sega;* masło, *butiro;* plaster, *impiastro;* marcypan, *marzepane;* zagoić, *sanare;* prędko, *subito* (132); rana, *cicatrice;* odesłać, *rimandare;* usłyszeć, *intendere* (369); udawać głupiego, *far lo gnorri;* ani słówka nie pisnąć, *starsene zitto zitto;* myszkować, *rifrustare;* dostać się, *poter capitare;* szuja, *ribaldaglia;* pląsać, *trescare;* mile się ukłonić, *fare un grazioso inchino;* w nim (179); znaleść się, *portarsi;* tak niezgrabnie, *con tanto malgarbo, con tanta svenevolaggine;* obruszyć, *stomacare;* zbiegowisko, *conciliabolo;* obstąpić kogo do koła, *mettersi attorno ad uno;* misa, *bacile;* lipki, *tenace;* smoła, *pegola;* przylepić, *appiccare;* ten (205); podobnie, *conforme;* zwykło się zdarzać, *suol avvenire;* koniecznie, *a tutti i patti;* na przekorę światu, *al dispetto del mondo;* wyleczyć się, *guarire;* choroba, *male;* nieuleczony, *irremediabile;* pochłaniać, *ingolare;* do rozpuku, *a crepa pancia;* napój, *beverone;* głośny, *famoso;* lekarzyna (138); jeden, *solo;* z resztą, *per altro;* znośny, *comportabile;* wpadać, *incappare;* po największej części, *per lo più;* bolesny, *doloroso;* prędko, *presto* (132); posyłać, *mandare.*

177. Mieszkał pewien ptak wodny nad brzegiem wielkiego jeziora, na około którego w swej młodości nasycał się dowoli rybami; lecz gdy go lata obarczyły, zaledwie mogąc wleźć w wodę po ryby, miał umrzeć z głodu. (Gdy) się tak frasował, przyszedł do niego rak i rzekł mu: dzień dobry, bracie, co to znaczy żeś tak smutny? Któremu ptak: w starości czy może być wesołość lub co zabawnego? gdym był młody, mogłem łapać ryby i żyłem sobie, teraz gdy mi dla starości sił zabrakło, umieram z głodu, bo już ryb łowić nie mogę; lecz dawszy nawet że mógłbym, na małoby mi się przydało: albowiem przyszli pewni rybacy, którzy mówią, że uradzili nie oddalić się ztąd, póki nie spuszczą całego tego jeziora. Słysząc rak tak złą nowinę, zaraz poszedł do ryb, i opowiedział im jak się rzecz miała, które widząc niebezpieczeństwo w jakiem się znajdowały, zaraz się zebrały i poszły do owego ptaka, żeby się o tem lepiej objaśnić, i przyszedłszy do niego rzekły mu: bracie, powiedziano nam z twej strony złą nowinę, która gdyby była prawdziwa, byłybyśmy w bardzo wielkiem niebezpieczeństwie: dla tego żądamy od ciebie dowiedzieć się zupełnie jak się rzecz ma; abyśmy mając od ciebie pomoc i radę, jaką osądzisz stosowną, obmyśliły potem co nam zdawać się będzie potrzebnem. Rzekł im (na to) ptak z pokorną i litościwą miną: miłość wielka którą mam dla was (ztąd) żem od dziecięcia bawił się nad tem jeziorem, każe mi mieć litość nad wami w tak niebezpiecznym razie. Moje zdanie byłoby abyście się uchyliły od za-

machu tych rybaków, którzy, jakem już wam powiedział, nie przebaczą żadnej. A ponieważ ja, dzięki lekkości mych skrzydeł, widziałem wiele pięknych miejsc, w których są wody czyste i stosowne do życia waszego, kiedy chcecie, pokażę wam jedno bardzo wam dogodne. Zdawała się rybom rada bardzo dobra, i nic ich nie troszczyło tylko to, *że nie miały* (nikogo), któryby je zaprowadził na tamto miejsce. Dla tego mądry (ten) ptak ofiarował im *swą usługę*, i *z wszelką gotowością obiecał im zrobić co będzie w jego mocy*. (Gdy tedy) nieszczęśliwe ryby oddały się dobrowolnie w jego ręce, on (tak) rozporządził aby codzień pewna ich liczba wlazła mu na grzbiet, gdy przysiądzie na piętach w wodzie, i że je potem powoli przeniesie na miejsce naznaczone. Jakoż zebrawszy ich codzień tyle ile mu się zdawało dogodnie, zanosił je na wierzchołek bliskiej góry, gdzie je potem zjadał wolnego czasu. Gdy ta zabawka trwała dni kilka, i (gdy) rak który był *nie w ciemię bity*, nabrał jakiegoś podejrzenia, poprosił pewnego dnia ptaka, aby go *zaniosł do jego towarzyszek*. Ptak nie dając się o to długo prosić, bo rad był pozbyć się go (z bojaźni) aby nie odkrył jego zdrady, wziąwszy go w dziób, poleciał ku owej górze, gdzie już był pozjadał jego przyjaciółki. Widząc opodal rak obrane z mięsa ości nieszczęśliwych towarzyszek, postrzegł zdradę, i zaraz umyślił ocalić sobie życie, i zemścić się śmierci tylu niewinnych. Udając *że się boi* upaść, wyciągnąwszy nogę ku szyi ptaka, tak ją mocno ścisnął swemi ostremi nożycami, że mu przerznął gardło. Oba upadli na ziemię; lecz że rak został na wierzchu, nic sobie złego nie zrobił.

Mieszkać, *starsi;* nasycać się do woli, *a suo senno saziarsi di;* gdy, *poichè;* lata go obarczyły, *gli anni gli avevano fatto soma addosso;* wleźć w wodę po ryby, *mettersi nell' acqua per pescare;* miał umrzeć (345); frasować się, *starsi di mala voglia;* przyszedł do niego rak, *venne alla volta sua un gambero;* smutny, *malinconioso;* co zabawnego, *cosa nuova;* łapać ryby, *pescare;* bo, *perchè;* już, *più;* lecz dawszy nawet, *ma dato anco* (324. 1.); przydać się, *giovare;* uradzić, *deliberare;* oddalić się, *partirsi;* ztąd, *di questo paese;* póki, *sino a tanto che;* spuścić jezioro, *votare un lago;* poszedł do ryb, *se n' andò a ritrovare i pesci;* jak się rzecz miała, *come passava la cosa;* zebrać się, *mettersi insieme;* żeby się lepiej o tem objaśnić, *per chiarirsi meglio del fatto;* zła nowina, *mala novella;* dla tego, *però;* dowiedzieć się, *sapere;* aby, *acciocchè;* stosowny, *a proposito;* obmyślić, *far provvisione;* mina, *sembiante;* mieć miłość, *portar l' amore;* bawić się, *ricrearsi* (334); każe mi mieć litość nad wami, *mi sforza d' aver pietà di voi;* raz, *accidente;* uchylić się, *discostarsi;* zamach, *affronto;* ponieważ, *perchè;* dzięki, *mercè a;* czysty,

chiaro; stosowny, *accomodato;* życie, *il vivere;* pakazać, *insegnare;* bardzo dogodne, *molto al proposito vostro;* nic ich nie troszczyło tylko to, *nessuna altra cosa dava lor noja, salvo;* że nie miały — nie mienie, *il non avere;* zaprowadzić, *condurre* (326); dla tego, *perchè;* mądry, *sagace;* z wszelką gotowością, i t. d., *molto prontamente promise ogni suo potere;* tedy, *perchè;* oddać się w ręce, *porsi nelle mani;* rozporządzić, *ordinare;* wleźć na grzbiet, *montare addosso;* przysiąść na piętach, *mettersi coccoloni;* powoli, *pian piano;* naznaczony, *disegnato;* jakoż, *onde;* zebrać, *raccogliere* (369); tyle ile, *quantità;* dogodny, *a proposito;* na wierzchołek, *in cima;* wolnego czasu, *a suo bell'agio;* gdy, *come;* zabawka, *taccola;* nie w ciemię bity, *un po' cattivello;* nabrać podejrzenia, *entrare in sospetto;* aby go zaniosł do, *che lo menasse a vedere;* nie dając się o to dlugo prosić, *senza farsene molto pregare;* bo rad był, *come quello che aveva caro;* pozbyć się go, *levarselo dinanzi;* aby nie odkrył jego zdrady, *perchè non gli scoprisse la ragia;* wziąć, *prendere* (369); polecieć, *muovere l'ali;* pozjadać, *mangiarsi* (366); opodal, *un pezzo discosto;* obrany z mięsa, *spogliato;* ość, *lisca;* postrzedz, *accorgersi di;* zdrada, *inganno;* umyślić, *deliberarsi;* udawać, *far vista;* że się boi — bać się, *d' aver paura;* wyciągnąć, *distendere* (369); noga (raka), *braccio;* ścisnąć, *aggavignare;* tak mocno, *così forte;* swemi ostremi nożycami, *con quelli denti aguzzi;* przerznąć gardło, *scannare;* oba, *tramenduni;* lecz że, *ma perchè;* na wierzchu, *di sopra;* nic złego, *mal veruno.*

178. W pewnem starożytnem mieście był kupiec bardzo bogaty, i mający wiele interesów, który między innemi swemi towarami miał kilka tysięcy funtów żelaza. (Gdy) mu wypadało dla swych interesów pojechać do dalekiego kraju, dał do schowania to żelazo jednemu ze swych towarzyszów, któremu bardzo ufał, i prosił go aby mu je przechował aż do jego powrotu. Może jeszcze nie oddalił się na dwa dni drogi, gdy dobry towarzysz przedał wszystko żelazo pewnym kowalom z okolicy, i wydał pieniądze na swoje potrzeby. Zdarzyło się że kupiec w końcu pewnego czasu powrócił do domu, i *poszedłszy* do przyjaciela upomniał się u niego o swe żelazo. Ten poczciwiec, który musiał dobrze wprzód pomyśleć o wytłumaczeniu się, bardzo smutny rzekł: bogdajbyś mi go był nigdy nie poruczył, bo zaledwie złożyłem go w (moim) domu, aliści zjawiło się mnóstwo szczurów. Co do mnie, sądzę że się zeszły na zapach żelaza, bo tam nic się nie sprzątało, tak iż w kilku dniach, anim się spostrzegł, ale kto u licha pomyślałby był o tem, zjedli sobie wszyściuteńkie, iż nie sądzę aby pozostało z niego cztery uncye. Co widząc, miałem ztąd nieprzyjemność, jaką sobie wyobrazić możesz. Właściciel żelaza słysząc o tak brzy-

dkim cudzie, zaledwie mógł wstrzymać się od śmiechu; wszelako udając że temu uwierzył, odpowiedział: wielkać to pewnie rzecz, i gdybyś nie ty mi ją powiedział, nie uwierzyłbym jej: bo mógłbym ci przysiądz, że nie słyszałem nigdy, aby szczury mogły gryźć, a cóż dopiero jeść żelazo. Widać że ten który mi go przedał, musiał mnie oszukać, i musiał mi dać owe kruche. Ale dajmy pokój żelazu, na którem chociaż (mi) wiele zależy, mimo to jednak, mówię ci że przez miłość jaką mam dla ciebie, mało stoję o stratę żelaza, owszem zdaje mi się, żem z niego zrobił bardzo dobry użytek; bo te przeklęte szczury mając co gryźć, przepuściły tobie i twojej małej rodzinie: bo łatwo domyślić się możesz, że jeżeli jadły żelazo, to musiały być głodne, i gdyby nie miały czem się zabawić, rzuciłyby się na was. Owoż, niech będzie za to Bog pochwalony. Ten poczciwiec ucieszył się tą odpowiedzią, i *zdawało mu się* że jego przyjaciel dał się łatwo wystrychnąć na dudka, i zaprosił go nazajutrz na obiad do siebie. Ten przyjął chętnie (zaprosiny), mimo to jednak całą noc przemyśliwał (jakby) wynaleźć jaki piękny figiel, aby się zemścić zarazem za szkodę i za żart, bez udania się do sądu, i umyslił skryć mu synka, i nie wydać mu go, pókiby nie był wynagrodzony za szkodę. I tak nazajutrz rano o stosownej godzinie poszedł na zaproszony obiad, i bawiąc się po jedzeniu z owym synem, pieszcząc go, i obiecując mu wiele rzeczy, podczas gdy ojciec spał, zaprowadził go do domu jednego ze swych przyjaciół, i tam go ukrył. Ojciec gdy się obudził, wyszedł nie myśląc o dziecku; lecz wróciwszy wieczorem do domu i nie znajdując go, zaczął szukać po całem mieście, i pytając o niego kogokolwiek spotkał, właśnie natknął się na przyjaciela, który mu go ukrył, i z wielkiem naleganiem prosił go, aby mu powiedział czy czego o nim nie wiedział. Kupiec, który na to tylko czekał, rzekł mu: stojąc tu przed chwilą widziałem ogromnego brzydkiego ptaka niosącego dziecko, które, teraz żeś mi to przypomniał, powiem ci z pewnością że było twoje, bo zupełnie było do niego podobne. Słysząc biedny ojciec rzecz tak nadzwyczajną, zaczął wrzeszczeć jak waryat: o nieba, o ziemio, o wy ludzie, którzy tu jesteście przytomni, czy słyszeliście kiedy, aby ptaki nosiły dzieci po powietrzu. Wtenczas kupiec zaczął się śmiać i rzekł: okazujesz że nie jesteś bardzo świadom (tych rzeczy) wykrzykując tak na to. Czy nie wiesz że

orzeł zaniosł inne (dziecko) Jowiszowi, kilka lat temu? Lecz choćby to było bajką, czy powinienbyś dziwić się tak bardzo, gdyby w tym kraju, gdzie szczury zjadają tyle funtów żelaza, ptaki porywały ludzi, cóż dopiero dzieci! Domyślając się z tych słów fałszywy przyjaciel, że ten przez zemstę za żelazo musiał mu przytrzymać syna, i nie widząc (innego) środka, rzucając mu się do nóg na kolana, prosił go o litość przez Boga, i tak mu się polecał, że obiecawszy zwrócić mu wartość żelaza i procenta, odzyskał swego syna.

Interes, *faccenda;* tysiąc (33); wypadać, *accadere;* dać do schowania, *dare a serbo;* jeden ze swoich (193); przechować, *guardare;* może jeszcze nie oddalił się, *nè doveva esser lontano;* dwa dni drogi, *due giornate;* zdarzyć się, *accadere;* w końcu, *in capo a;* i przyszedłszy do przyjaciela, *e ritrovato l' amico;* upominać się, *ridomandare;* poczciwiec, *il valente uomo;* musieć, *dovere;* tłumaczenie się, *scusa;* dobrze wprzód, *un pezzo innanzi;* bogdajby, *piacesse a Dio che;* poruczyć, *raccomandare;* złożyć, *mettere;* aliści, *che;* co do mnie, *io per me;* bo, *che;* sprzątać, *campare;* tak iż, *in modo che;* spostrzedz się, *accorgersi di;* u licha, *diavol;* wszyściuteńkie (104); pozostać, *rimanere;* widzieć, *accorgersi di;* ztąd (178); właściciel, *padrone;* brzydki, *sconcio;* wszelako, *nondimeno;* udawać, *far vista;* rzecz, *cosa;* dodać, *colesta;* słyszeć, *udire;* dodać, *dire;* cóż dopiero, *non che;* widać, *sta a vedere;* musiał oszukać, *ingannare* (319); musiał dać, *dare* (319); kruchy, *dolce;* dać pokój, *lasciare stare;* na którem chociaż mi wiele zależy, *che ancorchè molto importi;* mieć miłość, *portar l' amore;* mało stoję o stratę, *io tengo in poco la perdita;* owszem, *anzi;* przepuścić, *perdonarla;* rodzina, *famiglia* (140); domyślić się, *ben pensare;* zabawić się czem, *da intrattenersi;* rzucić się, *venire alla volta;* za to (178); pochwalony, *ringraziato;* ucieszyć się, *rallegrarsi;* zdawało mu się — zdając mu się, *parere;* dać się łatwo wystrychnąć na dudka, *beversela;* figiel, *tratto;* zarazem, *a un tempo;* żart, *beffe;* udać się do sądu, *andarsene alla ragione;* umyślić, *conchiudere;* skryć, *appiattare;* syn, *figlio* (140); wydać, *palesare;* póki, *insinochè;* wynagrodzony za szkodę, *rifatto del danno;* stosowny, *congruo;* zaproszony obiad, *convito;* bawić się, *starsi a passar tempo;* pieścić, *far di molte carezze;* tam, *quivi;* ukryć, *nascondere;* gdy się obudził, *come fu desto;* wyjść, *andarsene fuori;* myśleć, *pensare* (347); zacząć szukać, *mettersi a cercare;* miasto, *terra;* o niego (178); ktokolwiek, *qualunque;* natknąć się na kogo, *abbattersi in uno;* naleganie, *istanza;* prosić, *ricercare;* wiedzieć, *sapere;* co (235); przed chwilą, *poco fa;* ptak brzydki, *uccello* (138); nieść, *portarsene* (348); przypomnieć, *far pensare;* być podobnym, *somigliare;* nadzwyczajny, *esorbitante;* wykrzykiwać, *gridare, schiamazzare, fare schiamazzo;* kiedy, *mai;* że jesteś — być, *d'essere;* nie bardzo świadom, *poco pratico;* kilka lat temu, *parecchi anni sono;* domyślić się, *accorgersi per;* ten (206); środek, *rimedio;* prosić o litość, *chiedere mercè;* obiecawszy, *con promessa;* odzyskać, *riavere.*

179. Pewien stary Ateńczyk szukał miejsca na igrzyskach

Olimpijskich, a było ludzi jak nabił na stopniach amfiteatru. Kilku młodzików, jego spółobywateli, skinęli na niego aby się zbliżył, a gdy na to zaproszenie dostał się z wielką trudnością do nich, zamiast przyjęcia, znalazł niegodne śmiechy. Odpychany biedny siwosz z jednego miejsca na drugie, doszedł do strony gdzie siedzieli Spartanie. Ci *wiernie zachowując zwyczaj święty* w swej ojczyznie, powstają skromnie, i sadzają go między sobą. Owi sami Ateńczykowie, którzy byli z niego tak haniebnie zadrwili, zostali przejęci uszanowaniem dla szlachetnych spółzawodników, i rzęsiste oklaski powstały ze wszystkich stron. Płynęły łzy z oczu starca, i zawołał: wiedzą Ateńczykowie co jest dobrego, a Spartanie to wypełniają.

Miejsce, *posto;* igrzyska olimpijskie, *giuochi olimpici;* było ludzi jak nabił na stopniach, *zeppi erano i gradini;* młodzik, *giovinastro;* skinąć na kogo, *accennare ad uno;* na to zaproszenie, *cedendo all' invito;* dostać się, *pervenire;* z wielką trudnością, *a grande stento;* śmiechy, *risate;* odpychany, *respinto;* siwosz, *canuto;* dojść, *giugnere;* wierni ci zwyczajowi, *fedeli questi al costume;* święty, *sacro;* posadzić, *collocare;* haniebnie, *svergognatamente;* zadrwić z kogo, *beffare uno;* przejęty uszanowaniem, *compreso di stima;* spółzawodnik, *emulo;* rzęsiste oklaski, *il più vivo applauso;* strona, *lato;* płynąć, *grondare;* dobre, *onesto;* wypełnić, *adempire.*

180. Alexander W. podczas gdy najwyższe szczęście wzbijało go w pychę, umiał jednak być pokornym w obliczu starości. Zatrzymany raz w swych tryumfalnych pochodach nawałem śniegu, kazał zapalić ogień, i siedząc na swem królewskiem krześle grzał się. Zobaczył między swoimi wojownikami starca przyciśnionego wiekiem, który drżał od zimna. Skoczył do niego, i temi niezwyciężonemi rękami, które obaliły państwo Dariusza, wziął starca zdrętwiałego, i zaniósł go na swe krzesło.

Najwyższe szczęście, *le più alte fortune;* wzbijało go w pychę, *cospiravano ad insuperbirlo;* być pokornym, *umiliarsi;* w obliczu, *al cospetto;* starość, *vecchiaia;* pochody *mosse;* nawał śniegu, *copia straordinaria di neve;* kazał zapalić ogień, *fece ardere alcune legna;* krzesło, *scanno, seggio;* grzać się, *scaldarsi;* przyciśniony wiekiem, *oppresso dall' età;* skoczyć, *balzare;* obalić, *rovesciare;* zdrętwiały, *intirizzito.*

181. (Gdy) Straton, król Sidończyków, oświadczył się za Dariuszem, Alexander wyzuł go z tronu, i kazał Efestionowi wynieść nań tego, którego między Sidończykami osądziłby (za) najgodniejszego tak wysokiego dostojeństwa.

Mieszkał Efestion w domu dwóch młodych braci najznakomitszych w tym kraju, którym ofiarował koronę; lecz ci jej nie przyjęli, mówiąc że prawa ich ojczyzny nie pozwalają (nosić korony) tylko tym którzy są zrodzeni ze krwi królewskiej. Efestion podziwiając wielkość ich umysłu, rzekł : jesteście prawdziwie godni pochwały; bo gardzić umiecie tem czego drudzy szukają z takim zapałem. Wskażcie mi jednak kogo z rodu królewskiego, który posadzony na tronie pamiętałby że go od was otrzymał. Odpowiedzieli, że nie znali nikogo tak cnotliwego i tak godnego tego wielkiego zaszczytu, jak pewnego Abdolonima, który chociaż pochodzący z rodu królewskiego, był przywiedziony dla swego ubóstwa (do tego że musiał) uprawiać własnemi rękami mały ogródek pod miastem. Efestion kazał dwóm braciom zanieść Abdolonimowi oznaki i szaty królewskie. Poszli ci natychmiast zanieść mu je, i wchodząc do ogrodu gdzie był zajęty wyrywaniem chwastu, powitali go jak swego króla, i jeden z nich mówił do niego w ten sposób : czas już Abdolonimie, abyś odmienił te liche i podarte suknie na te królewskie, które ci przynoszę. Weź strój królewski, lecz zachowaj na tronie tę cnotę która cię godnym go zrobiła; a kiedy będziesz panem życia i śmierci obywateli, nie zapominaj stanu w którym, czyli raczej dla którego zostałeś przed innymi wybrany.

Oświadczyć się za kim, *dichiararsi in favore d' alcuno;* wyzuć z tronu, *privare del trono;* wynieść, *innalzare;* nań (179); dostojeństwo, *onore;* znakomity, *riguardevole;* nie przyjąć, *ricusare;* tylko tym, *se non a coloro;* wskazać, *additare;* jednak, *però;* posadzony na tronie, *messo in possesso del trono;* pamiętać, *rammentarsi;* nikt (228); tak wielki, *tanto;* jak (116. 241); pod miastem, *vicino alla città;* zanieść, *recare;* oznaki, *insegne;* szata, *veste;* zajęty, *occupato a;* wyrywać, *svellere;* chwast, *l' erbe sterili e nocive;* już, *omai;* odmienić, *cangiare;* lichy, *vile;* podarty, *logoro;* na, *con;* strój, *abito;* królewski (51); go (178); zrobić godnym, *rendere degno;* pan, *arbitro;* zapominać, *dimenticare* (333); przed innymi wybrany, *prescelto.*

182. (Gdy) się rozeszła wszędzie sława Zeuxisa, Krotoniaci, którzy byli wtenczas narodem najbogatszym Italii, zaprosili go (obiecując mu) hojną zapłatę, do upięknienia swemi malowidłami świątyni Junony, która była miana przez nich w najwyższem uszanowaniu. Wymalował on tam wiele obrazów; lecz chcąc zrobić taki któryby przedstawiał najdoskonalsze wyobrażenie piękności kobiecej, umyślił odmalować Helenę. Na ten koniec wybrał, za zgodą powszechną, pięć panien z po-

między najpiękniejszych jakie były w Krotonie, nie sądząc *aby mógł* znaleźć w jednej ile mu potrzeba było dla odmalowania szukanej przez siebie piękności. Wyjął przeto z nich co tylko miały doskonałego i powabnego, i z tego utworzył piękność wyższą nad wszelki zarzut, i wolną od wszelkiej wady.

Rozejść się, *spargersi;* hojna zapłata, *largo stipendio;* miany, *tenuto;* najwyższy, *sommo;* uszanowanie, *venerazione;* obraz, *tavola;* chcieć, *desiderare;* taki, *uno;* wyobrażenie, *idea;* umyślić, *risolversi;* wybrać, *scegliere;* za zgodą powszechną, *per consenso pubblico;* panna, *fanciulla;* sądzić, *pensare;* aby mógł — módz, *di potere;* jeden, *uno solo;* wyjąć, *trarre;* co tylko, *quanto;* powabny, *vago;* z tego (178); zarzut, *eccezione;* wszelki, *qualsivoglia.*

183. Wymalował był Zeuxis tak szczęśliwie kilka gron winnych, że ptaki, sądząc (że są) prawdziwe, zlatywały się do nich dla jedzenia. Uniesiony radością i pyszny z głosu sędziów niepodejrzanych, rzekł do Parraziasa, aby pokazał także dzieło swej ręki. Parrazias usłuchał, i przyniosł obraz zakryty, jak się zdawało, bardzo cienkiem płótnem nakształt firanki. Odsuńcie firankę, rzekł Zeuxis, i pokażcie nam obraz. Firanka była samym obrazem. Wtenczas Zeuxis uznał się całkiem za zwyciężonego, mówiąc: ja winogronem malowanem nie oszukałem tylko ptaki, a wyście zmyśloną zasłoną oszukali mnie samego, który jestem malarzem.

Mówią prócz tego, że Zeuxis odmalował dziecko, które miało winogrona, i (gdy) do nich także zlatywały się ptaki, Parrazias mu powiedział : że same ptaki krytykowały jego obraz; boby się nań nie rzuciły, gdyby dziecko było podobne do prawdziwego.

Wymalować, *dipingere* (366); grono winne, *grappolo d'uva;* dla jedzenia, *per mangiarne;* głos, *voto;* pokazać, *far vedere;* także, *anch' egli,* jaki, *qualche;* usłuchać, *ubbidire;* obraz, *quadro;* cienki, *fino;* firanka, *cortina;* odsunąć, *tirare;* uznać się za zwyciężonego, *darsi per vinto;* tylko, *se non;* malarz, *pittore* (76); mówią, *raccontasi;* prócz tego, *in oltre;* także, *pure;* krytykować, *far la critica di;* nań (179).

184. Benincasa, herszt rozbójników, zdradzony przez swoich, związany podczas gdy spał w lesie Cassano, był zaprowadzony do Cosenza, gdzie generał Manhes rozkazał mu uciąć ręce, i tak skaleczonego zaprowadzić do San Giovanni in Fiore, jego ojczyzny, i powiesić na szubienicy; okrutny wyrok, który ten zbro-

dzień wysłuchał śmiejąc się szyderczo z gniewu. Była mu naprzód ucięta prawa ręka, i kikut zawiązany, nie dla uleczenia lub z litości, lecz aby krew wszystka nie wypłynęła z przeciętych żył, (bo) był zachowany na śmierć okropniejszą. Nie jęknął, i gdy widział dokonaną pierwszą część dzieła, położył dobrowolnie lewą rękę na pniu, i patrzał obojętnie na drugą katuszę, i na dwa swoje ucięte członki, zbroczone krwią (i leżące) na ziemi, a potem związane razem za wielkie palce i powieszone mu na piersiach. Widok okropny i nieszczęśliwy! To się działo w Cosenza. Tegoż samego dnia gdy szedł piechoto do San Giovanni in Fiore, straż odpoczęła na drodze; i jeden z niej ofiarował pokarm cierpiącemu, który przyjął, i *mając sobie* włożony w gębę, jadł i pił, nie tylko przez instynkt życia lecz z przyjemnością. Przybył do miejsca urodzenia, i następnej nocy spał: nazajutrz gdy się zbliżyła godzina stracenia, nie przyjął pociech religii, wstąpił na rusztowanie ani spiesznie ani powoli, i skończył życie *wzbudziwszy podziwienie* przez swą zwierzęcą nieustraszoność.

Herszt, *capo;* rozbójnik, *brigante;* uciąć — aby były ucięte, *mozzare;* skaleczony, *monco;* powiesić — aby był powieszony, *appeso alle forche;* zbrodzień, *tristo;* śmiać się szyderczo, *soghignare;* gniew, *sdegno;* prawa ręka, *la destra;* kikut, *moncone;* wypłynąć, *uscire;* przecięty, *troncato;* był — będąc, *essendo;* jęknąć, *dar lamento;* gdy, *poi che;* pierwsza część dzieła, *il primo uffizio;* pień, *palco;* patrzeć, *mirare;* obojętnie, *freddamente;* katusza, *martirio;* zbroczony krwią, *lordo;* straż, *le scorte;* w drodze, *tra via;* włożony w gębę, *imboccato;* miejsce urodzenia, *patria;* nazajutrz, *al dì seguente;* stracenie, *finale supplizio;* nie przyjąć, *ricusare;* wstąpić, *salire;* zwierzęcy, *brutale;* nieustraszoność, *intrepidezza;* wzbudziwszy podziwienie — podziwiany, *ammirato.*

185. Pipin przeszedłszy z potężnem wojskiem do Włoch, gdzie panowali Longobardowie już więcej jak dwieście lat, wypędziwszy ich z jednej części ich państwa, podarował papieżowi i Kościołowi Rzymskiemu nie tylko Urbino, Fano, Agobbio i wiele miast blizkich Rzymu, ale nawet Rawennę z całym Exarchatem. Ale po śmierci Pipina, (gdy) znowu naprzykrzali się Longobardowie papieżom, Karol, jego syn, zniszczywszy ich państwo, potwierdził darowiznę uczynioną Kościołowi Rzymskiemu przez ojca.

Przejść, *passare* (359. 369.); wypędzić, *cacciare* (369); naprzykrzać się,

molestare; zniszczyć, *distruggere* (359. 369.); całkiem, *del tutto;* potwierdzić, *confermare;* darowizna, *donazione.*

186. (Gdy) Franciszek I, król francuzki, był w środku bitwy, i usiłował zatrzymać swoich, *po długiej walce*, (gdy) mu był koń zabity, a on ranny chociaż lekko w twarz i w rękę upadł na ziemię, był wzięty przez pięciu żołnierzy, którzy go nie znali; lecz (gdy) nadszedł wice-król, dał mu się poznać, i on ucałowawszy mu z wielkiem uszanowaniem rękę, przyjął go (jako) jeńca w imieniu cesarza.

Gdy był, *essere* (354.); usiłować, *sforzarsi* (354.); po długiej walce — po, *dopo;* bić się, *combattere* (334); zabić, *ammazzare* (359. 369.); w twarz i w rękę, *nel volto e nella mano;* upaść, *cadere* (359. 369); nadejść, *sopravvenire* (355.); dać się poznać, *darsi a conoscere;* ucałować, *baciare* (359. 369.).

187. Waller, poeta angielski, *napisał* bardzo pięknym wierszem łacińskim, wyborny panegiryk Kromwella, podczas gdy (ten) był protektorem. (Kiedy) Karol II został przywrócony na tron w r. 1660, Waller podał mu wiersze, które był napisał na jego pochwałę. Król przeczytawszy je, wyrzucał mu, że napisał lepsze dla Oliwiera. Waller mu odpowiedział: Najjaśniejszy Panie, nam poetom lepiej się udają zmyślenia niż prawda.

Napisał — zrobił, *fare;* wyborny panegiryk, *eccellente panegirico;* podczas gdy, *in tempo che*, *mentre;* przywrócić, *ristabilire;* podać, *presentare;* na jego pochwałę, *in sua lode;* wyrzucać, *rinfacciare;* poeta, *poeta* (225); udać się, *riuscire;* zmyślenie, *finzione.*

188. Upływał właśnie piąty dzień lutego, roku 1785, i doszedł do dziewietnastej godziny włoskiej, co jest w tej porze roku trochę więcej niż południe. W powietrzu nie okazywał się żaden znak nadzwyczajny. Rzadkie i spokojne chmury osłaniały miejscami niebo. Ani Wezuwiusz, ani Etna nie rzucały (płomieni), Stromboli nie więcej jak zwyczajnie. Czuć było zimno, ale nie nadzwyczaj. A jednak ziemia zawierała w sobie niezwykłą burzę. Czy to były wody lub ognie, czy pary potężne, które chciały wyłamać się z uwięzienia, ta nadzwyczajna cisza miała wkrótce zaburzyć się, i dać miejsce łoskotowi i strasznemu zamieszaniu. Ludzie go nie przeczuwali, i bez bojaźni przepędzali godziny wśród zwykłych uciech lub wśród zwykłych trudów; ale nie (tak) zwierzęta, które niespokojne, uprzykrzone, przelękłe biegając, drząc, krzycząc okazywały, że coś strasznego zbliżało się.

W całej niższej Kalabryi, aż na brzegach messińskich, słychać było psy wyjące, koty miauczące, kruki krakające, gęsi gęgające, osły ryczące, konie rżące, kury gdakające, a psy stały się tak naprzykrzone swem skomleniem i wyciem po ulicach Messiny, *że kazano ich zabijać :* straszne zapowiednie jakiegoś blizkiego przewrotu świata. A jednak człowiek się jeszcze nie budził, ani przebiegając wspomnienia dawnych wieków, nie myślał jak był blizki jego ostateczny koniec.

Minął dzień piąty lutego o kilka minut z południa, kiedy dał się słyszeć znała w najgłębszych wnętrznościach ziemi okropny łoskot, za chwilę potem sama ziemia wstrzęsła się i zadrzała. W tejże chwili stu miast albo już nie było, albo wywrócone jak bezkształtne kupy strasznych gruzów legły. W tej chwili na zawsze okropnej, na zawsze opłakanej, i na zawsze smutnej pamięci, więcej niż trzydzieści tysięcy ludzi zostało od razu pozbawionych życia i zagrzebanych. Jakie przejście z tak wielkiej spokojności do tak wielkiego przestrachu ! Jaki zwrot z tak wielkiej wesołości do tak wielkiego płaczu !

Upływać, *correre;* co jest, *vale a dire;* miejscami, *a luogo a luogo;* rzucać *buttare;* nie nadzwyczaj, *non oltre l'usato;* zawierać, *chiudere;* niezwykły, *insolito;* burza, *furore;* czy to były... czy, *o fossero... o fossero;* wyłamać się z uwięzienia, *scarcerarsi;* mieć, *dovere;* zaburzyć się, *turbarsi;* łoskot, *romore, fragore;* zamieszanie, *scompiglio;* straszny, *orrendo;* wśród zwykłych uciech, *fra i soliti diletti;* trud, *fatica;* przepędzać, *andar passando;* uprzykrzony, *fastidioso, molesto;* przelękły, *spaventato;* biegać, *correre* (356); drzeć, *tremare* (356); krzyczeć, *gridare* (356); coś strasznego, *alcuna terribil cosa;* zbliżać się, *andar avvicinando;* słychać było, *udire* (297. 3.); wyjące, miauczące, i t. d. (348), wyć, *urlare;* miauczyć, *miagolare;* krakać, *gracchiare;* gęgać, *strepitare;* ryczeć, *ragliare;* rżeć, *nitrire;* gdakać, *crocidare;* skomleć, *guaire;* kazano ich zabijać — aby były zabijane, *ammazzare;* zapowiednia, *prenunzio;* przewrot, *sconvolgimento;* wspomnienia, *le memorie;* przebiegać, *riandare;* jak, *quanto;* blizki, *imminente;* myśleć, *pensare;* mijać, *trascorrere;* za południe, *oltre il mezzodì;* dał się słyszeć, *udissì;* okropny, *orrendo;* strasznie, *orribilmente;* wstrząść się, *scuotersi;* bezkształtny, *informe;* kupa, *ammasso;* straszny, *spaventevole;* gruzy, *ruine;* ledz, *giacere;* zostać, *rimanere;* od razu, *ad un tratto;* przejście, *passo;* tak wielki, *tanto;* spokojność, *quiete;* przestrach, *spavento;* zwrot, *conversione.*

189. Święty Mateusz, który z celnika został apostołem, był pierwszym ze czterech ewangielistów wybranych od Boga do pisania Ewangielii. Pisał ją podług ś. Hieronima w Jeruzalem na prożbę Żydów, którzy byli przyjęli wiarę Jezusa Chrystusa, nie po grecku, ale po hebrajsku, jak nas o tem zapewnia Euze–

biusz w swej historyi, i wielu innych ojców świętych. A ś. Hieronim, który to samo mówi w wielu miejscach, dodaje, że Pantenus, który udał się opowiadać wiarę do Indyi, znalazł tam Ewangielią ś. Mateusza, pisaną po hebrajsku, i przyniosł ją do Alexandryi, i że się zachowywała aż do jego czasu w bibliotece Cezarejskiej. Ten oryginał hebrajski potem zaginął; pozostało nam samo tylko tłumaczenie greckie, którego nie wie się autora, chociaż niektórzy ojcowie święci przypisują go albo apostołowi ś. Jakóbowi, albo ś. Janowi.

Przyjąć, *abbracciare* (366); wiara, *fede;* nie po grecku, *non già in greco;* o tem (178); dodawać, *aggiungere;* który udał się, *andato;* przypisywać, *attribuire.*

190. Mówi się często o świętym Marku w dziejach apostolskich i w listach ś. Pawła, ale nie jest pewna czy jest ten który pisał Ewangielią. Ś. Hieronim zdaje się sądzić, *że był ten sam*, ale drudzy myślą, że ewangielistą jest raczej ów Marek, o którym czyni wzmiankę ś. Piotr w pierwszym swym liście, gdzie go nazywa swym synem. On założył Kościoł Alexandryjski, który jest drugą stolicą świata. Pisał swą Ewangielią, podług najpowszechniejszego zdania Ojców, na proźbę chrześcian onego miasta. Bo, jak powiada Euzebiusz w swej historyi, (gdy) przybył ś. Piotr do Rzymu i tam opowiadał z dziwnym pożytkiem Ewangielią Jezusa Chrystusa, ci którzy ją słyszeli byli tak zapaleni miłością prawdy, iż nie przestając na tem że ją słyszeli ustnie (opowiadaną), gorąco pragnęli widzieć ją napisaną; i dla tego prosili ś. Marka, który był uczniem ś. Piotra, *aby zostawił* im spisaną historyą ewangieliczną, iżby mogli mieć stałą i wieczną pamiątkę świętej nauki, która im była opowiadaną, i nie przestali ponawiać o to proźb, póki nie osiągnęli (swego) zamiaru.

Czy, *se;* jest (324. 1.); sądzić, *credere* (334); że był ten sam — że tak jest, *di sì;* jest (324. 1.); raczej, *piuttosto;* stolica, *sede;* powszechny, *comune;* bo, *imperocchè;* opowiadać, *predicare;* dziwny, *mirabile;* słyszeć, *intendere;* tak, *talmente;* zapalony, *acceso;* słyszeć, *udire* (334); ustnie, *in voce;* dla tego, *perciò;* uczeń, *discepolo;* aby zostawił — zostawić, *a lasciare;* iżby, *affinchè;* o to (178); póki, *finchè;* osiągnąć zamiar, *conseguire l' intento.*

191. Święty Łukasz był z Antiochii, stolicy Syryi, i ś. Paweł nazywa go lekarzem. Nie był w liczbie dwunastu apostołów, ale jednym z ich uczniów; dla tego pisał Ewangielią podług

tego jak ją słyszał od tych, którzy byli obecni, jak sam świadczy na początku swego opowiadania. Ewangielia ś. Łukasza jest pisana z większą czystością języka, niżeli ś. Marka i ś. Jana, bo ś. Łukasz był bieglejszy od nich w języku greckim, jak uważa ś. Hieronim, i to samo okazuje się w stylu xięgi dziejów apostolskich.

Stolica, *metropoli;* dla tego, *laonde;* świadczyć, *attestare;* niżeli, *che* (200); bo, *perchè;* biegły, *versato;* uważać, *notare;* okazywać się, *apparere.*

192. Święty Jan był z miasta Betsaidy, synem Zebedeusza, bratem ś. Jakóba starszego. Uczeń ulubiony Zbawiciela, w (czasie) wieczerzy spoczywał na jego piersiach, i Jezus Chrystus będąc na krzyżu, uważał go jak siebie samego, chcąc aby był synem Maryi, i polecając swą matkę swemu uczniowi. W Rzymie był przez cesarza Domicyana skazany na wsadzenie w kocioł oleju wrzącego. Lecz wyszedłszy z niego, jak mówi Tertullian, zdrowszym i mocniejszym, niż (był) gdy wszedł do niego, został odesłany na wyspę Patmos, gdzie pisał swą Apokalipsę. Ś. Hieronim powiada, że ś. Jan, będąc już starym, był zajęty pisaniem swej Ewangielii : albowiem (gdy) Cerintus i Ebion ogłosili swe herezye, w których nauczali, że Jezus Chrystus był tylko człowiekiem, prawie wszyscy biskupi Azyi, i wielu innych wysłańców od kościołów, polecili ś. Janowi mówić wznioślej o Chrystusie, niżeli *mówili* trzej inni apostołowie, i ustanowić jego bóstwo.

Ulubiony, *diletto;* będąc na krzyżu, *stando sulla croce;* uważać, *trattare;* wsadzenie, *esser posto;* kocioł, *caldaia;* wrzący, *bollente;* z niego (178); do niego (179); odesłany, *rilegato;* na wyspę, *nell' isola;* już, *ormai;* zajęty, *impegnato a;* albowiem, *imperocchè;* ogłosić, *pubblicare* (366); był tylko człowiekiem, *era puro uomo;* wysłaniec, *deputato;* zobowiązać, *astringere;* wzniośle, *altamente;* niżeli mówili — uczynili, *fare* (123); ustanowić, *stabilire;* bóstwo, *divinità.*

KONIEC.

SPIS ROZDZIAŁÓW.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

CZĘŚĆ DRUGA.

O CZĘŚCIACH MOWY.

CZĘŚĆ TRZECIA.

GRAMMATYKA

JĘZYKA WŁOSKIEGO

ZAWIERAJĄCA PRAWIDŁA

WYDOBYTE Z UWAGI NAD PRZYKŁADAMI ZE WZOROWYCH WŁOSKICH PISARZÓW,

TUDZIEŻ

ĆWICZENIA Z POLSKIEGO NA WŁOSKI JĘZYK

PRZEZ

E. RYKACZEWSKIEGO

Autora Słowników włoskiego, angielskiego i Grammatyki angielskiej.

.... Si volet usus
Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.
Q. Horatius Flaccus ad Pisones.

BERLIN

W XIĘGARNI B. BEHR

(**E. BOCK**)

POD LIPAMI, N. 27.

1859.

Paryż. — W drukarni L. MARTINET, przy ulicy Mignon,2

